

**ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ (ΜΑΚΗΣ)
Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ**

**ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
(ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
& Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ**

**ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΣΗ**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΑΘΗΝΑ»
ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΑΤΤΙΚΗΣ 1985**

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ & Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

=====

ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ (ΜΑΚΗ) Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ

(Επίτιμου Δ/ντη Υπ. Πολιτισμού, Προέδρου Κρητών και Φίλων Κρήτης Αγίας Παρασκευής, τ. Γ. Γραμματέας Παγκρητίου Ενώσεως)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περιεχόμενα

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο	4
ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ	4
1. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ	4
2. ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΦΕΥΡΑΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ: ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ	
ΚΛΠ	5
3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	10
ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	
.....	10
1) ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ	10
Α. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΦΥΛΕΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	10
Β. Η ΠΕΡΙΦΗΜΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ - ΕΚΜΙΝΩΙΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ	
ΡΩΜΑΙΩΝ	12
Γ. ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ (ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ)	13
2) ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	15
1. Η ΚΝΩΣ(Σ)ΟΣ	16
2. ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ (CHANDAX) > CANDIA	25
3. Η ΓΟΡΤΥΝΑ	29
4. Η ΦΑΙΣΤΟΣ	36
5. Ο ΛΕΒΗΝ ή Η ΛΕΒΗΝ > Ο ΛΕΝΤΑΣ	40
6. Η ΛΥΚΤΟΣ Η ΛΥΤΤΟΣ	41
7. Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ή ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ	48
8. ΤΟ ΡΥΤΙΟΝ	51
9. Η ΛΥΚΑΣΤΟΣ	51
10. Η ΛΙΣΣΟΣ ή ΛΙΣΣΗΝ	52
11. Η ΠΡΙΑΪΣΟΣ ή ΠΡΙΑΝΣΟΣ ή ΠΡΑΪ΄ΣΟΣ ΚΑΙ Η (Ε)ΙΝΑΤΟΣ	53
12. Η ΡΑΥΚΟΣ	56
13. Η ΤΥΛΙΣ(Σ)ΟΣ	58
14. Η ΒΗΝΗ ή ΒΙΕΝΟΣ (ΒΙΑΝΝΟΣ ΚΡΗΤΗΣ) ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗ (VIENNE)	60
Β. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	61
15. Η ΜΙΛΗΤΟΣ, ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΑΣΙΑΣ	61
16. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Ή ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ	64
17. Η ΩΛΕΡΟΣ (ΜΕΣΣΕΛΕΡΟΙ)- ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ	71
18. Η ΠΡΑΙΣΟΣ ή ΤΟ ΠΡΑΣΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΔΙΟΣ	71
19. Η ΣΗΤΕΙΑ = (Σ)ΗΤΕΙΑ > ΗΤΕΙΑ	75
20. Η ΙΤΑΝΟΣ	84
21. Η ΟΛΟΥΣ > ΕΛΟΥΝΤΑ	88
22. Η ΛΑΤΩ ή ΚΑΜΑΡΑ, Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΛΩΣ	89
ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΝΕΑΡΧΟΣ (360 – 312 π.Χ.)	93
ΘΕΑ ΛΑΤΩ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ	95
ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Η ΝΕΑ ΠΡΩΤΕΟΥΣΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	97

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Σ	103
Γ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	112
23. Η ΡΙΘΥΜΝΙΑ > ΤΟ ΡΕΘΕΜΝΟ	112
24. Η ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΙΝΟΣ.....	113
25. Η ΑΞΟΣ Ή ΟΑΞΟΣ, Ο ΕΤΕΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΤΟΣ	116
26. Η ΛΑΠΠΑ Ή ΛΑΜΠΗ	119
27. Η ΣΥΒΡΙΤΟΣ	121
28. Η ΑΡΚΑΔΙΑ ή ΑΡΚΑΔΕΣ	122
Δ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ.....	123
29. Η ΚΥΔΩΝ(ΙΑ) ή ΑΛΛΩΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ – ΧΑΝΙΑ.....	123
30. Η ΑΠΤΕΡΑ	129
31. Η ΕΛΥΡΟΣ	132
32. Η ΠΟΛΙΧΝΑ Ή ΠΟΛΙΧΝΗ.....	134
33. Η ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΚΙΣΑΜΟΥ.....	134
34. Η ΥΡΤΑΚΙΝΑ ή ΥΡΤΑΚΟΣ.....	136
35. ΤΟ ΑΜΦΙΜΑΛΛΙΟΝ ή ΑΜΦΙΜΑΛΛΑ – ΣΟΥΔΑ.....	136
36. Η ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ	137
37. Η ΑΡΑΔΗΝ Ή ΗΡΑΔΗΝ ΚΑΙ Η ΑΝΩΠΟΛΗ ΣΦΑΚΙΩΝ.....	139
38. Η ΤΑΡΡΑ.....	140
Ε. ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΚΡΗΤΗΣ	141
ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	145
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	162
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ	162
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	167
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ & ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ	167
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	172
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ	172
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο	176
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	176
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο	178
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ	178
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	181
ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ	181

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΑΠΑΡΧΕΣ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ	από ? έως 15ος αι. π.Χ.
ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	1470 π.Χ. - 1200 π.Χ.
ΜΥΚΗΝΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	1200 π.Χ. - 1120 π.Χ.
ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	1120 π.Χ. - 479 π.Χ.
ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ,	478 π.Χ. - 323 π.Χ.
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	330 π.Χ. - 67 π.Χ.
ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ)	69 π.Χ. - 330 μ.Χ.
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	330 μ.Χ. - 824 μ.Χ.
ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ)	830 μ.Χ. - 961 μ.Χ.
Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	61 μ.Χ. - 1204μ.Χ.
ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ	1204 μ.Χ. - 1210 μ.Χ.
ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ	1210 μ.Χ. - 1669 μ.Χ.
Α' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ	1669 μ.Χ. - 1830 μ.Χ.
ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ	1831 μ.Χ. - 1840 μ.Χ.
Β' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ	1840 μ.Χ. - 1898 μ.Χ.
ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ	1898 μ.Χ. - 1906 μ.Χ.
ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ	1912, Επίσημα 30 Μαΐου 1913

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ

ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΣΗ

1. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

Χρυσό δίδραχμο Μ. Αλέξανδρου (336-323 π.Χ.),
Νομισματοκοπείο Αμφίπολης 320 π.Χ.

Χρυσός στατήρας Θρακίας - Λυσίμαχου, 323 - 281
Με Μ. Αλέξανδρο και Θεά Αθηνά

Ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" αναφέρει ότι πολύ πριν γίνει χρήση του νομίσματος ως μέσου ανταλλαγής, οι αρχέγονες κοινότητες ανταλλάσσαν μεταξύ τους τα απολύτως χρήσιμα στη ζωή χωρίς κανένα ενδιάμεσο και αργότερα μεταπήδησαν στο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών. Οι οικονομικοί όροι «**κεφάλαιο**» και «**καπιταλισμός (capitalism)**» προέρχονται από την ελληνική λέξη κεφάλι = λατινικά capital, επειδή αρχικά η κύρια περιουσία κάποιου ήταν τα κεφάλια ζώων που διέθετε εξ ου και στην αρχαία Αθήνα τα νομίσματα λεγόταν π.χ. «εκατόμβοιον», «δεκάβοιον». Η ονομασία **χρήμα**, χρήματα (αρχαία ελληνικά χρέματα) προέρχεται από τις λέξεις χρέος, υπόχρεος (από το χράομαι = μεταχειρίζομαι, χρησιμοποιώ κ.α. > χρήσιμος

κλπ).

Νόμισμα λέγεται το μεταλλικό ή χάρτινο αντικείμενο, καθιερωμένο από το κράτος για μέσο ανταλλαγών μεταξύ των πολιτών του. Υπάρχουν διαφόρων αξιών νομίσματα, κάτι που αναγράφεται στη μια τους τουλάχιστον επιφάνεια και τα νομίσματα κάθε κατηγορίας έχουν δικό τους τύπο (μέγεθος; βάρος; σύσταση; παραστάσεις; κ.τ.λ.) που καθορίζεται με ειδική απόφαση και σύμφωνα με αυτή κόβονται στα νομισματοκοπεία. Το νόμισμα αρχικά ήταν μικρό κομμάτι από κράμα μετάλλου: ασημένιο ή χρυσό κλπ, που τελικά καθιερώθηκε σε σχήμα δίσκου, με ορισμένο βάρος και περιεκτικότητα, το οποίο στις επιφάνειές του είχε επιγραφές, αριθμούς και παραστάσεις που δήλωναν την αξία του και πιστοποιούσαν την κρατική εγγύηση με την οποία αυτό κυκλοφορεί ως χρήμα. Σήμερα το μεταλλικό νόμισμα μικρής αξίας λέγεται και «κέρμα». Μετά βγήκε και το χάρτινο νόμισμα ή τραπεζογραμμάτιο. Το ελληνικό νόμισμα παλιότερα ήταν η δραχμή, το αγγλικό η στερλίνα, το γαλλικό το φράγκο

Η δραχμή – η ελληνική νομισματική μονάδα - πήρε, ως υπολογίζεται, το όνομά της από το ρήμα «δράττομαι», που σημαίνει «πιάνω σφιχτά την ποσότητα που χωράει στην παλάμη μου». Στην παλάμη χωρούσαν έξι οβολοί, γι' αυτό και η «ισοτιμία» της δραχμής καθορίστηκε ως 1δρχ./6 οβολούς. Η Δραχμή ως γενικό ελληνικό νόμισμα γεννήθηκε – καθιερώθηκε επί Φειδωνα και έκλεισε τον κύκλο της ζωής της στις 28 Φλεβάρη του 2002, δηλαδή σε ηλικία πάνω από 2.700 χρόνων, με την αντικατάστασή της από το ευρώ.

Στη Μεγάλη Ελλάδα (Νότια Ιταλία) τα νομίσματα λέγονταν «νόμος, νόμοι», άρα η λέξη νόμισμα έχει ετυμολογική ρίζα από τις: «νέμω > νόμος, νομός και νόμισμα = το επιτρεπόμενο στις εντός νομικής ισχύος συναλλαγές, ως προϊόν κοινωνικών συμβάσεων με δεδομένες αξίες στις συναλλαγές.

2. ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΦΕΥΡΑΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ: ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΚΛΠ

Οι καλούμενοι Ιδαίοι Δάκτυλοι της Κρήτης ή άλλως Ετεόκρητες, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, ήταν εκείνοι που εφεύραν πρώτοι τη φωτιά και την επεξεργασία των μετάλλων φτιάχνοντας από αυτά τα χρήσιμα εργαλεία κλπ. Ειδικότερα επί Μίνωα οι Κρήτες επεξεργάστηκαν πρώτοι το χαλκό και το σίδηρο και έκοψαν σιδερένια και χάλκινα νομίσματα και από αυτούς τα πήραν οι Αθηναίοι επί Θησέα. Στη συνέχεια οι Λυδοί πρώτοι έκοψαν πρώτοι αργυρά και χρυσά νομίσματα, πρβ:

«Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους» (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,65)

«Εφεύραν (οι Ιδαίοι δάκτυλοι της Κρήτης) το σίδηρο και το κατεργάστηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22)

«Όταν ο Μίνως ο πρώτος βασίλευσε στην Κρήτη και έκανε οικισμό στην Απολλωνία, σίδηρος ευρέθη στην Ίδη, βρέθηκε από τους Ιδαίους Δακτύλους Κέλμιο και Δαμναμενέω, έτος ΧΗΗΔ (πριν από την εποχή του Διόγνητου), όταν ο Πανδίων βασίλευε στην Αθήνα». (Πάριο Χρονικό)

«Ο Θησέας μετά την επιστροφή του από Κρήτη έκοψε νόμισμα όπου χάραξε ένα βόδι, για να παραστήσει το Μαραθώνιο ταύρο ή το στρατηγό Μίνωα ή σαν ένα κάλεσμα των πολιτών στη γεωργία και από εκεί λέγεται πως από εκείνον πήραν το όνομά τους τα νομίσματα «εκατόμβοιον» και «δεκάβοιον» (Πλουτάρχου «Θησεύς», 25).

Ο Πλούταρχος αναφέρει επίσης ότι οι Σπαρτιάτες είχαν πάντα σιδερένια νομίσματα σε ένδειξη περιφρόνησης του πλούτου, πρβ: «Πρώτα-πρώτα ακύρωσε (ο Λυκούργος) όλα τα χρυσά και ασημένια νομίσματα κι έδωσε εντολή να χρησιμοποιούν μόνο τα σιδερένια («χρήσθω τω σιδέρω προσέταξε»)... Το σιδερένιο άλλωστε νόμισμα δεν είχε πέραση στους άλλους Έλληνες; ήταν χωρίς αξία και το περιφρονούσαν» (Πλούταρχος, Λυκούργος; 9)

Ο Μίνωας Α΄, σύμφωνα με το Πάριο χρονικό, ήταν βασιλιάς της Κρήτης όταν ήταν βασιλιάς στην Αθήνα ο Πανδίωνας κατά το έτος ΧΗ.. (= 1210) πριν από το Διόγνητο (= το έτος 1453 πριν από το Χριστό), κάτι που συμφωνεί με τα λεγόμενα του Ομήρου και Ηρόδοτου. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο ο Μίνωας έζησε τρεις γενιές πριν από τον Τρωικό πόλεμο: «Τρίτη δε γενεή μετά Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι Τρωικά» (Ηρόδοτος Ζ, 171). Το αυτό λέει και ο Όμηρος (Ιλιάδα Ν. 445 - 455), Αρχικά ήταν λέει βασιλιάς της Κρήτης ο Μίνωας, μετά ο Δευκαλίωνας και μετά ο Ιδομενέας που πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Ο Απολλόδωρος (Γ, 1-2, Γ 22, Επιτομή, 1,6) μάλιστα λέει ότι κόρες του Κατρέα, γιου του Μίνωα, ήταν η Αερώπη και η Κλυμένη που τη μεν Αερώπη παντρεύτηκε ο Πλεισθένης και απέκτησε το Μενέλαο (βασιλιά της Σπάρτης και για τη γυναίκα του οποίου έγινε ο Τρωικός πόλεμος) και τον Αγαμέμνονα (βασιλιά των Μυκηνών) τη δε Κλυμένη παντρεύτηκε ο Ναύπλιος και έκανε το Παλαμήδη (βασιλιά Ναυπλίου, του αποδίδονται τροποποιήσεις στο αλφάβητο. Επομένως τα νομίσματα υπήρχαν στην Ελλάδα ήδη από το 1453 π.Χ. Μάλιστα χάλκινο τάλαντο που βρέθηκε στην Κύμη Εύβοιας χρονολογείται στα μέσα του 16ου αι. π.Χ., ενώ κάποια χάλκινα τάλαντα που βρέθηκαν στην Κνωσό χρονολογούνται από τον 16 - 14 αι. π.Χ. Τα τάλαντα ήταν τα μεταλλικά νομίσματα, απλώς ήταν σε μεγάλο μέγεθος.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Δεν είναι αληθές ότι ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Λυδοί εφεύραν τα νομίσματα, αλλά ότι οι Λυδοί έκοψαν πρώτοι αργυρά και χρυσά νομίσματα, καθώς και κάλπικα (πιο πριν υπήρχαν σιδερένια και χάλκινα νομίσματα), πρβ: «Λυδοί δε νόμοισι μεν παραπλήσοισι χρεώνται και Έλληνες, χωρίς ή ότι θήλεα τέκνα καταπορνεουσι, πρώτοι δε ανθρώπων των ημείς ήδμεν νόμισμα χρυσού και αργυρού κοψάμενοι εχρήσαντο, πρώτοι δε και κάπηλοι εγένοντο. φασι δε αυτοί Λυδοί και τας παιγνίας τας νυν σφίσι τε και Έλλησι κατεστεώσας εωυτών εξεύρημα γενέσθαι· άμα δε ταύτας τε εξευρεθήναι παρα σφίσι λέγουσι και Τυρσηνίν αποικίσαι, ώδε περι

αυτών λέγοντες» (Ηρόδοτος, Α, 94). Στη νέα ελληνική: «Οι Λύδιοι έχουν παραπλήσια με τους Έλληνες έθιμα μόνο που αφήνουν τις κόρες του να πορνεύονται. Πρώτοι αυτοί, όσο ξέρουμε, από τους ανθρώπους, έκοψαν και έθεσαν σε κυκλοφορία νομίσματα από χρυσό και ασήμι και αυτοί πάλι πρώτοι έγιναν κάπηλοι. Οι ίδιοι οι Λύδιοι ισχυρίζονται πώς και τα παιγνίδια, που συνηθίζονται σήμερα στον τόπο τους και στην Ελλάδα, είναι δική τους εφεύρεση. (Ηρόδοτος, Α, 94).

2) Δεν είναι αληθές ότι το Πάριο Χρονικό αναφέρει πως ο Φείδωνας στο Άργος το έτος 631 πριν από Διόγνητο (= το έτος 874 πριν από το Χριστό) έκοψε πρώτη φορά νομίσματα στην Ελλάδα, αλλά ότι ο Φείδωνας το έτος 874 π.Χ. έκοψε για πρώτη φορά στο Άργος αργυρό νόμισμα και ως εκ τούτου καθόρισε νέα μέτρα και σταθμά σε σχέση με τα χάλκινα και τα σιδερένια νομίσματα που προϋπήρχαν, πρβ: «Όταν ο Φείδων ο Αργεῖος κοινοποίησε τα μέτρα και σταθμά κατασκεύασε αργυρό νόμισμα που το έφτιαξε στην Αίγινα, έγινε 11ος από τον Ηρακλή, έτος ΓΗΔΔΔΙ = 631 (πριν από το Διόγνητο), όταν ο Φερέκλειος βασίλευε στην Αθήνα» (Πάριο Χρονικό)

ΣΤΑΘΜΗΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ (ΑΤΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)	
1 Τάλαντο (26.196 χλγρ.) =	60 Μνες ή 6.000 αττικές δραχμές
1 Μνα (436,6 γρ.) =	100 Δραχμές
1 Δεκάδραχμο (43,75 γρ.) =	10 Δραχμές
1 Τετράδραχμο (17,50 γρ.) =	4 Δραχμές
1 Δίδραχμο ή Στατήρας (8,75 γρ.) =	2 Δραχμές
1 Δραχμή (4,37 γρ.) =	6 Οβολοί
1 Τετρόβολο (2,92 γρ.) =	4 Οβολοί
1 Ημίδραχμο ή Τριόβολων (2,19 γρ.) =	3 Οβολοί ή μισή δραχμή
1 Διόβολο (1,46 γρ.) =	2 Οβολοί
1 Τριημιόβολιο (1,10 γρ.) =	11/82 του οβολου
1 Οβολός (0,72 γρ.)	8 Χαλκοί
1 Ημιόβολο =	Μισός Οβολός
1 χρυσός στατήρας ή δαρεικός =	27, 5 αττικές δραχμές
1 αργυρός στατήρας =	4 δραχμές.

3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

(ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΟΛΟΥΣ ΣΤΟΥΣ ΟΒΕΛΟΥΣ ΚΛΠ)

Στο πρώτο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών τα νομίσματα ήταν άτυπα, δηλαδή χωρίς ένδειξη βάρους, αξίας κλπ. Επίσης δεν είχαν εικόνες. Ήταν απλώς

κομμάτια (βόλους ή ράβδους κ.λπ.) από μέταλλα (χαλκό, σίδηρο κ.λπ.) και γι αυτό αρχικά τα νομίσματα ζυγίζονταν κάθε φορά που χρειαζόταν να γίνει μια συναλλαγή, κάτι ως κάνουμε και στα πράγματα, για να επιβεβαιωθεί το βάρος τους και να καθαριστεί έτσι η ανταλλακτική αξία τους. Στο επόμενο στάδιο στη μια όψη τους χαραζόνταν η ποσότητα του βάρους τους και στην άλλη μια ένδειξη (κάτι ως η σφραγίδα) ότι το νόμισμα είχε ζυγιστεί και η συνάμα ήταν νόμιμη η κυκλοφορία του – απ' όπου και νόμισμα ή νόμος (= το νόμισμα για τους Έλληνες της Μ. Ελλάδας). Τέλος στη μια μεγάλη όψη ή και τις δυο χαραζόταν και ένα διακοσμητικό γεωμετρικό σχέδιο ή η εικόνα αγαπημένου ζώου ή θεού ή βασιλιά κ.α.

Τα σημερινά στρογγυλά-επίπεδα νομίσματα προέκυψαν με κτύπημα στην κορυφή των στρογγυλών βόλων (σφαιρών) μετάλλου, ώστε να γίνουν στρογγυλές επίπεδες πίττες – ο λόγος που τα επίπεδα νομίσματα ονομάζονταν και «παιστά» (από το ρήμα «παίω» που σημαίνει κτυπώ).

Στο πρώτο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών, όπως είδαμε πιο πριν, οι άνθρωποι ανταλλάσσαν μεταξύ τους κομμάτια πολύτιμων μετάλλων (δηλαδή βόλους ή ράβδους κ.λπ. από χαλκό, σίδηρο κ.λπ.) τα οποία ζυγίζονταν κάθε φορά που χρειαζόταν να γίνει μια συναλλαγή, κάτι ως κάνουμε και στα πράγματα, για να επιβεβαιωθεί το βά-

ρος τους και να καθαριστεί έτσι η ανταλλακτική αξία τους. Μετά τα μικρής αξίας νομίσματα ήσαν οι καλούμενοι «οβελοί», που ήσαν είτε μικροί ράβδοι σιδήρου ή χαλκού είτε μικροί βόλοι (στρογγυλές σφαίρες), εξ ου και η ονομασία «οβολός». Τα μεγάλης αξίας νομίσματα ήσαν τα καλούμενα «τάλαντα», που είχαν τετράγωνο σχήμα ή ως δέρμα ζώου, και τα οποία άξιζαν τόσους οβελούς όσο αναλογούσε το βάρος τους. Τα σημερινά στρογγυλά-επίπεδα νομίσματα προέκυψαν με κτύπημα στην κορυφή των στρογγυλών βόλων μετάλλου, ώστε να γίνουν στρογγυλές επίπεδες πίττες – ο λόγος που τα επίπεδα νομίσματα ονομάζονταν και «παιστά» (από το ρήμα «παίω» που σημαίνει κτυπώ). Στα πρώτα νομίσματα της Γόρτυνας στην Κρήτη, στην οπίσθια όψη των νομισμάτων αναγράφεται ΓΟΡΤΥΝΙΟΝ ΤΟ ΠΑΙΜΑ (δηλαδή το νόμισμα κόπηκε-κτυπήθηκε από την πόλη της Γόρτυνας). Άλλωστε κάπως έτσι γίνονται ακόμη και σήμερα τα νομίσματα.

Ο βασιλιάς του Αργους Φεΐδωνας ήταν εκείνος που πρώτος αντικατέστησε τους οβελούς με τα επίπεδα (= τα λεπτά γνωστά μας νομίσματα) στο νομισματοκοπείο που έφτιαξε επί τούτου, το πρώτο στον κόσμο, στην Αίγινα. Τα πρώτα αυτά ελληνικά νομίσματα από τη μία όψη είχαν παράσταση χελώνας και γι' αυτό τα έλεγαν και «χελώνες» και από την άλλη ένα έγκοιλο τετράγωνο. Στην Εθνική βιβλιοθήκη του Παρισιού φυλάσσεται ένα από τα αρχαιότερα αυτά νομίσματα. Στο Νομισματικό Μουσείο της Αθήνας φυλάσσεται μία δέσμη από έξι οβελούς την οποία ο Φεΐδων είχε προσφέρει στην θεά Ήρα (Ηραϊόν) στο Άργος, όπως μας πληροφορεί ο Αριστοτέλης.

Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Μ. Αλεξάνδρου, 336 – 323 π.Χ. Νομισματοκοπείο Βαβυλώνας

Σατήρας (δίδραχμο) Αθηνών, 435 - 429 π.Χ. (Νομισματοκοπείο Αθηνών)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Τα νομίσματα των αρχαίων Ελλήνων ήσαν αρχικά χάλκινα και σιδερένια και μετά αργυρά και χαλκά, τα εξής : **«το πέμπτον, ο χαλκούς, το δίχαλκον, το ημιώβολον, ο οβολός, το διώβολον, το τριώβολον, το τετράβολον, η δραχμή, το δίδραχμον ή στατήρας, το τετράδραχμον, η μνα και το τάλαντον»**. Στην αρχαία Ελλάδα το βάρος μιας ασημένιας δραχμής ποίκιλε κατά τόπους: στο αιγινήτικο ή φειδώνιο σύστημα ζύγιζε 6,06 γραμμάρια, στο φοινικικό-ροδιακό κυμαινόταν από 3,64 έως 7,28 γραμμάρια ενώ στο ευβοϊκό-αττικό σύστημα από 4,366 έως 8,73 γραμμάρια.

Νόμισμα Λυδίας επί βασιλιά Κροίσου με ήλεκτρο = κράμα χρυσού και αργύρου, 561 – 546 π.Χ.

2) Η μνα και το τάλαντο ήταν αρχικά μονάδες βάρους και μετά και νομισματικές μονάδες. Μετρονόμοι λεγόταν οι ορισθέντες από την Πολιτεία (αρχικά υπήρχαν π.χ. 5 στην Αθήνα και 5 στον Πειραιά), για να παρακολουθούν τη σωστή τήρηση των μέτρων, αυτοί που ευθύνονταν για όλα τα μέτρα και σταθμά. Νομισματική υποτίμηση, όπως μας πληροφορεί ο Αριστοτέλης (Αθηναίων Πολιτεία), έκανε πρώτος ο Σόλωνας. Πριν από το Σόλωνα 1 μνα ζύγιζε – διαιρούσαν σε 70 δραχμές και επί Σόλωνα 1 μνα = 100 δραχμές. Επί δράκοντα στην Αθήνα 1 μνα = 100 δραχμές και 1 δραχμή = 6 οβελούς. Αρχικά τα νομίσματα ήταν ζυγισμένο βάρος μετάλλου. Κατόπιν γραφόταν επάνω στην επιφάνεια το βάρος ή η αξία τους.

3) Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους: Α) Οι πρώτες μεταλλουργικές δραστηριότητες στον αιγιάκο χώρο παρατηρούνται λείει από την Τελική Νεολιθική εποχή (3500 π.Χ.). Β) Το πρώτο είδος μετάλλου που χρησιμοποιήθηκε ήταν λείει ένα κράμα σε μαλακή μορφή, που αποτελούνταν από χαλκό, αρσένιο και μόλυβδο. Αργότερα, κατά τις αρχές της τέταρτης χιλιετίας, χρησιμοποιήθηκε ο ορείχαλκος, ένα κράμα χαλκού με κασσίτερο που έδινε τη δυνατότητα κατασκευής ανθεκτικότερων αντικειμένων. Γ) Η πρώτη χρήση του ορείχαλκου στην Κρήτη τοποθετείται λείει στην Πρωτομινωική ΙΙ περίοδο (2600-2300 π.Χ.). Μετά τον ορείχαλκο εφευρέθηκε ο κασσίτερος, ο χρυσός, ο άργυρος κ.α.

3) Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους: Α) Οι πρώτες μεταλλουργικές δραστηριότητες στον αιγιάκο χώρο παρατηρούνται λείει από την Τελική Νεολιθική εποχή (3500 π.Χ.). Β) Το πρώτο είδος μετάλλου που χρησιμοποιήθηκε ήταν λείει ένα κράμα σε μαλακή μορφή, που αποτελούνταν από χαλκό, αρσένιο και μόλυβδο. Αργότερα, κατά τις αρχές της τέταρτης χιλιετίας, χρησιμοποιήθηκε ο ορείχαλκος, ένα κράμα χαλκού με κασσίτερο που έδινε τη δυνατότητα κατασκευής ανθεκτικότερων αντικειμένων. Γ) Η πρώτη χρήση του ορείχαλκου στην Κρήτη τοποθετείται λείει στην Πρωτομινωική ΙΙ περίοδο (2600-2300 π.Χ.). Μετά τον ορείχαλκο εφευρέθηκε ο κασσίτερος, ο χρυσός, ο άργυρος κ.α.

Μπρούτζινες Δραχμές Αθηνών, 140 – 175 μ.Χ., με θεά Αθηνά και το Θησέα να φονεύει το Μινώταυρο.

Αργυρός στατήρας Αίγινας 600- 525 π.Χ.

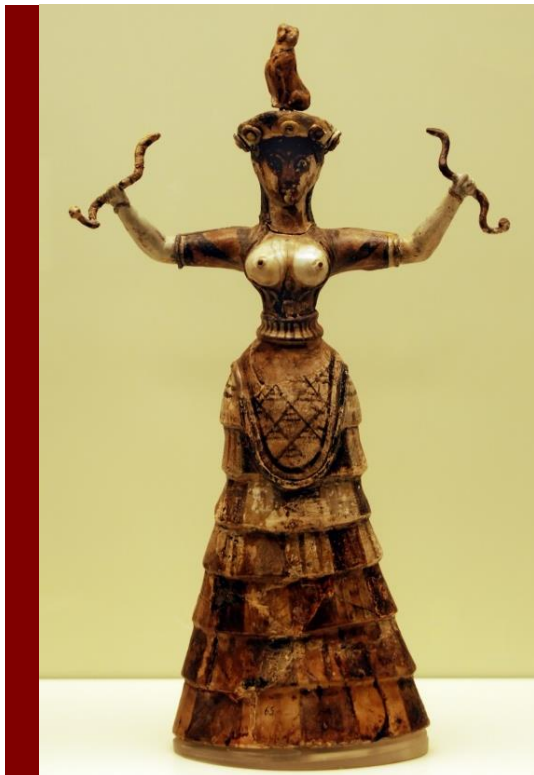
Αργυρή δραχμή Αίγινας, 404. π.

4) Η Κύπρος ήταν μία από τις σημαντικότερες πηγές χαλκού της Αρχαιότητας, ο λόγος, προφανώς, και για τον οποίο ονομάστηκε και έτσι, δηλαδή Κύπρος. *Cyprum* (λατινικά)= *Cooper* (αγγλικά) = ο χαλκός, Ο χαλκός στην άγριά του μορφή είναι πράσινος απ' όπου και *cypressus* (λατινικά) = ο κυπάρισσος ή άλλως το κυπαρίσσι, *Cypreus*, α, um = ο χάλκινος, η, ο ή ο βαθυ-πράσινος, η, ο (Χάλκανθος) ή ο Κυπραίος, α, ο,

5) Οι αρχαίες Κρητικές πόλεις-κράτη πολλές φορές νομιμοποιούσαν τα νομίσματα των άλλων πόλεων, ελληνικών ή μη, χτυπώντας πάνω σ' αυτά δικά τους διακριτικά σύμβολα (δεδομένου ότι το μέταλλο έτσι κι αλλιώς έχει την αξία του) και όχι λιώνοντάς τα (μέθοδος επικοπής). **Έτσι αρκετές φορές φαίνονται κάτω από τις νέες παραστάσεις οι παλιές, λογής - λογής ελληνικών πόλεων. Ακόμα και μεταξύ τους οι κρητικές πόλεις "χτυπούσαν" νομίσματα, η μια πάνω στην άλλη.** Πολύ σπάνια σε χρυσό (1/12 στατήρα του 0,9 γρ.), κυρίως σε άργυρο (από τον οβολό των 0,7 γρ. ως το τετράδραχμο των 17 γρ.) και χαλκό (χαλκούς του 1 γρ. όπως το χάλκινο οβολό των 12 γρ.). Κάτι ανάλογο γινόταν και σε μη ελληνικές πόλεις και γι αυτό και π.χ. βρίσκουμε νόμισμα που από τη μια να φαίνεται κρητικό και από την άλλη π.χ. κυρηναικό.

6) Κάθε μια από τις αρχαίες πόλεις-κράτη χρησιμοποιεί συγκεκριμένα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα κ.τ.λ. ως έμβλημα στα νομίσματά της. Αυτά είναι είτε τα συγκεκριμένα ζώα ή προϊόντα που παράγει - φημίζεται η πόλη αυτή είτε οι πολιούχοι θεοί. Τα ελληνικά αρχαία νομίσματα αρχικά έφεραν συνήθως πρόσωπα και παραστάσεις από την Ελληνική μυθολογία. Μετά και ηγεμόνες και βασιλείς.

7) Τα πρώτα νομίσματα που έκοψε ο άνθρωπος δεν σώζονται είτε γιατί τα νομίσματα κάποια στιγμή μετά λιώνονται και ξαναχτυπώνονται με άλλα διακριτικά ή σε άλλη βάρη είτε γιατί αυτά ήταν από καθαρό χαλκό ή από καθαρό σίδηρο που στο χρόνο φθείρονται λόγω οξειδωσης .

Ειδώλια από Φαγεντιανή με γητεύτρες όφειν ή άλλως θεές των όφειν. Είναι με δακτυλίδι μεση, μακρές φούστες, ποδιές, κοντομάνικες ζακέτες που έχουν ενσωματωμένο σουτιέν, ψιλά καπέλα κλπ (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

1) ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

Α. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΦΥΛΕΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ Ή ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΚΡΗΤΕΣ = ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ Η ΚΟΥΡΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ = ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ, ΟΙ ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΚΡΗΤΗΣ

Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις – ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις - από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: **την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίπεια το Ηράκλειο και την Αρμισσό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη Λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο.** Αναφέρει επίσης ότι οι κάτοικοι των ως άνω πόλεων της Κρήτης ήσαν άλλοι Κύδωνες, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί, που ήσαν φύλα ελληνικά, αφού ο ίδιος αναφέρει ότι αρχηγός του στρατού όλων αυτών των φυλών ήταν ο Ιδομενεύς, ο εγγονός του Μίνωα, που ήταν και ένας από τους πρωτάρχοντας των καλούμενων Παναχαιών ή άλλως Πανελλήλων που είχαν οργανώσει την εκστρατεία κατά της Τροίας.

«Κρήτη τις γαί' έστι, μέσω ενί οίνοπι πόντω,
καλή και πίειρα, περίρρυτος· εν δ' άνθρωποι
πολλοί, απειρέσιοι, και εννήκοντα πόληες
άλλη δ' άλλων Γλώσσα μεμιγμένη· εν μεν Αχαιοί,
εν δ' Ετεοκρήτες μεγαλήτορες, εν δ' Κύδωνες,
Δωριέες τε τριχαΐκες δίοι τε Πελασγοί.
τησι δ' ενί Κνωσός, μεγάλη πόλις, ένθα τε Μίνωες
εννέωρος βασίλευε Διός μεγάλου οαριστής...
πατρός εμοίο πατήρ, μεγαθύμου Δευκαλίωνος
Δευκαλίων δ' εμέ τίκτε και Ιδομενήα άνακτα»..... (Οδύσσεια, τ 178 – 183)

Το Πάριο χρονικό και οι αρχαίοι συγγραφείς: Ηρόδοτος (Ζ 169 – 171), Διόδωρος Σικελιώτης (4, 60, 5,64 και 5,80), Στράβων (Γεωγραφικά Ι, C 473, ΙΙΙ, 22) κ.α. αναφέρουν-διευκρινίζουν ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης ήταν οι καλούμενοι «Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες» και όταν ήταν βασιλιάς τους ο Κρηθέας έφυγαν από το Πελασγικό Άργος (= η Θεσσαλία) κάποιες φυλές των Αχαιών, των Πελασγών και των Δωριέων με αρχηγό τον Τέκταμο (ήταν γιος του Δώρου του Έλληνα και παππούς του Μίνωα) και πάνε και καταλαμβάνουν ως μετανάστες, άρα ειρηνικά, το ανατολικό μέρος του νησιού, το οποίο είχε πάθει ερήμωση. Οι νέοι κάτοικοι αυτοί της Κρήτης, σε σχέση με τους παλαιότερους, τους Ιδαίους Δακτύλους ή Κουρήτες, ονομάστηκαν επήλυδες, δηλαδή μετανάστες, άποικοι, ενώ οι ντόπιοι (οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες) ονομάστηκαν Ετεοκρήτες, επειδή ήσαν οι γνήσιοι, οι πρώτοι Κρήτες. Ακολούθως, όταν πέθανε ο Τέκταμος, τη βασιλεία των Δωριέων της Κρήτης πήρε ο γιος του Αστέριος, ο οποίος, επειδή η γυναίκα του δε του έκανε γιο, τη χώρισε και πήγε και έκλεψε από τη Φοινίκη την κόρη του βασιλιά της Τύρου Αγήνορα, την πανέμορφη Ευρώπη, κάτι που ήταν και μια από τις αιτίες που έγινε αργότερα ο Τρωικός πόλεμος (κατά τον Ηρόδοτο η απαγωγή της Ευρώπης δεν έγινε από το Δία,

αλλά από ένα Έλληνα ή άλλως Δωριέα κρητικό βασιλιά και υπονοεί τον Αστέριο). Όταν πέθανε ο Αστέριος, ενεπλάκησαν οι γιοι του, ο Μίνωας και ο Σαρπηδόνας, για το ποιος θα πάρει τη βασιλεία. Νίκησε ο Μίνωας και ο Σαρπηδόνας με τους στασιαστές κυνηγημένοι κατέφυγαν στη Λυκία της Μ. Ασίας όπου έκτισαν την πόλη Μίλητο σε ανάμνηση της Κρητικής πόλης Μίλατος. Στη συνέχεια ο Μίνωας (βασίλευε το έτος 1470 π.Χ., σύμφωνα με το Πάριο χρονικό), με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθου, ένωσε σε ενιαίο σύνολο (και μάλιστα σε μια πρωτόγνωρη σε θεσμούς για την εποχή πολιτεία) τους αυτόχθονες (Ετεοκρήτες και Κύδωνες) με τους επήλυδες (Αχαιοούς, Πελασγούς και Δωριείς) Κρήτες με ηγεμόνιδα πόλη (έδρα του κοινού βασιλιά των Ενωμένων Κρητικών πόλεων) την Κνωσό.

«Λένε πως ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης. Πόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι. Ο Σοφοκλής θεωρεί πως οι πρώτοι πέντε ήσαν αρσενικοί. Εφηύραν το σίδηρο και το κατεργάστηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα. Πέντε ήταν και οι αδελφές τους. Από τον αριθμό τους ονομάστηκαν Δάκτυλοι. Άλλοι τους λένε αλλιώς, ενώνοντας τα δύσκολα με τα δύσκολα και θέτουν διάφορα ονόματα: Κέλμη, Δαμνασέα, Ηρακλή και Ακμονα. Άλλοι τους θεωρούν εντόπιους από την Ίδη, άλλοι αποίκους. Πάντως συμφωνούν ότι αυτοί πρώτοι δούλεψαν το σίδηρο στην Ίδη. Όλοι τους θεωρούν μάγους και υπηρέτες της Μητέρας των θεών που έφτασαν να ζουν στην Φρυγία, στην Ίδη. Λένε την Τρωάδα Φρυγία, επειδή Φρύγες επικράτησαν στην περιοχή, αφού ζούσαν και κοντά, τότε που αλώθηκε η Τροία. Υπονοούν μάλιστα πως απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων είναι οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Οι πρώτοι εκατό που γεννήθηκαν στην Κρήτη ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι. Απόγονοί τους αναφέρονται εννέα Κουρήτες. Ο καθένας τους έκανε δέκα παιδιά, τους Ιδαίους Δακτύλους...» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22)

«Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδιωξε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας ...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173)

«Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη, άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος. Επιστρέφοντας, όμως, στην πατρίδα τους, η ανταμοιβή τους για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ήταν πείνα και πανούκλα που έπληξε ανθρώπους και ζώα, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Κρήτη ερημώθηκε για δεύτερη φορά από τον πληθυσμό της. Έτσι, οι σημερινοί Κρήτες, μαζί με όσους απέμειναν από τους προηγούμενους κατοίκους της, είναι η Τρίτη γενιά που ζει στο νησί.....» (Ηρόδοτος Ζ, 169 - 171)

«Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απέκτησε τον Αστέριο...». (Διόδωρος, βίβλος 4, 60)

«Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες, των οποίων ο βασιλιάς, Κρήτας το όνομα, ανακάλυψε πολλά και πολύ σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων.... Πρώτοι, λοιπόν, απ' όσους μνημονεύονται από την παράδοση κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη, οι Ιδαίοι Δάκτυλοι. Ετούτοι, σύμφωνα με την παράδοση, ήσαν εκατό, ενώ άλλοι λένε πως ήταν μόνο δέκα που έλαβαν αυτή την ονομασία, ισάριθμοι με τα δάκτυλα. Μερικοί, όμως, μεταξύ των οποίων και ο Έφορος ιστορούν πως οι Ιδαίοι δάκτυλοι γεννήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με τον Μυγδόνα. Καθώς ήταν γητευτές, επιδίδονταν σε ξόρκια, τις τελετές και τα μυστήρια και ζώντας ένα διάστημα στη Σαμοθράκη εξέπληξαν σε μεγάλο βαθμό τους εκεί κατοίκους με αποτέλεσμα να γίνει μαθητής τους ο Ορφείας ένας άνθρωπος προικισμένος με ξεχωριστή ικανότητα στην ποίηση και τη μελωδία, έγινε μαθητής τους κι έφερε πρώτος στους Έλληνες τα μυστήρια. Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες.... Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους, συνεχίζει η εξιστόρηση, έγιναν εννέα Κουρήτες, Γι αυτούς άλλοι μύθοι λένε ότι ήταν γηγενείς και άλλοι πως ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων. Καθώς διακρινόταν

για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγιού, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά ήταν και οι πρώτοι που δίδαξαν την ομόνοια και κάποια ευταξία στην κοινωνική ζωή. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε το Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5, 64-65)

«Αφού διευκρίνισαμε όλα αυτά, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμειξία με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι **Ετεοκρήτες**, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. το μεγαλύτερο μέρος αυτού του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο.... (Διόδωρος, Βίβλος 5, 80)

Β. Η ΠΕΡΙΦΗΜΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ - ΕΚΜΙΝΩΙΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΩΝ

Ο Θουκυδίδης (Α 2 – 9) αναφέρει ότι πριν από τα Τρωικά δεν υπήρχαν σύνορα και κράτη ούτε και εθνικά ονόματα κρατών π.χ. Έλληνες κ.λπ., άρα δεν υπήρχαν και πόλεις, επειδή από τη μια δεν υπήρχε ακόμη επινοηθεί η γεωργία οπότε οι άνθρωποι έπρεπε να μετακινούνται συνεχώς για εξεύρεση πηγών διατροφής και από την άλλη δεν είχε επίσης επινοηθεί ακόμη ο στρατός για να αποκρούσει τα βάρβαρα ασιατικά φύλλα που ερχόταν και λεηλατούσαν όσους έβρισκαν στην Ελλάδα. Ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο έδιωξε από το Αιγαίο και τις Κυκλάδες τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες που τα είχαν καταλάβει και μέσω αυτών έρχονταν και καταλήστευαν τους Έλληνες και στη συνέχεια εποίκησε τις Κυκλάδες και τα παράλια της Μ. Ασίας με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να κάνουν μόνιμες πόλεις, να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και έτσι να επικρατήσουν μετά στον Τρωικό Πόλεμο εναντίον των βαρβάρων της Ασίας.

Ο Ηρόδοτος (Α 65), ο Πλάτων (Νόμοι, Μίνως), ο Πλούταρχο (Σόλων, Λυκούργος), ο Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης), ο Διονύσιο Αλικαρνασσία (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α. αναφέρουν ότι ο Μίνωας, τρεις γενιές πριν από τα Τρωικά, ήταν εκείνος ο οποίος ένωσε όλες τις πόλεις και όλες τις φυλές που υπήρχαν στην Κρήτη σε ενιαίο σύνολο και δημιούργησε την περίφημη Κρητική Πολιτεία και Θαλασσοκρατία με έδρα την Κνωσό. Μάλιστα τους θεσμούς της Κρητικής Πολιτεία αντέγραψαν πρώτοι οι Σπαρτιάτες στέλλοντας επι τούτου στην Κρήτη το Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το νομοθέτη Σόλωνα και τον Κρητικό σοφό Επιμενίδα και μετά οι Ρωμαίοι με το νομοθέτη Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν και αυτοί.

Όλα αυτά ήταν και η αιτία που: Α) Ο Μίνωας ανακηρύχθηκε μετά θάνατο ισόθεος και κριτής στον Άδη των Ελλήνων και Ρωμαίων, Β) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Γ) Οι Ρωμαίοι και οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος».

Οι Κρήτες επί Μίνωα επινόησαν την οργανωμένη πολιτεία, δηλαδή το κοινοβούλιο, το σύνταγμα, τους βουλευτές – γερουσιαστές, το κράτος πρόνοιας (συσσίτια κ.α.) κλπ και καταργώντας τους ανεξέλεγκτους βασιλιάδες και φυλάρχους που υπήρχαν μέχρι τότε. Πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν οργανωμένες πολιτείες, όχι

μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη. (Περσισότερα βλέπε στο βιβλίο «Κρητική ιστορία», Α. Γ. Κρασανάκη)

Μινωική τελετή θυσίας με μουσικό να παίζει 7χορδη κιθάρα και Μινωίτες και Μινωίτισσες να φορούν εντυπωσιακές φορεσιές, με κοντομάνικο ζιπούνια (ζακέτες, πανωκόρμια), μακρές φούστες κλπ (Από τη λίθινη σαρκοφάγο Αγ. Τριάδας Κρήτης, 1400 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

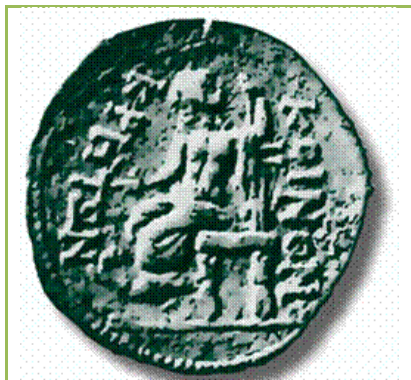

Μινωική τελετή θυσίας με μουσικό που παίζει αυλό και δυο Μινωίτισσες με εντυπωσιακές τουαλέτες. Με ποδήρη (μάξι) φούστα, με πανωκόρμι ή άλλως κοντογούνι/ζακέτα κλπ (Από τη λίθινη σαρκοφάγο Αγ. Τριάδας Κρήτης, 1400 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

Γ. ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ (ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ)

Το κοινό των Κρητών («Κοινόν Κρηταιέων») ξεκίνησε ως θεσμός επί Μίνωα με τον τρόπο που είδαμε πιο πριν. Ωστόσο μετά τα τρωικά η Κρήτη διασπάστηκε και αυτή σε πόλεις – κράτη κατά τα πρότυπα της υπόλοιπης Ελλάδος, λόγω του ότι οι μητροπολιτικές πόλεις και κυρίως η Σπάρτη και η Αθήνα έριζαν μεταξύ τους για το ποια θα ηγεμονεύει των άλλων και προ αυτού είχαν εμπέξει και τις κρητικές πόλεις.

Το κοινό των Κρητών συστάθηκε και πάλι **κατά τον 4/3ο αι. π.Χ.** προκειμένου να αντιμετωπίσει θέματα συνοριακών διαφορών (κάτι ως οι αμφικτιονίες), αλλά και συμμαχικών υποθέσεων, όπως φανερώνουν τα νομίσματα που έκοψε το εν λόγω κοινό, αλλά και όπως δείχνει π.χ. μια σωζόμενη επιγραφή συνθήκης του 183 π.Χ. όπου αναφέρονται 31 πόλεις, οι εξής: **Γόρτυς, Κνωσός, Φαιστός, Λύττος, Ραύκος, Ιεράπυτνα, Ελευθερνα, Άπτερα, Πολυρρηνία, Σύβριτα, Λάππα, Άξος, Πρια(ν)σός, Αλλαρία, Αρκάδες, Κεραία, Πραισός, Λατώ, Βιάννος, Μάλλα, Ερώνος, Χερσόνησος, Απολλωνία, Έλυρος, Υρτακίνα, Ελτυνία, Ανώπολις, Ηραδην, Ιστρών, Τάρρα**ια. («αγαθή τύχη. επι τοίσοδε συνέθεντο την φιλιαν και συμμαχίαν εαυτοίς τε και εκγόνους εις άπαντα τον χρόνον. βασιλεύς Ευμένης και Κρηταιέων. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναίοι,

Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασσάρια), επί Τραϊανού (98-117 μ.Χ.), ένθρονο Δία.

Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναίοι,

Απταραίοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Ἄξιοι, Πριανσιέες, Αλλαριώται, Αρ[κ]άδες, Κεραῖται, Πραῖσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαῖοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Απολλωνιάται, Ελύριοι, Ὑρτακῖνιοι, Ελτυναίεις, Ανω[πο]λίται, Ηραδήννιοι, Ιστρώνιοι, Ταρραῖοι, [...].ιοι, ως μεν [βα]σιλεύς Ευμένης ἀγει, ἔτους vac. τετάρτου και δεκάτου, μηνός [Π]ανήμου, ως δε Κρηταεῖς κοσμοῦν...»)

Ο αρχηγός του Κοινού των Κρητων λεγόταν Κρητάρχης (ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ) και οι αρμοδιότητες του ήταν η χάραξη της κοινής εξωτερικής πολιτικής και η εμπέδωση της ειρήνης μεταξύ των πόλεων που συμμετείχαν. Για την πραγματοποίηση των σκοπών του το Κοινό διέθετε ειδικό νόμισμα, ειδικό δικαστήριο, το **“ΚΟΙΝΟΔΙΚΙΟΝ”**, και ειδική νομοθεσία το **“Διάγραμμα” των Κρητών**. Το Κοινοδίκιον ήταν ένας πρωτότυπος θεσμός, κάτι ως σήμερα με το Διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Ήταν ένα ποινικό και διαιτητικό δικαστήριο που είχε αρμοδιότητες σχετικές και προς τα κράτη και προς τους ιδιώτες και εκδίκαζε με βάση γραπτή ποινική νομοθεσία, η οποία αναφέρεται και σε αδικήματα μεταξύ κρατών και σε αδικήματα ιδιωτών σε βάρος υπηκόων ξένου κράτους. Ο θεσμός του Κοινού των Κρητών διατηρήθηκε και κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους, αλλά και την εποχή της Ρωμαιοκρατίας. Μάλιστα το κοινό των Κρητών ανασυστάθηκε επί Ρωμαιοκρατίας κόβοντας τότε για πρώτη φορά νόμισμα.

Για το πνεύμα του Κοινού των Κρητών και του συγκρητισμού μας μιλάει ο Πλούταρχος: «Οι (Κρήτες) πολλάκις στασιάζοντες αλλήλοις και πολεμούντες ἔξωθεν ἐπιόντων πολεμίων διελύοντο και συνίσταντο και τουτ' ην ο καλούμενος υπ' αυτών συγκρητισμός". (= Οι οποίοι Κρήτες, αν και πολλές φορές διχονοούσαν και φιλονικούσαν μεταξύ τους, όταν τους ἐπετίθεντο ἐξωτερικοί ἐχθροί συμφιλιώνονταν και συμπαρατάσσονταν. Και αυτός ήταν ο ονομαζόμενος από τους ίδιους συγκρητισμός)». Ο πρόδρομος της Γαλλικής Επανάστασης Μοντεσκιέ κρίνοντας το Κρητικό πολίτευμα, όπως το διέσωσε ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" του, υποστηρίζει ότι έγινε ονομαστό, γιατί τους Κρήτες διέκρινε ηθικότητα και φιλοπατρία. "Η δύναμη της ηθικής αρχής παρασύρει το παν...". Κατά το τέλος των Ελληνοιστικών χρόνων με την παρακμή των ελληνικών πόλεων – κρατών παρακμάζει και το Κοινό των Κρητών. Προ αυτού η πόλη Γόρτυνα της Κρήτης συμμαχεί με τη Ρώμη, τη νέα ανερχόμενη δύναμη, με αποτέλεσμα αφενός οι Ρωμαίοι να καταστρέψουν την Κνωσό και τις άλλες Κρητικές πόλεις που τους αντιστέκονταν με το πρόσχημα ότι έκαναν πειρατείες και αφετέρου η Γόρτυνα να ακμάσει και να γίνει η πόλη της Κρήτης που ηγεμόνευε τις άλλες Κρητικές.

Πήλινο αγαλματίδιο Μινώιτη, 1500 π.Χ., με μαχαίρι στη μέση (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

Χάλκινο ειδώλιο με Κρήτες τοξοβόλους (κυνηγούς) από τους οποίους ο ένας έχει στους ώμους του αγριοκάτσικο (αφιέρωμα στο ναό του Ερμή στη Σύμη Βιάννου, 670-650 π.Χ.)

Τοιχογραφία Κνωσού με άνδρες και γυναίκες, ίσως ιέρειες και ιερείς, σε τελετή προσευχής. Οι γυναίκες φορούν κοντομάνικα επικόρμια (ζακέτες), ζώνη και μακρὰ φούστα και οι άνδρες μόνο λευκό κοντομάνικο ολόσωμο φόρεμα, κάτι ως η τήβεννος ή τα άμφια.

2) ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

Τα κρητικά νομίσματα και τάλαντα διακρίνονται σε μπρούτσινα, χάλκινα, αργυρά και χρυσά, όμως χρυσά δεν είχαν κόψει όλες οι πόλεις-κράτη της Κρήτης. Κάθε πόλη-κράτος της Κρήτης είχε και το δικό της νόμισμα. Κάποια περίοδο, επί ΚΟΙΝΟΥ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, υπήρχε και κοινό νόμισμα στην Κρήτη. Τα κρητικά νομίσματα μεταφέρουν εικόνες του παρελθόντος, από την οικονομία, τις θρησκευτικές αντιλήψεις, τις εμπορικές και πολιτικές σχέσεις, τις στρατιωτικές συμμαχίες και τόσα άλλα.

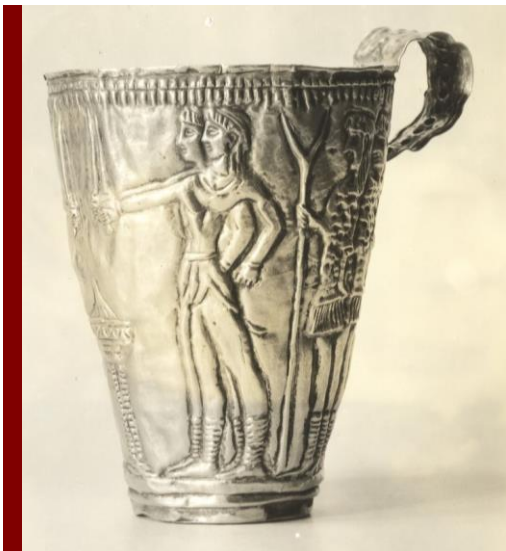
ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΙΝΩΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Οι κρητικές πόλεις διακρίνονταν σε ετεοκρητικές και μινωικές. Ετεοκρητικές λεγόταν αυτές που είχαν κτιστεί από τους καλούμενους Ιδαίους Δακτύλους ή Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης, όπως η Ιεράπετρα, η οποία κτίστηκε από τον Κουρήτα Κύρβα, η Ίτανος, η οποία κτίστηκε από τον Κουρήτα Ίτανο κλπ' και άλλες μινωικές, δηλαδή είχαν κτιστεί από τους επιλυδες Κρήτες (Αχαιοί, Δωριείς και πελασγούς Κρήτες), δηλαδή από το Μίνωα και τους απογόνους του, όπως η Κνωσός, η Κυδωνία, η Γόρτυνα κλπ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

Άπαντες οι αρχαίες πόλεις της Κρήτης καταστραφησαν συθέμελα (πυρπολήθηκαν και λεηλατήθηκαν) από τους Άραβες Σαρακηνούς, όταν κατέλαβαν την Κρήτη, οι περισσότερες των οποίων έκτοτε εγκαταλείφθηκαν παντελώς, όπως η Κνωσός, η Γόρτυνα κλπ και κάποιες από αυτές ξεκίνησαν και πάλι ως χωριά μετά την απελευθέρωση της Κρήτης από τους Τούρκους.

Οι πειρατικές επιδρομές των Σαρακηνών κατά της Κρήτης άρχισαν τον 7ο αι. μ.Χ. που είχαν σαν αποτέλεσμα καταρχήν την εγκατάλειψη των παραλιακών πόλεων και τελικά οι Σαρακηνοί Άραβες κατάφεραν να κατακτήσουν το νησί το 828 μ.Χ., λεηλατώντας και κατακαίγοντας άπαντες τις πόλεις του νησιού: Κνωσό, Γόρτυνα κλπ, ο λόγος που οι πόλεις αυτές παρουσιάζουν αυτή την εικόνα που έχουν σήμερα. Ακολούθως οι Σαρακηνοί αφενός κτίζουν το Ραμπντ ελ Χαντάκ (το φρούριο της μεγάλης Τάφρου ή άλλως Χάνδακα) στο Ηράκλειο (= το επίγειο της Κνωσού), που γίνεται η έδρα τους. Οι Βυζαντινοί στη συνέχεια προσπάθησαν να πάρουν πίσω την Κρήτη, όμως ατύχησαν. Το νησί στη συνέχεια μεταβλήθηκε σε αραβικό εμιράτο που είχε ζωή περίπου ενάμισι αιώνα. Το κατέλυσε, στα 961, ο στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς. Βρήκε ελάχιστους χριστιανούς και το νησί σε άθλια κατάσταση

Μινωικό χάλκινο κύπελλο, 1600 π.Χ., με Μινωίτες που φορούν πέδιλα (Πανεπιστήμιο του Ιλινόις)

Μινωικό κύπελο από στεατίτη, 1550 – 1450 π.Χ., που βρέθηκε στην Αγία Τριάδα με Μινωίτες που φορούν σανδάλια και μπότες ("The Chieftain's Cup")

A. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**1. Η ΚΝΩΣ(Σ)ΟΣ**

Η Κνωσός, που παλιά παλιά γράφονταν με δυο σ, δηλαδή «Κνωσσός», και είχε ως επίνειά της το Ηράκλειο και την Αμνησό, ήταν η πιο μεγάλη και η πιο σπουδαία πόλη της αρχαίας Κρήτης και μια από τις περιφημότερες του αρχαίου γνωστού κόσμου. Ήταν η έδρα και το σημαντικότερο κέντρο του Μινωικού Πολιτισμού, της περίφημης Κρητικής Πολιτείας και Θαλασσοκρατίας που ίδρυσε ο Μίνωας με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθου. Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις - ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολις» - από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το

Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο. Ο ίδιος υμνεί περισσότερο την Κνωσό για την προσφορά της στον κόσμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετωώσας, άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Αναφέρει επίσης ότι αφενός οι κάτοικοι των ως άνω πόλεων της Κρήτης ήσαν άλλοι Κύδωνες, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί και αφετέρου ότι στην εκστρατεία της Τροίας αρχηγός του στρατού όλων αυτών των φυλών ήταν ο Ιδομενεύς, που ήταν εγγονός του Μίνωα, ο οποίος είχε εκστράτευσε με ογδόντα ολόμαυρα καράβια, το μεγαλύτερο στόλο του εν λόγω πολέμου.

Οι αρχαίοι συγγραφείς Πλάτωνας (Μίνως και Νόμοι), Πλούταρχος (Θησεύς), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Όμηρος, Στράβωνας, Διόδωρος κ.α., αναφέρουν ότι ο Μίνωας με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθυ από τη μια διοργάνωσε την περίφημη Πολιτεία των Κρητών με έδρα την Κνωσό και από την άλλη συγκρότησαν την επίσης περίφημη θαλασσοκρατορία των Κρητών. Αναφέρουν επίσης ότι η Κρητική Πολιτεία αυτή ήταν η πρώτη αξιόλογη στον κόσμο και την οποία στη συνέχεια αντέγραψαν πρώτα οι Σπαρτιάτες, στέλνοντας επί τούτου στην Κρήτη το νομοθέτη Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το νομοθέτη Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το νομοθέτη Νόμα και έτσι και αυτοί εκπολιτίστηκαν και αυτοί. Ο Στράβωνας, σχετικά με την Κνωσό, αναφέρει τα εξής: «Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και Λύκτο. Αργότερα ξαναπηρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάτα σταδια, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδια από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. Επιπλέον της Κνωσού είναι το Ηράκλειο. Ο Μίνωας λέγεται είχε επίγειό του τον Αμνισό, όπου και ο ναός της Ειλειθυίας. Παλιά έλεγαν την Κνωσό Καίρατο, ομώνυμη με τον παραρρέοντα ποταμό. Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλαιό, το Ραδάμανθο, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του. Αυτόν μιμήθηκε ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασίλευε ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια.» (Στράβων «Γεωγραφικά» Ι', C 476 – 477, 7-8).

Η Κνωσός, που δεν ήταν μια από τις παλαιότερες πόλεις της Κρήτης, αλλά οι ετεοκρητικές: Ιεράπυτνα, Πραισός, Ελεύθερνα κ.α. (αυτές ιδρύθηκαν από Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης), από τότε που την ίδρυσε ο Μίνωας και μέχρι που την κατέλαβαν οι Ρωμαίοι έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο, άλλοτε τον πρώτο και άλλοτε από τους πρώτους, όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και σε όλο τον τότε αρχαίο γνωστό κόσμο. Μετά την ήττα της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε η Γόρτυνα, επειδή είχε συμμαχήσει με τους Ρωμαίους.

Η επικράτεια της Κνωσού κατά καιρούς περιλάμβανε και τις Κυκλάδες, καθώς και πολλά άλλα νησιά του Αιγαίου και πολλά παράλια μέρη της Ασίας Σικελίας, Ν. Ιταλίας κ.α. Στην κατοχή του Μίνωα βρέθηκε και ο νομός Αττικής (Μέγαρο, Αθήνα κλπ. Την κατέλαβε, επειδή στα Παναθήναια δολοφονήθηκε ο γιο του Ανδρόγεως για προβοκατόρικούς λόγους. Τον δολοφόνησαν οι πολιτικοί αντίπαλοι του βασιλιά Αιγέα με σκοπό να στραφεί ο πανίσχυρος τότε Μίνωας εναντίον του, νομίζοντας ότι αυτός έκανε τη δολοφονία.

Από την Κνωσό είχαν βγει πάρα πολλοί άλλοι αξιόλογοι άντρες, όπως ο Χερσίφρων και ο γιος του Μεταγένης, των οποίων έργο ήταν ο ναός της Αρτέμιδος στην Έφεσο και το Αρτεμίσιο, ένα από τα επτά θαύματα του παλαιού κόσμου. (Στράβων, ΙΔ', C, 640), ο Ιοφών, που έδινε τους χρησμούς σε εξάμετρο (Παυσανίας «Αττικά» κ.34: Ιοφών δε Κνώσσιος των εξηγητών χρησμούς εν εξάμετρῳ παρείχετο. Αμφιάραον χρήσαι φάμενος τοῖς ἐς Θήβας σταλείσιν Αργείων. ταῦτα τα ἔπη το ἐς τοὺς πολλοὺς επαγωγὸν ἀκρατῶς εἶχε· χωρὶς δε πλὴν ὅσους ἐξ Απὸλλωνος μανῆναι λέγουσι το ἀρχαῖον, μάντεών γ' οἰδεῖς χρησμολόγος ἦν, ἀγαθοὶ δε ονειράτα ἐξηγήσασθαι καὶ διαγνῶναι πτήσεις ορνίθων καὶ σπλάγχνα ἱερείων), ο Ανεσίδημος ο φιλόσοφος, ο Πατελίδης ο ιστορικός, ο Δίκτυς, που ακολούθησε τον Ίδομενέα στον ηρωικό πόλεμο και έγραψε για την πολιορκία της Τροίας, πάνω σε φύλλα φοίνικα (Σουδα λ. Δίκτυς). Κνώσιος ήταν και ο περφιφημος πολυολυμπιονίκης Εργοτέλης, γιος του Φιλάνωρος (επικαλούμενος Ιμέριος, επειδή οι Κνώσιοι τον απέλασαν στην Ίμερα λόγω του ότι έλαβε μέρος σε κάποια επανάσταση, όπως μας πληροφορεί ο Παυσανίας, Ηλιακά Β), που τις νίκες του στα Ολύμπια, στα Πύθια και στα Ίσθμια ύμνησε ο Πίνδαρος. Ο Παυσανίας (Αττικά Κεφ. 14, 5) αναφέρει ότι από την Κνωσό ήταν και ο Επιμενίδης και από τη Γόρτυνα ο Θάλης. Ο Πλούταρχος (Σόλων 11) , σχετικά με τον Επιμενίδη, αναφέρει ότι ήταν από τη Φαιστό και αυτό, προφανώς, επειδή η Φαιστός αρχικά ήταν οικισμός της Κνωσού και μετά την κατέλαβαν οι Γορτύνιοι. Ο Παυσανίας (Αττικά 1, 14), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, ΙV, C 481 - 483), ο Πλούταρχος (Σόλων και Σόλων) κ.α. αναφέρουν ότι ο Επιμενίδης ο Κνώσιος ήταν ιερέας, ένας από τους 7 ή 8 σοφούς της αρχαιότητας και μάντης, ο οποίος βοήθησε το Σόλωνα στον εκπολιτισμό της Αθήνας. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο Θάλης ήταν ποιητής, μουσικός και νομοθέτης, ο οποίος βοήθησε το Λυκούρκο στον εκπολιτισμό της Σπάρτη, μεταφέροντας εκεί τους θεσμούς που δημιούργηε ο Μίνωας στην Κρήτη. (Περισσότερα βλέπε Επιμενίδης ο Κνώσιος και Θάλης ο Γορτύνιο»)

Σημειώνεται ότι:

A) Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Κνωσός ανακαλύφθηκε από τον Evans, κάτι που δεν είναι αληθές, γιατί αφενός το που βρίσκονταν η πόλη αυτή ήταν από πάντα γνωστό, βλέπε αμέσως πιο κάτω τι λέει ο Κονδυλάκης, και αφετέρου την Κνωσό ανάσκαψε πρώτος ο Μίνωας Καλοκαιρινός και γι αυτό άλλωστε οι Κρήτες ονόμασαν με το όνομά του μια λεωφόρο στο Ηράκλειο Κρήτης. Ο Εβανς συνέχισε τις ανασκαφές του Καλοκαιρινού. Οι ανασκαφές στην Κνωσό έγιναν κατά το τέλος της Τουρκοκρατίας και αρχές Κρητικής Πολιτείας. Όλες οι πόλεις της Κρήτης: Κνωσός, Γόρτυνα κλπ πυρπολήθηκαν και καταστράφηκαν συθέμελα, αφού πρώτα λεηλατήθηκαν, όταν τις κατέλαβαν οι Άραβες Σαρακηνοί το 830 – 961 μ.Χ., και γι αυτό σήμερα έχουν τέτοια όψη. Ο Ι. Κονδυλάκης, σχετικά με τα ερείπια της Κνωσού, λέει: «Ολίγον προς ανατολάς της Φορτέτσας έκειτο η αρχαία πόλις Κνωσός· ἀλλ' ἐλάχιστα ερείπια σώζονται ἐπὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, διότι οἱ Σαρακηνοὶ καὶ οἱ Ενετοὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ λείψαντα αὐτῆς πρὸς ἀνέγερσιν καὶ ὠχύρωσιν τοῦ Χάνδακος...». (Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) .

B) Ανατρέχοντας επίσης στα ετήσια πρακτικά της Βρετανικής Σχολής Αθηνών (Annual of British School at Athens) έτους 1898-1899, καθώς και στα συγγράμματα D. G. Hogarth: «The Dictaeon Cave» (1901), Arthur J. Evans: «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script (1897) και Donald A. Mackenzie: «Myths of Crete and Pre-Hellenic Europe» (1917) βλέπουμε να αναφέρουν ότι το 1883, δηλαδή επί Τουρκοκρατίας ακόμη στην Κρήτη, έγινε σύλληψη και λεηλασία (για «χωρικούς που βρήκαν αφιερώματα και τα πουλούσαν» λένε οι αρχαιοκάπηλοι) του σπηλαιού Ψυχρού ή Δικταίου Άντρο με την ανοχή των Τούρκων, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να αναστατωθεί η Ευρώπη και προ αυτού κατέφθασαν εκεί πάρα πολλοί αρχαιολόγοι και άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο γιατρός Ιωσήφ Χατζιδάκης, οι Ευρωπαίοι αρχαιολόγοι και ανθρωπολόγοι: Sir Arthur John Evans , J. L. Myres, Mons J. Demargne κ.α. με σκοπό είτε να αγοράσουν αφιερώματα για λογαριασμό ξενων Μουσείων είτε να ανασκάψουν και να βρουν κι αυτοί αφιερώματα. Στη συνέχεια, αφού αγόρασαν κάποια από αυτά, ανάσκαψαν και το Δικταίο Άντρο και την Κνωσό και τα ευρήματα που είχαν αγοράσει τα πήγαν στο Ashmolean Museum της Oxford και αυτά που

βρήκαν στις ανασκαφές μετα επι κρητικής πολιτείας τα παρέδωσαν στο Μουσείο Η-ρακλείου που δημιουργήθηκε τότε. Στις ανακοινώσεις τους όλοι αναφέρουν ότι «το σπήλαιο Ψυχρού ή Δικταίο Άντρον είναι αναμφισβητήτως το μυθολογούμενο», όπως θα δούμε πιο κάτω.

ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΑΠΟ ΚΝΩΣΟ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΣ

Ο Πλάτωνας στο «Μίνως» αναφέρει ότι ο Μίνως πήγαινε στο άντρο του Διός όπου λάμβανε τις θειές εντολές του Δία και τις έκανε νόμους στους ανθρώπους, καθώς και ότι υπήρχε μια οδός που οδηγούσε το Μίνωα από την Κνωσό προς το άντρο του Διός (στη Δίκη) και από εκεί στο ιερό του Διός (στην Πραισό), πρβ: «πάντως δ' ή γε εκ Κνωσού οδός εις το του Διός άντρον και ιερόν, ως ακούομεν, ικανή, και ανάπαυλαι κατά την οδόν, ως εικός, πνίγους όντος τα νυν..».(Πλάτωνας, Νόμοι 1, 624-625). «Πήγαινε λοιπόν ο Μίνως κάθε εννέα χρόνια κι έμενε ένα χρόνο στη σπηλιά του Δία , από τη μια για να μάθει και από την άλλη για να δείξει τι είχε μάθει από το Δία την προηγούμενη φορά.....Γι' αυτό το λόγο θέσπισε αυτούς τους νόμους (ο Μίνως) για τους πολίτες του, εξ αιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί.....» (Πλάτων, Μίνως, 319 - 320)

Και επειδή τα ως άνω εδάφια δεν αναφέρουν το που ακριβώς βρισκόταν το σπήλαιο και που το ιερό του Διός, ορισμένοι τα ταυτίζουν και επίσης λένε ότι αυτά βρίσκονται στον Ψηλορείτη, κάτι που είναι κακοήθεια, γιατί:

A) Ο ίδιος ο Πλάτωνας λέει ότι η εν λόγω οδός οδηγούσε το Μίνωα από την Κνωσό στο άντρο του Διός και από εκεί στο ιερό του Διός («δ' η εκ Κνωσού οδός εις το του Διός άντρον και ιερόν»)

B) Ο Στράβωνας (I, C 474 - 479, IV 6 - 12) αναφέρει ότι η Δίκη απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός» δε βρίσκεται στην Πραισό ούτε και κοντά στο Ιδαίον όρος, όπως λέει ο Άρατος, αλλά ανατολικά της Ίδης και μεταξύ εκείνου του όρους και του Σαμώνιου Ακρωτηρίου (βλέπε Στράβων, I, C 479, IV - 12), όπως και είναι (η Δίκη κείται μεταξύ Κνωσού και Πραισού - Σαμώνιου ακρωτηρίου), πρβ:

Ερείπια του Μινωικού δρόμου σύνδεσης Κνωσού- Λύκτου - Δικταίου άντρου.

«Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος,

πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα σταδια. Την κατέστρεψαν οι ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο..... (Στράβων, I, C 479, IV - 12 μετφ «Κάκτος»)

Γ) Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεάς αναφέρει ότι το σπήλαιο, στο οποίο ο ομιλητής (= ο Πλάτων) αναφέρει ότι συναντούσε ο Μίνως το Δία και λάμβανε τους νόμους του, βρίσκεται στη Δίκη, όπου τρεφόταν ο Δίας κατά την ελληνική μυθολογία πρβ: «ων ο μεν Ομιλητής έφη γενέσθαι του Διός και φοιτών (ο Μίνως) εις το Δικταίο Όρος, εν ω τραφήναι τον Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων

νεογνόν όντα, κατέβαιναν εις το ιερόν Άντρο και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέφαιναν παρά του Διός λαμβάνειν». (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, Ρωμαϊκή Αρχαιολογία Β, LXI 2)

Δ) Ο Άγγλος Δ/ντης του Ashmolean Museum της Οξφόρδης, και ο αρχαιολόγος που ανάσκαψε την Κνωσό, Sir Arthur John Evans στο σύγγραμμά του «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script» J.H.S. (1897) αναφέρει: Το μέρος που βρέθηκε η Τράπεζα Σπονδών (Libation Table) που φέρει επιγραφή με γράμματα Γραμμικής Γραφής είναι η μεγάλη σπηλιά στο κρημνώδες βουνό Lasethi, πάνω από το χωριό Ψυχρό, η οποία (σπηλιά) πρέπει οπωσδήποτε να ταυτιστεί με το Δικταίο Άντρο των Λύττιων παραδόσεων. Βρίσκεται μόνο τέσσερις και μισή ώρες μακριά από το χώρο της πόλης Λύττου και αυτή, σύμφωνα με τον Ησίοδο, ήταν η γενέτειρα του Δία, κάτι που βεβαιώνεται και από τα λείψανα των αναθηματικών που ανακαλύφθηκαν εκεί σε αφθονία, Αναφέρει επίσης ότι η Λύκτος και το Δικταίο άντρο βρίσκονται στο ίδιο βουνό και συνδέονται μεταξύ τους με λιθόκτιστο μινωϊκό μονοπάτι που είναι 4 ώρες δρόμο με μουλάρι, πρβ: «The scene of this discovery (of libation table from Dictaeon Cave) was the great cave on the steep of Mount Lasethi, above the village of Psychro, which must certainly be identified with the Diktaion Antron of the Lyttian traditions. It lies, in fact, only four and a half hours distant from the site of Lyttos, with which it was connected over a low mountain pass by what appears to have been a very ancient midline. This cave, according to the Lyttian legend preserved by Hesiod, was the birthplace of Zeus, and the votive relics discovered I extraordinary abundance attest, in fact, the existence there of a cult identical with that of the Cave of Zeus on Mount Ida.....». (Arthur Evans «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script», 1897)

ΜΙΝΩΑΣ – ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΙΑ

Σύμφωνα με τους: Θουκυδίδη (Α 3 – 10), Όμηρο (Ιλιάδα και Οδύσεια), Διόδωρο, βιβλίο 4 και 5), Στράβωνα (βιβλίο 10) κ.α. ο Μίνωας ήταν Έλληνας και με τον αδελφό του Ραδάμανθυ ήσαν οι οργανωτές της περίφημης πολιτείας και θαλασσοκρατορίας των Κρητών: «Της Καρπάθου πρώτοι κάτοικοι ήσαν κάποιοι από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μίνωα, την εποχή που έγινε **ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας**... (Την δε Κάρπαθον πρώτοι μεν ώκησαν των μετά Μίνω τινές συστρατευσάντων, καθ' όν χρόνο εθαλασσοκράτησε πρώτος των Ελλήνων..., Διόδωρος Σικελιώτης, 5, 54)

Ειδικότερα ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Κρητες ηγεμόνες που με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθυ από τη μια ένωσαν σε ενιαίο σύνολο όλες τις φυλές της Κρήτης (τους αυτόχθονες Ετεοκρήτες και Κύδωνες με τους επήλυδες Αχαιούς, Δωριείς και Πελασγούς) και από την άλλη θέσπισαν σωστούς νόμους, ανάλογους με το περί δικαίου και θείου συναίσθημα, για τη διακυβέρνηση της πολιτείας αυτής. Επινόησαν το κοινοβούλιο, το σύνταγμα, τους βουλευτές – γερουσιαστές, το κράτος πρόνοιας (συσσίτια κ.α.) κλπ και καταργώντας τους ανεξέλεγκτους βασιλιάδες και φυλάρχους που υπήρχαν μέχρι τότε.

Νόμισμα Κνωσού, 3ος αι. π.Χ.,
με το Μίνωα και την κόρη του Αριάδνη
(Μουσείο Ηρακλείου).

Πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν οργανωμένες πολιτείες, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη, κάτι που ήταν και η αιτία που: Α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός, Γ)

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωϊκό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος»

Παράλληλα ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο εδίωξε από τις Κυκλάδες και το Αιγαίο τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες και τις εποίκισαν με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο.

«Αλλ' ακόμη περισσότερον επεδίδοντο εις την πειρατείαν οι νησιώται Κάρες και Φοίνικες, οι οποίοι είχαν κατοικήσει τας περισσοτέρας από τας νήσους,..... Αλλ' αφότου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνωος, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαι έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κακοποιοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποικισμόν των περισσοτέρων, εξ αλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των. Διότι, ένεκα του γενικού πόθου του κέρδους και οι ασθενέστεροι ηνείχοντο την εξάρτησιν από τους ισχυροτέρους και οι δυνατώτεροι, διαθέτοντες πλούτον, καθίστων υπηκόους των τας υποδεεστέρας πόλεις. Και μόνον βραδύτερον, όταν είχαν ήδη έτι μάλλον προαχθή εις την κατάστασιν αυτήν, εξεστράτευσαν κατά της Τροίας....(Θουκυδίδη Α», 8)

«Ο Μίνωας, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλυτέρου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμεραν Ελληνική. (Θουκυδίδης, Ιστορία Α, 4)

CNOSSOS - ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΚΝΩΣΟΥ

Αποτέλεσμα της πολιτείας που ίδρυσε ο Μίνωας, σύμφωνα με τους: Πλάτωνα (Νόμοι, Μίνως), Πλούταρχο (Σόλων, Λυκούργος), Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης.), Διονύσιο Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α., ήταν να δημιουργηθεί ο πρώτος αξιόλογος πολιτισμός στον κόσμο, ο καλούμενος σήμερα Μινωικός πολιτισμός. Αναφέρουν επίσης ότι την Κρητική Πολιτεία (= αυτό που λέμε σήμερα «Μινωικό Πολιτισμό») αντέγραψαν στη συνέχεια πρώτα οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο και τη βοήθεια του Κρητικού νομοθέτη Θάλητα, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και τη βοήθεια του Κρητικού σοφού και χρησμολόγου Επιμενίδα, καθώς και οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι ευημέρησαν – εκπολιτίστηκαν και αυτοί. **Επομένως ο Μίνωας είναι η αιτία που υπάρχει πολιτισμός και Ελλάδα, αλλά και η αιτία που όλοι οι Έλληνες ανακλήρυσαν το Μίνωα μέγα νομοθέτη και μετά θάνατο κριτή στον Άδη τους, πρβ:**

«την έννομη τάξη, όπως λένε οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι, ο Λυκούργος την έφερε από την Κρήτη» (Ηρόδοτος, Α 65).

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματα τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπο ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Κάλεσε τότε τον Επιμενίδα από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς (αντί για τον Περίανδρο). Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα Χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα ο πολίτης εκείνος που, όταν υπάρχει στάση στην πόλη, δεν πηγαίνει με καμιά παράταξη, για να μην μένεις κανείς ατάραχος ή ασυγκίνητος στα δημόσια πράγματα. (Πλούταρχος, Σόλων , 12 - 20)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα , ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθς πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά Ι, ΙV, C 481 - 483, 17 – 20)

«Γι αυτό το λόγο ο Μίνωας θέσπισε αυτούς τους Νόμους για τους πολίτες του, εξαιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί. (Πλάτων, Μίνως, 320 b)

Νόμισμα Κνωσού, 2ος αι. π.Χ., με το Δία υπό μορφή ταύρου να απαγάγει την Ευρώπη, τη Μάνα του Μίνωα, από τη μια όψη και από την άλλη διάγραμμα διαδρόμων του Λαβύρινθου.

		<p>Δραχμή Κνωσού, 3ος αι. π.Χ., με την Ήρα νύφη (Η Ήρα νυμφεύτηκε το Δία στην Κρήτη, όπως μας πληροφορεί ο Διόδωρος Σικελιώτης) και διάγραμμα λαβύρινθο, όπου έμενε ο Μινώταυρος.</p>
		<p>Ασημένιο τετράδραχμο Κνωσού, 400 – 350 π.Χ., με Ήρα και διάγραμμα διαδρόμων Λαβύρινθου</p>
		<p>Αργυρός στατήρας Κνωσού, 350-280 π.Χ. με την Ήρα και σχεδιάγραμμα των διαδρόμων του Λαβύρινθου</p>
		<p>Αργυρό τετράδραχμο Κνωσού με κεφαλή Μίνωα και διάγραμμα διαδρόμων Λαβύρινθου</p>
		<p>Τετράδραχμο Κνωσού με κεφαλή νέου και διάγραμμα διαδρόμων Λαβύρινθου σβάστικα</p>

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Αργυρός στατήρας
Κνωσού, 300-280 π.Χ.,
με κεφαλή νέου και λα-
βύρινθο

Νόμισμα Κνωσού, 200 –
67 π.Χ., με Δία ή Μίνωα
και αετό, γράφει ΚΥΔΑΣ

Αργυρός στατήρας
Κνωσού, 300-280 π.Χ.,
με κεφαλή νέου και λα-
βύρινθο (σβάστικα)

Ασημένιο τετράδραχμο
Κνωσού, 200 – 67 π.Χ.,
με κεφαλή Απόλλωνα,
και διάγραμμα διαδρό-
μων Λαβύρινθου

Νόμισμα Κνωσού, 4ος
αι. π.Χ. με Ήρα και Δία

	<p>Ασημένιο Τετράδραχμο Κνωσού, 300-280 π.Χ., με την Ήρα ή Δήμητρα και διάγραμμα διαδρομών Λαβύρινθου (από εδώ η προήλθε η γερμανική σβαστικά)</p>
	<p>Δίδραχμο 500/431 π.Χ., με Δήμητρα ή Ήρα και Λαβύρινθο – Σβάστικα.</p>
	<p>Ασημένιο νόμισμα Κνωσού (425 – 330 π.Χ.) Με Μινώταυρο και Αριάδνη μέσα στο Λαβύρινθο.</p>
	<p>Αργυρός Στατήρας Κνωσού, 440, π.Χ., με Μινώταυρο.</p>

2. ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ (CHANDAX) > CANDIA

Το Ηράκλειο, που επί Μινωικής περιόδου ήταν επίγειό της Κνωσού, σήμερα είναι η πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη της Κρήτης και μια από τις μεγαλύτερες πόλεις (Αθήνα – Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο) της Ελλάδας. Στο Ηράκλειο είναι η έδρα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης, η έδρα της Περιφέρειας Κρήτης, η έδρα της Εκκλησίας της Κρήτης και ο Αρχιεπίσκοπός του είναι και ο Αρχιεπίσκοπος Κρήτης. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο Δήμος Ηρακλείου,

που αποτελείται από τους οικισμούς Ηράκλειο, Νέα Αλικαρνασσό και Γάζι, έχει πληθυσμό 173.993 κατοίκους. Κύριοι οικονομικοί τομείς της πόλης είναι ο τουρισμός, η γεωργία και το εμπόριο. Διαθέτει βιομηχανική περιοχή και επίσης ένα από τα μεγαλύτερα σε κίνηση αεροδρόμια της χώρας (αεροδρόμιο "Νίκος Καζαντζάκης").

Ο Ιδαίος Ηρακλής, Μουσείο Ηρακλείου

Το Ηράκλειο αναφέρεται δύο φορές από το Στράβωνα ως επίγειο της Κνωσού : <<έχει η Κνωσός επίγειο το Ηράκλειο>>>> (Στρ. 10,476), << Η νήσος Δία που βρίσκεται απέναντι στο Ηράκλειο της Κνωσού>> (Στρ. 10,484). Η ίδια πληροφορία είναι και στους Σταδισμούς, σελ. 348 και 349 : <<Από την Αστάλη μέχρι το Ηράκλειον η απόσταση είναι 100 σταδίες. Είναι πόλη. Έχει λιμάνι και νερό. Σε απόσταση 20 σταδίων βρίσκεται

η πόλη Κνωσός, και δυτικά σε απόσταση 40 σταδίων βρίσκεται νήσος. Αυτή ονομάζεται νήσος του Διός. Από το Ηράκλειο στη Χερρόνησο η απόσταση είναι πάλι 100 σταδίες>>. Η ονομασία «Ηράκλειον» σημαίνει κάτι, η πόλη, που δημιούργησε ο ημίθεος Ηρακλής ή που έχει τις ιδιότητές του Ηρακλή, δηλαδή έχει δυνατό φρούριο. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την ονομασία του Ηρακλείου Κρήτης, αναφέρει: «Εις την δευτέρα εν Νικαία Σύνοδο, όπου γίνεται ανάμνησις ενός των Επισκόπων της, ονομαζόμενου Θεοδώρου, καλείται Ηρακλειούπολις, ήτοι πόλις του Ηρακλέους». Ο Απολλώνιος Ρόδιος (Α 1125 – 1135) αναφέρει ότι ο Ηρακλής ήταν ένας από τους Ιδαίους (Κρητικούς) δακτύλους, τους γιους του Δία και της νύμφης Αγκιιάλης, τους οποίους η Αγκιιάλη γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης. Επίσης ο Πausanias («Ηλιακά» Α, 5 - 8), ο Διόδωρος (Βιβλιοθήκη Ιστορική 4, 18 και 3, 74 και 5, 64 - 66), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, C 473, ΙΙΙ, 22) κ.α., αναφέρουν ότι η Κρήτη αρχικά λέγονταν Ιδαία και μετά Κρήτη και ο Ιδαίος (Κρητικός) Ηρακλής (και όχι ο Θηβαίος Ηρακλής, ο γιος της Αλκμήνης και του Δία) ήταν αυτός που αφενός δάμασε τον ταύρο Κρήτης, πατέρα του Μινώταυρου και αφετέρου καθάρισε την Κρήτη από τα άγρια ζώα και στη συνέχεια πήγε στην Ολυμπία και ίδρυσε εκεί τους Ολυμπιακούς

Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Κνωσού, 330-300 π.Χ.

Όταν οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την Κρήτη, 830 – 961 μ.Χ , από τη μια πωρόλησαν και κατέστρεψαν συθέμελα την Κνωσό και από την άλλη οχύρωσαν (το μετέτρεψαν σε λιμάνι – φρούριο) το Ηράκλειο και το έκαναν στη συνέχεια πρωτεύουσα της Κρήτης και ως εξ αυτού ορισμένοι λένε ότι ο Χάντακας κτίστηκε από τους Άραβες, ενώ δεν είναι αλήθεια. Η αλήθεια είναι ότι οι Σαρακηνοί μετέτρεψαν το Ηράκλειο σε φρούριο (έκτισαν γύρω – γυρω από αυτό τείχη χρησιμοποιώντας πέτρες από τα σπίτια που κατεδάφισαν στην Κνωσό (βλέπε: Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) και συνάμα , επειδή το περιέβαλαν με ένα μεγάλο προστατευτικό Χαντάκι (= αυλάκι νερού) για λόγους ασφαλείας, μετονομάστηκε από τους Σαρακηνούς σε "Χάνδακας» (Khandax). Από τους Ενετούς το Ηράκλειο ονομαζόταν Candia αντί για Χάνδαξ (Chandax), που είναι συμφυρμός της λέξης Khandax (Χάνδαξ) και των ιταλικών λέξεων Candia = crete = κρητίς = η λευκόγειος. Ακολουθώντας με την ονομασία Candia (CANDIA OLIM CRETA) λεγόταν και η νήσος Κρήτη και η πόλη το Ηράκλειο Κρήτης. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το Ηράκλειο λεγόταν και "Μεγάλο Κάστρο" , επειδή εκεί υπάρχει το μεγαλύτερο φρούριο (λατινικά κάστρο) της Κρήτης , καθώς και «Χώρα» = το «μεγάλο Χωριό».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη του Χάνδακα, αναφέρει τα εξής: «Περί της πόλεως του Χάνδακος. Η πόλις Χάνδαξ και παρά των Ιταλών Candia, καθώς και η νήσος, είναι η πρωτεύουσα, η αξιολογωτέρα και ησχυρωτέρα της νήσου, ή του Βασιλείου της Κρήτης εις την απλοελληνικήν δε, ή τοπικήν διάλεκτον, καλείται Κάστρον (μέγα). Καίτοι εις τα Ελληνικά βιβλία περιγράφεται υπό το όνομα Χάνδαξ ή Χάραξ, δηλαδή Χανδάκι. Υποθέτουσι δε τινές συγγραφείς, ότι αύτη εστί το παρά μεν του Πλινίου Μάτιον, παρά δε του Πτολεμαίου Ματαλία, παρά δε του Στράβωνος Μέταλλον ή Μάταλον, και άλλως Μάρτελον. Ο Πτολεμαίος ως τόσον τάπτει την Ματαλίαν επι του μεσημβρινού μέρους της νήσου 'ο δε Στάβων ποιεί το Μέταλλον επίγειον (ναυσταθμον ή ναυπηγείον) της παλαιάς πόλεως Γορτύνης, ήτις έκειτο κατά τον αυτόν Συγγραφέα, εις εν πεδίον παρά τον Ληθαίον ποταμόν (διότι λέγει, Γόρτυνα διαρρεί ο Ληθαίος ποταμός. Κείται δε πλησίον της θαλάσσης και εις το Βόρειον παραθαλάσιον της νήσου τριάντα πέντε μίλια Ιταλικά προς το ανατολικόν της πόλεως Ρεθέμνου και σχεδόν τεσσαράκοντα εις το Δυτικόν της Σπίνα-Λόγκας (Μακρακάνθη) εις πολλά εκτεταμένην και καρποφορώτατην πεδιαδα δωδεκα ωρών μήκους, ήτις αποπερατούται εις τους πρόποδας των ορεων και σχεδόν εις το της Ίδης.....».

Ο Dapper Olfert αναφέρει επίσης: «Χάνδαξ. Η πόλις Χάνδαξ εκτίσθη ως φρούριον παρά των Αγαρηνών ή Σαρακηνών, οίτινες τη εδωσαν τούτο το όνομα εις τον 832 χρόνον (ίσως μετά Χ.Γ.) μετά την κατά των της Κωνσταντινουπόλεως κατοίκων νίκην αυτών. Ο Ζωναράς, ο κεδρηνός και ο Κουροπαλάτης αναφερουσι περί τουτου...».

«Κατά το παρόν (η νήσος Κρήτη) ονομάζεται Candie από τα περισσότερα χριστιανικά έθνη της Ευρώπης, ή διότι ούτως ωνομάσθη από την πρωτεύουσα αυτής πόλιν, καλουμένη Candie, καθώς άλλαι νήσοι και τόποι έλαβον τα ονόματα των από τας πρωτεύουσας πόλεις αυτών ή δια την λευκότητα της γης αυτής, καθώς μερικοί συγγραφείς νομίζουσι. Εδώ ο μεταφραστής Μ. Βερνάρδος (τη μεταφραση την έκανε το 1837, άρα εποχή που το Ηράκλειο λεγόταν ακόμη Χάντακας) σημειώνει: α) «Η πρωτεύουσα αυτής (της Κρήτης) ονομάζεται Χάνδαξ. Επειδή δε οι Ευρωπαίοι δυσκόλως προφέρουσι το χ, δια τούτο το έτρεψαν εις το κ' ομοίως και το δ, εις d και αποβολή του ξ, παρεφθάρη η λέξις εις το Candie και Candia, ο μεταφραστής. β) «Λάθος έχουσιν οι νομομίζοντες, ότι, επειδή (η νήσος) έχει γη λευκήν, ωνομάσθη Candie ή Crete' μήτε ωνομάσθη Candie από την πρωτεύουσα αυτής Χάνδακα, κατά τω (α) σημειώματί λόγου μου, μήτ' έχει γης λευκοτέραν άλλων γαιών, ο μεταφραστής...».

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΑΝΔΑΚΑΣ - CANDIA

Όταν οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την Κρήτη, 830 – 961 μ.Χ, από τη μια πυρπόλησαν και κατέστρεψαν συθέμελα την Κνωσό και από την άλλη οχύρωσαν (το μετέτρεψαν σε λιμάνι – φρούριο) το Ηράκλειο και το έκαναν στη συνέχεια πρωτεύουσα της Κρήτης και ως εξ αυτού ορισμένοι λένε ότι ο Χάντακας κτίστηκε από τους Άραβες, ενώ δεν είναι αλήθεια. Η αλήθεια είναι ότι οι Σαρακηνοί μετέτρεψαν το Ηράκλειο σε φρούριο (έκτισαν γύρω – γυρω από αυτό τείχη χρησιμοποιώντας πέτρες από τα σπίτια που κατεδάφισαν στην Κνωσό (βλέπε: Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) και συνάμα, επειδή το περιέβαλαν με ένα μεγάλο προστατευτικό Χαντάκι (= αυλάκι νερού) για λόγους ασφαλείας, μετονομάστηκε από τους Σαρακηνούς σε «Χάνδακας» (Khandax). Από τους Ενετούς το Ηράκλειο ονομαζόταν Candia αντί για Χάνδαξ (Chandax), που είναι συμφυρμός της λέξης Khandax (Χάνδαξ) και των ιταλικών λέξεων Candia = crete = κρητίς = η λευκόγειος. Ακολουθως με την ονομασία Candia (CANDIA OLIM CRETA) λεγόταν και η νήσος Κρήτη και η πόλη το Ηράκλειο Κρήτης. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το Ηράκλειο λεγόταν και «Μεγάλο Κάστρο», επειδή εκεί υπάρχει το μεγαλύτερο φρούριο (λατινικά κάστρο) της Κρήτης, καθώς και «Χώρα» = το «μεγάλο Χωριό».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βενάρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη του Χάνδακα, αναφέρει τα εξής: «Περί της πόλεως του Χάνδακος. Η πόλις Χάνδαξ και παρά των Ιταλών Candia, καθώς και η νήσος, είναι η πρωτεύουσα, η αξιολογωτέρα και ησχυρωτέρα της νήσου, ή του Βασιλείου της Κρήτης εις την απλοελληνικήν δε, ή τοπικήν διάλεκτον, καλείται Κάστρον (μέγα). Καίτοι εις τα Ελληνικά βιβλία περιγράφεται υπό το όνομα Χάνδαξ ή Χάραξ, δηλαδή Χανδάκι. Υποθέτουσι δε τινές συγγραφείς, ότι αύτη εστί το παρά μεν του Πλινίου Μάτιον, παρά δε του Πτολεμαίου Ματαλία, παρά δε του Στράβωνος Μέταλλον ή Μάταλον, και άλλως Μάρτελον. Ο Πτολεμαίος ως τόσον τάττει την Ματαλίαν επι του μεσημβρινού μέρους της νήσου' ο δε Στάβων ποιεί το Μέταλλον επίγειον (ναυσταθμον ή ναυπηγείον) της παλαιάς πόλεως Γορτύνης, ήτις έκειτο κατά τον αυτόν Συγγραφέα, εις εν πεδίον παρά τον Ληθαίον ποταμόν (διότι λέγει, Γόρτυνα διαρρεί ο Ληθαίος ποταμός. Κείται δε πλησίον της θαλάσσης και εις το Βόρειον παραθαλάσσιον της νήσου τριάντα πέντε μίλια Ιταλικά προς το ανατολικόν της πόλεως Ρεθέμνου και σχεδόν τεσσαράκοντα εις το Δυτικόν της Σπίνα-Λόγκας (Μακρακάνθης) εις πολλά εκτεταμένην και καρποφορώτατην πεδιάδα δώδεκα ωρών μήκους, ήτις αποπερατούται εις τους πρόποδας των ορεων και σχεδόν εις το της Ίδης.....».

Ο Dapper Olfert αναφέρει επίσης: «Χάνδαξ. Η πόλις Χάνδαξ εκτίσθη ως φρούριον παρά των Αγαρηνών ή Σαρακηνών, οίτινες τη εδωσαν τούτο το όνομα εις τον 832 χρόνον (ίσως μετά Χ.Γ.) μετά την κατά των της Κωνσταντινουπόλεως κατοίκων νίκην αυτών. Ο Ζωναράς, ο κεδρηνός και ο Κουροπαλάτης αναφερουσι περί τουτου...».

«Κατά το παρόν (η νήσος Κρήτη) ονομάζεται Candie από τα περισσότερα χριστιανικά έθνη της Ευρώπης, ή διότι ούτως ωνομάσθη από την πρωτεύουσα αυτής πόλιν, καλουμένη Candie, καθώς άλλαι νήσοι και τόποι έλαβον τα ονόματα των από τας πρωτεύουσας πόλεις αυτών ή δια την λευκότητα της γης αυτής, καθώς μερικοί συγγραφείς νομίζουσι. Εδώ ο μεταφραστής Μ. Βερνάρδος (τη μεταφραση την έκανε το 1837, άρα εποχή που το Ηράκλειο λεγόταν ακόμη Χάντακας) σημειώνει: α) «Η πρωτεύουσα αυτής (της Κρήτης) ονομάζεται Χάνδαξ. Επειδή δε οι Ευρωπαίοι δυσκόλως προφέρουσι το χ, δια τούτο το έτρεψαν εις το κ' ομοίως και το δ, εις d και αποβολή του ξ, παρεφθάρη η λέξις εις το Candie και Candia, ο μεταφραστής. β) «Λάθος έχουσιν οι νομομίζοντες, ότι, επειδή (η νήσος) έχει γη λευκήν, ωνομάσθη Candie ή Crete' μήτε ωνομάσθη Candie από την πρωτεύουσα αυτής Χάνδακα, κατά τω (α) σημειώματί λόγου μου, μήτ' έχει γης λευκοτέραν άλλων γαιών, ο μεταφραστής...».

3. Η ΓΟΡΤΥΝΑ

Η αρχαία πόλη Γόρτυνα βρισκόταν στο κάμπο της Μεσσαράς, όπου σήμερα η νέα Γόρτυνα, και είχε δυο επίνεια, το Λεβήνα και το Μάταλο και ήταν μια από τις πιο σπουδαιές πόλεις της Κρήτης. Αρχικά πιο σπουδαία πόλη της Κρήτης ήταν η Κνωσός και μετά από την κατάκτηση της Κρήτης από τους Ρωμαίους έγινε η Γόρτυνα. Ειδικότερα ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναριθμητο κόσμο και 90 πόλεις, ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολις», από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά, από τις οποίες η Κνωσός ήταν πρωτεύουσα της Κρήτης και μόνο η Γόρτυνα είχε τείχη: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόνεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετώσας, άλλοι θ' οι Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο» (την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο». Συνεπώς η Γόρτυνα επι Ομήρου ήταν η δευτερη πιο σπουδαία πόλη της Κρήτης και η διαμάχη της για τα πρωτεία με τη Κνωσό την έκανε να κτίσει τείχη γύρω από αυτήν.

Ο Στράβωνας (Στρ. Ι, C 478,11), σχετικά με τη Γόρτυνα, αναφέρει τα εξής: «Μετά την Κνωσό, δεύτερη σε δύναμη φαίνεται να ήταν η πόλη των Γορτυνίων. Όσο είχαν μεταξύ τους συμμαχία κρατούσαν υποτελείς τις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ήρθαν όμως σε διάσταση και μοιράστηκε το νησί στα δυο. Η Κυδωνία αποτελούσε τη μεγαλύτερη προσθήκη πηγαίνοντας με το μέρος της μια από τις δυο πόλεις. Η πόλη των Γορτύνιων βρίσκεται σε πεδιάδα. Στα αρχαία χρόνια ήταν ίσως τειχισμένη και γι αυτό ο Όμηρος μιλά για «Γόρτυνα με τα τείχη της» (Γόρτυνα τε τειχήεσσαν). Αργότερα έχασε το τείχος εκ θεμελίων και όλο το διάστημα παρέμεινε ατείχιστη. Ο Πτολεμαίος Φιλοπάτωρ, που άρχισε να την τειχίζει, έφτασε το έργο μόνο στα 80 στάδια. Η πόλη είχε αξιόλογη περίμετρο, κάπου 50 στάδια. Απέχει από τη Λιβυκή θάλασσα, στον Λεβήνα, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, το Μάταλο, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξίνθητου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέχει από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και **το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, στο Ρύτιο** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση

καθαρούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και ο **Λισσών**. (Στράβων Χ C 478,11 - 479,14)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) αναφέρει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanias στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθῆναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρὸς Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθον Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθον ενταυθα ηκειν: Κιναιῖθων δε εν τοις ἔπεσι εποίησεν <ως> Ραδάμανθος μεν Ηφαιστου, Ἐφαιστος δε εἰη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εἰσι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνω Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθου. Σχετικά με το Ραδάμανθου ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα ἀπὸ τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, ἀλλ' ο Ραδάμανθος εἶχε φτάσει προηγουμένως ἐκεῖ. Ο Κιναιῖθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθος εἶναι γιος του Φαιστου, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεῖα διαφέρουν, ἰδίως στις γενεαλογίες.»), (Πausanias Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6)

Ομοίως ο Πλάτωνας αναφέρει ότι η πόλη της Κρήτης Γόρτυνα κτίστηκε ἀπὸ Αργεῖους ἀποίκους, ἀποίκους ἀπὸ τη πόλη Γορτυνία της Πελοποννήσου, πρβ: «Νομίζω ἀπ' ὅλη την Κρήτη. Ὅσο για τους υπόλοιπους Ἕλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Ὅπως εἶπες πριν ἀπὸ λίγο υπάρχουν ἀνάμεσά μας πολλοὶ Αργίτες, ἀλλὰ και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, ἀφού εἶναι μετανάστες ἀπὸ την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708).

Αργυρή Δραχμή Γόρτυνας, 2ο αι. π.Χ., με κεφαλή του Δία και το Γόρτυ, οικιστή της Γόρτυνας

Αργυρή Δραχμή Γόρτυνας, 2ο αι. π.Χ., με κεφαλή του Δία και το Γόρτυ, οικιστή της Γόρτυνας

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με τη Γόρτυνα, αναφέρει ότι κτίστηκε από τον ήρωα Γόρτυν, χωρίς να λέει αν αυτός ήταν ο γιος του Τεγεάτη ή του Ραδάμανθου, ότι ονομαζόταν παλιότερα και Ελλωτίς, Λάριστα και κρημνία και ότι κατείχε και τις πόλεις Βήνη και Βοίβη: «Η Γόρτυνα πόλη της Κρήτης που ονομάστηκε έτσι από το όνομα του ήρωα Γόρτυος. Παλιότερα λεγόταν Ελλωτίς, έπειτα την έλεγαν Λάριστα, αργότερα Κρημνία και στο τέλος Γόρτυς ή Γόρτυν ή Γόρτυνα», πρβ: "Γόρτυν, πόλις Κρήτης ούτω δε δια του ν, από ήρωος Γόρτυος. εκαλείτο δε και Λάριστα. πρότερον γαρ εκαλείτο Έλλωτις ούτω-γάρ παρά-Κρήσιν η Ευρώπη, είτα Λάριστα, είτα Κρήμνια και ύστερον Γόρτυς. φασί δε την αιτιατικήν οι μεν δισυλλάβος Γόρτυν, οι δε τρισυλλάβος: «Γόρτυνά τε τεχόεσσαν (Ιλιάδα II 646), - οι δε Γόρτυναν, ως άμυναν» (Στ. Βυζάντιος). «Βήνη, πόλις Κρήτης υπό Γορτύνην τεταγμένη, τό εθνικόν Βηναίος, Ριανός γαρ ο ποιητής Βηναίος ήν ή Κερεάτης ή Κρής» (Στ. Βυζάντιος). «Βοίβη, έστι και εν Κρήτη Βοίβη της Γορτυνίδος και εν Μακεδονία λίμνη» (Στ. Βυζάντιος).

Σύμφωνα με το Λουκιανό, η Ευρώπη έσμιξε για πρώτη φορά με το Δία στο Δικταίο άντρο και σύμφωνα με την παράδοση των Γορτυνίων, ο Δίας έσμιξε με την Ευρώπη κάτω από ένα Πλάτανο στην περιοχή της Γόρτυνα, που από τότε έμεινε αιθαλής. Υπενθυμίζεται επίσης ότι ο Δίας με την πριγκίπισσα Ευρώπη, σύμφωνα με την Ελληνική Μυθολογία, απέκτησαν τρία παιδιά: το Μίνωα, το Ραδάμανθου και το Σαραηδόνα.

Η Γόρτυνα μετά την καταστροφή της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. έγινε πρωτεύουσα της Κρήτης. Η Γόρτυνα δεν καταστράφηκε από τους Ρωμαίους, επειδή συμμάχησε μαζί τους. Στη Γόρτυνα τότε χτίστηκαν και οι πρώτοι χριστιανικοί ναοί της Κρήτης, ανάμεσα στους οποίους η μητρόπολη του Αγίου Τίτου. Η Γόρτυνα τον 9ο αι. μ.Χ. αντιστάθηκε στους Σαρακηνούς και καταστράφηκε συθέμελα από αυτούς.

	<p>Στατήρας ΓΟΡΤΥΝΑΣ, 221 π.Χ., με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη.</p>
	<p>Τετράδραχμο Γόρτυνας 3ος αι. π.Χ. με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη και τη μεταφέρει στην πλάτη του στην Κρήτη, στη Γόρτυνα και στο Δικταίο άντρο</p>
	<p>Τετράδραχμο Γόρτυνας 3ος αι. π.Χ. με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη και τη μεταφέρει στην πλάτη του στην Κρήτη, στη Γόρτυνα και στο Δικταίο άντρο</p>

Μπρούτζινο δίδραχμο Γόρτυνας 200-67 π.Χ. με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη και τη μεταφέρει στην πλάτη του στην Κρήτη, στη Γόρτυνα και στο Δικταίο άντρο

Στατήρας (δίδραχμο) Γόρτυνας, 430 π.Χ., με την Ευρώπη προστατευόμενη από τις φτερούγες αετού

Δίδραχμο Γόρτυνας, 320-270 π.Χ., με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη - κάτω από δέντρο, όπου συνευρέθηκε με το Δία.

Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Γόρτυνας 480 - 430 π.Χ. με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη - κάτω από δέντρο, όπου συνευρέθηκε με το Δία.

Δραχμή Γόρτυνας, 320-270 π.Χ., με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη

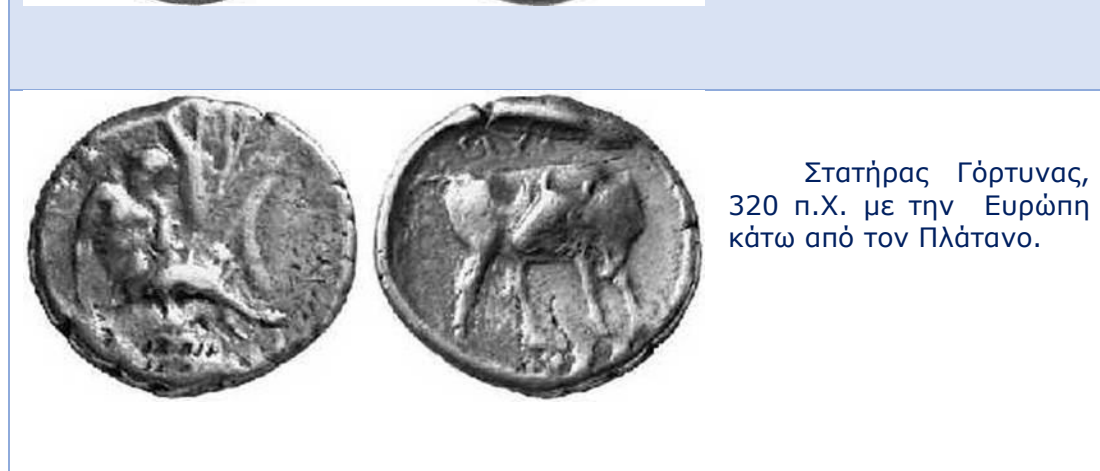
Στατήρας Γόρτυνας, 320-270 π.Χ. με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη - κάτω από δέντρο, όπου συνευρέθηκε με το Δία.

Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Γόρτυνας 320-270 π.Χ. με την Ευρώπη κάτω από τον Πλάτανο.

Στατήρας Γόρτυνας, 320 π.Χ. με την Ευρώπη κάτω από τον Πλάτανο.

Στατήρας Γόρτυνας, 320 π.Χ. με την Ευρώπη κάτω από τον Πλάτανο.

Στατήρας Γόρτυνας,
480-320 π.Χ. με την Ευ-
ρώπη κάτω από τον Πλά-
τανο.

Αργυρό Τετράδραχμο
Γόρτυνας, 85 π.Χ.,
(Ρωμαιοκρατία) με θεά
Αθηνά.

Ο ΕΠΙΜΕΝΙΔΗΣ Ο ΚΝΩΣΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΑΛΗΣ Ο ΓΟΡΤΥΝΙΟΣ

Ο Πausανίας στα Αττικά (Κεφ. 14, 5) αναφέρει ότι από την Κνωσό ήταν ο Επιμενίδης και από τη Γόρτυνα ο Θάλης. Ο Πλούταρχος (Σόλων 11), σχετικά με τον Επιμενίδη, αναφέρει ότι ήταν από τη Φαιστό και αυτό, προφανώς, επειδή η Φαιστός αρχικά ήταν οικισμός της Κνωσού και μετά την κατέλαβαν οι Γορτύνιοι. Ο Πausανίας (Αττικά 1, 14), ο Στράβων (Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483), ο Πλούταρχος (Σόλων και Σόλων) κ.α. αναφέρουν ότι ο Επιμενίδης ο Κνώσιος ήταν ιερέας, ένας από τους 7 ή 8 σοφούς της αρχαιότητας και μάντης, ο οποίος βοήθησε το Σόλωνα στον εκπολιτισμό της Αθήνας. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο Θάλης ήταν ποιητής, μουσικός και νομοθέτης, ο οποίος βοήθησε το Λυκούρκο στον εκπολιτισμό της Σπάρτη, μεταφέροντας εκεί τους θεσμούς που δημιούργησε ο Μίνωας στην Κρήτη. πρβ:

«τον Επιμενίδη τον Κνώσιο, ο οποίος λένε πως βρέθηκε κάποτε σ' ένα αγρό και μπήκε και κοιμήθηκε σε μια σπηλιά ο ύπνος του όμως δεν τον άφησε πριν περάσουν σαράντα χρόνια. Έζησε στο εξής γραφοντας ύμνους και εξαγνίζοντας πόλεις, την Αθήνα και πολλές άλλες πόλεις. Ο Θαλής, που σταμάτησε την επιδημία στη Σπάρτη, δεν ήταν ούτε συγγενής του Επιμενίδη ούτε καταγόταν από την ίδια πόλη με αυτόν, αλλά ο Επιμενίδης ήταν από την Κνωσό, ενώ ο Θάλης Γορτύνιος, όπως γράφει και ο Κολοφώνιος σ' ένα έπος του για τους Σπαρτιάτες σχετικά μ' αυτόν». (Πausανίας Αττικά, Κεφ. 14, 5)

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματα τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγιοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον

τρόπον ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Κάλεσε τότε (ο Σόλων) τον Επιμενίδη από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς, αντί για τον Περίανδρο.... Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα ...>>. (Πλούταρχος, Σόλων 11)

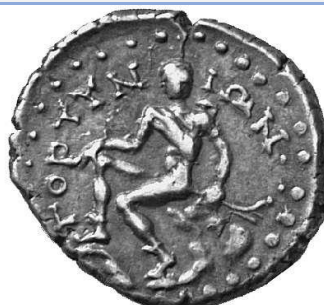
«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483).

Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη. Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο 5ο βιβλίο αναφέρει ότι ο Απόλλωνας ήταν Κρητικός, γιος του Δία, και είναι εκείνος που εφεύρε στην Κρήτη τα έγχορδα, δηλαδή την κιθάρα και το τόξο

Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη. Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο 5ο βιβλίο αναφέρει ότι ο Απόλλωνας ήταν Κρητικός, γιος του Δία, και είναι εκείνος που εφεύρε στην Κρήτη τα έγχορδα, δηλαδή την κιθάρα και το τόξο

Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη.

4. Η ΦΑΙΣΤΟΣ

Η αρχαία Φαιστός, που βρισκόταν εκεί που βρίσκεται σήμερα η νέα Φαιστός στο κάμπο της Μεσσαράς, είχε επίνειο το Μάταλο και ήταν μια από τις πιο σπουδαιές πόλεις της Κρήτης επί εποχής του Ομήρου, αφού στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολις», από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας, ἄλλοι θ' οἱ Κρήτην εκατόμπολιν ἀμφενέμοντο».

Ο Στράβωνας αναφέρει ότι η Φαιστός, που είχε επίνειο το Μάταλο, κτίστηκε από το Μίνωα και από εκεί κατάγονταν ο σοφός και μάντης Επιμενίδης, όμως την κατέστρεψαν οι Γορτύνιοι και την έκαναν οικισμό τους, πρβ: «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέιχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, στο Ρυτιο (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και ο Λισσήν. (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 474-47, 14). Ομοίως ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) λέει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanίας στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχήδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρὸς Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθον Ομήρου μὲν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ἤξοι Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθον ενταυθα ηκειν: Κιναιῖθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθος μὲν Ηφαιστου, Ἴφαιστος δε εἶη Τάλω, Τάλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μὲν δε Ελληνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εισι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνωα Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθου. Σχετικά με το Ραδάμανθου Ὁμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, αλλ' ο Ραδάμανθος εἶχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιῖθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθος εἶναι γιος του Φαιστού, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Pausanias Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6). Ο Pausanias (Ηλιακά Β, 7,6) λέει επίσης ότι ο Κλύμενος, ο απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες στην Ολυμπία, ἦρθε στην Ολυμπία από την Κυδωνία της Κρήτης και ίδρυσε το ιερό της Κυδωνίας Αθηνάς. Ομοίως ο Πλάτων λέει ότι οι Γορτυνιοι Κρήτης κατάγονταν από τους Γορτύνιους της Πελοποννήσου, πρβ: «Ὅσο για τους υπόλοιπους Ἕλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Ὅπως εἶπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλὰ και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού εἶναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708). Αντίθετα ο Στ. Βυζάντιος λέει ότι τη Φαιστό την ίδρυσε ο Φαιστός, ο γιος του Ιδαίου Ηρακλή (πολλά από τα νομίσματα της πόλης αυτής φέρουν παραστάσεις με το πρόσωπο και τους ἄθλους του Ηρακλή), πρβ: «**Φαιστός, πόλις Κρήτης, ὄξυτόνως, το γαρ**

βαρύτονον κύριον. εκτίσθη υπό Φαιστου τού "Ροπαλού, Ηρακλέους παιδός, ο πολίτης Φαιστιος και Φαιστία και Φαιστιον και Φαιστιάς, έστι της Φαιστιάδος και ό καλούμενος Λισσής. "Όμηρος" (Οδύσσεια ΙΙΙ 293), έστι δέ τις Λισσής αιπεία τε εις άλα πέτρη. έστι και Αχαΐας, ως Ριανός έν Αχαϊκών τρίτω. το εθνικόν ομοίως Φαιστιος, έστι και από τού Φαιστινός Φαιστινίος, έστι και άλλη Φαιστός Πελοποννήσου ή πρότερον Φρίξα καλουμένη». (Στεφανος Βυζάντιος). Τια απόψεις του Στ. Βυζάντιου επιβεβαιώνει ο Πausanias, ο οποίος στα Κορινθιακα (Κεφάλαιο 7, 6-7) αναφέρει: «Όταν πέθανε ο Ιανίσκος, τον διαδέχτηκε (στη βασιλεία της Σικυώνας) ο Φαίστος, ένας από τους γιους του Ηρακλή, όπως λένε. Όταν ο Φαίστος, σύμφωνα με χρησμό, μετοίκησε στην Κρήτη, λέγεται ότι βασίλευσε ο Ζεύξιππος, ο γιος του Απόλλωνα και της νύμφης Υλλίδας».

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

		<p>Αργυρός στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 280 π.Χ., με τον άγγελο Τάλω και ταύρο Κρήτης</p>
		
		<p>Στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 350 π.Χ. Με τον άγγελο Τάλω και τη σκύλα Λαίλαπα, σκυλί της Ευρώπης</p>
		<p>Αργυρός στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 360 π.Χ. Η Ευρώπη χαϊδεύει τον μεταμορφωμένο σε ταύρο Δία Από την άλλη όψη ο Ερμής</p>
		<p>Αργυρός στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 360 π.Χ. Η Ευρώπη χαϊδεύει τον μεταμορφωμένο σε ταύρο Δία Από την άλλη όψη ο Ερμής</p>

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Αργυρή Δραχμή Φαι-
στού
Με Ηρακλή και ταύρο
Κρήτης

Στατήρας Φαιστού, 330
π.Χ., με τον Ηρακλή να
φονεύει τη Λερναία Ύδρα
και τον ταύρο που δά-
μασε στην Κρήτη

Στατήρας Φαιστού, 400 -
360 π.Χ., με Ηρακλή κλέ-
βοντας τα μήλα Εσπερί-
δων και τον ταύρο που
δάμασε στην Κρήτη

5. Ο ΛΕΒΗΝ ή Η ΛΕΒΗΝ > Ο ΛΕΝΤΑΣ

Η αρχαία πόλη Λεβήν, που ήταν επίγειο και εμπορικός σταθμός της Γόρτυνας, βρισκόταν στα παράλια της επαρχίας Καινούργιου προς το Λιβυκό Πέλαγος. Σήμερα λέγεται «Λέντας και είναι οικισμός στο δήμο Γόρτυνας. Στην αρχαιότητα εκεί υπήρχε και «ασκληπιείο», κατά τα πρότυπα του αντίστοιχου ιερού της Επιδαύρου. Το ασκληπιείο ήταν ιατρείο της εποχής, ίδρυμα που έκανε ιατρικές διαγνώσεις με μαντική, τον πρόγονο της ιατρικής (ο λόγος που ο Ασκληπιός θεωρείται γιος του Απόλλωνα και ο Απόλλωνας θεωρείται θεός και της μαντικής και της ιατρικής). Η ονομασία Λέβην προέρχεται από παραφθορά της λέξης λέων - λέαινα = Λιοντάρι > Λέοντας > Λέντας, καθώς στα δυτικά του Λέντα υπάρχει ένα Ακρωτήριο που θυμίζει σώμα και κεφάλι λιονταριού από μακριά, αν και σήμερα έχει λίγο παραφθαρεί από τις διαβρώσεις της βροχής. Σύμφωνα με το μύθο, αυτό είναι ένα από τα λιοντάρια που έσερναν την άμαξα της θεάς Ρέας, της μητέρας του Δία, το οποίο απολιθώθηκε σε αυτό το σημείο. Ο Στράβωνας, σχετικά με τον Λεβήνα, αναφέρει ότι ο Λεβήν, που ήταν όμορη πόλη της Πραισού, ήταν παραθαλάσσια πόλη και εμπορικός σταθμός της Γόρτυνας: « Απέχει (η Γόρτυνα) από τη Λιβυκή θάλασσα, **στον Λεβήνα**, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίγειο, **το Μάταλο**, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία»..... Οι **Πράσιοι** είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180». (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ I, IV, C 479, 11-12). Ο Πausanias στα Κορινθιακά (Κεφάλαιο 26,9) αναφέρει ότι: «Απ' αυτό της Περγάμου προήλθε στην εποχή μου και το Ασκληπιείο της Σύμνης δίπλα στη θάλασσα. Στις Βαλάγρες των Κυρηναίων εξάλλου υπάρχει Ασκληπιός με την επωνυμία Ιατρός από την Επίδαυρο κι αυτός. Απ' αυτό της Κυρήνης προέρχεται και το Ασκληπιείο της Λεβήνης στην Κρήτη. Η διαφορά ανάμεσα στους Κυρηναίους και στους Επιδαυρίους είναι ότι οι Κυρηναίοι θυσιάζουν κασιόκια, συνήθεια που δεν υπάρχει στους Επιδαυρίους». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη «Λεβήν»,

αναφέρει τα εξής: «Λεβήν. Η Λεβήν ή Λεβήνη ή Λέβη, πόλις συναριθμείται παρά του Πλινίου μεταξύ των αξιολογότερων της νήσου, παρά δε του Πτολεμαίου μεταξύ των κειμένων επι το Μεσημβρινός αυτής μέρος. Ο Στραβων την ονομάζει Λεβήνα και την κάμνει εμπορείο της πόλεως Γορτύνης, από της οποίας την απομακρύνει εννενήκοντα σταδία, τάττων αυτήν προς την Λιβυκήν ή Αφρικανήν θάλασσαν. Ο Φιλόστρατος την τάττει ομοίως προς την Λιβυκήν θάλασσαν και προς τας μεσημβρινάς ακτάς της νήσου. Ήτον εκεί εις περίφημος ναός του Ασκληπιού ονομαζόμενος Λεβήνιος ή Ασκληπιός. Εκεί συναθροίζοντο οι ασθενείς όλης της νήσου Κρήτης, καθώς οι της Ασίας επορευοντο εις την Πέργαμον. Ήρχοντο εκεί προς τούτοις πολλοί Λίβυοι ή Αφρικακοί, επειδή έκειτο πλησίον της Λιβυκής ή αφρικανικής θαλάσσης. Ο Πausanias αναφέρει ότι αυτός ο ναός εκτίσθη κατά το σχέδιον του εν τη Κυρρήνη, πόλει της Αφρικής. Περί δε της πόλεως, ότι ωνομάσθη Λεβήν από το όνομα ενός πλησιοχώρου Ακρωτηρίου, έχοντος ομοιότητα τινά με το σχήμα του λέοντος. Οι παλαιοί εμυθολόγουν ότι αυτός ήτο λέων, εις εκ των ελκόντων την άμαξαν της Ρέας». Ο Darper αναφέρει επίσης ότι: «Ακρωτήριον Λέων. Το ακρωτήριον Λέων ωνομάσθη ούτως, επειδή προχωρούν εις την θάλασσαν, σχηματίζει σχεδόν ένα Λέοντα. Μυθολογούσι ότι αυτός ο Λέων ην εις εκ των ελκόντων την άμαξαν της θεάς Ρέας. Ην δε το πάλοι πλησίον αυτού του Ακρωτηρίου, εις βωμός καλούμενος Λεβένειον. Το δε Ακρωτήριον καλείται και την σήμερον Λέων ή Λιόντα». «Κοιλάς Λίσα: Εισί πολλοί ποταμοί οι καταρδευοντες την κοιλάδα της Μεσαρέας και εισρεοντες εις την θάλασσαν, αφ ου την διατρέξωσιν όλην. Η δε κιλάς της Λίσας δεν απέχει πολύ από το Ακρωτήριον Λέων». Ο Μαρκιανος· Μενιππος· στο «Σταδιασμος» (. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) αναφέρει: «Λεβήν: Pausanias scipsit in Corinthiacis c. 26: «Εκ δε του παρά Κυρηνάιοις το εν Λεβήνη τη Κρητων έστιν Ασκληπειο Philostratus in vita Apollonii L. IV, c. VIQ Προήει δε (ο Απολλώνιος), πόθω της Ίδης, ανελθών ουν και τοις θεολογουμένοις εντυχών εμπορεύθη ες το ιερών το Λεβήναίον' έστι σε Ασκληπιόν, και ώσπερ η Ασία ες το Πέργαμον, ούτως ες το ιερών τούτο ξυνεφοίτα η Κρήτη. Πολλοί δε Λιβύων ες αυτό περαιούνται και γαρ τέτραπται προς το Λιβυκόν πέλαγος. Juxta Lebenam promontorium fuit, Leo dictum, idque Philostrato auctore ob hanc causam: Λεβήναιον δε το ιερών ωνομάσθαι φασίν, επειδή ακρωτήριον εξ αυτού κατατείνει, λέοντι εικασμένον. Μυθον δε επι των ακρωτηρίω άδουσιν, ως λέων εις ούτος γένοιτο των υποζηγίων ποτέ τη Ρέα».

6. Η ΛΥΚΤΟΣ Η ΛΥΤΤΟΣ

Η αρχαία πόλη Λύκτος ή Λύττος βρισκόταν στις βόρειες υπώρειες του όρους Δίκη, στο πέραςμα από την Πεδιάδα στο Οροπέδιο Λασιθίου, βορειοανατολικά του σύγχρονου οικισμού «Ξιδάς». Σήμερα σώζονται πολύ λίγα λείψανά της. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου βρίσκονται τα αγάλματα του Μάρκου Αυρηλίου και του Τραϊανού που βρέθηκαν στη Λύκτο. Ο Όμηρος τη συμπεριλαμβάνει στις κρητικές πόλεις που μετείχαν στον Τρωικό πόλεμο (Ιλιάδα Β 647, Ρ 611) με αρχηγό του στρατού τον Κοίρανο, το σύντροφο και αμαξηλάτη του Μηριόνη που έσωσε τον Ιδομενέα, που ήταν αφενός εγγονός του Μίνωα και αφετέρου αρχηγός όλων των Κρητών στην Τροία, από το κοντάρι του Έκτορα θυσιάζοντας τον εαυτό του. Συνεπώς η Λύκτα επι ομήρου ήταν μια από τις επτα πιο σπουδαίες πόλεις της Κρήτης. Στη Θεογονία του Ησιόδου αναφέρεται ότι η θεά Ρέα, ύστερα από συμβουλή των γονέων της, κατέφυγε στην πόλη Λύκτο της Κρήτης όπου εκεί στο «Δικτ(αι)ον άντρον» γέννησε, κρυφά από τον παιδοκτόνο σύζυγό της Κρόνο, το μέγα Δία, πρβ: «πέμψαν δ' ες Λύκτον, Κρήτης ες πίονα δήμον/ οππότ' άρ οπλότατον παιδων ήμελλε τεκέσθαι, / Ζήνα μέγαν, τον μεν οι εδέξατο Γαία πελώρη, Κρήτη εν ευρείη τραφέμεν απιταλλέμεναι τε./ ένθα μιν ίκτο φέρουσα θοήν δια νύκτα μέλαιναν / πρώτην ες Δίκτον' κρύψεν δε εν χερσί λαβούσα/ άντρω εν ηλιβάτω ζαθέης υπό κεύθεσι Γαίης, αιγαίω εν όρει πεπυκασμένω υλήεντι»..... (Θεογονία Ησιόδου, σίχοι 476 – 485, Έκδοση Κ. Σιτλ - Σύλλογος Καθηγητών Κωνσταντινούπολης έτος 1889 και επίσης

έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας των Ελληνικών Γραμμάτων – Π. Λεκατσάς - ΠΑΠΥΡΟΣ, έτος 1938).

Ο Πολύβιος αναφέρει ότι η Λύττος ήταν αρχαιότατη πόλη της Κρήτης, η οποία έγινε αποικία των Λακεδαιμονίων και οι Λύττιοι ήταν συγγενείς με τους Αθηναίους: «Λύττος δε Λακεδαιμονίων μεν άποικος ούσα και συγγενής Αθηναίων, αρχαιοτάτη δε των κατά Κρήτην πόλεων, άνδρας δ' όμολογουμένως άριστους αεί τρέφουσα Κρηταιέωνα». (Πολύβιος 4, 54, ΙΦ.56.). Ο Αριστοτέλης (Πολιτικά Β 1271b) λέει ότι σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλ(α)ου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συγγένειας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας». Ο Ησύχιος αναφέρει ότι η Λύκτος λεγόταν και Καρνησόπολις, ονομασία που πήρε από τη λατρεία του Καρνείου Απόλλωνος, προς τιμήν του οποίου τελούνταν εορτές και αγώνες: <<Καρνησόπολη ονόμαζαν την Κρητική Λύκτο>> (Ησύχ.).

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει: «Η Λύκτος είναι πόλη της Κρήτης, η οποία πήρε το όνομά της από τον Λύκτο, τον Λυκάονα. Μερικοί πιστεύουν ότι πήρε αυτό το όνομα επειδή βρίσκεται σε υψηλό τόπο. Το εθνικό είναι Λύκτιος και το θηλυκό Λυκτικής». Ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος και ο Πολύβιος αναφέρουν ότι η Λύκτος καταστραφηκε από την Κνωσό. Το 343, η Κνωσός κατέλαβε τη Λύκτο, αλλά με την βοήθεια του βασιλιά της Σπάρτης Αρχιδάμου, οι Λύκτιοι ανακατέκτησαν την πόλη τους. Το 220 και ενώ οι Λύκτιοι βρίσκονταν σε πόλεμο με την Ιεράπυτνα, οι Κνώσιοι βρήκαν αφύλακτη την Λύκτο και την κατέλαβαν. Αιχμαλώτισαν τα γυναικόπαιδα έκαψαν την πόλη και την ανάσκαψαν εκ θεμελίων. Οι Λύκτιοι δεν είχαν το κουράγιο να ξαναχτίσουν την πόλη τους, φιλοξενήθηκαν από τη Λάππα. Ο αρχαίος γεωγράφος Στράβωνας μνημονεύει την πόλη με τη διπλή ονομασία «Λύττος» (γενική της Λυτπούς) και «Λύκτος». Αναφέρει επίσης ότι η Κνωσός βρισκόταν σε πεδιάδα που εκτείνεται μεταξύ Γόρτυνας και Λύκτου και ειχε επίγειο τη Χερσόνησο, άρα η Λύκτος βρισκόταν στο όρος η Δίκη (σύνορα Νομού Ηρακλείου – Νομού Λασιθίου), αφού η εν λόγω πεδιάδα βρίσκεται μεταξύ αυτών των βουνών και η Χερσόνησος είναι πόλη στους βορειους πρόποδες της Λύκτου και από εκεί πως στο Δικταίο άντρο στο Λασιθί. Ο Στράβωνας αναφέρει επίσης ότι η Λύκτος καταστράφηκε από τους Κνωσίους, πρβ: «Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και Λύκτο. Αργότερα ξαναπήρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάτα σταδια, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδια από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. Επίγειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο..... Μνημονευσα προηγουμένως τη Λύττο. Επίγειο της είναι η λεγόμενη Χερρόνησος. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πολη»(Στράβων C 479, 7-14). Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 16, 62) αναφέρει ότι επί εποχής Φιλίππου (μετά τον καλούμενο Φωκικό πόλεμο, 361 – 338 π.Χ.) κάποιοι Κνώσιοι πήγαν στη Λακωνική Μαλέα και βρήκαν μισθοφόρους με αρχηγό το Φάλαικο και εξ εφόδου κατέλαβαν τη Λύκτο. Κατόπιν αυτού οι Λύκτιοι ζήτησαν τη βοήθεια των Σπαρτιατών. Οι Σπαρτιάτες με στρατηγό τον Αρχίδαμο ήταν τότε έτοιμοι με στρατιωτικές και ναυτικές δυνάμεις να πάνε στην Ιταλία προκειμένου να βοηθήσουν τους Ταραντίνους που ήταν σε πόλεμο με τους Λευκαντούς, αντί αυτού προτίμησαν να πάνε να βοηθήσουν λέει τους Λύκτιους ως συγγενείς, κάτι που έκαναν. Ο Φάλαικος

και οι μισθοφόροι του ήταν από τη Φωκίδα-Λοκρίδα και είχαν πάει στην Πελοπόννησο, γιατί είχαν κάνει συμφωνία με το Φίλιππο να φύγουν από εκεί για να μη τους σκοτώσει, επειδή ληλάτησαν το μαντείο των Δελφών. Ωστόσο ο Φάλαικος μετά σκοτώθηκε στην Κυδωνία, όταν πήγε να την καταλάβει και δεν το κατόρθωσε.

Ο Βιργίλιος στο τρίτο βιβλίο της Αινειάδας (3,400401) αναφέρει ότι ο Ιδομενέας, ήταν Λύκτιος (Lyctius Idomeneus) και μετά την επιστοροφή του από την Τροία στην Κρήτη και την εκδίωξή του από την Κρήτη, κατέφυγε στην Κάτω Ιταλία, όπου έκανε πόλεμο με τους Σαλλεντίνους.

Για την ύδρευσή της η Λύκτος είχε μεταφέρει το νερό της πηγής Κουρνιά, που βρίσκεται μεταξύ Κεράς και Κράσι, με υδραγωγείο, μέρος του οποίου ήταν σκαλισμένο σε βράχο. Επίσης χρησιμοποιείται μια τεράστια πέτρινη υδατογέφυρα, χωρίς τόξα, μέρος της οποίας σώζεται βορείως της Κασταμονίτσας. Το μνημείο προκαλεί εντύπωση ακόμη και σήμερα. Ο Onorio Belli (γιατρός του Γενικού Προβλεπτή των Ενετών Alvisio Antonio Grimani) σε επιστολή του με ημερομηνία 11η Οκτωβρίου 1586, σχετικά με την αρχαία πόλη Λύττο, αναφέρει: «Η πόλη αυτή της Λύττου ήταν κτισμένη πάνω σε ένα ύψωμα με διάφορες κορυφές και είχε ελάχιστο επίπεδο έδαφος, και πάντοτε ανέβαιναν και κατέβαιναν..... Εκεί βρήκα επίσης πολλές επιτύμβιες επιγραφές που έχετε δει από τις οποίες βγαίνει ότι αν και, όπως λέει ο Πολύβιος, εκείνοι της Κνωσού και της Γόρτυνας κατέστρεψαν αυτή την πόλη, όμως φαίνεται πως στον καιρό του Τραϊανού, του Αδριανού και του Ματίντιε αυτή άνθισε πολύ. Η πόλη αυτή είναι μακριά από τη βόρεια θάλασσα δώδεκα ή δεκατέσσερα μίλια. Στη θάλασσα αυτή μια άλλη πόλη, που ονομαζόταν Χερρόνησος και τώρα λέγεται Χερσόνησος. Αυτή ήταν λιμάνι για τα πλοία της Λύττου..... Το υδραγωγείο αυτό άρχισε τέσσερα ή πέντε μίλια πάνω από τη Λύττο και έπαιρνε το νερό μιας πηγής των πολύ ψηλών βουνών που λέγονται Λασίθι και το διοχέτευε πρώτα στη Λύττο κι έπειτα στη Χερσόνησο.» (Onorio Belli, Biblioteca Ambrosiana Milano, Edward Falkener «Theatres and other remains in Crete» from a ms. History of Candia by Onorio Bello in 1586). Ο καθηγητής Κάρολος Σίτλ, σχολιαστής και υπεύθυνος έκδοσης της Θεογονίας του Ησιόδου που εκδόθηκε από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο της Κωνσταντινούπολης το έτος 1889, στο «Κριτικό παράρτημα» αναφέρει, σχετικά με τη δευτερή αναφορά των λέξεων «ες Λύκτον».των στίχων 476 -485 : «Λύκτον δε τινές φασιν, ουκ ορθώς» (Σχόλ. Ιλ. Β. 647) Clericus: Λύττον, Κρητιστί (ιδέ Bursian, Geographie von Gricleland B', σ. 569,3) Fo. Meursius, Creta βιβλ. β', κεφ. γ': Δίκτος. Δίκτον (ης η ονομαστική Δίκτος), ο εκδότης, στηριζόμενος επί του Αρατείου «Δίκτω εν ευώδει» (33) άμα τοις εις αυτό σχολίοις. Λύκτον, όπερ αδύνατον, προηγουμένου του 477 στ. Schommann: Δίκτη ό,τι συνηθέστερον με έστι, πλέον δε παραλλάττει της παραδόσεως ή «Δίκτον». Για τη φράση «ες Δίκτον» σημειώνει: << ες Δίκτον = μέρος της Ίδης, οι άλλοι εκτός του Αράτου (Φαινόμενα 33) καλούσι Δίκτην, καθ' ημάς δε λέγεται Λασίθι ή Λασιώτικα βουνά.>>. Για την πόλη Λυκτο σημειώνει: «Λύκτον, Λύκτος, ην οι επιχώριοι ωνόμαζον Λύττον, ην η μεγίστη πόλις της προς ανατολάς Κρήτης, κειμένη επί της παρασπάδος της Δικταίας Ίδης πλησίον του χωρίου Ξυδίων». .Για τη φράση «άνθρω ηλιβάτω» σημειώνει: <<... επί το Άντρον τούτο, 'ό προσηγορεύετο «Δικταίο ή και Ιδαίον», πάλοι ποτέ εφοίτουν πολυπληθείς προσκυνηταί..... Για τη φράση «Αιγαίω εν όρη» σημειώνει: <<Εν Κρήτη και Αιγός όρος καλείται και Αιγαίον το υπ ενίων Αιγιδόκον καλούμενον (Σχόλιον, πρβλ Σχολ. Ίλι. Β Ι57). Το όνομα το έλαβεν από των αγρίων αιγών ή στρηφοκέρων, οίτινες κατοικούσιν τα Κρητικά όρη. Αυτόθι δε εν εκείνω τω όρει περιορίσθη ο μύθος, καθότι η αιξ αμάλθεια εθήλαζε το θείον βρέφος. Όθεν ο Ζευς επεκαλέσθη, Υπναρεύς παρά το υννάς (αγρία αιξ)».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός) για τη Λύττο αναφέρει τα εξής: «Λέγουσι λοιπον, ότι η Ρέα, έγκυος ούσα το Δία, καθ ην στιγμήν έμελε να γεννήση, επαραμέρησεν επάνω εις το όρος της Δίκτης, δια να κρυφθή από τα όμματα του Κρόνου, όστις κατέτρωγε τα άρρενα αυτού βρέφη. Επειδή ιδού τι λέγει ο Ησιόδος: «Εστειλαν την Ρέα επάνω εις το όρος της Δίκτης προς τους χονδρούς λαούς της Κρήτης, όταν έμελλε να γεννήση το τελευταίον της βρέφος, όπερ

ην ο μέγας Ζεὺς («Πεμψαν δ' ἐς Δίκτον Κρήτης ἐς πῖονα δῆμον, Ὀπποτ' ἄρ οπλό-
τατον παίδων ἡμελλε τεκέσθαι Ζήνα μέγαν Ησίοδ. Εἰς τὴν Θεογ. Αὐτοῦ».)...»

Ὁ Dapper αναφέρει ἐπίσης καὶ τὰ ἐξῆς: «Λάππα. Ἡ τῆς Λάμπης ἢ Λάππας, κα-
θῶς καὶ ἄλλοι, οἷον ὁ Πτολεμαῖος καὶ Δίων ὁ Κάσιος, τὴν ὀνομάζουσι με διπλὸν π,
ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα, καὶ ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ Λάμπου τὸν Θάρριον. Οἱ
κάτοικοι τῆς Λύττου ἤρχοντο καὶ κατῶκου ἐκεῖ, ἀφ' οὗ ἡ πόλις τῶν κατεδαφίσθη ἀπὸ
τοὺς τῆς Κνωσοῦ. Ὅταν ὁ Μέτελλος ἐπολέμα τὴν Κρήτην, ἐκυρίευσεν αὐτὴν τὴν
πόλιν δυνάμει τῶν ὀπλῶν, τὴν ὁποῖαν τότε ἐξουσίαζεν ὁ Οκτάβιος καὶ ὁ αυτοκράτωρ
Αὐγουστος ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς κατοικοὺς αὐτῆς τε καὶ τῆς Κυδωνίας,
ἐπειδὴ τῶ ἐβοήθησαν ἐναντίον τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, καὶ ἀνεκαίνισεν τὴν πόλιν
τῶν, ἡ ὁποία ἦτο κατηδαφισμένη».

Ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐπιγραφῆς – συνθήκης πού υπέγραφε ἡ Λύκτος προκύπτει ὅτι
ἀφενὸς ἡ πόλις αὕτη συνόρευε - βρισκόταν στὴ Δίκτη, μετὰξὺ Κνωσοῦ καὶ Ἱεράπου-
τνας καὶ συνορεύουσα με τῆς πόλεις Μίλατος καὶ Δρήρος καὶ ἀφετέρου ὅτι στὴ Λύττο
λατρεύονταν οἱ Ὀλύμπιοι Θεοί: ὁ Δικταῖος ἢ Κρηταγενῆς ἢ Ταλαῖος Δίας, ἡ Ἥρα, ὁ
Ἄρης, ἡ Λατώ, ὁ Ἀπόλλωνας κλπ, πρβ:

«Ὀμνύω τὰ Ἑστίαν καὶ τὸν Ζήνα τὸν Κρηταγενία καὶ τὰν Ἥραν καὶ τὸν Ζήνα
τὸν Ταλαῖον καὶ τὸν Ποσειδᾶν καὶ τὰ Ἀμφιπρίταν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Πύτιον καὶ
τὰν Λατῶν καὶ Ἄρτεμιν καὶ Ἄρεα καὶ τὰν Ἀφροδίταν καὶ τὰν Ἐλευθίαν καὶ τὰ Βριτό-
μαρτιν καὶ Ἑρμᾶν καὶ Κωρήτας καὶ Νύμφας καὶ τὸς ἄλλος θεὸς πάντας καὶ πάσας
...». (Ὁρκος συνθηκῆς φιλίας Λατίων – Ὀλουντίων, 3ος αἰ. π.Χ. DE CRETENSIVM TIT-
VLIS PUBLICIS QVAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAULUS DEITERS)

«Ὀμνύω τὰν Ἑστίαν καὶ Ζήνα Ὀράτριον καὶ τὰν Ἀθαναίαν Ὡλερίαν καὶ Ζήνα
Μοννίτιον καὶ Ἥραν καὶ Ἀθαναίαν Πολιάδα καὶ Ἀπόλλωνα Πύτιον καὶ Λατῶ καὶ Ἄρεα
καὶ Ἀφροδίταν καὶ Κωρήτας καὶ Νύμφας καὶ θεὸς πάντας καὶ πάσας. Ἡ μαν ἐγὼ συμ-
μαχήσω τοῖς Ἱεραπυτνίοις τὸν πάντα χρόνον ἀπλῶς καὶ ἀδόλως καὶ τὸν αὐτὸν φίλον
καὶ ἐχθρὸς ἐξῶ καὶ πολεμήσω ἀπὸ χώρας, οὐ καὶ ὁ Ἱεραπύτνιος. Καὶ τὸ δίκαιον
δώσω καὶ ἐμμενῶ ἐν τοῖς συνκείμενοις, ἐμμενόντων καὶ τῶν Ἱεραπυτνίων. Ἐπιορκῶτι
μὲν ἤμην τὸς θεὸς ἐμμανίας καὶ γινέσθαι πάντα τὰ ὑπεναντία, εὐορκῶσι δὲ τὸς θεὸς
ιλέος ἤμην καὶ γινέσθαι πολλὰ κ' ἀγαθὰ. . (Ὁρκος Λυκτίων-Ἱεραπυτνίων, Delectus
incriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Caer
by Paul Caer)

«Ὀμνύω τὰν Ἑστίαν καὶ τὰν ἐμ Πρυτανείω καὶ τὸν Δῆνα τὸν Ἀγοραῖον καὶ τὸν
Δῆνα τὸν Ταλαῖον καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Δελφίνιο καὶ τὰ Ἀθαναίαν τὰν Πολιοῦχον
καὶ τὸν Ἀπέλλωνα Ποίτιον καὶ τὰν Λατοῦν καὶ τὰν Ἄρτεμιν καὶ τὸν Ἄρεα καὶ τὰν
Ἀφροδίταν καὶ τὸ Ἑρμᾶν καὶ τὸν Ἄλιον καὶ τὰν Βριτόμαρτιν καὶ τὸν Φοῖνικα καὶ τὰν
Ἀμφίωνα καὶ τὰν Γαν καὶ τὸν Οὐρανόν καὶ ἠρώας καὶ ἠρώασσα καὶ κράνας καὶ πο-
ταμοὺς καὶ θεοὺς πάντας καὶ πάσας ἡ μαν ἐγὼ ποκά τοῖς Λυττίοις καλῶς φρονησεῖν
μῆτε τέχνα μῆτε μαχανά μῆτε ἐν νυχτί μῆτε πεδ' ἀμέρα καὶ σπευσίω, ὅτι κα δύαμια,
κακόν τὰ πόλει τὰ τῶν Λυττίων..... Καὶ μῆτε ταμ πόλι προδωσειν τὰν τῶν Δρηρίων,
μῆτε οὐρεία τὰ τῶν Δρηρίων μηδὲ Κνωσίων, μηδὲ ἄνδρας τοῖς πολεμίοις προδωσειν,
μῆτε Δρηρίους μῆτε Κνωσίους..... Καὶ οἱ Μιλάτιοι ἐπεβωλευσαν ἐν τὰ νεομηνία τὰ
πόλει τὰ τῶν Δρηρίων ἐνεκα τὰς χώρας ἀμάς τὰς ἀμφιμαχόμεθα.....». (Ὁρκος Λυτ-
τίων – Δρηρίων - Κνωσίων , Delectus incriptionum Graecarum propter dialectum
memorabilium composuit P. Caer by Paul Caer, σελίδα 77 καὶ 78)

**Νόμισμα Λύττου, 4ος - 3ος αι. π.Χ., με κεφαλή Δία και τον αετό του.
Η πόλη Λύττος βρισκόταν δυτικά της Δίκτης και από εκεί πέρασε πρώτα η Ρέα για να πάει στο Δικταίον άντρο, προκειμένου να πάει γεννήσει το Δία το Δικταίο άντρο, όπως μας πληροφορεί ο Ησίοδος**

Νόμισμα Λύττου, 4- 3ος αι. π.Χ. με αετό και κάτρο

Αργυρός στατήρας Λυττίων, 320-270 π.Χ.

Αργυρός στατήρας Λυττίων, 320-280 π.Χ.

Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. , με αετό και κάπρο.

Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. , με αετό και κάπρο.

Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. , με αετό και κάπρο.

Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. ,

Αργυρός στατήρας Λυττίων, 450 π.Χ.,

Αργυρός στατήρας Λύττου, 420-320 π.Χ. ,

Αργυρός στατήρας Λυττίων, 450-400 π.Χ.**Αργυρός στατήρας Λυττίων, 330-300 π.Χ.****Νόμισμα Λυττίων, 300 π.Χ., με θεά Αθηνά και πλώρη πλοίου****7. Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ή ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ**

Η Χερρόνησος ή Χερσόνησος (σημερινή Χερσόνησος Πεδιάδος) αρχικά ήταν επίγειο της Λύκτου, καθώς αναφέρει ο Στράβων: «Μνημόνευσα προηγουμένως τη Λύττο. Επίγειό της είναι η λεγόμενη Χερρόνησος. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πολη». Στράβων C 479, 7-14). Μετά την καταστροφή της Λύκτου από τους Κνώσιους και ειδικότερα κάπου από τον 4ο αιώνα π.Χ. και εξής η Χερσόνησος παρουσιάζεται αυτόνομη πόλη, με δικό της νόμισμα. Η Χερσόνησος άκμασε την εποχή των Ρωμαίων και τους πρώτους αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η πόλη απέκτησε το δικό της θέατρο, υδραγωγείο και δημόσια λουτρά. Ο αγωγός που έφερνε το νερό στη Χερσόνησο από ορεινά χωριά στα νότια υπολογίζεται ότι είχε μήκος 14 χιλιόμετρα, ενώ έχει ανακαλυφθεί επίσης υπόγεια δεξαμενή με 58 μέτρα μήκος, πλάτος 22 και βάθος 5,5 μέτρα. Ο Πausanias στα Ηλιακά (Β 16,5) αναφέρει ότι από τη Χερσόνησο της Κρήτης καταγόταν ο ολυμπιονίκης πεντάθλου Φιλωνίδης, γιος του Ζώτου, ο οποίος ήταν ταχυδρόμος του μέγα Αλέξανδρου: «ταναγορευθείς Όλυμπιασιν επί πεντάθλω, και Φιλωνίδης Ζώτου, γένος μεν εκ Χερρονήσου της Κρητών, Αλεξάνδρου δε ημεροδρόμος του Φιλίππου».

Αργυρός στατήρας, 300 π.Χ. με τη Βριτόμαρτη - Δίκτυννα και τον Απόλλωνα που κρατά λύρα (ο ίδιος έμαθε στους Κρητικούς και τη τοξοβολία) και να κάθεται σε ομφαλό

Αργυρό δίδραχμο Χερσονήσου, 330 – 270, με Βριτόμαρτη (Δίκτυννα) και Ηρακλή

Στατήρας Χερσονήσου, 370 ν. Chr, με τη θεά Δίκτυννα και τον Ηρακλή μαχόμενο

ΝΟΜΙΣΜΑ ΚΝΩΣΟΥ, 300 – 220 π.Χ., με θεά Αθηνά και πλώρη πλοίου

Στατήρας Χερσονήσου, 300 – 220 π.Χ., με θεά Αθηνά και πλώρη πλοίου

Στατήρας χερσονήσου, 300 v. Chr , με τη θεά Δίκτυννα και το Μίνωα

Στατήρας Χερσονήσου, 300 ν Chr , με τη θεά Δίκτυννα και τον Απόλλωνα

Στατήρας Χερσονήσου, 300 – 67 π.Χ., με το μονόγραμμα της πόλης

8. ΤΟ ΡΥΤΙΟΝ

Το Ρύτιο, που σήμερα δεν υπάρχει, ήταν μια πάρα πολύ σπουδαία πόλη στα αρχαία χρόνια, αφού ο Όμηρος λέει ότι ήταν μια από τις επτά πόλεις της Κρήτης που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον **Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας**, άλλοι θ' οι Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Ο Στράβων, σχετικά με το Ρύτιο, λέει ότι το Ρύτιο και η Φαιστός, στα χρόνια του, υπαγόταν στη Γόρτυνα: «Γορτύνιον δε ετσι και το Ρύτιον συν τη Φαιστώ» (Στράβων). Το Ρύτιο αναφέρεται και από τον Πλίνιο, Κλαύδο Αιλιανό κ.α. Η πόλη αυτή σήμερα τοποθετείται στο χωριό Ροτάσι Μονοφατσίου. Ο Ολλανδός περιηγητής κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ρύτιον, αναφέρει τα εξής: «Ρύτιον. Το Ρύτιον, κατά τον Πλίνιον, ήτο πόλις της νήσου, κειμένη εις τα ενδότερα μέρη του τόπου, ήτις εξηρητο, καθώς και η Ραύκος, από την διοίκησιν της Γορτύνης. Λέγουν, ότι οι κάτοικοι αυτής εβιάσθησαν ποτέ να παραιτήσωσι τον τόπον των, εξ αιτίας ενός μεγάλου πλήθους σκολοπενδρών κατενοχλουσών αυτούς». Ο Αιλιανός (Ιστορίες Ζώων) αναφέρει: «Λέγουσι δε και υπό ασκολοπενδρών εξανατήναι Ρύτιο ως τοσούτον πλήθος αυτοίς επεφοίτα τούτων» (Αιλιαν. Ιστορ. Ζώων βιβλ. Ιε' κεφ. 26).

9. Η ΛΥΚΑΣΤΟΣ

Η πόλη Λύκαστος, που σήμερα δεν υπάρχει, ήταν μια από τις επτά πιο σπουδαίες πόλεις στα ομηρικά χρόνια, αφού ο Όμηρος λέει ότι ήταν μια από τις επτά πόλεις της Κρήτης που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς

δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας, ἄλλοι θ' οἱ Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Οι Βασιλείες είναι προάστιο και πρώην κοινότητα της επαρχίας Τεμένους και αποτελεί Δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Ηρακλείου. Βρίσκεται στις βόρειες προσβάσεις του Γιούχτα, 9,7 χλμ. από το Ηράκλειο. Ο Στράβων, σχετικά με τη Μίλητο και τη Λύκαστο, αναφέρει ότι επι εποχής του δεν υπήρχαν: «Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν.» (Στραβων C 479, 7-14). Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη αυτή λέει τα εξής: «Λύκαστος, πόλις Κρήτης. "Όμηρος", Λύκτον Μίλητόν τε και αργινόεντα Λύκαστον, από Λυκάστου αυτόχθονος, ο πολίτης Λυκάστιος». Στα σχόλια των Εθνικών του Στ. Βυζάντιο αναφέρεται ότι ο Λύκαστος ήταν γιος του Μίνωας ή αυτόχθον Κρητικός, άρα η πόλη Λύκαστος ήταν ετεοκρητική: «Λύκαστος δε από Λυκάστου, φασίν, αυτόχθονος ή παιδός του Μίνωας, έστι δε και Ποντική Λύκαστος κατά τον γραφέα των εθνικών, ος λέγει και ότι την Κρητικήν Λύκαστον όξύνουσιν οι εγχώριοι, ούκ επικρατεί δε, φησίν, ή εθνική παράδοσις, τουτέστι παρά τοις άλλοις ουκ οξύνεται. Comm. ad Dionys. v. 787. ad v. Ο Ευστάθιος για τη Λύκαστο αναφέρει επίσης: «Λύκαστος δέ από Λυκάστου, φασίν, αυτόχθονος ή παιδός του Μίνωας...» (Ευστάθιος, Παρεκ6. Ιλ. Γ 647

ΚΥΔΩΝ, ΕΥΛΙΜΕΝΗ ΚΑΙ ΛΥΚΑΣΤΟΣ

Ο Παρθένιος ο Νικαεύς, ποιητής του 1ου π.Χ. αι. και συγγραφέας μιας συλλογής 36 ερωτικών ιστοριών με τον τίτλο «Παρθενίου Νικαέως Περι ερωτικών παθημάτων», αναφέρει το μύθο, σχετικά με το Λύκαστο, που λέει ότι: Στην Κρήτη ο Λύκαστος αγάπησε την Ευλιμένη, τη κόρη του βασιλιά Κύδωνα, την οποία ο πατέρας της την είχε αρραβωνιάσει με τον Άπτερο, όμως η Ευλιμένη διατηρούσε κρυφή ερωτική σχέση με τον Λύκαστο. Ο Κύδων βρέθηκε κάποτε σε δυσχερή θέση εξαιτίας επαναστάσεων των γειτονικών του πόλεων. Ρώτησε ένα μαντείο σχετικά και έλαβε την απάντηση ότι έπρεπε να θυσιάσει μία παρθένα στους ήρωες της χώρας. Τραβήχτηκε κλήρος για τον σκοπό αυτό και έπεσε στην Ευλιμένη. Τότε ο Λύκαστος, για να γλιτώσει την αγαπημένη του απεκάλυψε στον Κύδωνα τη σχέση του με τη θυγάτριά του και ότι ήταν έγκυος, άρα δεν έπρεπε να θυσιαστεί, γιατί μύθος έλεγε για θυσία παρθένας. Ο λαός αποφάνθηκε ότι η Ευλιμένη άξιζε ακόμα περισσότερο τον θάνατο. Ο Κύδων έσφαξε τότε την Ευλιμένη, άνοιξε την κοιλιά της και διαπίστωσε ότι πραγματικά ήταν έγκυος. Μετά από αυτό, ο αρραβωνιαστικός της, ο Άπτερος, είτε επειδή αισθάνθηκε προσβεβλημένος, είτε επειδή φοβήθηκε μια εκδίκηση του Λύκαστου, έστησε ενέδρα στο Λύκαστο και τον δολοφόνησε. Για την πράξη του αυτή εξορίστηκε στη Λυκία και εγκαταστάθηκε στα Τέρμερα, κοντά στον Ξάνθο ποταμό.

«Περί Ευλιμένης» (Ιστορεί Ασκληπιάδης ο Μυρλεανός Βιθυνιακών α'): «Εν δε Κρήτη ηράσθη Λύκαστος της Κύδωνος θυγατρός Ευλιμένης, ην ο πατήρ Απτέρω καθωμολόγητο πρωτεύοντι τότε Κρητών· ταύτη κρύφα συνών έλελήθει. ως δε των Κρητικών τινες πόλεων επισυνέστησαν Κύδωνι και πολύ περιήσαν, πέμπει τους πεισομένους εις θεού, ό τι αν ποιών κρατήσειεν των πολεμίων και αυτώ θεσπίζεται τοις έγχωριοις ήρωσι σφαγιάσαι παρθένον. ακούσας δε του χρηστηρίου Κύδων διεκλήρου τας παρθένας πάσας, και κατά δαίμονα ή θυγάτηρ λαγχάνει. Λύκαστος δε δείσας περι αυτής μηνύει την φθοράν και ως εκ πολλού χρόνου συνείη αυτή· ό δε πολυς όμιλος πολύ μάλλον εδικαίου αυτήν τεθάναι, επειδή δε εσφαγιάσθη, ο Κύδων τον ιερέα κελεύει αυτής διατεμείν το επομφάλιον, και ούτως ευρέθη έγκυος. άπτερος δε δόξας υπό Λυκάστου δεινά πεπονθέναι λοχήσας αυτόν άνείλε και διά ταύτην την αίτιαν έφυγε προς Ξάνθον εις Τέρμερα

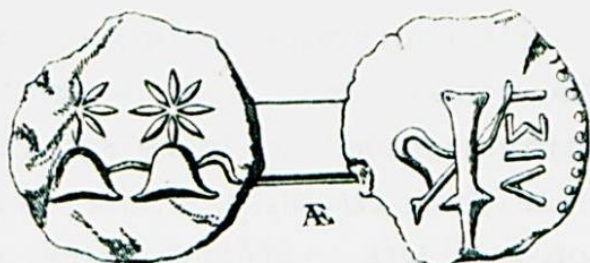
10. Η ΛΙΣΣΟΣ ή ΛΙΣΣΗΝ

Η αρχαία πόλη Λισσήν βρισκόταν στην περιοχή της Φαιστού, σύμφωνα με τον αρχαίο γεωγράφο Στράβωνα: «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέιχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς

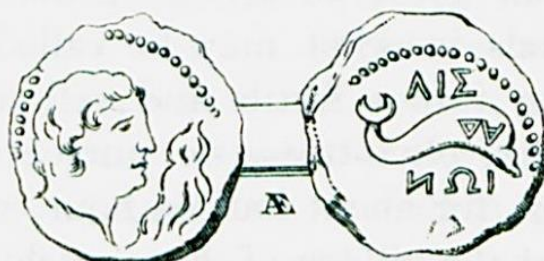
της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και **το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, «στη Φαιστό, στο Ρύτιο»** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και **ο Λισσήν**. (Στράβων Χ 479, 14). Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την κοιλάδα της Λίσας, αναφέρει τα εξής: «Κοιλιάς Λίσα: Εισί πολλοί ποταμοί οι καταρδευοντες την κοιλάδα της Μεσαρέας και εισρεοντες εις την θάλασσαν, αφ ου την διατρέξωσιν όλην. Η δε κοιλάς της Λίσας δεν απέχει πολύ από το Ακρωτήριον Λέων». Η Λισήν ή Λισός και η Υρτακίνα είναι οι μόνες αρχαίες πόλεις της Κρήτης που είχαν κόψει χρυσά νομίσματα.

½ Χρυσός στατήρας Λισού,
3^{ος} αι. π.Χ.

PASHLEY, Robert. Travels in Crete, τ. II, Λονδίνο, John Murray, MDCCCXXXVII [=1837].

COINS OF LISSOS

11. Η ΠΡΙΑΪΣΟΣ ή ΠΡΙΑΝΣΟΣ ή ΠΡΑΪ΄ΣΟΣ ΚΑΙ Η (Ε)ΙΝΑΤΟΣ

Η ΠΡΙΑΝΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΠΕΛΒΕΝΤΕΡΕ ΣΤΟ ΜΟΝΟΦΑΤΣΙ

Η αρχαία πόλη Πριάισος ή Πριανσός βρισκόταν εκεί που βρίσκονται σήμερα οι οικισμοί Άνω και Κάτω Καστελλιανά της επαρχίας Μονοφατσίου Ηρακλείου και που

επί Ενετών κτίστηκε το φρούριο με το όνομα Castel de Belvedere (Castel = φρούριο, bel-vedere = με καλή, ωραία θέα, Καλλιθέα, Τερψιθέα), χρησιμοποιώντας υλικά από τα λείψανα της εν λόγω αρχαίας πόλης. Η θέση του υψώματος στο οποίο υπάρχει –κτίστηκε το εν λόγω φρούριο δικαιώνει την ονομασία, καθώς η θέα απ' την κορυφή είναι πανοραμική. Ακολουθώντας με την ονομασία «Καστελιανά», καθώς μου έλεγε ο παπούς μου ο καπεταν Κρασσαναδάμης που είχε μετόχι εκεί, ονομαζόταν ο οικισμός που δημιουργήθηκε δίπλα από το εν λόγω κάστρο (Castel > κάστρο = το φρούριο). Επίσης με την ονομασία Κάστελ(λ)ος ονομαζόταν και ο λόφος όπου είχε κτιστεί το εν λόγω κάστρο (Castel = φρούριο). Ο λόφος αυτός βρίσκεται στα βόρεια του χωριού Καστελιανά, μέσα στον κάμπο. Λίγο πριν φτάσουμε στο φρούριο, καθώς ερχόμαστε από το Ηράκλειο, ρέει ο ποταμός Αναποδάρης, ο μεγαλύτερος της Κρήτης, όπου υπάρχει μεγάλο πέτρινο ενετικό γεφύρι.

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πολη αυτή, αναφέρει: «Πρίασιος, πόλις Κρήτης, οι πολίται Πριαϊσιοι και Πριαισιεύς». Ο Στραβωνας αναφέρει ότι η Πρίασος βρίσκονταν στη νότια Κρήτη, κοντά στη Γόρτυνα προς τη θάλασσα, πρβ: Όμοροι δ'είσιν αυτοίς (τοις Γορτυνίοις) οι Πριάσιοι, της μεν θαλάττης, εβδομήκοντα, Γόρτυνος δε διέχοντες εκατόν και ογδοήκοντα (σταδίους)» (Στράβων, Χ, 478).

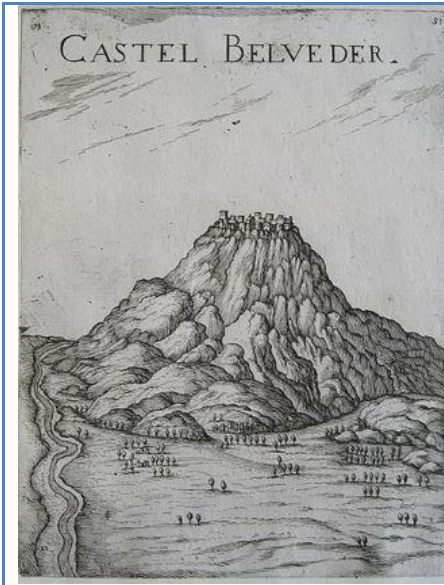
Ο Κ. Κριτοβουλιδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητων» (1859) αναφέρει ότι η ονομασία της επαρχίας «Μονοφατίου» προήλθε μετά το 1821 από την ενετική ονομασία του φρουρίου «bonifatio» (ενετικά bono facio= ωραιοπρόσωπο, ωραία φάτσα) που υπήρχε εκεί. Το φρούριο ονομάστηκε έτσι, επειδή η περιοχή που βρισκόταν ήταν ωραία, ενώ η διπλανή επαρχία που δεν ήταν και τόσο ωραία ονομάστηκε «μαλεβύζι» (Malevision).

Οι οικισμοί Καστελλιανά Μονοφατίου ήταν παλαιότερα κοινότητα (με έδρα τα Κάτω Καστελλιανά), αποτελούμενη από τα χωριά: Κάτω Καστελλιανά, Άνω Καστελλιανά, Φαβριανά, Φιλίππους, Τσούτσουρας και Αγ. Αποστόλους. Σήμερα αποτελεί Δημοτικό διαμέρισμα του Καλλικρατικού" Δήμου Μινώα Πεδιάδας του Νομού Ηρακλείου. Η θέση του διαμερίσματος είναι στους βόρειους πρόποδες του υψώματος Μακρύ Αρμί ή Γεροντομούρι (510 μ) της οροσειράς των Αστερουσίων. Έδρα του Δημοτικού διαμερίσματος και μεγαλύτερος οικισμός σε πληθυσμό είναι τα Κάτω Καστελλιανά.

Η ΕΙΝΑΤΟΣ - ΤΣΟΥΤΣΟΥΡΑΣ

Η αρχαία πόλη Πρίασος είχε επίγειο την Ίνατο ή Είνατο, η οποία βρισκόταν είναι όπου βρίσκεται σήμερα ο οικισμός Τσούτσουρας, ονομασία που πήρε από ένα βράχο σε σχήμα «τσουνί ή τσούτσουνας» που υπάρχει εκεί, καθώς μου είπε ο καπεταν Κρασσαναδάμης που είχε εκεί χειμαδιό. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη (Ε)ίνατο, αναφέρει τα εξής: «Είνατος γράφεται παρά του Πτολεμαίου Ίνατος, και τάπτεται εις τα Μεσημβρινά μέρη της νήσου. Ο δε Στέφανος θέλει, ότι Είνατος ήτο το όνομα ενός όρους και ενός ρύακος, όπου εσέβετο η θεά Λουκίνη, και άλλως Ήρα, Juno και επονομαζόμενη Εινατίνη».

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Marco Boschini, [1613-78], Castle Belvedere (1645 the year in which the Turks invaded the island), "Il Regno tutto di Candia" 1651. The view/ map shows the fort Castel Belvedere or Kastelos, near the villages of Ano and Kato Kastelliana. The castle dominated the western edge of Messara and was built by the Genoese pirate Pescatore between 1206-1210. During building, materials were extracted by the ancient town Priansos, which was built at the same position. The name Belvedere means good view, derived from the stunning views towards all directions.

Αργυρή Δραχμή Πριανσίων, 4ος αι. π.Χ.,
με κεφαλή Περσεφόνης και φοίνικα, δελφίνι κ.τ.λ.

Αργυρή Δραχμή Πριανσίων, 4ος αι. π.Χ.,

Αργυρό δίδραχμο Πριανσίων 330 – 300 π.Χ., με Περσεφόνη και Ποσειδώνα

Αργυρός στατήρας Πριανσίου 330 - 300 π.Χ., με Περσεφόνη και Ποσειδώνα

12. Η ΡΑΥΚΟΣ

Η Ραύκος βρισκόταν στη θέση του σημερινού χωριού Άγιος Μύρων, επαρχίας Μαλεβιζίου νομού Ηρακλείου, 18,8 χλμ. Νοτιοδυτικά του Ηρακλείου. Η ύπαρξή της μαρτυριέται και από το βίο του Αγίου Μύρωνα, ο οποίος γεννήθηκε εκεί. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχηκικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: <<Η Ραύκος είναι μεσόγεια πόλη της Κρήτης, το εθνικό όνομα είναι Ραύκιος και Ραυκία>> (Στ. Βυζάντιος). Κατά το Σκύλακα (Περίπλους 47), βρισκόταν στα νότια της Κνωσού, κοντά στη Γόρτυνα. <<Προς βορέαν Όαξος και Κνωσός, προς δε νότον Γόρτυνα, Ραύκος.>>. Ο Αιλιανός (Περί ζώων, ΧΦΙΙ, 35) αναφέρει ότι η Ραύκος βρισκόταν αρχικά σε άλλο μέρος, αλλά οι πρώτοι κάτοικοί της αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψου, γιατί σε εκείνο το μέρος υπήρχαν πολλές μέλισσες, και ίδρυσαν μια νέα πόλη, ανάμεσα στην Κνωσό και στη Γόρτυνα, πρβ: "Εν λόγοις Κρητικοίς Αντίνωρ λέγει, τη των καλουμένων Ραυκίων πόλει, έκ τινος δαιμονίας προσβολής, επεφοιτήσαι μελιττών σμήνος, αίπερ ουν καλούνται χαλκοειδείς' εγχρίμπτουσαι δε άρα αυτοίς τα κέντρα, είτα με πικρότατα λυπείν ωσπερνούν' εκείνους δε, την προσβολή ου φέροντας, αναστήναι της πατρίδος και μεν τοι και εις χώρον ελθείν άλλον, και οικείσαι φιλία της μητρίδος, ίνα Κρητικώς είπω, Ραύκον εν αυτή της Κρήτη, ει και του χωρίου ο δαίμων ήλαυνεν αυτούς, αλλά γουν τελείως αποσπασθήναι του ονόματος υπομείναντας". (Αιλιανός Ζώων Ιστορ. Βιβ. χvii. Κεφ. Χχχv.) Και ο Βυζαντινός Γραμματικός Τζέτζης την αναφέρει Δραύκη.

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ραύκος, αναφέρει τα εξής: «Ραύκος. Η Ραυκος ήτο πόλις κειμενη εν τω μεσω της νήσου, ένθα ειχε κτιστή υπό ανθρώπων εξωρισμένων από τους τόπους των εξ αιτίας των μελισσών, επειδή λέγουσιν, ότι εν σμήνος μελισσών χαλκοειδών

καλουμένων, αφ' ου ήλθε και κατέστη εις αυτήν την νήσον, προσσταγμένου από καμμίαν θεότητα, εστενοχώρησε τόσον πολύ τους κατοίκους, ώστε εβιάσθησαν να παραιτήσων τον τόπων των, και να μεικήσων εις άλλο μέρος, όπου έκτισαν μίαν πόλιν, και την ωνόμασαν Ραύκον, από το όνομα του τόπου τούτου εις τον οποίον είχαν γεννηθή. Ο Γόλτσιος αναφέρει, ότι ειδε ένα νόμισμα παλαιότατον, του οποίου η επιγραφή ανέφερε περί ταύτης της πόλεως». Ο Dapper αναφέρει επίσης: "Το μεν καλούμενον Λυκάστιον, προσίνειμαν Ραυκίοι..... Επολέμησαν κατά τον καιρόν τούτον Κνώσσοι μετά Γορτυνίων προς τους Ραυκίους (Πολύβιος Κεφ. XLV in excerptis legationum.)

Στατήρας Ραύκου Κρήτης, 430 - 300 αι. π.Χ., με το θεό της θάλασσας, τον Ποσειδώνα να ιππεύει άλογο και την τρίαινά του (Alpha bank).

Στατήρας Ραύκου Κρήτης, 430 π.Χ., με το θεό της θάλασσας Ποσειδώνα ίππιο και την τρίαινά του. Ο Ποσειδώνας, σύμφωνα το Διόδωρο Σικελιώτη (Βίβλος 5, 69) κ.α., ήταν εν ζωή άνθρωπος στην Κρήτη και μάλιστα αρχικά δάμαζε άλογα και γι αυτό λέγονταν και «ίππιος». Κατόπιν ο πατέρας του (ο Κρόνος) του ανέθεσε να κάνει ναυτικές εργασίες και επειδή τις έκανε πολύ καλά, μετά το θάνατο και τη μετάστασή του θεοποιήθηκε - ανακηρύχθηκε θεός της θάλασσας. Δηλαδή εδώ έγινε κάτι ως έγινε και με την ανθρώπινη και μεταφυσική φύση του Χριστού, του Αγ, Νικολάου κ.τ.λ.

Αργυρός στατήρας Ραύκου 320 - 270 π.,Χ.
Με το θεό Ποσειδώνα

Αργυρός στατήρας Ραυκου 300 π.,Χ.
Με το θεο Ποσειδώνα σε ιππο

Στατήρας Ραυκου, 330 – 270 π.Χ.,
με το Θεό Ποσειδώνα έφιππο

13. Η ΤΥΛΙΣ(Σ)ΟΣ

Η Τύλισος σήμερα είναι μεγάλος κάπως οικισμός και ομώνυμο Δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Τυλίσου του νομού Ηρακλείου στην επαρχία Μαλεβιζίου. Μάλιστα αποτελεί και την έδρα του Δήμου αυτού. Το σημερινό χωριό διασώζει ακέραιο το προελληνικό όνομα της αρχαίας πόλης, στα ερείπια της οποίας έχει κτιστεί. Το γεγονός ότι το όνομα της αρχαίας πόλης διατηρείται μέχρι σήμερα σημαίνει ότι η

περιοχή δεν έπαψε να κατοικείται. Στα ενετικά αρχεία, αναφέρεται με διάφορες παραλλαγές της ονομασίας. Το 1271 σε συμβόλαιο προώλησης κρασιού, αναφέρεται ως Tilise, και σε συμβόλαιο του 1301 αναφέρεται ως Dilisi. Στο «Κατάστοιχο των Εκκλησιών και των Μοναστηριών του Κοινού» αναφέρεται ως Dilese (1248), Delese (1268) και Tilisso (1450). Σε έγγραφο του Δουκικού Αρχείου του Χάνδακα του 1374 αναφέρεται ως Tilisso. Ο Φραντσέσκο Μπαρότσι το 1577 την αναφέρει ως Teles. Στην απογραφή του Καστροφύλακα (1583), αναφέρεται ως Telese με 546 κατοίκους (Κ102). Στην αιγυπτιακή απογραφή του 1834 αναφέρεται ως Tyliisso με 90 χριστιανικές και 10 μουσουλμανικές οικογένειες. Η Τύλισος βρισκόταν και βρίσκεται πάνω στο δρόμο ο οποίος συνέδεε την κεντροανατολική Κρήτη με την δυτική. Ο δρόμος, αφού περνούσε από την Τύλισο, διέσχιζε ένα φαράγγι και έφτανε στον Σκλαβόκαμπο και τις Γωνιές και στη συνέχεια στην Αξό. Τα νομίσματα της δείχνουν ότι οι κάτοικοι της Τυλίσσου στα αρχαία χρόνια λάτρευαν κυρίως την Ήρα και τον Απόλλωνα.

Αργυρός στατήρας Τυλίσου, 330 - 270 π.Χ., με Ήρα και Απόλλωνα

**Αργυρός στατήρας Τυλίσου 330 - 270 π.Χ.,
Με Ήρα και Απόλλωνα**

Αργυρός στατήρας Τυλίου 330 – 270 v. Chr,
Με Ήρα και Απόλλωνα

14. Η ΒΗΝΗ ή ΒΙΕΝΟΣ (ΒΙΑΝΝΟΣ ΚΡΗΤΗΣ) ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗ (VIENNE)

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει η πόλη «Βιέννος» (σήμερα λέγεται «Βιάννος»), η οποία ονομάστηκε έτσι από το Βιέννο, που ήταν ένας από τους Κουρήτες, δηλαδή ένας από αυτούς που ανέθρεψαν το Δία στη Δίκη, το βουνό στο οποίο βρίσκεται η πόλη αυτή και κατ' άλλους από τη βία που άσκησαν εκεί στον Άρη (τον έδεσαν) οι αδελφοί Ώτος και Εφιάλτης, τα παιδιά του Ποσειδώνα και γι αυτό τελούνταν εκεί, ακόμη και στην εποχή του Στ. Βυζάντιου, τα καλούμενα εκατομόφνια προς τιμή του Άρη. Ακολουθώντας, όταν έπεσε στην Κρήτη αυχμός (= ανυδρία, η ξηρασία-ερήμωση), οι Βιαννίτες έκαναν αποικίες και σε άλλα μέρη. Μερικοί από αυτούς αποίκησαν στον Υδρούντα της Ιταλίας (υπενθυμίζεται ότι στην Ιταλία υπήρχε η μεγάλη Ελλάδα) και σ' αυτούς, αφού δόθηκε χρησμός, που έλεγε να κατοικήσουν σε πολύ ελώδη τόπο, πήγαν στο Ροδανό ποταμό της Γαλλίας, που ήταν ελώδης τόπος, και εκεί την πόλη που έκτισαν την ονόμασα Βιέννα, επειδή μια από τις παρθένες που ήταν μαζί τους και ονομαζόταν Βιάννα στη στιγμή που χόρευε έγινε χάσμα γης και την καταπίε («ελήφθη **χορεύουσα υπό τίνος χάσματος**») και την πόλη αυτή μνημονεύει ο Ευσέβιος Καισαρείας στην «Εκκλησιαστική Ιστορία», πρβ: «Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μιν από Βιέννου του των Κουρήτων ενός, οι δε από της περί τον Άρη γενομένης βίας, ον ενταύθα (δεδέσθαι) φασίν από Ώτου και Εφιάλτου των παιδων Ποσειδώνος, και μέχρι και νυν τα καλούμενα εκατομόφνια θύεται τω Αρει. ο πολίτης Βιέννιος, οι δε τιμάς αποπέμπειν τω τε μιλίω Δίι και Βιεννίω. έστι και ετέρα πόλις εν Γαλλία, αυχμού γάρ ποτε την σύμπασαν Κρήτην κατασχόντος εις έτερους τόπους απωκίζοντο, οικήσαι δε τινας Υδρούντα της Ιταλίας ούπω πεπολισμένον. χρησμού δ' αυτούς δοθέντος, όπου ελωδέστατον τόπον θεάσονται, κατοικήσαι, ελθόντες ουν επί τον Ρόδανον ποταμόν της Γαλλίας ελώδη όντα οικήσαι, και την πόλιν ούτως ονομάσαι, επειδή μία των συν αυτούς παρθένων, Βιάννα, καλουμένη, χορεύουσα υπό τίνος χάσματος ελήφθη, ης μνημονεύει πόλεως Ευσέβιος εν τη εκκλησιαστική ιστορία (V1). το εθνικόν ομοίως Βιέννιος, ει μη κατά τον εγχώριον τύπον Βιεννήσιος, ως Λουγδουνήσιος, της δε Βιέννης Βιενναίος.» (Στέφανος Βυζάντιος, «Εθνικά ή Περί Πόλεων».)

Η Βιέννος ή Βιάννος της Κρήτης, η ιδιαίτερη πατρίδα του μεγάλου μας λογοτέχνη Ι. Κονδυλάκη, ως γνωστόν, είναι κωμόπολη, που αποτελείται από δυο οικισμούς, την Άνω και την Κάτω Βιάννο με 1.181 κατοίκους (2001). Σήμερα η Άνω Βιάννος είναι η έδρα του Δήμου Βιάννου, που αποτελείται από 18 οικισμούς: Άνω και Κάτω Βιάννος, Άνω και Κάτω Σύμη, Έμπαρος, Αμιρά - Άρβη, Άγιος Βασίλειος, Ξενιάκος, Μιλιαράδων, Ξενιάκος, Αφρατί, Μάρθα, Πεύκος, Χόντρος κλπ. Έχει έκταση 221.539 στρεμμάτων, ή 2,7% της συνολικής έκτασης της Κρήτης, και 5.500 κάτοικους (2011).

Η Γαλλική Βιένν(ος) ή Βιέννη (Vienne, γαλλική προφορά: νζεη, βιέν) είναι περιοχή, ο 86ος νομός της Γαλλίας, αλλά και πόλη στη νοτιοανατολική Γαλλία. Η Γαλλική πόλη Βιέννη βρίσκεται 32 χιλιόμετρα (20 μίλια) νότια της πόλης Lugdunum (σημερινή Λυών), στις όχθες του ποταμού Ροδανού (Rhône) και παλιά ήταν ένα από τα πιο σημαντικά κέντρα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Πριν από την άφιξη εκεί των Ρωμαίων, η Vienne ήταν η πρωτεύουσα του άλλοτε ελληνικοί και μετά γαλατικού κρατιδίου των καλούμενων Αλλοβρόγων (Allobroges), το οποίο μετατράπηκε από τον Ιούλιο Καίσαρα σε ρωμαϊκή επαρχία το 47 π.Χ. Σήμερα λέγεται και Isere. Πλην της Γαλλικής πόλης Βιέννης υπάρχει και η πόλη Βιέννη (Wien) στον ποταμό Δούναβη, πρωτεύουσα της Αυστρίας, η οποία, επειδή είναι πρωτεύουσα κράτους, είναι και πιο γνωστή και πιο πολυπληθής. Η Γαλλική Βιέννη ήταν μια σημαντική πρώιμη επισκοπική έδρα στα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού και ο θρυλικός πρώτος επίσκοπος της, ο Crescens, ήταν σύντροφος του Παύλου. Το 177 μ.Χ. οι εκκλησίες της Βιέννης και της Λυών απηύθυναν επιστολή προς εκείνες της Ασίας και της Φρυγίας όπου γίνεται μνεία του διακόνου της Vienne (βλέπε: Ευσέβιος της Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία). Στα αρχαία λεξικά διαβάζουμε: <<Ουιένα η, Vienna. Πόλις πρωτεύουσα της χώρας των Αλλοβρόγων εν τη Ναρβωνίτιδι Γαλλία κειμένη επί του Ροδανού ποταμού, τα νυν Vienne. Στράβων δ (<... πάλιν δ' επικρατήσας ο Ίοδανός εις την Ουιένναν...>), Πτολ. Β, 10. Πλιν.>>.

Ο ποταμός Ροδανός (γαλλικά: Rhône, γερμανικά: Rhone) πηγάζει στον παγετώνα του Ρον, στην Ελβετία, σε υψόμετρο 2.209 μέτρων, στο ανατολικό άκρο του καντονιού του Βαλαί, στις Ουρανικές Άλπεις. Διατρέχει έκταση 290 χιλιομέτρων εντός της χώρας αυτής και χύνεται στη Λίμνη Λεμάν απ'όπου και βγαίνει λίγο μετά το πέρασμά του από τη Γενεύη, ενώ στη συνέχεια εισέρχεται στη Γαλλία. Είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός που να χύνεται στη Μεσόγειο, μετά το Νείλο.

B. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

15. Η ΜΙΛΗΤΟΣ, ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΑΣΙΑΣ

Η Μίλητος, που βρίσκονταν στη θέση της σημερινής κομώπολης «Μίλατος» Μιραμβέλου, είναι γνωστή από τον Όμηρο (Ιλ. Β 647), ο οποίος την αναφέρει μεταξύ των επτά πόλεων που πήραν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με επικεφείς

τους Ιδομενέα και Μηριόνη: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας, άλλοι θ' οἱ Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Επομένως η εν λόγω πόλη επί εποχής του Ομήρου ήταν μια από τις επτά πιο σπουδαίες Κρητικές πόλεις.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (Α 173), ο Σαρπηδόνας ήταν αδελφός του Μίνωα, οποῖοι αφενός ήταν παιδιά ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού (δε λέει παιδιά του Δία, αυτό το λέει η μυθολογία, αλλά «ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού» και υπονοεί το βασιλιά της Κρήτης Αστέριο, το γιο του Τέκταμου, καθώς λέει ο Απολλόδωρος κ.α.) και της πριγκίπισσας της Φοινίκης Ευρώπης και αφετέρου, όταν πέθανε ο πατέρας τους, συνεπλάκησαν για το ποιος θα γίνει βασιλιάς της Κρήτης. Ηττηθείς ο Σαρπηδόνας, πήρες τους στασιαστές του και πήγε στη γη της Μιλυάδας (Καρία) όπου κτίστηκε η πόλη Μίλητος της Μ. Ασίας, πρβ: «Οι Καύνιοι κατά τη γνώμη μου είναι ντόπιοι, οι ίδιοι ισχυρίζονται ότι ήρθαν από την Κρήτη.... Οι δε Λύκιοι εκ Κρήτης κατάγονται. Την Κρήτη ολόκληρη, στα παλιά χρόνια την είχαν οι βάρβαροι. Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδιωξε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας. Γιατί ακριβώς το μέρος που τώρα κατοικούν οι Λύκιοι, αυτό παλιότερα ήταν η Μιλυάς, και οι Μιλύες ονομάζονταν τότε Σόλυμοι. Όσο ήταν βασιλιάς τους ο Σαρπηδών, οι Λύκιοι ονομάζονταν με το όνομα που είχαν φέρει μαζί τους και που τώρα το χρησιμοποιούν για αυτούς οι γείτονές τους. Λέγονταν Τερμίλες. Όταν όμως ήρθε από την Αθήνα ο Λύκος, ο γιος του Πανδίωνος (εξοργισμένος κι αυτός από τον αδελφό του Αιγέα), κι έμεινε στη χώρα των Τερμίλων κοντά στο Σαρπηδόνα, έτσι τότε, από το όνομα του Λύκου, με τον καιρό ονομάστηκαν Λύκιοι. Τα έθιμα τους είναι εν μέρει κρητικά και εν μέρει Καρικά...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173).

Ο Στράβων στα «Γεωγραφικά» (Ι, ΙV, C 474-479) ότι επί εποχής του: «Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Κατάλογο, Ιλιάς Β 647, σήμερα δεν υπάρχουν» Ο Στράβων στα «Γεωγραφικά (ΙΔ, Κεφ. 1.6) αναφέρει ότι εκτός από την Κρητική υπήρχε και η ασιατική Μίλητος, η οποία κτίστηκε από Κρήτες εξοριστούς με αρχηγό τον Σαρπηδόνα, άρα επί εποχής Μίνωα σε ανάμνηση της κρητικής Μιλήτου και μετά ήρθε και ο Νηλέας και τείχισε την πόλη, πρβ: «Φησί δ' Έφορος το πρώτον κτίσμα είναι Κρητικόν, υπέρ της θαλάττης τετειχισμένον, όπου νυν ή πάλαι Μίλητος έστι, Σαρπηδόνας εκ Μιλήτου της Κρητικής αγαγόντος οικήτορας και θεμένου τούνομα τη πόλει της εκεί πόλεως επώνυμον, κατεχόντων πρότερον Λελέγων τον τόπον· τους δε περί Νηλέα ύστερον την νυν τειχίσαι πόλιν.». Το αυτό λέει ο Στράβων και στα Γεωγραφικά (12,8): «προσλαβόντων Κρητών, οι και την Μίλητον έκτισαν, εκ της (Μιλήτου) Κρήτης λαβόντες Σαρπηδόνα κτίστην και τους Τερμίλας κατώκισαν εν τη νεώ Λυκία' τούτους δ' αγαγείν αποίκους εκ Κρήτης Σαρπηδόνα, Μίνω και Ραδάμανθου αδελφόν όντα και ονομάσαι Τερμύλας τους νεώ Μιλύας, ως φησί Ηρόδοτος' έτσι πρότερος Σολύμους.» (Στράβων 12,8).

Ομοίως ο Ευστάθιος (Παρεκβολαί εις την Ιλιάδα 1,486) αναφέρει: "Μίλητος δε, η Κρητική αυτή, προϋπήρχε της Ασιανής Μιλήτου, ήν έκτισεν ο παλαιός Σαρπηδών αγαγών οικήτορας και καλέσας αυτήν κατά τον γεωγράφον εκ της Κρητικής Μιλήτου." δηλ. Όταν ο Σαρπηδών εξορίστηκε από την Κρήτη, κατέφυγε στην περιοχή της Μιλυάδος, στα παράλια της Ιωνίας. Εκεί, απέναντι από τη Σάμο, ίδρυσε την πόλη Μίλητο, έχοντας ως πρότυπο την ομώνυμο πόλη Μίλητο της Κρήτης. Η ασιατική Μίλητος ήταν πατρίδα του Θαλή, του Αναξίμανδρου κ.α.

Ο Απολλόδωρος (Γ 1,2) αναφέρει ότι η ασιατική Μίλητος κτίστηκε από το Μίλητο, το γιο του Απόλλωνα και της Αρείας του Κλεόχου, που αφενός ήταν φίλος των παιδιών (του Μίνωα και του Σαρπηδόνα) της Ευρώπης και του (βασιλιά της Κρήτης) Αστέριου και αφετέρου όταν στασίασαν τα παιδιά της Ευρώπης μεταξύ τους και ηττήθηκε ο Σαρπηδόνας, έφυγε από την Κρήτη, επειδή είχε πάρει το μέρος του Σαρπηδόνα, και πήγε στην Καρία όπου έκτισε τη Μίλητο: «Ευρώπην δε γήμας Αστέριος ο Κρητών δυνάστης τους εκ ταύτης παίδαας έτρεφεν. οι δε ως ετελειώθησαν, προς αλλήλους εστασίασαν· ίσχυοσι γαρ έρωτα παιδός ος εκαλείτο Μίλητος,

Απόλλωνος δε ην και Αρείας της Κλεόχου. του δε παιδός προς Σαρπηδόνα μάλλον οικείως έχοντος πολεμήσας Μίνως επροτέρησεν. οι δε φεύγουσι, και Μίλητος μεν Καρία προσσχών εκεί πόλιν αφ εαυτού έκτισε Μίλητον...». (Απολλόδωρος, βιβλιοθήκη Γ, 1,2)

Ομοίως ο Πausanias στα «Αχαϊκά» (Κεφ. 2, 1-5), σχετικά με την ασιατική Μίλητο, αναφέρει τα εξής: Ο Μέδων και ο Νηλεύς, οι μεγαλύτεροι από τους γιους του Κόδρου, μάλωσαν για την εξουσία· ο Νηλεύς έλεγε πως δεν ανέχονταν ως βασιλιά του το Μέδοντα, γιατί ο Μέδων ήταν χωλός στο ένα πόδι. Συμφώνησαν να φέρουν τη διαφορά στο δελφικό μαντείο, και η πυθία έδωσε τη βασιλεία των Αθηναίων στο Μέδοντα. Έτσι ο Νηλεύς και οι άλλοι γιοι του Κόδρου έφυγαν για να ιδρύσουν αποικία παίρνοντας μαζί τους και από τους ίδιους τους Αθηναίους όποιον ήθελε· το μεγαλύτερο όμως μέρος της ομάδας το αποτελούσαν οι Ίωνες..... ο Νηλεύς με τη δική του ομάδα κατευθύνθηκε στη Μίλητο. Οι ίδιοι οι Μιλήσιοι αναφέρουν ως εξής την αρχαιότερη ιστορία τους: η χώρα ονομάζονταν Ανακτορία επί δύο γενεές, όταν βασιλιάς ήταν ο ντόπιος Άναξ και έπειτα ο γιος του Άνακτα Αστέριος. Όταν κατέπλευσε: ο Μίλητος με δύναμη Κρητών, η χώρα πήρε το νέο όνομά της από τον Μίλητο, καθώς και η πόλη. Ο Μίλητος και ο στρατός του ήρθαν από την Κρήτη διωγμένοι από το Μίνω, το γιο της Ευρώπης· οι Κάρες που νέμονταν προηγουμένως τη χώρα έμειναν ως συγκάτοικοι των Κρητών».

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΔΑΡΕΩΣ

Ο Pausanias στα «Φωκικά (Κεφ 10, 30), περιγράφοντας τους Δελφούς, αναφέρει ότι από τη Μίλητο της Κρήτης ήταν ο Πανδάρως, για τις κόρες του οποίου λέει τα εξής: «Πιο πέρα ο Πολύγνωτος έχει ζωγραφίσει τις κόρες του Πανδάρου. Ο Όμηρος παρουσιάζει την Πηνελόπη να λέει ότι οι γονείς των παρθένων πέθαναν εξαιτίας της οργής των θεών και ότι η Αφροδίτη τις ανέθρεψε ορφανές και ότι οι άλλες θεές τις προίκισαν με χαρίσματα. Η Ήρα τους έδωσε σύνεση και ομορφιά, η Άρτεμη τους έκανε δώρο το ψηλό ανάστημα και η Αθηνά τους έμαθε όλες τις γυναικείες δουλειές. Όταν όμως η Αφροδίτη αναλήφθηκε στον ουρανό για να ζητήσει από τον Δία να εξασφαλίσει ωραίο γάμο για τις παρθένες, ενώ εκείνη απουσίαζε, άρπαξαν τις παρθένες οι Άρπυιες και τις παρέδωσαν στις Ερινύες. Αυτά έγραψε ο Όμηρος σχετικά μ' αυτές. Ο Πολύγνωτος τις απεικόνισε ως παρθένες που φοράνε στεφάνια από λουλούδια και παίζουν με αστραγάλους και τις ονόμασε Καμειρώ και Κλυτή. Πρέπει να γνωρίζει κανείς ότι ο Πανδάρως **ήταν Μιλήσιος από τη Μίλητο της Κρήτης** και συνένοχος του Ταντάλου στο σχέδιο κλοπής και στην επιορκία».

Ο Όμηρος (Ομήρου Οδύσεια, υ, 66) αφηγείται ότι οι κόρες του Πανδάρου ανατράφηκαν από την Αφροδίτη, αφού ορφάνεψαν σε πολύ νεαρή ηλικία, και ότι προικίστηκαν από την Ήρα με ομορφιά και σοφία, από την Άρτεμη με αγέρωχο παράστημα, και από την Αθηνά με ικανότητα στη χειροτεχνία. Αλλά ενώ η Αφροδίτη πήγε στον Όλυμπο, για να παρακαλέσει το Δία να τους δώσει ευτυχισμένους γάμους, οι Άρπυιες τις απήγαγαν και τις έδωσαν στις Ερινύες ως θεραπεαινίδες. Έτσι, πλήρωσαν για το έγκλημα του πατέρα τους.

Ο Πάνδαρος ή Πανδαρεύς, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ήταν γιος του Μέροπα και της Νύμφης Εχεμείας. Ο Πανδάρως πήρε ως σύζυγό του την Αρμोधή και μαζί απέκτησαν δύο ή τρεις κόρες: την Καμειρώ και την Κλυτή ή την Κλεοθήρα, τη Μερόπη και την Αηδόνα. Μια μέρα ο Πανδάρως έκλεψε το χρυσό σκύλο που φύλαγε το ιερό του Δία στην Κρήτη, έργο του Ηφαίστου, και τον έδωσε στον Τάνταλο, για να τον φυλάξει. Όταν ο Δίας, μέσω του Ερμή, ζήτησε από τον Τάνταλο να του δώσει πίσω τον σκύλο, ο Πανδάρως, θορυβημένος, έφυγε μαζί με τη γυναίκα του Αρμोधή στη Σικελία, όπου μεταμορφώθηκαν και οι δύο σε πέτρες (Opera Omnia, Τόμος 4ος, «Scholia antiqua in Homeri, Odysseu, Ver 66: Ως δ' ότε Πανδαρέου κούρας. Πανδάρως ο Μέροπος και νύμφης ορείας (Vulg. Ορείας, f. ορειάδος) παις, Μιλήσιος το γένος γήμας Αρμαθόην της Αμφιδάμαντος ίσχει (Q. έσχε) παίδας τρεις, Αηδόνα και Κλεοθήραν και Μερόπην, ας τρέφουσιν Αφροδίτη και Αθηνά και Ήρα. Πανδάρως δε παραγενόμενος εις Κρήτης κλέπτει τον του Διός κύνα. Και αυτόν ουν ήνεγκεν εις Μίλητον δεισίας Δία, παρά Ταντάλω δε εις Φρυγίαν

κατατίθεται φάμενος άγει εκ Φοινίκης τούτον, ο δε Τάνταλος ...». Vide et Pausaniam, Iib. X, cap. 30, ubi hanc historian ex Homero refert: item supra ad τ', 518).

16. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Ή ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ

Αργυρό τετράδραχμο Ιεράπετρας 200 - 67 π.Χ. με τη θεά Τύχη, φοίνικα και τον αετό του Δία

Σύμφωνα με τον Ησίοδο η θεά Τύχη ήταν μια από τις κόρες του Ωκεανού και της Τηθύος. Σύμφωνα με τον Πίνδαρο (10η Ωδή), που την αποκαλεί «Φερέπολιν», ήταν κόρη του Δία του Ελευθερίου και μητέρα των Ωρών. Στους ορφικούς ύμνους συναντάται ως κόρη του Ευβουλέως. Θεωρούνταν θεότητα ευμενής, που προστάτευε και τις πόλεις και γι αυτό φέρεται να φορά διάδημα πυργωτό (συμβολίζει τα τείχη της πόλης). Ως ευμενής θεά του πεπρωμένου λατρευόταν με την επωνυμία «Αγαθή Τύχη».

Η Ιεράπετρα, που επί αρχαίας Ελλάδος λεγόταν Ιεράπυτνα, ήταν και είναι παραλιακή πόλη στη νότια ακτογραμμή της Κρήτης προς το ανατολικό της μέρος και συγκεκριμένα στους νοτιοανατολικούς πρόποδες του ιερού όρους της Δίκτης, όπου γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Θεός Δίας, στο σημερινό νομό Λασιθίου. Συγκεκριμένα βρίσκεται 100 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά από το Ηράκλειο, 242 χιλιόμετρα από τα Χανιά και 36 χιλιόμετρα νότια από τον Άγιο Νικόλαο. Είναι η αρχαιότερη πόλη της Κρήτης, όπως θα δούμε πιο κάτω, και επί αρχαίας Ελλάδας ήταν η μεγαλύτερη πόλη σε πληθυσμό της ανατολικής Κρήτης και μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Κρήτης - μετά από την Κνωσό, την Γόρτυνα, την Κυδωνία. Σήμερα είναι η μεγαλύτερη πόλη του Νομού Λασιθίου, η τέταρτη της Κρήτης (μετά το Ηράκλειο, τα Χανιά και το Ρέθυμνο) και η νοτιότερη της σημερινής Ελλάδας. Ως διευρυμένος Δήμος είναι ο τρίτος της Κρήτης με 25.013 κατοίκους: Δημοτική ενότητα Ιεραπέτρας

21.324 και Δημοτική ενότητα Μακρύ Γιαλού 3.689. (απογραφή 2011). Η Ιεράπετρα ήταν πάντα έδρα της ομώνυμης επαρχίας, της οποίας σήμερα το μεγαλύτερο τμήμα αποτελεί τον καλούμενο Δήμο Ιεραπέτρας. Με το ΦΕΚ Α 239 - 07.11.2011, οι τοπικές Κοινότητες Πεύκων, Χρυσοπηγής, Λιθινών και Περβολακίων αποχώρησαν από το Δ. Ιεράπετρας και εντάχθηκαν στον όμορο Δήμο Σητείας. Εξαιτίας της εφορίας του εδάφους της, του ήπιου κλίματός της και της εργατικότητας των κατοίκων της έχει γίνει πλούσιο γεωργικό, εμπορικό, οικονομικό, πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο. Αποτελεί σπουδαίο εμπορικό κέντρο εξαγωγής πρώιμων αγροτικών προϊόντων προς την Ευρώπη, αλλά και έναν από τους δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς της Κρήτης εξαιτίας των εξαιρετικών και ήρεμων παραλιών της, καθώς και της φιλοξενίας των κατοίκων της. Στην περιοχή της ανήκουν μερικά από τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της ανατολικής Μεσογείου, όπως η νήσος Χρυσή, το δάσος του Σελακάνου που είναι το μεγαλύτερο και το σπουδαιότερο στην Κρήτη, τα όρη της Θρυπτής κ.α.

Η ΚΤΙΣΗ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΑΣ Ή ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

Ο Στράβων (I, C 472, 19) αναφέρει ότι η Ιεράπυτνα κτίστηκε από τον Κύρβα, ένα από τους 9 Κορύβαντες ή Τελχίνες που έφερε η θεά Ρέα από τη Ρόδο στην Κρήτη προκειμένου να αναθρέψουν το Δία στο όρος Δίκτη και γι αυτό μετά αυτοί μετονομάστηκαν Κουρήτες, πρβ: «Στα Κρητικά Κείμενα οι Κουρήτες λέγονται τροφοί του Δία και φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήταν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες («και τον Δία κουροτροφύσαντας Κουρήτας ονομασθήναι»). Ο Κύρβα(ντα)ς, ένας σύντροφός τους ίδρυσε την Ιεράπυτνα,.. («Κυρβαντα δε τούτων εταίρον Ιεραπύτνης όντα κτίστην».... (Στράβων I, κεφ. Γ, C 472, 19)

Συνεπώς η Ιεράπυτνα - Ιεράπετρα είναι η αρχαιότερη πόλη της Κρήτης, αφού οι Οι Κουρήτες ήσαν οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης και η ίδρυση της ανάγεται στα μυθικά χρόνια.

Ο Στράβων αναφέρει επίσης ότι ο λόφος Πύτνα, όπου κτίστηκε η Ιεράπυτνα, μαζί με το όρος Δίκτη απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός», βρίσκονται στην οροσειρά Ίδη της Κρήτης, της οποίας οι κορυφές (ή άλλως δάκτυλοι) ήταν αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα, τη μάνα του Δία). Δηλαδή με την ονομασία Ίδη εδώ ο Στράβων εννοεί όχι το βουνό Ίδη (= Ψηλορείτης), αλλά την οροσειρά Ίδη της Κρήτης όπου ανήκουν η Δίκτη, όπου γεννήθηκε ο Δίας, το όρος Διός (Γιούχτας) όπου υπήρχε ο τάφος του Δία, το Ίδαιον όρος (= ο Ψηλορείτης) κ.α., πρβ: «Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκτη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεράπυτνα η πόλη.....». (Στράβων, Γεωγραφικά Ι', C 471, III 20).

Ο Στέφανος Βυζάντιος (Εθνικά) αναφέρει ότι άλλες ονομασίες της Ιεράπυτνας ήταν Κύρβα, από το όνομα του κτίστη της, Πύτνα, από το όνομα του λόφου όπου κτίστηκε, Κάμιρος, από το όνομα της πόλη της Ρόδου απ' όπου καταγόταν ο Κύρβας και Ιερά από το ότι αρχικά ήταν κατοικία του ιερέα της θεάς Ρέας: «Ιεράπυτνα, πόλις Κρήτης, η πρότερον Κύρβα, είτα Πύτνα, είτα Κάμιρος, είθ' ούτως Ιεράπυτνα. το εθνικόν Ιεραπύτνιος». (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικών).

Από τις επιγραφές και τα νομίσματα της Ιεράπυτνας προκύπτει σαφέστατα ότι στην Ιεράπυτνα λατρευόταν βασικά ο Δικταίος Δίας και οι λοιποί ολύμπιοι θεοί: Εστία, Ήρα, Αθηνά κλπ και σύμβολα της πόλης ήταν ο Δίας, το δέντρο φοίνικας, ο αετός (του Δία) και ο κλάδος ελιάς: «Ομνύω ταν Εστίαν και Ζάνα Φράτριον και Ζάνα Δικταίον και Ήραν και Αθναίαν Ωλεριαν και Αθναίαν Πολιάδα και Αθναίαν Σαλμωνίαν και Απόλλωνα Πύθιον και Λατώ και Άρτεμιν και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και τος Κύρβαντας και θεούς πάντας και πάσας. Ή μαν εγώ ευνοήσω τοις επίπασι Ιεραπυτνίους τον άπαντα χρόνον, απλώως και αδόλως και δη τον αυτόν φίλον και εχθρόν έξω και πολεμήσω από χώρας παντί σθένει, (Όρκος Ιεραπυτνίων Εφήβων, 1ος αι. π.Χ.).

Ο Κλαύδιος Πτολεμαίος (Γεωγραφικά, τόμος Α) αναφέρει ότι πόλεις της ανατολικής Κρήτης είναι η «Ιερά Πέτρα (ή Πύτνα)», η Χερσόνησος, η Καμάρα, η Ολούς, η Μινώα, η Ίτανος κ.α. Ο Πτολεμαίος έζησε το 127 – 151 μ.Χ., άρα η ονομασία Ιεράπετρα αντί της Ιεράπυτνας άρχισε να εμφανίζεται από την εποχή του Κλαύδιου και εξής, αφού λίγο πιο πριν λεγόταν μόνο Ιεράπυτνα. Κατά το Μεσαίωνα η Ιεράπετρα ονομαζόταν Ιεράπολη ή Ιερά Πόλη. Με την ονομασία αυτή αναφέρεται και στο Μπουοντελμόντι, έναν μοναχό από τη Φλωρεντία, στο βιβλίο του Ένας γύρος της Κρήτης το 1415 (μετάφραση Μάρθας Αποσκίτου, Ηράκλειο 1983).

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Στράβων(I 479, 12) αναφέρει επίσης ότι γειτονική πόλη της Ιεράπυτνας ήταν η Πραισός ή το Πράσον, η οποία ήταν και αυτή (δηλ. όπως και η Ιεράπυτνα) Ετεοκρητική (Ηρόδοτος Ζ) και εκεί υπήρχε ιερό (άρα ναός και όχι το σπήλαιο όπου γεννήθηκε ο Δίας) του Δικταίου Δία και την οποία κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι. Επίσης εξηγεί ότι το όρος η Δίκτη, το βουνό που γεννήθηκε ο Δίας και απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε Δικταίος, δε βρίσκεται στην Πραισό ή κοντά στην Ίδη, αλλά ανατολικά της Ίδης και ανάμεσα Πραισού και Σαμωνίου, όπως και είναι, πρβ: << Είπα πριν πως η Πράσος ανήκε στους Ετεοκρήτες και εδώ ήταν ιερό του Δικταίου Δία. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Αρατος πλησίον της Ίδης. Η Δίκτη από την Ίδη απέχει 1000 στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της Ίδης. Κι απέχει 100 στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα στο Σαμώνιο και Χερσόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα 60 στάδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι.>> (Στράβων I 479, 12)

Β) Στα αρχαία κείμενα με την ονομασία Ετεοκρητες (= γνήσιοι Κρήτες, οι πρώτοι Κρήτες) ή άλλως Ίδαιοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες λέγονται οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης σε σχέση με τους καλούμενους επήλυδες Κρήτες (= οι Αχαιοί, οι Δωριείς και οι Πελασγοί της Κρήτης = αυτοί που ήρθαν μετά ως άποικοι, δηλαδή μετανάστες

στην Κρήτη). Οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ονομάστηκαν Δάκτυλοι, γιατί ήσαν στον αριθμό όσα και τα δάκτυλα μας, δηλ 5 - 10, και Ιδαίοι, γιατί γεννήθηκαν-κατοικούσαν για πρώτη φορά στα βουνά της οροσειράς Ίδη ή Ίδαία όρη είτε της Κρήτης και από εκεί πήγαν στη Φρυγία και άλλα μέρη είτε της Ασίας (Φρυγίας) και από εκεί ήρθαν στην Κρήτη και σε άλλα μέρη. Με την ονομασία Κ(ου)ρήτες > Κρήτες ονομάστηκαν τα παιδιά των Ιδαίων Δακτύλων και αυτό είτε γιατί ήσαν «κούροι των Ιδαίων Δακτύλων» (κούροι > κοράσια = τα παιδιά, κούρος = ο νέος, κούρη > κόρη = το κορίτσι = η θυγατέρα) είτε γιατί επικούρησαν (ως τα σημερινά παπαδάκια-διάκονοι) στη γέννηση-ανατροφή του Δία (από το επι-κουρώ - Curio > Κουρήτες = φροντίζω, περιποιούμαι, βοηθώ κλπ απ' όπου και κ(ο)ύρης = αυτός που φροντίζει, ο πατέρας, κουρέας = ο φροντιστής μαλλιών, κουράδι = το κοπάδι που φροντίζεται κλπ. Ο Στράβων, σχετικά με τους Ιδαίους Δακτύλους ή Κουρήτες, αναφέρει:

Νόμισμα Ιεράπυτνας, 300 – 200 π.Χ. με το Δία, φοίνικα και τον αετό του Δία

«.....Λένε πως ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης. Πόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι..... Υπονοούν μάλιστα πως απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων είναι οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Οι πρώτοι εκατό που γεννή-

θηκαν στην Κρήτη ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι. Απόγονοί τους αναφέρονται εννέα Κουρήτες. Ο καθένας τους έκανε δέκα παιδιά, τους Ιδαίους Δακτύλους.....» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22)

«Ο Ησίοδος αναφέρει πως ο Εκάτερος και η κόρη του Φορωνέα γέννησαν πέντε κόρες και από αυτές βγήκαν, οι Νύμφες οι Σάτυροι και οι Κουρήτες. Ο συγγραφέας της Φορωνίδας (= ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος) αναφέρει τους Κουρήτες ως αυλητές και Φρύγες. Άλλοι τους λένε εντόπιους και με χάλκινες ασπίδες. Άλλοι λένε τους Κορυβάντες Φρύγες, κι όχι τους Κουρήτες. Τους θεωρούν Κρητικούς και λένε ότι πρώτοι αυτοί στην Εύβοια φόρεσαν χάλκινα όπλα. Γι αυτό και τους είπαν Χαλκιδαίς. Άλλοι λένε πως οι Τιτάνες έδωσαν στη Ρέα ένοπλους διακόνους από τη Βακριανή ή κατ' άλλους από την Κολχίδα, τους Κορύβαντες. Στα Κρητικά κείμενα οι Κουρήτες λέγονται τροφοί του Δία και φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήταν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβα(ντα)ς, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυτνα, έδωσε αφορμή στους Πρασίους να λένε ανάμεσα στους Ρόδιους ότι οι Κορύβαντες ήταν δαίμονες, παιδιά του «Ήλιου και της Αθηνάς. Κάποιοι λένε τους Κορύβαντες παιδιά του Κρόνου κι άλλοι παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους.....»..... (Στράβων, Γεωγραφικά βιβλίο Ι', c 472, III, 19).

Γ) Ο Διόδωρος και ο Στράβων λένε ότι κατ' άλλους οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήσαν αυτόχθονες και άλλοι μετανάστες από τη Μ. Ασία ή τη Ρόδο. Από αυτούς ο Στράβων λέει ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι κατάγονταν από τη Φρυγία και από εκεί ήρθαν στην Κρήτη και ο Απολλώνιος Ρόδιος και το Βυζαντινό «Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική» (11ος αι. μ.Χ.) αναφέρουν ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήταν ντόπιοι, τους οποίους γέννησε η νύμφη Αγχιάλη στο Δικταίο Άντρο («Δικταίον ανα σπέος»), πρβ : «Οι μούνοι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληται, όσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίο ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.» (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135) «.Ιδαίοι Δάκτυλοι Κρηταιέες ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε..... Ιδαίοι δε, επειδή εν Ίδει όρει της Κρήτης εγενήθησαν (Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική, 11ος αι. μ.Χ.)

Δ) Οι Τελχίνες, σύμφωνα με τους μύθους των Ροδίων (Διόδωρος Σικελιώτης 5, 55), καλούνταν οι πρώτοι κάτοικοι της Ρόδου, οι οποίοι θεωρούνταν γιοι της Θάλασσας και οι εφευρέτες κάποιων τεχνών. Κόρη του Ποσειδώνα και της Αλίας,

αδελφή των Τελχίνων, ήταν η Ρόδος από την οποία πήρε το νησί το όνομά του. Ο Απολλόδωρος (Γ, 1-2) αναφέρει επίσης ότι Ροδίτισσα ήταν και η Πασιφάη, η σύζυγος του Μίνωα. Ήταν κόρη του Ήλιου και της νύμφης Περσηίδος.

Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Η Ιεράπυτνα μετά την κατάργηση της Μινωικής Πολιτείας, όπου όλες οι φυλές της Κρήτης ήταν ένα ενιαίο σύνολο, έγινε κράτος-πόλη και κατά την καλούμενη ελληνιστική περίοδο (4 - 1ος αι. π.Χ.) έκοβε δικά της νομίσματα. Από το κείμενο της συνθήκης-συμμαχίας μεταξύ των κρητικών πόλεων και του Ευμένη της Περγάμου Μ. Ασίας που υπογράφηκε το 183 π.Χ. προκύπτει ότι η Ιεράπυτνα ήταν τότε η 6η σε υπολογίσιμη δύναμη πόλη της Κρήτης (μετά τη: Γόρτυνα, Κνωσό, Φαιστό, Λύττο και Ραύκο).

Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η Ιεράπετρα υποτάχθηκε τελευταία από όλες τις κρητικές πόλεις στους Ρωμαίους, το 68/67 π.Χ. Εκεί είχε καταφύγει από τα Χανιά, ο τότε ήρωας της Κρήτης Λασθένης, όπου τον νίκησαν οι Ρωμαίοι με το Μέτελλο λόγω υπέρτερων δυνάμεων. Ειδικότερα οι Ρωμαίοι υπέταξαν την Ιεράπυτνα έπειτα από μια πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια του Μάρκου Αντώνιου. Στην τελευταία μάχη που δόθηκε στην πόλη το 67 π.Χ. ο στρατηγός Αριστίων ηττήθηκε από τον Κόιντο Μέτελλο. ο Αριστίων διέφυγε με το στόλο του, αλλά εξαιτίας της κακοκαιρίας τα πλοία του καταστράφηκαν και ο ίδιος συνελήφθη. Η πόλη τελικά καταστράφηκε από τους Ρωμαίους και λίγο αργότερα ξαναχτίστηκε. Η κατάκτηση της Ιεράπυτνας σήμανε την οριστική υποταγή της Κρήτης στους Ρωμαίους. Η Κρήτη έγινε τότε επαρχία της Ρώμης μαζί με την Κυρηναική και με Ανθύπατο Διοικητή και με έδρα τη Γόρτυνα. Τον 1ο μΧ αιώνα ιδρύθηκε στην Ιεράπετρα η (Αρχι)επισκοπή Ιεραπύτνης από τον Άγιο Τίτο, τον πρώτο επίσκοπο Κρήτης.

Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

(Χωριά)	Άνδρες για εργασία	Παιδιά	Γέροι	Γυναίκες	Σύνολο	Παπάδες
1. Anatoli et Calogerus	148	134	13	371	666	5
2. Apano corio	121	117	8	212	458	2
3. Capistri	43	38	2	130	213	3
4. Calamafca	131	127	5	172	435	3
5. Chedri	86	92	3	140	321	5
6. Crusta	117	95	4	146	362	2
7. Cavussi	149	143	9	336	637	4
8. Grado	103	92	5	198	398	-
9. Monastiri	59	54	2	106	221	1
10. S(anta) Maria	163	149	6	317	635	-
11. Macriglia	39	41	-	107	187	-
12. Messolurus	35	38	1	81	155	3
13. Malles	421	403	27	632	1483	8
14. Pottamus arano	41	37	1	88	167	1
15. Pottamus catio	21	29	2	75	127	16
16. Prina (Pigna)	91	87	3	148	329	6
17. S(an) Zuanne	43	39	1	74	157	-
18. Giannizzi						
απαφέρονται μόνο στον	?	?	?	?	?	4
19. Cato corio κατάλογο						
των παπάδων	?	?	?	?	?	5
20. Hierapatra	?	?	?	?	?	7
21. Piscopi	?	?	?	?	?	10
Άθροισμα των ψυχών του διαμερισματος της Ιεράπετρας ως ακολούθως:						
	Άνδρες για εργασία από 14 ετών μέχρι 60					1117
	Άρρενα παιδιά από 14 ετών και κάτω					1716
	Γέροι από 60 ετών και άνω					92
	Γυναίκες μεταξύ μικρών και μεγάλων					3332
	Σύνολο					6957

Καστελανία Ιεράπετρας το 1583 μ.χ., απο την έκθεση του Ενετού Pietro Castrolilaca, " Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583.(Στεργ. Σπανάκης «Μνημεία Κρητικής Ιστορίας»),

Οι επαρχίες Σητείας, Ιεράπετρας, Μιραμπέλλου και Λασιθίου επι Ενετικών χρόνων αρχικά (από το 1204 - 1400), που η Κρήτη είχε χωριστεί σε έξι νομούς, αποτέλεσαν ενιαία διοικητική περιφέρεια στην οποία δόθηκε το όνομα Sestiere di Cannaregio, από το όνομα μιας συνοικίας της Βενετίας και διαιρέθηκε σε 33 ιπποτείες με διοικητή τον Leonardo Feletro. Τις πληροφορίες αυτές μας τις δίνει ο Ιταλός ερευνητής Cornelius το 1755 στο έργο Creta Sacra βασισμένος στην Historia Candiane έργο του 16ου αιώνα του ιστορικού Ανδρέα Κορνάρου. Το 14ο αιώνα που η Κρήτη χωρίστηκε σε 4 νομούς (territorii), η επαρχία Ιεράπετρας αποτέλεσε μια απο τις δυο καστελανίες του τμήματος (territorio) της Σητείας με πρωτεύουσα τη Σητεία,

που σημαίνει ότι η Σητεία τότε είχε ακμάσει. Στην «Περιγραφή Κρήτης» που συνέταξε ο βενετο-κρητικός ευγενής και λόγιος Franceso Barozzi το 1577-1578 (Έκδοση

Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης 2004), σχετικά με την περιοχή της Ιεράπετρας, αναφέρονται τα εξής χωριά: «Χωριά της Καστελάνιας της Ιεράπετρας: Ανατολή, Απάνω χωριό Ιεράπετρας, Καλαμαύκα, Καλόγεροι, καπίστρι, Κάτω Χωριό Ιεραπέτρας, Καβούσι, Γιανίτσι, Μακρυλιά, Μάλλες, Μεσελέροι, Ποταμοί (Απάνω ποταμός, Κάτω Ποταμός), Πρίνα, Επισκοπή Συνολο 16.» Η Ιεράπετρα το 1508 μ.Χ. καταστράφηκε από σεισμό 7,5 ρίχτερ και έχασαν τη ζωή τους 30 χιλιάδες άνθρωποι. Δούκας της Κρήτης ήταν τότε ο Ιερώνυμος Δονάτος. Επίσης στο σεισμό του 1780 μ.Χ. καταστράφηκε το κάστρο της Ιεράπετρας και σκοτώθηκαν 300 Τούρκοι.

Το φρούριο της Ιεράπετρας ονομάζεται από τους ντόπιους «Καλές», που είναι ονομασία τούρκικη, όμως το εν λόγω φρούριο είναι ανοικοδόμηση του ενετικού, αφού επί Ενετών υπήρχε φρούριο στην Ιεράπετρα. Παλαιότερη μαρτυρία για την ύπαρξη του φρουρίου Ιεραπέτρας που έχουμε εντοπίσει μέχρι στιγμής είναι του 1341, άρα το Καστέλι Ιεραπέτρας είχε κτιστεί ήδη επί ενετικών χρόνων, κάπου 1210 - 1300. Αναφέρεται στο βυζαντινό έγγραφο που δημοσίευσε το 1860 ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος στα «ιστορικά Σκιαγραφήματα» και με τον τίτλο «Απόσπασμα εξ ανεκδότη συγγραφής, επιγραφομένης «Τα Πάθη της Κρήτης επί Ενετών», όπου γίνεται λόγος για παράδοση των φρουρίων Μεραμπέλλου και Ιεραπέτρας στους επαναστάτες κατά την επανάσταση των Ψαρομηλιγγών, 1341-1347 μ.Χ., πρβ: «Πολιορκίας τεθείσης εις Σιτείαν, η πόλις παρεδόθη προς τούς Ψαρομηλιγγας την αυτήν δε τύχην υπέστησαν μετά παρέλευσιν μηνών τινων ή Ρεθύμνη, και τα Χανία, πλην δυο έτερων φρουρίων, του της Ιεράπετρας και του Μιραβέλλου (ολίγον απεχόντων των ορέων του Λασιθίου), άπερ περιήλθον το επόμενον έτος εις τας χείρας των ανταρτών. Εν συντόμω, τα πράγματα προέβησαν ούτως εκ συμφώνου και μετά τοιαύτης δραστηριότητος, ώστε εντός μιας εξαίτιας, τω 1347, παν ίχνος λατινισμού, εκκλησιαστικού τε και διοικητικού, και τιμαριωτικού, εξηλείφθη καθόλην την νήσον...». Το ως άνω γεγονός αναφέρεται και στο τότε σχολικό βιβλίο «Γεωγραφία και Ιστορία της Κρήτης» του Ιωάννη Κονδυλάκη (έκδοση 1908) << Το 1341 νέα επανάστασις ήρχισεν υπό την αρχηγίαν του Λέοντος Καλλέργη..... Η επανάστασις εξηκολούθησεν υπό την διευθυνσιν των αδελφών Ιωάννου και Μιχαήλ Ψαρομηλιγγών, οίτινες εκυρίευσαν τα φρούρια της Σιτείας, της Ιεραπέτρας, του Μιραμβέλλου, του Ρεθύμνου και των Χανίων. Αλλά το 1347 συνεκροτήθη εις τα ανατολικά της νήσου μεγάλη μάχη, καθ' ην οι Κρήτες ενικήθησαν και εφονεύθησαν οι Ψαρομηλιγγοί.>>

Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΞΗΣ

Επί τουρκοκρατίας (1669 - 1898) όλες οι επαρχίες της ανατολικής Κρήτης (Ιεράπετρας, Σητείας, Λασιθίου και Μεραμπέλου) αποτέλεσαν και αυτές επαρχίες του Μεγάλου Κάστρου (Χάνδακα, Ηρακλείου). Στην τουρκική απογραφή της Κρήτης που έγινε το 1671 για να μπει κεφαλικός φόρος η επαρχία Ιεραπέτρας είχε τα εξής άτομα (δε συμπεριλαμβάνονται οι ανήλικοι, οι γέροι και οι κληρικοί παρα μόνο οι χριστιανοί κάτοικοι της Κρήτης. Μωαμεθανοί κάτοικοι Κρήτης δεν υπήρχαν τότε): «ΕΠΑΡΧΙΑ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ: Συνοικία (Nefs Ierapetra): Άγιος Νικόλαος Ιεράπετρα (πρωτεύουσα) άτομα 72, Άγιος Γεώργιος 48, Άγιος Σπυρίδων 38, Αγία Τριάς 21, Απάνω Κυρές 54, Κάτω Κυρές 24, Χριστός 12,. Η συνοικία αυτής ταύτης της Ιεράπετρας (Nefs Yerapetre): Πλούσιοι 159, Μεσαίος τάξεως 85, Πτωχοί εργαζόμενοι 22. Σύνολον 266. Χωριά: Καβούσι άτομα 62, Πισκοπή 41, Βασιλική 2, Μοναστηράκι 8, Κάτω χωριό 50, Αποστολιανά 3, Απάνω Χωριό 17, Γιανίτσι 41, Κεντρί 29, Άγιος Ιωάννης 7, Καπίστρι 16, Μακρηλιά 10, Μεσελέρους 29, Ανατολή 44, Καλαμαύκα 17, Άσαρη 13, Μάλλες 101. Όλα τα χωριά: Πλούσιοι 440, Μεσαίος τάξεως 282, Πτωχοί εργαζόμενοι 64. Σύνολον άτομα 786».

Στην αιγυπτιακή απογραφή της Κρήτης του 1834, απογραφή την οποία διέσωσε-κατέγραψε ο περιηγητής Ρόμπερτ Πάσλεϋ (Robert Pashley Esq. («Travels in Crete», volume II, σελ. 321, London 1834), η Ιεράπετρα ως επαρχία και ως Καστέλι είχε τις εξής οικογένειες: «ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ (Καστέλι) 1125 οικογ., 840 Χριστ. 285 Μουσουλ.»

Την εποχή της Τουρκικής κατοχής χτίστηκε ένα τζαμί στη Γεράπετρο το οποίο υπάρχει ακόμη στην παλιά πόλη. Απέναντί του βρίσκεται η βρύση του Τούρκου Δημάρχου Καρακάση. Στην πλατεία Δημαρχείου υπάρχει ακόμη ένα κτήριο που είναι

γνωστό με την ονομασία Μεχτέπι ή Οθωμανική Σχολή και κτίστηκε το 1899 για τα τουρκόπουλα, όπου σήμερα στεγάζεται η Αρχαιολογική Συλλογή.

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητών (1859)» αναφέρει ότι στην εποχή του, την περίοδο του 1821 – 1830, η Ιεράπυτνα ήταν η τέταρτη σε πληθυσμό πόλη της Κρήτης (Ηράκλειο, Κυδωνία, Ρέθυμνο και μετά Ιεράπυτνα): «η πόλις Ιεράπυτνα σχηματίζει πόλιν, ούσαν τετάρτην των υπαρχουσών της Κρήτης πόλεων κατά τον πληθυσμόν». Αναφέρει επίσης ότι η Ιεράπυτνα διέθετε ίδιον επισκοπον με τον τίτλο «ο ιεράς» και εκεί είχε καταφύγει επί Ρωμαϊκών πολέμων, ο τότε ήρωας της Κρήτης Λασθένης, όπου τον νίκησαν οι Ρωμαίοι με το Μέτελλο λόγω υπέρτερων δυνάμεων.

Στη «Γεωγραφία της Κρήτης υπό Εμμ Σ. Λαμπρινάκη», η οποία εκδόθηκε «Ρέθυμνα 1890», άρα επι εποχής Τουρκοκρατίας ακόμη στην Κρήτη, διαβάζουμε: «ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΗΣ ἢ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ. Το πάλοι εκαλείτο η πόλις Κύρβα απο τον θεμελιωτήν αυτής Κορύβαντα, εἶτα Πύτνα, Κάμηρος, Ιεραπυτνα, Ιερά-πετρα τανυν δε Γεράπετρα και Καστέλι. Ἦτο δε επίσημος δια την οχυρότητά της και εις ταύτην κατέφυγεν ο ήρωας Λασθένης εκδιωχθείς εκ της Κνωσού υπό του Μετέλλου τω 66 π.Χ. (29 Μαΐου). Αλλά τρομερός σεισμός κατέστρεψαν αυτήν το 1508 (29 Μαΐου). Τω 1647 εκυριεύθη υπο των Τούρκων, οτε ωνομάσθη Γεράπετρα. Των 1780 (24 Οκτωβρίου) έτερος σεισμός κατέστρεψαν αυτήν. Των δε 1822 (4Δεκ/βρίου) επολιόρκησαν αυτήν μάτην ο Α. Κουσκουμπές, ο Ν. Ζερβός, ο Βουζουμάρκος, ο Α. Σημιανός, ο Ν. Ανδριανός, ο Ιω. Μακρύς και ο Ιω. Κοντός πολλούς νεκρούς καταλιπόντες. Κώμαι άξιας μνείας του δήμου τούτου είναι ἸΚενδτί παρα τον ποταμόν Κέδρην ένθα οι Κρήτες εφόνευσαν 5 Τούρκους τω 1822 (2 Δ/βρίου), Μεσελέρα (Μεσελερούς), Καλογέρου, Γιαννίτσι, όθεν δια του Περιστερέωνος εισέρχονται εις Σιτείαν. Προς Μ. της ιεραπύτνης κείται η νήσος Χρύσα (Γαδηρόνη, Γαδειρόνησος, Γαϊδουρονήσι) οροπεδιόν χαμηλόν και πετρώδες, επιτηδεία μόνο εις βοσκήν ποιμνίων, είχε δε αλικάς (αλατοπηγεία) μέχρι το 1840. Μικρονήσι Α. μικρά και ξηρά νήσος όθεν το όνομα. Ο δήμος ούτος εξαπλούμενος εν τη Ιεραπυτνιακή πεδιάδι (15 μιλίωνμήκους και 4 πλάτους) εἶνε εύφορος εις δημητριακά και δενδρόφυτος, είχε όμως κλίμα πολύ νοσηρόν ένεκα της Αλικής λίμνης και τινών ελών. Εν δε τη πόλει λειτουργεί αρχαιολογικός Σύλλογος προ τριετίας».

Στο σχολικό βιβλίο επι εποχής Κρητικής Πολιτείας (1898 – 1913) «ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΡΗΤΗΣ ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΛΕΛΕΔΑΚΙ, ΧΑΝΙΑ 1905» αναφεραται: «Επαρχία Ιεραπέτρας. Πρωτεύουσα είναι η Ιεράπετρα (2.164 κάτ.) επί της θέσεως της αρχαίας Ιεραπύτνης, μιας των αρχαίων πόλεων κατά τα μέρη ταύτα. Έδρα τους Επισκόπου Ιεράς και Σητείας, Υποτελωνείου και Ελληνικού Σχολείου. Έχει μικρόν τεχνητόν λιμένα. Ανατολή (659 κατ.) έδρα Δήμου. Μάλλαις (853 κατ.) κειμένη παρά τα ερείπια της αρχαίας πόλεως Μάλλα. Καλαμαύκα (538 κάτ.). Μεσελέροι μικρά κώμη παρά την οποίαν έκειτο η αρχαία πόλις Ὠλερος. Κάτω χωριό (497 κάτ.) έδρα δήμου...».

ΑΠΟΓΡΑΦΗ 1900: Στην απογραφή επί Κρητικής Πολιτείας της 4/6/1900, σύμφωνα με την τελευταία διορθωτική ανακοίνωση που έγινε το Σεπτέμβριο του 1904 από το Δ/ντη της Ανωτέρας Δ/σης Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας Αντ. Σκαμνάκη, ο Δήμος Νεάπολης είχε 4409 κατ., ο του Αγίου Νικολάου 4897 κατ. και ο Δήμος Ιεραπέτρας τους εξής κατοίκους: Ιεράπετρα 1128 άνδρες (329 μωαμ.) + 1036 γυναίκες (279 μωαμ.) = 2164, Γιαννίτσι 100 + 103 = 303, Καπίστρι 67+53 = 120, Κεντρί 117 + 117 = 234, Λεπροχώρι 34 + 25 = 59, Μακρυλιάς 45 + 37 = 82, Μεσελέροι 128 + 126 = 254, Μετόχια 112 + 87 = 199, Ιερά Επισκοπή Ιεράς και Σητείας 10 καλόγεροι, Μονή φανερωμένης 13. Σύνολον 1416 άνδρες + 1297 γυναίκες (συν 338 άνδρες μωαμ + 287 μωαμεθανές) = 3338.

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

		<p>Δίδραχμο Ιεράπυτνας, 200 - 67 π.Χ.</p>
		<p>Δραχμή (όμοιας όψης εί- ναι και δίδραχμο) Ιερά- πυτνας 2/1ος αι. π.Χ. με θεά Τύχη</p>
		<p>Αργυρό δίδραχμο Ιερά- πυτνας, 2ος - αι. π.Χ.</p>
		<p>Αργυρό τετράδραχμο Ιε- ράπυτνας, 2/1ος αι. π.Χ. Με θεά τύχη και αετό, φοίνικα, ελιά κ.α.</p>
		<p>Αργυρό τετράδραχμο Ιε- ράπυτνας, 2/1ος αι. π.Χ., με θεά Τύχη</p>

17. Η ΩΛΕΡΟΣ (ΜΕΣΣΕΛΕΡΟΙ)- ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ

Η αρχαία πόλη Ώλερος βρισκόταν στην επαρχία Ιεραπέτρας, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το χωρίο Μεσσελέροι (= μέσα Ώλερος) της Ιεράπετρας. Ανήκε στους Ιεραπύτνιους όπου αυτοί τελούσαν μεγάλο πανηγύρι προς χάρη της Αθηνάς Ωλερίας. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: "Ωλερος, Κρητική πόλις, περί ής Ξενίων έν Κρητικούς φησί' πορρωτέρω δε της Ιεραπύτνης' Ωλερος ήν πόλις, έφ' υψηλού μεν ωκισμένη τόπου, ο πολίτης Ωλέριος και Ωλερία Αθηνά το ουδέτερον Ωλέριον, φησί γαρ ούτω τη δε θεώ ταύτη εορτήν άγουσιν Ιεραπύτνιοι, την δ' εορτήν Ωλέρια προσαγορεύουσιν».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ώλερος, αναφέρει: «Ώλερος. Αυτή η πόλις Ώλερος έκειπτο επάνω εις εν ύψος εκείθεν της Ιεραπύτνης. Εκεί δ' ελατρεύετο η Αθηνά, η εκ ταύτης της πόλεως επονομαζομένη Ωλερία' η δ' εις τιμήν αυτής πανηγυριζομένη εκεί εορτή ωνομάζετο ομοίως Ωλερία. Ο Ορτέλιος νομίζει την Ωλερον και την Έλυρον δια μία και την αυτήν πόλιν».

Δεδομένου ότι η θεά Αθηνά εκαλείται «μινωίδα» και «ωλερία», δηλαδή Κρητικιά απο την πόλη Ώλερο, και απο την άλλη ο Διόδωρος Σικελιώτης (βλέπε Διόδωρος 5, 64- 77) αναφέρει ότι οι Ολύμπιοι θεοί: Δίας, Αθηνά, Λητώ κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη, άρα δεν αποκλείεται η θεά Αθηνά να γεννήθηκε εδώ, στην πόλη Ωλερο.

18. Η ΠΡΑΙΣΟΣ ή ΤΟ ΠΡΑΣΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΔΙΟΣ

Η αρχαία πόλη Πραισός ή το Πράσον ήταν μια απο τις αρχαιότερες, αλλά και πλουσιότερες, καθώς και διασημότερες πόλεις της αρχαίας Κρήτης, γιατί εκεί υπήρχε σπουδαίο ιερό προς χάρη του Δικταίου Δία, η οποία βρισκόταν στο ανατολικότερο άκρο της Κρήτης και συγκεκριμένα εκεί που βρίσκεται σήμερα η Νέα Πραισός και το Παλαίκαστρο Σητείας, όπου πρόσφατα βρέθηκε πλάκα με τον «ΥΜΝΟ ΣΤΟ ΔΙΚΤΑΙΟ ΔΙΑ». Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι, καθώς αναφέρει ο Στράβων, χωρίς όμως χωρίς να αναφέρει το λόγο. Η καταστροφή υπολογίζεται ότι έγινε κάπου το 145 π.Χ. Η Ίτανος, η Πραισός και η Ιεράπυτνα ήταν οι πιο ισχυρές πόλεις -κράτη στην ανατολική Κρήτη, κατά τους ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς χρόνους είχαν κόψει νόμισμα, και από αυτές η Πραισός, που ήταν η πιο κοντά στην Ιεράπετρα, κατεστράφη από την Ιεραπυτνίους, άρα μάλλον η καταστροφή έγινε για συνοριακά θέματα και όχι για την εκμετάλλευση του ιερού, αφού τότε θα επέμβαινε και η Ίτανος, καθώς και η Λύκτος κ.α. γειτονικές πόλεις ως ομόθρησες.

Ο Ηρόδοτος, σχετικά με την πόλη Πραισό, αναφέρει τα εξής: «Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη (ο Ηρόδοτος δεν αναφέρει πότε έγινε και γιατί η ερήμωση είναι αυτή, μάλλον εννοεί αυτή από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα), άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος. Επιστρέφοντας, όμως, στην πατρίδα τους, η ανταμοιβή τους για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ήταν πείνα και πανούκλα που έπληξε ανθρώπους και ζώα, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Κρήτη ερημώθηκε για δεύτερη φορά από τον πληθυσμό της. Έτσι, οι σημερινοί Κρήτες, μαζί με όσους απέμειναν από τους προηγούμενους κατοίκους της, είναι η Τρίτη γενιά που ζει στο νησί.....» (Ηρόδοτος Ζ, 169 - 171). Επομένως η Πραισός αφενός ήταν πόλη πάρα πολύ αρχαία, ετεοκρητική, μια από αυτές τις πόλεις που έκτισαν οι Ετεόκρητες ή άλλως Κουρήτες, οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, κάτι άλλωστε που το λέει και ο Στράβων.

Ο Στράβωνας (Στράβων, 10,475), επικαλούμενος ένα αρχαιότερό του ιστορικό, αναφέρει ότι η Πραισός ή το Πράσον ήταν οικισμός των Ετεοκρητών, που βρισκόταν ανατολικά του Ιδαίου όρους (= ο Ψηλορείτης), καθώς και ανατολικά του όρους της Δίκτης, όμορη πόλη με τη Λεβήνα («Λεβήνος, όμοροι δ' εισίν οι Πράσιοι»), καταστράφηκε από τους Ιεραπύτνιους, καθώς και ότι στην Πραισό υπήρχε ιερό, δηλαδή ναός, προς χάρη του Δικταίου Δία («το του Δικταίου Διός ιερόν, και γαρ η Δίκη...». Αναφέρει επίσης ότι η Δίκη, εξ αιτίας της οποίας ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός», δε βρίσκεται ούτε κοντά στο «Ιδαίον όρος», όπως λέει ο Άρατος ούτε στην Κυδωνία (Χανιά), όπως λέει ο Καλλίμαχος (άρα ούτε και στην Πραισό όπου υπάρχει το ιερό του Δικταίου Δία), αλλά ανατολικά του Ιδαίου όρους ή Ίδης και μεταξύ αυτού του βουνού και του Σαμωνίου (= ακρωτηρίου στη Σητεία ή άλλως κάβο Σίδερο), όπως και είναι, πρβ:

«Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. («τούτων φησί Στάφυλος το μεν προς εω Δωριείς κατέχειν, το δε δυσμικόν Κύδωνας, το δε νότιο Ετεόκρητας, ων είναι πολίχνην Πράσον, όπου το του Δικταίου Διός ιερόν...» (Στράβων, Ι, C 474, IV 6)

«Οι Πράσιοι είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180. Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντί για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα στάδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δικίο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυνα και το βουνό

Δίκη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο..... (Στράβων, I, C 479, IV 2-12)

Οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων, που κατ' άλλους (οι Ιδαίοι) ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικούρησαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες.

Ο γεωγράφος ΣΚΥΛΑΞ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ - HECATAEI MILESII FRAGMENTA. SCYLACIS CARYANDENSIS PERIPLUS (4ος αιώνας π.Χ.) αναφέρει ότι η Πράσος βρισκόταν ανατολικά (ήλιον ανίσχοντα) της Κρήτης, μετά από τις πόλεις Ολούντα (Ελούντα), Πάνονα και Λύκτο: «Προς Βορέαν δε άνεμον όρος κάλλιστον , και λιμνή εν αυτώ **Όλος και Πάν.** Εν μεσογεία δε **Λύκτος,** και διήκει αύτη αμφοτέρωθεν. **Πράσος** διήκει αμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης προς ήλιον ανίσχοντα. Εισί δε και άλλαι πόλεις εν Κρήτη. Λέγεται δε είναι εκατόμπολις».

Αργυρή δραχμή Πράσου ή Πραισού, 400 π.Χ., με το Δία σε θρόνο
Η πόλη Πραισός ή Πράσον βρισκονταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία («πολίχνιον Πράσον, όπου το του Δικταίου Διός ιερόν, Στράβων 10, 475]

Νόμισμα Πραισού, 400 π.Χ., με τον κρηταγενή Δία αετοφόρο και ένθρονο . Από την άλλη η αίγαγρος Αμάλθεια, τροφός του στο Δικταίο άντρο . Στην Πραισό, σύμφωνα με το Στράβωνα, υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία.

Ο Δίας, σύμφωνα με το Διόδωρο κ.α., ήταν εν ζωή άνθρωπος στην Κρήτη, κάτι ως ο Χριστός στη γη, που έκανε πολλές καλές πράξεις και συνάμα νίκησε τους διάφορους κακοποιούς της εποχής του, καθώς και τον πατέρα του τον Κρόνο, που ήταν αρχηγός τους. Μετά το θάνατο και τη μετάστασή του ανακηρύχθηκε πατέρας Θεών και θνητών.

Η αρχαία πόλη Πραισός βρισκόταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία (Στράβων, 10,475), όπου πρόσφατα βρέθηκε πλάκα με τον ΥΜΝΟ ΣΤΟ ΔΙΚΤΑΙΟ ΔΙΑ

Το Δικταίο άντρο βρίσκεται στο σημερινό Οροπέδιο Λασιθίου.

Αργυρός Στατήρας Πράσου, 300 - 270, με το Δία σε θρόνο

Νόμισμα Πραισού, 4ος αι. π.Χ., με το Δία αετοφόρο, σε θρόνο και κρατώντας σκήπτρο και την τροφό του αίγα(γρο) Αμάλθεια. Η Πραισός βρισκόταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία (Στράβων, 10,475)

Ημίδραχμο Πραισού, 325-270 π.Χ.
Με Ρέα, μάνα του Δία και τη νύμφη μέλισσα, τροφό του Δία

Αργυρό δίδραχμο Πραισού, 4ος αι. π.Χ., με ταύρο Κρήτης, πατέρα Μινώταυρου και Αρτεμη/ Περσεφόνη ή Δίκτυνα

Αργυρή δραχμή Πραισού, 4ος αι. π.Χ. με Ευρώπη και Δία υπό μορφή ταύρου

Δίδραχμο Πραισού με το Δία στο θρόνο και την αίγα(γρο) Αμάλθεια.

Αργυρός στατήρας Πραισού, 400 – 350 π.Χ.

19. Η ΣΗΤΕΙΑ = (Σ)ΗΤΕΙΑ > ΗΤΕΙΑ

Η Σητεία είναι μια παράλια, πολύ ωραία και αμφιθεατρική κωμόπολη της ανατολικής Κρήτης, η οποία βρίσκεται λίγο πριν από την εσχατιά της βορειοανατολικής ακτογραμμής της Κρήτης και συγκεκριμένα στο δυτικό μυχό του φερώνυμου κόλπου Σητείας, 70 χλμ. ανατολικά του Αγίου Νικολάου Λασιθίου. Σήμερα έχει πληθυσμό πάνω από 11.000 κατοίκους και αποτελεί έδρα του ομώνυμου δήμου. Η Σητεία και η ευρύτερη περιοχή της διαθέτει πάρα πολλά αξιοθέατα: το ενετικό φρούριο "Καζάρμα", το γραφικό λιμάνι με τα ταβερνάκια και τα καταστήματά του, τα ερείπια του Μινωικού οικισμού στον Πετρά (κοντά στο ξενοδοχείο), το Μινωικό Νεκροταφείο στην Αγία Φωτιά, το σπίτι της Μεσομινωικής περιόδου στο Χαμέζι, την Αρχαία Πραΐσο, την Εκκλησία των Αγίων Πάντων στην ομώνυμη παραλία, τη Μονή Τοπλού, με τα θαυμάσια ψηφιδωτά και τις εικόνες της, καθώς και το μουσείο της μονής, το Αρχαιολογικό και Λαογραφικό Μουσείο, το Φοινικόδασος στο Βάι, μοναδικό στο είδος του σε ολόκληρη την Ευρώπη, το Μινωικό οικισμό στο Παλαΐκαστρο, το Μινωικό Ανάκτορο στο Ζάκρο, τον αρχαιολογικό χώρο της Ιτάνου, τα γραφικά χωριά του

Μοχλού, του Παλαικάστρου και της Ρούσσας Εκκλησιάς κ.α. Διαθέτει κάπου 45 παραδοσιακούς οικισμούς (χωριά και μετόχια) και ένα μικρό αεροδρόμιο, μέσω του οποίου συνδέεται με την Αθήνα και τα νησιά του Αιγαίου, καθώς και ένα πολύ καλοφτιαγμένο λιμάνι, τόσο για επιβατικά πλοία που συνδέουν την περιοχή με τον Πειραιά και άλλα νησιά, όσο και για ψαρόβαρκες, που δίνουν και έναν ιδιαίτερα γραφικό τόνο στην περιοχή. Η ανάπλαση της παραλίας με τους φοίνικες και τον εξαιρετικό περίπατο (προμενάδα) κατά μήκος του λιμανιού κάνει την πόλη ακόμα πιο όμορφη και πιο ρομαντική, ιδανική για βόλτες κάτω από το φεγγάρι. Ακόμα και η παραλία, που απλώνεται αριστερά της πόλης, είναι μια μόνιμη πρόκληση για κολύμπι με την ψιλή της άμμο και τα καθαρά νερά της. Η Σητεία φημίζεται και για την καλοσύνη και την καλή καρδιά των κατοίκων της. Ίσως φταίει η ζωντανή παράδοση και η ηρεμία της περιοχής που χρωματίζουν τις ζωές των κατοίκων, αλλά οι Σητειακοί θεωρούνται πρόσχαροι και φιλόξενοι, έτοιμοι για γιορτές και πανηγύρια, άνθρωποι συντροφικοί αλλά και μερακλήδες. Στην αρχαιότητα στην Πραισό της Σητείας υπήρχε ιερό του Δικταίου Διός, του θεού που αποκαλούνταν και ξένιος Ζευς, επειδή ήταν και θεός της Φιλοξενίας. Όλα αυτά είναι και η αιτία που η Σητεία αποτελεί ένα από τα πιο αξιόλογα τουριστικά θέρετρα της Κρήτης. Με τον καλούμενο «Νόμο ή Σχέδιο Καποδίστρια», δηλ. τη συνηθισμένη ονομασία του νόμου Ν. 2539/4-12-97 (ΦΕΚ 244 Α') : «Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης» τα χωριά της επαρχίας Σητείας μαζί με κάποια γειτονικά της επαρχίας Ιεραπέτρας αποτέλεσαν τρεις δήμους: Σητείας, Ιτάνου και Λεύκης. Ο δήμος Σητείας αποτελούνταν από τον τότε δήμο Σητείας και τις κοινότητες: 1. Αγίου Γεωργίου, 2. Αχλαδίων, 3. Έξω Μουλιανών, 4. Κασιδιωνίου, 5. Κρυών, 6. Λάστρου, 7. Μαρωνίας, 8. Μέσα Μουλιανών, 9. Μυρσίνης, 10. Πισκοκεφάλου, 11. Πραισού, 12. Ρούσσας Εκκλησιάς, 13. Σκοπής, 14. Σταυρωμένου, 15. Σφάκας, 16. Τουρλωτής, 17. Χαμεζίου, οι οποίοι καταργήθηκαν. Έδρα του δήμου ορίζονταν ο οικισμός Σητεία του τέως δήμου Σητείας.

Σύμφωνα με το Ν. 3852/4-6-2010 (ΦΕΚ Α' αρ. φυλ 87/7-6/2010): «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης» και του οποίου η ισχύς άρχισε από 1 Ιανουαρίου 2011, ο Ν. Λασιθίου διαιρέθηκε διοικητικά στους εξής 5 δήμους:

1. Δήμος Αγίου Νικολάου με έδρα τον Άγιο Νικόλαο και ιστορική έδρα τη Νεάπολη αποτελούμενος από τους δήμους α. Αγίου Νικολάου β. Νεάπολης και την κοινότητα Βραχασίου, οι οποίοι καταργούνται.

2. Δήμος Σητείας με έδρα τη Σητεία αποτελούμενος από τους δήμους α. Ιτάνου β. Λεύκης και Σητείας, οι οποίοι καταργούνται. (με το Π.Δ. 105/2011, ΦΕΚ 239/1-11-2011, οι Τοπικές Κοινότητες Πεύκων, Χρυσοπηγής, Λιθινών και Περβολακίων αποχώρησαν από το Δήμο Ιεράπετρας και εντάχθηκαν στον όμορο Δήμο Σητείας)

3. Δήμος Ιεράπετρας με έδρα την Ιεράπετρα αποτελούμενος από τους δήμους α. Ιεράπετρας και β. Μακρύ Γιαλού, οι οποίοι καταργούνται.

4. Στο δήμο Οροπέδιου Λασιθίου δεν επέρχεται καμία μεταβολή. Ο δήμος Οροπέδιου Λασιθίου χαρακτηρίζεται ως ορεινός.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011: Δήμος Σητείας 19.051: ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΗΤΕΙΑΣ 15.023, ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΤΑΝΟΥ 2.164, ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΕΥΚΗΣ 1864 κάτοικοι

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ – Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ (Σ)ΗΤΕΙΑ = 'ΗΤΕΙΑ

Σύμφωνα με το Διογένη Λαέρτιο (Βίος Φιλοσόφων 1.9.10), που επικαλείται παλαιότερου του ιστορικού, η 'Ητις ή 'Ητεια, άρα η (Σ)ητεία, ήταν η πατρίδα του Μύσωνα ενός από τους 7 σοφούς της αρχαιότητας: «Σωσικράτης δε έν διαδόχαις (φησί) από μέν πατρός Ητειον είναι από δε Χηνέα. Ευθύφρων δε ο Ηρακλής του Ποντικού, Κρήτα φήσιν είναι Ητειαν γαρ πόλις είναι Κρήτης...». Ομοίως ο Στέφανος Βυζάντιος (Εθνικά), 5ος αι. μ.Χ., αναφέρει ότι ο Μύσων καταγόταν από την πόλη 'Ητεια, που ο Πλάτων την ονομάζει 'Ητις ('Ητειος): «'Ητεια, δήμος Λακωνικής, και της Κρήτης πόλις, όθεν ην Μύσων εις των επτά σοφών χρηματίζων. 'Ητειος, ου μέμνητα Πλάτων εν τω Πρωταγόρας, Χηνέα τούτον ειπών, Δίδυμος δε συμποσιακών δεκάτω 'Ητιον αυτόν καλεί».

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Η πόλη της Σητείας ταυτίζεται με την κλασική και ελληνιστική πόλη Ητεία ή Ήτιδα ή Σηταία και σωστά, γιατί από τη μια στην περιοχή της βρέθηκε επιγραφή του 3ου αι. π.Χ. με ψήφισμα των Πραισίων, το οποίο ονομάζει τους κατοίκους ΣΗΤΑΗΤΑΣ και από την άλλη, καθώς φανερώνει η ετυμολογία των ονομασιών αυτών, το όνομα Ήτεια, αφού στη γραφή έχει πνεύμα, προήλθε από το (Σ)ήτεια > Ήτεια με αποβολή του αρκτικού σ-, κάτι ως και (Σ)ολούς > Ολούς > Ελούντα, (Β)ενετία > Ενετία, (σ)άλος, (σ)άλας (sardine, σαρδέλα, salas > σαλαμούρα, σαλάτα) > άλας - αλάτι, (χ)άρος > Άρης κλπ - ο λόγος άλλωστε που η λέξη Ήτεια στα αρχαία Ελληνικά γραφόταν με πνεύμα, μόνο που αυτή η αποβολή δεν πέρασε και στους Ιταλούς (Ρωμαίους, Γενουάτες, Ενετούς), αυτοί διατήρησαν το Setia > Sitia, οπότε όταν αυτοί κατέλαβαν την Κρήτη το έκαναν και πάλι κοινό και στους Έλληνες. Σημειωτέον ότι ο μελετητής του Ερωτόκριτου Γιάνναρης πιστεύει πως το σημερινό όνομα Σητεία προήλθε από τη γενική της Ήτειας ή από το εις Ήτειαν, όμως η λέξη Ήτεια, όπως προαναφέραμε, παλιά γραφόταν με πνεύμα, εις Ήτειαν, άρα ο αρχικός τύπος ήταν Σηταία / (Σ)ητεία > Ήτεια.

Επαρχία Σητείας					
Χωριό	κάτ.	ποπ.	Χωριό	κάτ.	ποπ.
			30. Pagliopeci Apano	103	2
			31. Prassus	127	1
1. Castel proprio di Sithie	1391	7	32. Pagliopeci Catto	100	-
2. Anhladia	258	2	33. Rucaca	262	2
3. Berati	147	-	34. Stravoghoxari (Stravodhoxari)	227	1
4. Armenus	428	5	35. Schinoacapsala	162	-
5. Cria	176	-	36. Scopi	195	-
6. Camesi	371	1	37. Soffora (Sochora?)	462	-
7. Cazzidoni	218	1	38. Sichia	207	2
8. Calamafca	41	-	39. Sottira	121	-
9. Canene	90	-	40. Sandali	371	3
10. Cattegliona	428	8	41. Siro (Ziro)	448	5
11. Candra	403	3	42. Sfachia	239	1
12. Dafni	182	2	43. Sclavus	54	-
13. Drapanus	39	-	44. Scaglia	162	-
14. Ettea	564	3	45. Sclavodiaco	17	-
15. Greas	305	3	46. Trapesonda	428	2
16. Lapitho	67	-	47. Turloti	313	3
17. Lastro	282	4	48. Turtulus	111	-
18. Lithines	175	4	49. Visia (Visas)	107	-
19. Lissochieffalo (Piscochieffalo)	442	3	50. Vaselus	314	5
20. Lamnoni	221	1	51. Voila	299	4
21. Lutrachi	72	1	52. Xisu (Sou)	377	1
22. Mugliana messa ditto Vardocori	291	-	53. Xerocambo	47	-
23. Marunea	96	1	54. San Zorzi Mugliana	261	1
24. Mugliana Messa	458	6	55. Sfaca	-	6
25. Macri Livadhi	67	-			
26. Orno	217	1	Επαρχ. Σητείας		
27. Paraspori	261	1	κάτοικοι 1583	13.523.	
28. Piscopi Apano	191	1	παπάδες 1583	6.98	
29. Piscopi Catto	171	1			
					ΓΥΡΙΣΤΕ ΣΕΛΙΔΑ

Καστελανία Σητείας, απογραφή Castel proprio di Sithie το 1583 μ.χ., από την έκθεση του Ενετού Pietro Castrolilaca, "Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583. (Στεργ. Σπανάκης «Μνημεία Κρητικής Ιστορίας»). Περιέχει 55 χωριά,

Η ΣΗΤΕΙΑ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (1204-1669)

Η Σητεία επί Ενετοκρατίας (1204 – 1669) ήταν μία από τις τέσσερις ποιό σπουδαιές πόλεις της Κρήτης, αφού τότε ήταν πρωτεύουσα ενός εκ των τεσσάρων νομών (territotii) της. Ειδικότερα, όταν οι Ενετοί κατέλαβαν την Κρήτη, η Σητεία ενσωματώθηκε και αυτή στο Βενετικό Ρηγάτο του Κάνδια (Regno di Candia) με πρωτεύουσα το Ηράκλειο (Candia). Αρχικά επί ενετοκρατίας η Κρήτη χωρίστηκε διοικητικά σε 6 διοικητικές περιοχές (sexterii), τόσες όσες και οι συνοικίες της Ενετίας: Canaregio ή Αγίων Αποστόλων, S. Crofe (Σταυρού), S". Marcus (Αγίου Μάρκου), Castello (Καστέλο), S. Paulus (Αγίου Παύλου) και Dorfoduro. Οι επαρχίες Σητείας, Ιεράπετρας, Μιραμβέλλου και Λασιθίου αποτέλεσαν την ενιαία διοικητική περιφέρεια στην οποία δόθηκε το όνομα Sestiere di Cannaregio, από το όνομα μιας συνοικίας της Βενετίας και διαιρέθηκε σε 33 ιπποτείες με διοικητή τον Leonardo Feletro. Τις πληροφορίες αυτές μας τις δίνει ο Ιταλός ερευνητής Cornelius το 1755 στο έργο Creta Sacra βασισμένος στην Historia Candiane έργο του 16ου αιώνα του ιστορικού Ανδρέα Κορνάρου.

Η Κρήτη από τον 14ο αιώνα και εξής διαιρέθηκε διοικητικά σε 4 τμήματα (territorii): Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου (Candia) και Σητείας. Στο territorio di Sitia υπάγονταν μόνο οι επαρχίες Σητείας και Ιεραπέτρας με πρωτεύουσα τη Σητεία. Οι επαρχίες Μεραμπέλλου και Λασιθίου υπήχθησαν σ' αυτή του Χάνδακα. Τότε κτίστηκε και Καστέλι και στη Σητεία, που ονομαζόταν Castel proprio di Sithie, αφού το αναφέρει το 1415 ο Cristoforo Buondelemonti. Σήμερα το καστέλι αυτό ονομάζεται Καζάρμα, από το ενετικό Caza di arma (= οικία στρατού, στρατώνας).

Μάλιστα, επειδή η Σητεία, η ιδιαίτερη πατρίδα του επί ενετοκρατίας ποιητή Β. Κορνάρου, άκμασε και προόδευσε ήδη από την αρχή της Ενετικής κατάκτησης, η Γερουσία της Ενετίας σε έγγραφό της το 1232 την αποκαλεί «Maximum statum et lumen ejusdem insulae », δηλαδή μεγάλο σταθμό και φως της νήσου.

Το 1415 ο Cristoforo Buondelemonti, ιερωμένος από τη Φλωρεντία της Ιταλίας, στο «Γύρος Κρήτης» (ΜΕΡΟΣ Β: ΒΟΡΕΙΑ ΑΚΤΗ), 1415 μ.Χ., μετάφραση Μάρθα Αποσκήτη, σχετικά με την περιοχή από την Παχιά Άμμο (ή Ίστρωνα μέχρι τη Σητεία , αναφέρει τα εξής για την περιοχή Σητείας: «Περνούμε (αφήνοντας την Παχιά Άμμο ή Ίστρωνα κλπ) έπειτα από ένα χαμηλό ακρωτήριο, που κοντά του ήταν κτισμένη **η οχυρή πόλη της Σητείας**. Είχε προϋπάρξει εκεί η αρχαία Σεράπολη, από την οποίαν προήλθαν κατά την εποχή του Κρόνου οι ισχυροί στον πόλεμο γίγαντες. Όχι μακριά, προς το βουνό, έχει μεταφερθεί η Επισκοπή αυτής της πόλης' σήμερα ακόμη ονομάζεται **Επισκοπή Σητείας**. Αφού είδαμε τις ακτές αυτές, διασχίσαμε ένα μεγάλο κόλπο, ως ότου στον ορίζοντα φάνηκε το νησί μέσο (Διονυσάδες), όπου παλιά βρισκόταν μια πόλη. Τώρα δε σώζεται εκεί τίποτε. Απομένουν λίγα ερείπια όπου βόσκουν κατσίκες. Τέλος προσεγγίζω κάτω από τους πρόποδες ψηλών βουνών το λιμάνι του Ηρακλείου, όπου επίσης δεν φαίνεται τίποτε. Οι σύντροφοί μου τραγουδούν και ετοιμάζονται να φθάσουν στο ακρωτήριο Σαλμώνιον (Σίδερο) ακολουθώντας ψηλές σκιερές ακρογιαλιές».

Castel proprio di Sithie (Καζάρμα, καστέλι Σητείας)

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689), ο οποίος επικεφαλής την Κρήτη λίγο πριν πέσει η Σητεία στα χέρια του Τούρκων, στο βιβλίο του «Olfert Dapper: "Naukeurige Beschryving der Eilanden inde Archipel der Miidlantsche Zee" 1688 first edition with Dutch text», μετάφραση από το Μ. Βερνάδο με τον τίτλο: «Ο. Δαπερ Description exacte des isles de l'Archipel», «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην

Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός, σχετικά με την πόλη της Σητείας, αναφέρει τα εξής: «Περί της πόλεως Σιτείας. Η νυν μεν παρά των εγχωρίων **Σιτεία**, παρά δε Ιταλών **Setia**, και παρά των παλαιών **Σιτειών**, καλουμένη η πόλις, κατά Πλίνιον, Πτολεμαίον και Στέφανον, κείται προς το Βόρειον της νήσου, πλησίον της Ανατολικής αυτής εσχατίας, ομού με μικρόν κόλπον του αυτού ονόματος, μετά ολίγον διάστημα, προς το Νότιον μέρος τριών μικρών νησιών ή βράχων καλουμένων Γιανίτσαροι, και ογδοήκοντα μίλια Ιταλικά προς το Ανατολικόν της πόλεως Χάνδακος. Είναι δε κτισμένη επί ενός λατομίου ανωμάλου, εξεχοντος εις την θάλασσαν, ως γλώσσα γης, από την οποίαν μάλιστα και περιτριγυρίζεται σχεδόν πανταχόθεν. Αύτη δεν έχει λιμένα ειμή μόνο ένα αιγιαλόν ανοικτόν, τον οποίον οι Ιταλοί καλοῦσο Sricacchia, όπου τα πλοία δεν δυνανται τελείως να ασφαλισθῶσι, εξ αιτίας του βορρέως, πνέοντος ως επί το πλείστον εκεί. Επί των Ενετών ἦτον Επισκοπή, της οποίας ο Επίσκοπος εψηφίζετο από τον Αρχιεπίσκοπον του Χάνδακος. Η επαρχία ταυτης της πόλεως, η παρ' Ιταλοῖς il Territorio di Setia καλουμενη, διαχωρίζεται από την του Χάνδακος δια του ποταμού Μίρτου, και είναι ανωμαλοτάτη, εξ αιτίας των βουνών και των κοιλάδων, από τα οποία είναι γεμάτη. Περιέχει δε εν φρούριον ή μικράν οχυράν πόλιν, καλουμενη **Ιεράπετραν ή Γεράπετραν**, και 70 χωρία μικρά εις ὅλην την έκτασιν του θέματός της. Επι Ενετών είχε διοικητήν με τον τίτλο του Rettore (Ιηπέως)».

Το 1583, καθώς αναφέρεται στην έκθεση του Ενετού Pietro Castrolilaca, "Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583, Μετάφραση Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας), το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 90.179 κατοίκους και η Σητεία με Γεράπετρο 22321.

Το 1589 στην έκθεση του Γενικού Προβλεπτή Giovanni Mocenigo αναφέρεται ότι το διαμέρισμα του Χάντακα είχε 76.000 κατοίκους, από τους οποίους οι 20.000 ἦταν στρατεύσιμοι, εκείνο της Σητείας 21.000 (οι 6.600 στρατεύσιμοι), η πόλη του Χάνδακα 16000 κατοίκους (οι 5.000 στρατεύσιμοι) και η πόλη της Σητείας 1654 κατοίκους (οι 500 στρατεύσιμοι).

Το 1590 στην έκθεση του δούκα της Κρήτης Alberto Loredan αναφέρεται ότι το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 55.000 κατοίκους, της Σητείας 18.924, ο Χάνδακας 16.000 και η Σητεία 1800.

Το 1592 στην απογραφή που έγινε μετά την επιδημία του 1592, σύμφωνα με τον Κώδικα 918 της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης της Βενετίας «(biblioteca di S. Marco di Venetia Ital. Cl. VIII. Arium. 918/8392 Fo 90r», Στέργ. Σπανάκης «Στατιστικές ειδήσεις περί Κρήτης περί του τέλους του 16ου αι.»), «η πόλη της Σητείας με την περιφέρειά της έχει τις παρακάτω ψυχές: Άνδρες αριθμ. 4628, όχι ικανοί: δηλαδή παιδιά, γέροι και γυναίκες αριθμ. 12135, σύνολο 16.813».

Στην έκθεση του Γενικού προβλεπτή Nicolo Donaldo της 5 Ιουνίου 1598 το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 62.730 κατοίκους, εκείνο της Σητείας 14.200, η πόλη του Χάνδακα 12.000 και της Σητείας 1.400 κατοίκους.

Στην απογραφή του 1628 επί Μάρκου Γραδινίκου, καθώς μας πληροφορεί ο Νικόλαος Σταυράκης, η πόλη Κάνδια είχε 11.474 κατ., το διαμερίσμα Κάνδια 71.177, η πόλη Σητείας 1537 κατ. Η επαρχία Σητείας 3.275, η Ιεραπύτνα (πόλη και επαρχία) 2.687, η πόλη Ρεθύμνη 7.993, το διαμέρισμα Ρεθύμνη 42.937, η πόλη τα Χανιά 4.340 και το διαμέρισμα Χανιά 46.905 κατ.

Το 1630 στην έκθεση του Francesco Basilicata στο Χάνδακα αναφέρονται 7.000 στρατεύσιμοι και στη Σητεία 1500.

Το 1636 στην έκθεση του γενικού Προβλεπτή Lorenzo Contarini αναφέρεται ότι το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 82.742 κατοίκους από τους οποίους οι 23.302 ήταν στρατεύσιμοι, εκείνο της Σητείας 19.753 (οι 3252 στρατεύσιμοι), η πόλη του Χάνδακα 12.662 (οι 3007 στρατεύσιμοι) και η Σητεία 1857 κατοίκους (οι 836 στρατεύσιμοι).

Άποψη της πόλης της Σητείας (Città di Settia) και του Φρουρίου της (Castello di Settia), που σήμερα λέγεται (Καζάρμα). «Το Βασίλειον της Κρήτης - Cretae Regnum, Francesco Basilicata, 1618»

Η ΣΗΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ - ΕΡΗΜΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΙΣΗ

Κατά τη διάρκεια του καλούμενου Κρητικού πολέμου (1645-1669) μεταξύ Τούρκων και Ενετών για το ποιος θα κατέχει στο εξής την Κρήτη, η Σητεία ή άλλως Στεία καταστράφηκε και ο κόσμος της μεταφέρθηκε αλλού, καθώς αναφέρει με δραματικό ποιητικό τρόπο ο ρεθεμνιώτης Μαρίνος Τζάνε, ο επονομαζόμενος Μπουνιαλής στο ποίημα «Κρητικός Πόλεμος»:

« Κι οι Τούρκοι σ' όλα τα χωριά και στο νησί σκορπούνται,
κι εκάμασι πολύ κακόν κι ουδένα δεν λυπούνται.
Τόπον, μετόχι κι εκκλησιά και σπήτι δεν αφήναν,
τα στάρια έξω ρίχνανε, τα λάδια τους εχύναν
Ο γενεράλες έστειλε κάτεργα εις την Στείαν
να πάρουν ούλο το λαόν, να χαλούν με βία
και τον Ρετούρη επήρασι κι όλους με πλήσια πίκραν
Κι αφήκασι τα σπίτια ντω τα πλούσια κ' εδιαβήκαν
Στ' τσι βάρκες και τα κάτεργα τσ' έβαλε να μισέψει,
Μα τη καρδιά τω Χριστιανών τις να τη θεραπέψει
Εις το κακό που πάθασι απού τα σπήτια εκαιγα,
Όσοι κι αν ήτονε εκεί εδέρνουνταν κι εκλαιγα
Κ' εγροίκας θρήνους άμετρους, δαρμούς πολλούς να κάνου

Τη γη τους να φιλούσινε και τα μαλλιά να βγάνου
Την χώρα να ρημάσουσι και τα περὶχωρα τζι
Τα ζώα να σκοτώνουσι, να κόψουν τα δενδρά τζι
Εδάρνουντένε διχερής κι ελέγαν τι θεωρούμε
Και που θα βρούμε κατοικίες σα τούτες να σταθούμε;
Και την πατρίδα την γλυκειά πως ν' αποχωρηστούσι
Και μπλιο δεν την κυτάζουνε ουδέ τήνε πατούσι...».

Οι Τούρκοι κατέλαβαν πλήρως την Κρήτη το 1669 και η πόλη της Σητείας ακολούθως ερημώθηκε, όπως προκύπτει από τις επόμενες απογραφές και εκθέσεις. Χρησιμοποιούνταν κατόπιν διαταγής των Τούρκων μόνο το λιμάνι της από τους Οθωμανούς. Αρχισε να ανοικοδομείται – χρησιμοποιείται από Έλληνες δειλά – δειλά μετά το 1821 που πήραν τα επάνω τους οι Έλληνες και νόμιμα μετά τον Οργανικό Νόμο του 1868. Πρωτεύουσα της επαρχίας Σητείας τότε έγιναν τα Μουλιανά, όπως θα δούμε πιο κάτω.

Πόλη της Σητείας (Città di Settia), το Φρούριο που σήμερα λέγεται (Καζάρμα). Città di Settia / da Marco Boschini, M., Il Regno Tutto di Candia delineato à parte à parte, (Venice: Nicolini) 1651.

Στην πρώτη απογραφή που έκαναν ήταν δυο χρόνια μετά, το 1671, ύστερα από διαταγή του Μεγάλου Βεζύρη Κιοπρουλή Πασά και με σκοπό να μετρηθούν οι υπόδουλοι πλέον Κρήτες και να τους μπει κεφαλικός φόρος ή τούρκικα χαράτσι (Ν. Σταυρινίδης Κρητικά Χρονικά ΚΒ, σ. 119-132) βλέπουμε αφενός να μην υπάρχει η πόλη της Σητείας και αφετέρου αναφέρεται ότι υπήρχε η Διοίκηση της Σητείας (Liva Istiye), στην οποία υπάγονται οι επαρχίες Σητείας, Ιεραπέτρας, Μεραμπέλου, Λασιθίου και Ρίζου με πρωτεύουσα της Διοίκησης τον Άγιο Νικόλαο (ασφαλώς, επειδή η Σητεία είχε καταστραφεί). Στην επαρχία Σητείας αναφέρονται 45 χωριά με 895 οικογένειες. Στη Διοίκηση (νομό) Σητείας αναφέρεται (βλ. Ν. Σταυρινίδης, μεταφράσεις τομ. Β' σελ. 131-137) ότι υπήρχαν: Πλούσιοι 2.490, μεσαίας τάξεως 2.042, Πτωχοί εργαζόμενοι 614. Συνολο 5.146. Στην επαρχία Ρίζου υπήρχαν 1360 άτομα, στη Λασιθίου 468, στην Ιεραπέτρας 786 + πόλη 266, στη Μεραμπέλου 1641 και στα χωριά της επαρχίας Σητείας τα εξής άτομα: Στραβοδοξάρι 18, Ρουκάκα 30, Σφάκα 29, Λάστρος 35, Ζήρος 84, Χανδρά 78, Αρμένιοι 78, Ιτιά 62..... Πλούσιοι 404. Μεσαίας τάξεως 342, Πτωχοί εργαζόμενοι 145. Σύνολον άτομα 891.

Επί Τουρκοκρατίας (1669 – 1898) ο νομός Σητείας, που επί Ενετών λεγόταν territorio Sitia και περιλάμβανε μόνο τις επαρχίες Ιεραπέτρας και Σητείας, συνεχίστηκε να υπάρχει και μάλιστα τώρα διευρημένος (τώρα περιλάμβανε και τις επαρχίες Μεραμπέλου, Λασιθίου και Ρίζου), όμως αφενός με πρωτεύουσα το Καστέλι Μεραμπέλου ή Άγιος Νικόλαος, επειδή αυτό της Σητείας είχε καταστραφεί, και αφετέρου

για λίγο, γιατί μετά ο νομός αυτός καταργήθηκε και συγχωνεύτηκε στο νομό (Διοίκηση) Μ. Κάστρου (Ηρακλείου).

19) Κατά τὸν Καστροφύλακα (δ. π.):			
*Η πόλη τοῦ Χάντακα	εἶχε τὸ 1583	κατοίκους	13 625
	> παπάδες		416
	> ἔβραιοὺς		950
*Η καστελανία Πεδιάδας	εἶχε χωριά 98	>	16 845
>	> Μπελβεντέρε > > 70	>	7 541
>	> Μεραμπέλου > > 20	>	9 486
>	> Μονοφατοῦ > > 111	>	9 569
>	> Τεμένους > > 52	>	5 575
>	> Μαλεβιζίου > > 34	>	5 219
>	> Καινούργιου > > 58	>	9 362
>	> Πυργιώτισσας > > 22	>	2 438
Τὸ Λασιθί	εἶχε μετόχια 49	>	469
	Σύνολα* μετόχια 49 χωριά 465	κάτοικοι	90 179
*Η Σητεία	εἶχε χωριά 53	>	13 523
*Η Καστελανία Γεράπετρας	> > 18	>	6 957
	παπάδες κλπ		1 841
	Σύνολα* χωριά 71	κάτοικοι	22 321

Ο πληθυσμός της Κρήτης το 1583 επι ενετοκρατίας. Από την έκθεση του Ενετού Pietro Castofilaca, "Libro de Information dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583, Μετάφραση Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας.

Μετά από τους απελευθερωτικούς αγώνες του 1866-1867 δημιουργήθηκε, με τον Οργανικό Νόμο του 1868, ο νέος νομός Λασιθίου με πρωτεύουσα το καινούργιο Χωριό ή μετέπειτα Νεάπολη, ο οποίος περιλάμβανε τις επαρχίες Λασιθίου, Μεραμπέλου, Ιεραπέτρας και Σητείας. Μετα τη σύμβαση της Χαλέπας το 1868 προστέθηκε στο νομό Λασιθίου και η επαρχία Βιάννου. Στην απογραφή του 1900 επι Κρητικής Πολιτείας (1897-1913), η επαρχία Βιάννου επανήλθε στο νομό Ηρακλείου (Ν. Σταυράκης, Στατιστική σ. 163).

Στην αιγυπτιακή απογραφή της Κρήτης του 1834, απογραφή την οποία διέσωσε-κατέγραψε ο περιηγητής Ρόμπερτ Πάσλεϋ (Robert Pashley Esq. («Travels in Crete», volume II, σελ. 321, London 1834), η επαρχία Σητείας είχε τον εξής πληθυσμό: «ΣΗΤΕΙΑ (πρωτεύουσα Μουλιανά) 1125 οικογένειες, 898 Χριστιανοί 324 Μουσουλμάνοι»

Η Επισκοπή Σητείας το 1571 είχε συνενωθεί με την Επισκοπή Ιεράπετρας και ο Επίσκοπος έφερε τον τίτλο του Μητροπολίτου Ιεράς και Σητείας με έδρα την Ιεράπετρα. Στα τέλη της Τουρκοκρατίας επανιδρύθηκε η Επισκοπή Σητείας και το 1832 ενώθηκε πάλι με αυτήν της Ιεράπετρας.

Το 1870, λόγω του «Οργανικού Νόμου» του 1868 με τον οποίο δημιουργούνταν νέος νομός, ο νομός Λασιθίου, επαρχία του οποίου ήταν και αυτή της Σητείας, ο τότε Γενικός Διοικητής Κρήτης Χουσεΐν Αβνή Πασάς με τον τότε πρωτο διοικητή του νέου νομού Λασιθίου Κωστή Αδοσίδη Πασά αποφάσισαν να αγοραστεί η περιοχή των ερειπίων της παλαιάς Σητείας και εκεί να δημιουργηθεί η νέα πρωτεύουσα της επαρχίας Σητείας. Το ρυμοτομικό σχέδιο ήταν του Αβνή Πασά και η νέα πόλη προς τιμή του ονομάστηκε από τους Τούρκους Αβνιέ, όμως δεν επικράτησε.

Δήμος Σητείας:

Στην απογραφή επί Κρητικής Πολιτείας της 4/6/1900, σύμφωνα με την τελευταία διορθωτική ανακοίνωση που έγινε το Σεπτέμβριο του 1904 από το Δ/ντη της Ανωτέρας Δ/σης Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας Αντ. Σκαμνάκη, ο Δήμος Σητείας είχε τους εξής κατοίκους: Λιμνη Σητείας 357 άνδρες (+ 222 μωαμεθανούς) + 266 γυναίκες (συν 212 μωαμεθανές) = 1055, Αγία Φωτιά 71 + 56 = 127, Αχλάδα 163 + 177 = 340, Μαρώνια 131 + 145 = 276, Πισκοκέφαλο 210 + 244 = 454, Ρίζα 32 + 30 = 62, Ρούσσα εκκλησιά 87 + 87 = 174, Σκοπή 286 + 301 = 588, Χαμαίζι 172 + 192 = 364. Σύνολο 1857 άνδρες + 254 Μωαμεθανούς + 1846 γυναίκες + 227 μωαμεθανές = 4184.

Σημειώνεται ότι:

Το Καστέλι και ο λιμνήν Σητείας 1688, επί Ενετοκρατίας. DAPPER, Olfert. *Naukeurige Beschryving der Eilanden in de Archipel der Middellantsche Zee, en ontrent dezelve, gelegen: Waer onder de voornaemste Cyprus, Rhodes, Kandien ...*, Άμστερνταμ, Wolfgangh, Waesbergen, Boom, Someren, Goethals, έκδοση 1688.

Α) Η σημερινή πόλη της Σητείας είναι κτισμένη στα ερείπια της Σητείας των ενετικών χρόνων, όπως προκύπτει και από τις γκαούρες της πόλης της Σητείας του F. Basilicata 1618, του Olfert DAPPER 1688 κ.α. Πιθανόν η αρχαία ελληνική (Σ)ητεία > Ήτεια να μη βρισκόταν εκεί, αλλά κάπου ένα χιλιόμετρο πιο ενδότερα. Οι ενετοί δημιουργούσαν παραλιακούς-λεμενικούς οικισμούς λόγω του ότι ήσαν ναυτικός λαός.

Β) Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689), όπως είδαμε πιο πριν, αναφέρει ότι «Η νυν μεν παρά των εγχωρίων **Σιτεια**, παρά δε Ιταλών **Setia**, και παρά των παλαιών

Σιτειον, καλουμένη η πόλις, κατά Πλίνιον, Πτολεμαίον και Στέφανον»: «Citeum» («Κίτε-ον»): «De stad Sitia, nu by de Gricken, en Setia by the Italienen, en by de ouden, als Plinius, Ptolemeus, en Stephanus Citeum geheten».

Γ) Ο Μαρκιανός Μενίππος, 4ος αι., στο έργο του «Σταδιασμός, Κρήτης Περιήλους» (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Periplus qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) περιγράφοντας την περιοχή της Κρήτης από τη Χερσόνησο έως το ακρωτήριο Σαμώνιο (Σίδερο) στα ελληνικό κείμενο δεν αναφέρει τόπους ή πόλεις με την ονομασίες «Ολούς» και «Σητεία», αλλά με τις ονομασίες «Σολούς, Ετέρα, Κητία» και στο λατινικό επεξηγείται ότι εδώ έχει γίνει λάθος (falso) και η πόλη Σολούς είναι η πόλη Ολούς > Olus, η Ετερα είναι η Ήτεια > Etea, η Κητεία είναι το Κύτειο > Ceteo, πρβ:

«... Από του Ηρακλείου εις Χερρόνησον πόλιν σταδ. λ'. ύδωρ έχει και νήσον έχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρονήσου εις Σολούντος σταδ. ξ'. άκρα εστιν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από **Σολούντος** εις **Καμάραν** σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις **Ετέραν** σταδ. κε. Από της Ετέρας επι την Κητίαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστιν, άνυδρος δε. Από της Κητίας εις Διονυσάδα σταδ. τ'. νήσοι εισί δυο έχουσα λιμένα και ύδωρ. Από Διονυσιάδος εις το Αμμώνιο όθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'.».

«Ab Hieraclaeo ad Chersonnesum oppidum stadia 30 Aquam habet et insulam. quae habet turrim et aquam. A Chersonneso ad Oluntem stadia 60. Promontorium est. Habet locum appellandi et etiam aquam bonam. Abest a continente stadia 20. Ab Olunte ad Camaram stadia 15. A **Camara** ad **Eteam** stad. 25. Ab **Etea** ad promontorium **Ceteum** stadia 14. Portus est sine aqua. A promontorio **Ceteo** ad Dionysiades stadia 300. Sunt duae insulae. Habentes portum et aquam. A Dionysiadibus ad Sammonium, unde orsi sumus periplus Cretae stadia 120:

1) Σολούς: Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur. 2) Καμάρα: Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advent isti peninsula. 3) Ετέρα: Non dubitamus, quin pro

Ετεραν scribendum sit 'Ετειαν. Mensura κε falsa est. 4) Κητιαν: Videmus igitur, quod ultimum promontorium ad orientem est quodque hodie dicitur Sidero, a veteribus dictum esse Κήτεια, quod nos a κήτω ducimus, ut quasi significet promontorium, quod coeti habeat speciem.

Συνεπώς από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι στο ελληνικό κείμενο του μαρκιανού έχουμε ανορθογραφίες-τοπικές παραφθορές των ονομασιών των πόλεων, δηλαδή έχει γραφτεί « ΣΟΛΟΥΣ αντί (Σ)ΟΛΟΥΣ > Ολούς, έχει γραφτεί «ΕΤΕΡΑ» αντί ΕΤΕ(Ι/Ρ)Α > Ετειά = ιταλικά Eteam < ενετικά (Σ)ΗΤΕΙΑ - Setia > Ητεια, 'Ητις. Επίσης έχουμε και περιοχή Κητεια και πόλη Ceteum < Κύταιον.

Ο Στεφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης και τα εξής: «Κύτα, πόλις Κολχική, πατρίς Μηδείας, , έστι και Κύταιον πόλις Κρήτης».

20. Η ΙΤΑΝΟΣ

Η **Ίτανος ήταν** παραλιακή πόλη της αρχαίας Κρήτης στο ανατολικότερο άκρο της, στο ανατολικότερο άκρο της επαρχίας Σητείας και που σήμερα είναι γνωστή με το όνομα **Ερημόπολη** ή **Ερημούπολη**. Είναι μια από τις πιο σημαντικές πόλεις της αρχαίας Κρήτης, αφού έκοψε νόμισμα, αλλά και από τις πιο αρχαίες πόλεις της Κρήτης, αφού φέρεται να ιδρύθηκε από τον κουρήτη Ίτανο.

Ο Ηρόδοτος (Δ, 150 - 151) αναφέρει ότι κάποτε ο Γρίνος, ο βασιλιάς της Θήρας, πήγε στους Δελφούς και στην ακολουθία του ήταν και ο Βάππος, γιο του Πολύμνηστου από τις Μινύες, και εκεί ζήτησε χρησμό από το Μαντείο των Δελφών για διάφορες υποθέσεις, μεταξύ αυτών και γιατί την αιτία που στο νησί τους είχε πέσει ξηρασία με επακόλουθο να ξεραθούν όλα τα δέντρα πλην ενός. Η μάντισσα Πυθία προ αυτού του έδωσε χρησμό που έλεγε ότι πρέπει οι θηραίοι να κάνουν αποικία στη Λιβύη (= η Αφρική). Και επειδή οι Θηραίοι δεν ήξεραν να πάνε εκεί, στέλνουν απεσταλμένους στην Κρήτη προκειμένου να ψάξουν και να βρουν κάποιο Κρητικό ή ξένο που να ξέρει και να τους οδηγήσει. Κι αυτοί, αφού έκαναν το γύρο της Κρήτης, έφτασαν στην πόλη Ίτανο, όπου συνάντησαν ένα ψαρά κογχυλιών (πορφύρας), τ' όνομά του Κορώβιος, που τους είπε πως ξέρει, να πάει, γιατί κάποτε παρασυρμένος με τη βάρκα του από τον άνεμο, έφτασε στο νησί Πλατιά της Λιβύης (στην περιοχή της Κυρηναϊκής) και τον οποίον μίσθωσαν. Ύστερα από διάφορα γεγονότα που συνέβησαν στο μεταξύ, οι Θηραίοι έστειλαν δυο πεντηκόντορους με αποίκους άνδρες, τους οποίους διάλεξαν με κλήρωση και των οποίων αρχηγός και βασιλιάς ήταν ο Βάππος, όμως οι Κυρηναίοι διαφωνούν σ' ότι έχει να κάνει με το Βάττο, γιατί γι αυτόν λένε άλλη ιστορία (βλέπε αρχαία πόλη Όαξος).

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι, δηλαδή Ίτανος, από τον Ίτανο, που ήταν είτε Φοίνικας είτε μιγάδας Κουρήτης, που σημαίνει ότι η πόλη αυτή ήταν μια από τις πρώτες της Κρήτης, ετεοκρητική: «Ίτανός, πόλις εν Κρήτη, από Ιτανού Φοίνικος, ή των Κουρήτων ενός μιγάδος, οι πολίται Ίτάνιοι, έστι και άκρα» (Η Ίτανος είναι πόλη στην Κρήτη, η οποία πήρε το όνομά της από τον Ίτανο Φοίνικα ή από ένα Κουρήτα μιγάδα. Οι πολίτες λέγονται Ιτάνιοι. Υπάρχει και ακρωτήρι με αυτό το όνομα>> (Στ. Βυζάντιος).

Οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήσαν οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες. Οι ίδιοι αναφέρουν και ότι οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία, καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικουρήσαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες.

Σημειωτέο ότι, επειδή ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι από τον Ίτανο, που ήταν είτε Φοίνικας είτε μιγάδας Κουρήτης, ορισμένοι σήμερα λένε πως η Ίτανος ήταν αποικία Φοινίκων ή ότι στην Ίτανο είχαν τις έδρες τους Φοινικές έμποροι, που έκαναν εμπόριο πρώτων υλών της Φοινίκης με προϊόντα της Κρήτης ή ότι η Ίτανος ήταν ανέκαθεν συροφοινικικός σταθμός, όπου λάτρευαν θεούς

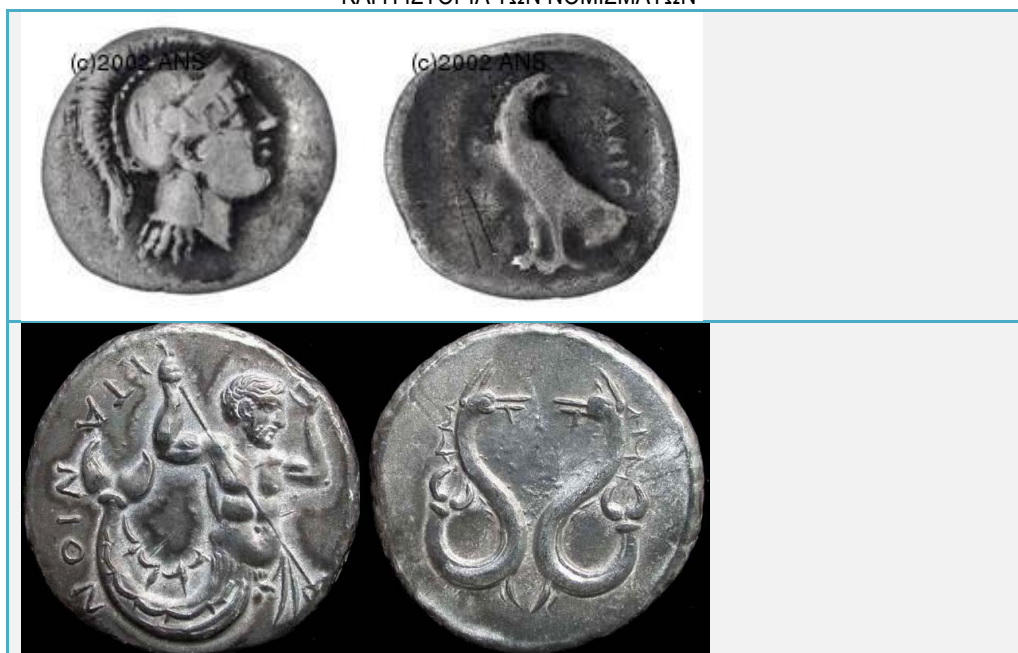
φοινικικούς, όπως ο Φοίνιξ κ.α., οι οποίοι αργότερα αντικαταστάθηκαν από τη λατρεία του Ποσειδώνα κ.α.. Ωστόσο όλα αυτά είναι αυθαίρετα και η αλήθεια είναι ότι στην Κρήτη δεν υπήρχαν ποτέ Φοίνικες, άλλως αυτό θα το ανέφερε ο Όμηρος (λέει ότι οι κάτοικοι της Κρήτης ήσαν άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Κύδωνες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί) ή ο Θουκυδίδης ή κάποιος άλλως αρχαίος συγγραφέας. Πέραν αυτού οι αρχαίοι συγγραφείς: Θουκυδίδης (Α 1-9), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Στράβων (βιβλος 10), Διόδωρος (βιβλος 5) κ.α., αναφέρουν ότι ο Μίνωας πέραν των άλλων συγκρότησε πολεμικό ναυτικό – το πρώτο στον κόσμο – με το οποίο έδιωξε από τα νησιά του Αιγαίου (Κυκλάδες κλπ) τους Κάρες και τους Φοίνικες που τα είχαν έρθει και καταλάβει, επειδή τα βρήκαν χωρίς μόνιμους κατοίκους, και μετά τα εποίκησε με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα αφενός ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και αφετέρου να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο. Συνεπώς ο Ίτανος ήταν είτε κάποιος μετανάστης μιγάδας είτε ένας από τους Κουρήτες, πρώτους κατοίκους της Κρήτης (τους Ιδαίους Δακτύλους).

		<p>Οβολός Ιτάνου</p>
		<p>Οβολός Ιτάνου</p>
		<p>Αργυρός στατήρας Ι- τάνου 380 - 350</p>
		<p>Αργυρή Δραχμή Ιτά- νου, 3ος αι. π.Χ., με θεά Αθηνά και αετό Δία</p>
		<p>Αργυρός στατήρας Ι- τάνου, 3ος αι. π.Χ., με θεά Αθηνά και αετό Δία</p>

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

	
	<p>Αργυρός στατήρας Ιτανού, 330 - 270 π.Χ., με θεά Αθηνά</p>
	<p>Αργυρό ημίδραχμο Ιτανού με θεά Αθηνά και αστέρι</p>
	<p>Οβολός Ιτανού, 330 - 330 π.Χ., με θεά Αθηνά</p>
	

21. Η ΟΛΟΥΣ > ΕΛΟΥΝΤΑ

Η Ολούς ήταν σημαντική αρχαία πόλη-κράτος στη βόρεια ακτή της Κρήτης πριν φθάσει κάποιος στη γειτονική πόλη Λατώ ή Καμάρα και συγκεκριμένα εντός του καλούμενου Δικταίου όρμου, που επί Ενετών και εξής λεγόταν Κόλπος Μεραμπέλλου, απέναντι στη νησίδα Σπίνα Λόγγα, στη θέση της σημερινής πόλης Ελούντα. Ήταν μια σημαντική πόλη στην αρχαιότητα, αφού από τη μια έκοψε νόμισμα και από την άλλη ο Πausanias στα Βοιωτικά αναφέρει ότι σχετιζόταν με την Κνωσό και επίσης ότι στην πόλη αυτή βρισκόταν το ένα από τα δυο ξόανα που είχε κατασκευάσει ο Δαίδαλος. Στην Ολούντα βρισκόταν αυτό της Βριτόμαρτης. Το άλλο, που ήταν της Αθηνάς, βρισκόταν στην Κνωσό, πρβ: « Δαιδάλου δε των έργων δύο μεν ταύτα έστιν εν Βοιωτοίς, Ηρακλής τε εν Θήβαις και παρά Λεβαδεύσιν ό Τροφώνιος, τoσαύτα δε έτερα ξόανα εν Κρήτη, Βριτόμαρτις επ Ολούντι, και Αθηνά παρά Κνωσσίοις παρά τουτοίς δε και ο της Αριάδνης χορός, ου και όμηρος εν Ιλιάδι μνημν εποιήσατο, επειργασμένος εστιν επι λευκού λίθου» (Πausanias IX, 40,3-4)

Αργυρός στατήρας
Ολουντίων, 300-280
π.Χ., με το Δία ένθρονο

Η θεά Βριτόμαρτη, παρεπιπτόντως, δεν είναι το αυτό πρόσωπο με την Άρτεμη, την κόρη της θεάς Λητούς, όπως νομίζουν μερικοί, γιατί αν ίσχυε κάτι τέτοιο η Βριτόμαρτης και η Άρτεμη δε θα αναφερόταν ως δυο θεές στις επιγραφές, πρβ π.χ.: «Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ηραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθύιαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας ...". (Ορκος Λατίων – Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE

CRETENSIUM TITULIS PUBLICIS QUAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAULUS DEITERS).

Ο Μαρκιανός· Μενίππος· («Σταδίασμος». Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris

inscribi solet fragmentum) στο ελληνικό κείμενο την ονομάζει Σολούς και στο λατινικό Ολούς, που σημαίνει ότι έχουμε ο αρχικό τύπος της ονομασία ήταν (Σ)ολούς > Ολούς, Oluntem: «Από Χερρονήσου εις Σολούντος σταδ. ξ'. άκρα εστιν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από Σολούντος εις Καμάραν σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ, κε. Από της Ετέρας επι την Κητιαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστιν, άνυδρος δε. Από τις Κητίας εις Διονυσάδα σταδ. τ'. νήσοι εισί δυο έχουσα λιμένα και ύδωρ. Από Διονυσιάδος εις το Αμμώνιο όθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'..... «Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur». Η ονομασία «(Σ)ολούς» > Ολούς είναι κάτι όπως και αυτή της (Σ)ητεία > Ητεια.

Ο Σκύλακας «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ - ΗΕCΑΤΑΕΙ ΜΙΛΕSII FRAGMENTA. SCYLACIS CARYANDENSIS PERIPLUS (4ος αιώνας π.Χ, σχετικά με την Ολούντα αναφέρει: «Προς Βορέαν δε άνεμον ορός κάλλιστον , και λιμήν εν αυτώ **Όλους και Πάν**. Εν μεσογεία δε **Λύκτος**, και διήκει αύτη αμφοτέρωθεν. **Πράσος** διήκει άμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης προς ήλιον ανίσχοντα. Εισί δε και άλλαι πόλεις εν Κρήτη».

Νόμισμα Ολουντιων , 300 – 270 π.Χ. με τη θεά Δικτυνα

22. Η ΛΑΤΩ ή ΚΑΜΑΡΑ, Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΛΩΣ

Στην περιοχή που σήμερα καλείται επαρχία Μεραμπέλου επί εποχής αρχαίας Ελλάδος υπήρχαν σημαντικές αρχαίες πόλεις, η Ολούς (Ελούντα) και η Λατώ ή Καμάρα. Η Λατώ ή Καμάρα, η πόλη της θεάς Λατούς ή Ιωνικά Λητούς, καθώς και του ναύαρχου του Μ. Αλέξανδρου Νέαρχου, βρισκόταν μετά από την Ελούντα καθώς ερχόμαστε από το Ηράκλειο. Τα ερείπια της βρίσκονται στα νότια του σημερινού Δήμου Αγίου Νικολάου Κρήτης και συγκεκριμένα στη θέση Γουλάς της Κριτσάς, δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Αγίου Νικολάου. Η πόλη ήταν κτισμένη σε ένα διάσελο δυο λόφων στις πρόποδες του όρους Δίκτη, που της πρόσφερε πολλά πλεονεκτήματα, όπως αμυντική κάλυψη, θέα στον κόλπο Μεραμβέλ(λ)ου και δυνατότητα ελέγχου του μοναδικού (λόγω του Ορεινού όγκου της Δίκτης) μινωικού δρόμου που ένωνε την κεντρική (την Κνωσό) με την ανατολική Κρήτη (τις πόλεις: Κνωσός, Ολούς, Λατώ, Ιεραπυτνα, Πραισό κλπ).

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» του αναφέρει ότι η πόλη Λατώ της Κρήτης καλούνταν και με το όνομα «Καμάρα»: «Καμάρα, πόλις της Κρήτης και ο πολίτης Καμαραιός. Ξενίων εν Κρητικοίς φησίν, ήτις Λατώ ελέγετο». Ομοίως ο Ολλανδός γεωγράφος - περιηγητής Olfert Dapper (1636-1689) στο «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης (μτφ Μανουήλ Βερνάρδος ο Κρης), σελίδα 54, αναφέρει: «31.Καμάρα. Η καμάρα ήτον ομοίως πόλις, ήτις εκαλείτο και Λιτώ». Η αρχαία πόλη Λατώ ή Καμάρα, όπως θα δούμε πιο κάτω, ήταν η γενέτειρα της θεάς Λατούς, από την οποία και πήρε το ένα όνομα της, καθώς και του Ναύαρχου Νέαρχου, του διασημότερου από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μ. Αλέξανδρο στην Ασία.

Προφανώς η πόλη Λατώ καλούνταν και Καμάρα είτε επειδή στην περιοχή της υπήρχε κάποια Καμάρα (γέφυρα) είτε γιατί ο κόλπος της μοιάζει με κάμαρη = μεγάλο δωμάτιο (από το Καμ-πή, κάμπ-τω, καμαρα = η γέφυρα ποταμού ή ποδιού ή σπιτιού κλπ και κάμαρη = ο χώρος που σχηματίζεται με καμάρες, η καμαρή μου κλπ).

Αργυρά νομίσματα (δραχμές και στατήρες) της ΛΑΤΟΥΣ, 200 – 67 π.Χ. με τη Λατώ ή την κόρη της Άρτεμη και τον Ερμή.

Από τα νομίσματα και τα ερείπια της πόλης αυτής, καθώς και από τις συνθήκες που έχει υπογράψει με άλλες πόλεις-κράτη προκύπτει ότι η Λατώ ήταν μια σημαντική πόλη της αρχαίας Κρήτης, η οποία ήκμαζε τουλάχιστον μέχρι και της Ρωμαϊκής κατάκτησης της Κρήτης (67 π.Χ. – 390 μ.Χ.), αφού είχε κόψει νομίσματα την περίοδο αυτή.

Κατά την αρχαιολόγο και Δ/ντρια της ΚΔ ΕΠΚΑ κ. Β. Αποστολάκου (Η αρχαία πόλη Λατούς πήρε το όνομά της από τη θεά Λητώ (δωρικός τύπος το Λατώ), τη μητέρα του Απόλλωνος και της Αρτέμιδος. Η περιοχή της επικράτειας των Λατίων περιλαμβάνονταν οι σημερινές περιοχές του Αγίου Νικολάου, της Κριτσάς και του Κρούστα με το οροπέδιο Καθαρού, του Καλού Χωριού και της Πρίνας, συνόρευε στα βόρεια με την επικράτεια των Ολουντίων, στα βορειοδυτικά με την επικράτεια των Δρηρίων, στα δυτικά με την επικράτεια των Λατίων, στα νότια με τις αρχαίες πόλεις Μάλλα

(σήμ. Μάλλες), Ώλερο (σήμ. Μεσελέροι) και Ιεράπυτνα (σήμ. Ιεράπετρα) και τέλος στα ανατολικά με την πόλη Ιστρώνα (σήμ. Καλό Χωριό). Γύρω από το άστυ υπήρχαν νεκροταφεία, μικρά φρούρια για τον έλεγχο της επικράτειας, ιερά, μικρές κώμες και εγκαταστάσεις εξαρτημένων καλλιεργητών ή βοσκών. Επίκειο της θεωρείται η πόλη Καμάρα (σήμερα Άγιος Νικόλαος) που ονομάστηκε έτσι προφανώς εξαιτίας κάποιου αψιδωτού ή θολωτού κτηρίου. Παρόλο που τα ορατά οικοδομικά λείψανα στο αστικό κέντρο των Λατίων ανήκουν στον 4ο και 3ο αι. π.Χ., περίοδος ακμής της πόλης, η ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως και παλαιότερα ευρήματα. Ήδη από τον 7ο αι. π.Χ. υπήρχε οργανωμένος οικισμός, ο οποίος πιστοποιείται τόσο από τα κινητά ευρήματα όσο και από το γεγονός ότι η αγορά και τα δημόσια κτήρια που αποκαλύφθηκαν θεωρήθηκαν ως τυπικό δείγμα αρχαϊκής αγοράς. Επιπλέον η έρευνα απέδειξε ότι στην ευρύτερη περιοχή υπήρχε κατοίκηση ήδη από τη μινωική περίοδο.

Στο κοντινό χωριό Κριτσά αποκαλύφθηκαν θαλαμοειδείς τάφοι Υστερομινωικής ΙΙΙ περιόδου (14ος - 13ος αι. π.Χ.). Σε μικρή απόσταση από το χώρο ερευνήθηκαν δυο θολωτοί τάφοι, οι οποίοι θεωρούνται υστερομινωικοί έως πρωτογεωμετρικοί. Στο ύψωμα Θύλακας ερευνήθηκε ιερό που ανήκει κυρίως στη γεωμετρική και την αρχαϊκή περίοδο και θεωρήθηκε «απόγονος» μινωικού ιερού κορυφής». Δεν υ-

πάρχουν σημαντικές πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή της πόλης, όπως γενικά όλων των πόλεων της Κρήτης των ιστορικών χρόνων. Η σημαντικότερη γνωστή προσωπικότητα που κατάγεται από τη Λατώ είναι ο Νέαρχος (περίπου 360 - 312 π.Χ.) ναύαρχος του Μεγάλου Αλεξάνδρου».

Σύμφωνα επίσης με τους αρχαιολόγους: Τα ερείπια της Λατούς δείχνουν ότι διέθετε ισχυρά (Κυκλώπεια) τείχη με πύργους και ακροπόλεις. Η κύρια πύλη βρίσκεται στα δυτικά και ήταν οχυρωμένη για να ελέγχονται καλά οι εισερχόμενοι. Από την πύλη ένας ανηφορικός δρόμος με ογδόντα περίπου βαθμίδες οδηγεί προς την αγορά που ήταν το εμπορικό, πολιτικό, και θρησκευτικό κέντρο της πόλης. Ο ναός της Λατούς ίσως να είναι το μονόχωρο κτίσμα στο κέντρο της Αγοράς, μια και ο δίχωρος ναός της Ν ακρόπολης, που διασώζει στην είσοδο βωμό και στο βάθος το βάθρο του λατρευτικού αγάλματος, ήταν του Απόλλωνα, γιου της Λητούς και δίδυμη αδελφή της Άρτεμης.

Πότε, από ποιούς ή με ποιά τρόπο ερημώθηκε ή Λατώ δεν είδαμε να το αναφέρει κάποιος αρχαίος συγγραφέας. Ωστόσο, αφού η Λατώ έκοψε νομίσματα επι Ρωμαϊοκρατίας της Κρήτης (67 π.Χ. – 390 μ.Χ.), άρα η Λατώ έπαψε να υπάρχει επι Βυζαντινής περιόδου και συγκεκριμένα από τότε που έπαψαν να υπάρχουν και οι υπόλοιπες αρχαίες πόλεις της Κρήτης.

Υπενθυμίζεται ότι κατά τον 7ο αιώνα μ.Χ. άρχισαν οι πειρατικές επιδρομές των Αράβων Σαρακηνών κατά της Κρήτης, που είχαν σαν αποτέλεσμα καταρχήν την εγκατάλειψη των παραλιακών πόλεων και τελικά οι Σαρακηνοί Άραβες κατάφεραν να αποβιβάσουν στο νησί το 828 μ.Χ., λεηλατώντας και καίγοντας άπαντες τις πόλεις του νησιού: Κνωσό, Γόρτυνα κλπ, ο λόγος που δε διασώζεται καμία από αυτές. Ακολούθως οι Σαρακηνοί αφενός κτίζουν το Ραμπντ ελ Χαντάκ (το φρούριο της μεγάλης Τάφρου ή άλλως Χάνδακα) στο Ηράκλειο (= το επίνειο της Κνωσού), που γίνεται η έδρα τους. Οι Βυζαντινοί στη συνέχεια προσπάθησαν να πάρουν πίσω την Κρήτη, όμως ατύχησαν. Το νησί στη συνέχεια μεταβλήθηκε σε αραβικό εμιράτο που είχε ζωή περίπου ενάμισι αιώνα. Το κατέλυσε, στα 961, ο στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς. Βρήκε ελάχιστους χριστιανούς και το νησί σε άθλια κατάσταση

Επί Ενετοκρατίας (1204 – 1669) και εξής άρχισε να ακμάζει στην περιοχή της Λατούς (στην παραλία της) το χωριό του κάστρου Μεραμβέλου (Burgo di Castel Mirabel = η μετέπειτα πόλη του Αγίου Νικολάου, που πήρε της θέση της Λατούς.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Μερικοί ισχυρίζονται πως η Λατώ ήταν δωρική πόλη, επειδή δε λέγεται Λητώ που θεωρείται Ιωνικός τύπος, αλλά Λατώ που θεωρείται δωρικός τύπος, κάτι που είναι αυθαίρετο και μη αληθές, αφού δεν υπάρχει καμία αρχαία μαρτυρία που να αναφέρει κάτι τέτοιο και από την άλλη ο Ολλανδός γεωγράφος OLFERT DAPPER, 1636-1689 αναφέρει ότι η πόλη Λατώ ή Καμάρα της Κρήτης αποκαλούνταν και «Λιτώ», που δωρικά γραφόταν Λιτώ και Ιωνικά Λητώ, πρβ: <<31.Καμάρα. Η Καμάρα ήταν ομοίως πόλις, ήτις εκαλείτο και Λιτώ». Βεβαίως Αχαιοί, Δωριείς και Πελασγοί υπήρχαν στην Κρήτη, όμως σύμφωνα με το Πάριο χρονικό και τους: Ηρόδοτο (Ζ 169 – 171), Στράβωνα (Γεωγραφικά Ι, C 466 - 479), Διόδωρο (4, 60, 5,64 και 5,80) κ.α., αυτοί είχαν πάει εκεί ως μετανάστες και όχι ως κατακτητές από τη Θεσσαλία με αρχηγό τον Τέκταμο (παππού του Μίνωα) και επί εποχή του βασιλιά των Ετεοκρητών Κρηθέα, οι οποίοι στη συνέχεια ενώθηκαν ειρηνικά σε ενιαίο σύνολο με τους ντόπιους επί Μίνωα. Μάλιστα αρχηγός όλων αυτών στον Τρωικό Πόλεμο ήταν ο Ιδομενέας, εγγονός του Μίνωα.

2) Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Λατώ και η Καμάρα ήταν διαφορετικές πόλεις ή που ίσως ενίοτε αποτελούσαν ίδια πόλη-κρατος και από αυτές η Λατώ ή «Λατώ προς Καμάρα» βρισκόταν εκεί που βρίσκεται σήμερα ο Άγιος Νικόλαος και η Καμάρα ή «Λατώ προς Καμάρα» βρισκόταν κοντά στην Κριτσά, στη θέση Γουλάς. Ωστόσο αυτό είναι λάθος, γιατί αφενός δεν υπάρχει καμία αρχαία μαρτυρία (πηγή, χάρτης κλπ) που να αναφέρει κάτι τέτοιο και αφετέρου η Λατώ και η Καμάρα ήταν αυτή πόλη, σύμφωνα με το Στέφανο Βυζάντιο (Εθνικά), η οποία απλώς είχε δυο ονομασίες, κάτι όπως λέμε π.χ. Χάνδακας και Ηράκλειο, Κυδωνία και Χανιά κ.α. Αυτοί που

ισχυρίζονται ότι η Καμάρα και η Λατώ ήταν δυο διαφορετικές πόλεις επικαλούνται αφενός δυο ψηφίσματα του βασιλιά της Περγάμου Ευμένης ΙΙ και την περιγραφή Κρήτης του Μαρκιανού. Στα δυο εν λόγω ψηφίσματα, που εκδόθηκαν μεταξύ του βασιλιά της Περγάμου Ευμένης ΙΙ και 31 κρητικών πόλεων, το 185 π.Χ., με παρέμβαση του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Ε΄, στο μεν ένα, λένε, ότι γίνεται λόγος περί «Λατίων των προ Καμάρα» και στο άλλο σκέτα περί «Λατίων», κάτι που εκλαμβάνεται από αυτούς ως ένδειξη του καθεστώτος ανεξαρτησίας της Καμάρας από τη Λατώ. Ωστόσο αυτό είναι λάθος συμπέρασμα, γιατί αυτό θα ίσχυε, αν συνάμα ή έστω στο ένα ψήφισμα αναγραφόταν και οι δυο ονομασίες, δηλαδή και η ονομασία «Λατώ» και η ονομασία «Λατώ προς Καμάρα». Πέρα αυτού σε όλα τα άλλα ψηφίσματα, καθώς και στις επιγραφές, συνθήκες κλπ. πάντα μόνο η μια ονομασία, άλλοτε αναφέρεται η ονομασία σκέτα «Λατώ» και άλλοτε η ονομασία σκέτα «Καμάρα», συνήθως η ονομασία «Λατώ», πρβ π.χ.: «αγαθή τύχη. επι τοίσδε συνέθεντο την φιλιάν και συμμαχίαν εαυτοίς τε και εκγόνοις εις άπαντα τον χρόνον. βασιλεύς Ευμένης και Κρηταιέων. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναίοι, Απταραίοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Άξιοι, Πριανσιέες, Αλλαριώται, Αρ[κ]άδες, Κεραῖται, Πραῖσιοι, **Λάτιοι**, Βιάννιοι, Μαλλαῖοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Απολλωνιάται, Ελύριοι, Ύρτακῖνιοι, Ελτυναιεῖς, Ανω[πο]λίται, Ηραδήννιοι, Ιστρώνιοι, Ταρραῖοι, [...].ιοῖ, ως μεν [βα]σιλεύς Ευμένης άγει, έτους νας. τετάρτου και δεκάτου, μηνός [Π]ανήμου, ως δε Κρηταεῖς κοσμοῦν.....» (συνθήκη φιλίας και συμμαχίας που υπέγραψε το 183 π. Χ. ο βασιλιάς της Περγάμου Ευμένης ΙΙ με τριάντα μία πόλεις της Κρήτης, Μαργαρίτα Γκουαρντούτσι, INSCRIPTIONES CRETI).

Ο Μαρκιανός Μενίππος, 4ος αι., στο έργο του «Σταδιασμός, Κρήτης Περιπλους» (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) δεν αναφέρει πόλη με την ονομασία «Λατώ προς Καμάρα», αλλά τις πόλεις «Καμάρα» και «Ετέρα»: «Από του Ηρακλείου εις Χερρόνησος πόλιν σταδ. λ΄. ύδωρ έχει και νήσον έχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρονήσου εις Σολούντος σταδ. ξ΄. άκρα εστιν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ΄. Από Σολούντος εις Καμάραν σταδ. ιε΄. Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ, κε. Από της Ετέρας επι την Κητιαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστιν, άνυδρος δε.....». Συνάμα στο λατινικό τμήμα του ίδιου βιβλίου γίνεται λόγος για λάθος (Falso... falsa...), σχετικά με τις ονομασίες των πόλεων «Σολούς» και «Ετέρα» και ότι είναι οι πόλεις (Σ)ολούς > «Ολούς/Olus» και Ετέ(ρ/ι)α > «Έτεια/Eteam», πρβ : «Ab Hieraclaeo ad Chersonnesum oppidum stadia 30 Aquam habet et insulam. quae habet turrim et aquam. A Chersonneso ad Oluntem stadia 60. Promontorium est. Habet locum appellcndi et etiam aquam bonam. Abest a continente stadia 20. Ab Olunte ad Camaram stadia 15. A Camara ad Eteam stad. 25. Ab Etea ad promontorium Ceteum stadia 14. Σολούς: Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur. Καμάρα: Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advent isti peninsula. Ετέρα: Non dubitamus, quin pro Ετεραν scribendum sit Έτειαν. Mensura κε falsa est.

Ο ΎΡΜΟΣ ΚΑΜΑΡΑΣ Η ΜΕΡΑΜΠΕΛΟΥ

Ο Κόλπος που σήμερα λέγεται Μεραμπέλου επι Κρητικής Πολιτείας και παλιότερα, όπως προκύπτει από τα τότε σχολικά βιβλία, λεγόταν «Όρμος Καμάρας», από την αρχαία πόλη Καμάρα που υπήρχε εκεί (ή γιατί ο όρμος αυτός μοιάζει με κάμερα = η καμ-ση, άρα η γέφυρα, αλλά και το δωμάτιο υποδοχής), πρβ:

«Κρήτη... Προς Β. όμως μεταξύ των πολλών ακρωτηρίων σχηματίζονται κόλποι, ως επισημότεροι είναι οι εξής: 1) Ο Μυρτίλος (Κόλπος Κισάμου)..... Ο της Καμάρας (Αγίου Νικολάου ή Μιραμπέλου).... (σελίς 6) Νομός Λασιθίου... Κόλποι. Ο της Καμάρας και των Διδύμων, του Παλαιόκαστρου και ο Μακρύς Γιαλός. Λιμένες Όρμοι. Ο λιμήν του Πόρου, Όρμοι του Σίσι, του Αγίου Νικολάου, του Λιμένος Σητείας προς Β., της Ερημουπόλεως, της Καρούμπας προς Α. της Σητείας, της Ιεράπετρας

και Σιδωνίας ή Ψαρής Φοράδας προς Ν. (σελίς 29) ». (**Γεωγραφία Κρήτης υπό Γεωργίου Ι. Λελεδακι, Χανιά 1905**)

«Άγιος Νικόλαος και Άγιος Αντώνιος νυν Άγιοι Πάντες εισι δυο μικραί νησίδες κείμεναι κατ' έμπροσθεν του της Καμάρας όρμου, τον οποίον ασφαλίζουεν εξ ανατολών. Συγκοινωνούν θαλασσίως εκ Χουμεριάκου εντός ½ ώρας δια ξηράς δ' εξ αυτού μέχρι της παραλίας» (Κρητική Χωρογραφία» Ιωάννου Εμμ Νουχακη, 1903)

Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΛΩΣ

Ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» (Δ 1638 – 1670) αναφέρει ότι ο κλειστός κόλπος της Δίκτης, άρα ο σημερινός κόλπος Μεραμβέλου, ονομαζόταν «Δικταίος όρμος», επειδή βρίσκεται στις αγκάλες του όρους της Δίκτης («είργε χθονί πείσματ' ανάψαι Δικταίην όρμοιο κατερχόμενους επιωγήν...») και επίσης ότι εκεί οι Αργοναύτες δολοφόνησαν το γίγαντα Τάλω, αφού πρώτα τον μάγεψε η Μήδεια, για να τους αφήσει να πλησιάσουν την Κρήτη, επειδή αυτός τους είχε περάσει για εχθρούς και τους λιθοβολούσε. Ακολουθώντας, αφού έκτισαν εκεί ιερό της Μινωίδος Αθηνάς για εξευμενισμό, πήραν νερό και αποχώρησαν για τα Δαρδανέλια. Ο Τάλως, λέει ο Απολλώνιος, ανήκε στο χάλκινο γένος των ανθρώπων που γεννήθηκαν από τις μελιές, ο τελευταίος επιζών από εκείνους τους ημίθεους, και τον οποίο είχε δώσει στην Ευρώπη ο γιος του Κρόνου, ο Δίας, για να φυλάει το νησί, και με τα χάλκινα πόδια του είχε γυρίσει τρεις φορές την Κρήτη. Το σώμα του ήταν όλο φτιαγμένο από χαλκό, όμως κοντά στους αστραγάλους, στον τένοντα, είχε μια φλέβα γεμάτη αίμα, κι αυτήν, με τα όρια της ζωής και του θανάτου, την περιέβαλλε λεπτός υμένας. Εκεί που σήκωνε βαριούς βράχους, για να εμποδίσει το πλοίο των Αργοναυτών να πλησιάσει τον κλειστό όρμο της Δίκτης (κόλπο Μεραμπέλου ή άλλως Μινωίδας Αθηνάς), χτύπησε τον αστράγαλό του, καθώς ήταν μαγεμένος από τη Μήδεια, σε μια κοφτερή πέτρα και τότε άρχισε να τρέχει ο ιχώρ, όμοιος με μολύβι που έλιωνε και στη συνέχεια ταλαντεύτηκε και έπεσε κάτω νεκρός.

Σύμφωνα με τον Απολλόδωρο ο Τάλως κατασκευάστηκε από τον Ήφαιστο και κατά άλλους ήταν φτερωτός (κάτι ως οι άγγελοι στη χριστιανική θρησκεία). Κρατούσε σε απόσταση τα άγνωστα πλοία που πλησίαζαν την Κρήτη πετώντας τους τεράστιες πέτρες. Αν οι άγνωστοι είχαν ήδη αποβιβαστεί, τους έκαίγε με την ανάσα του ή πυράκτωνε το χάλκινο σώμα του σε κάποια φωτιά, τους αγκάλιαζε σφιχτά πάνω του κι έτσι τους έκαίγε. Ο Πλάτων στους «Νόμους» τον θεωρεί υπαρκτό πρόσωπο, αδελφό του Ραδάμανθυ, ο οποίος γυρνούσε την Κρήτη έχοντας στην πλάτη του χάλκινες πλάκες που επάνω τους είχαν χαραχθεί οι νόμοι του Μίνωα, για να τους διαβάζουν οι άνθρωποι προκειμένου να εκπολιτιστούν, να μην παρανομούν κλπ.

ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΝΕΑΡΧΟΣ (360 – 312 π.Χ.)

Ο ναύαρχος Νέαρχος, σύμφωνα με τους ιστορικούς, γεννήθηκε το 360 π.Χ. στην αρχαία πόλη Λατώ ή Ιωνικά Λητώ της Κρήτης, ήταν ένας από τους πιο διάσημους από αυτούς που στράτευσαν μαζί με το Μέγα Αλέξανδρο, ήταν γιος του σπουδαίου για την εποχή ναυτικού Ανδρότιμου και του οποίου η οικογένειά είχε μεταναστεύσει στην Αμφίπολη της Μακεδονίας, όταν ο Νέαρχος ήταν κάπου 12 χρονών και ως εξ αυτού αποκαλείτο «Νέαρχος Ανδροτίμου ο Κρης». Και το ότι ο Νέαρχος (360 – 312 π.Χ.) ήταν εκ Κρήτης και μάλιστα αυτό το καυχιόταν προκύπτει από το ότι αφενός αποκαλούνταν «Νέαρχος Ανδροτίμου, ο Κρης» και αφετέρου το ιστορούν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Αρριανός, ο Πλούταρχος, Στέφανος Βυζάντιος κ.α. Για παράδειγμα ο ιστορικός Αρριανός στην «Ινδική» αναφέρει σε δυο εδάφια τα εξής:

«Τριήραρχοι δε αυτώ επεστάθησαν εκ Μακεδόνων μεν Ἡφαιστίων τε Αμύντορος... εκ δε Αμφιπόλεως ήγον οίδε • εκ Κρήτης Νέαρχος Ανδροτίμου, ός τα αμφι παράπλω ανέγραψε». Σε μετάφραση: «Τριήραρχοι του ναυτικού ορίστηκαν από τη Μακεδονία ο Ηφαιστίωνας ο γιος του Αμύντορα... Από την Αμφίπολη προήρχοντο οι

εξής: από την Κρήτη ο Νέαρχος ο γιος του Ανδροτίμου, ο οποίος συνέγραψε τα σχετικά με τον παράπλου». (Αρριανός, *Ινδική*, κεφ. 18, παράγρ. 1-4).

«Γραμματεὺς δε του στόλου παντός Ευαγόρας Ευκλέωνος Κορίνθιος, ναύαρχος δε αυτοίσιν επεστάθη Νέαρχος ο Ανδροτίμου, το γένος μεν Κρης ο Νέαρχος, ὠκεε δε εν Αμφιπόλι τη επί Στρυμόνι». Σε μετάφραση: «Γραμματέας ὄλου του στόλου ορίστηκε ο Ευαγόρας ο γιος του Ευκλέωνα από την Κόρινθο. Ναύαρχος σε ὄλους αυτούς ορίστηκε ο Νέαρχος ο γιος του Ανδροτίμου που καταγόταν από την Κρήτη, αλλά ο Νέαρχος ὁμως κατοικούσε στην Αμφίπολη που βρίσκεται κοντά στο Στρυμόνα». (Αρριανός, *Ινδική*, κεφ. 18, παράγρ. 9-11).

Ομοίως ο Πλούταρχος στο «Βίοι Παράλληλοι, Ευμένης» αναφέρει: «Βουλευόμενος δε περί αυτού πλείονας ημέρας, προσίετο και λόγους και υποσχέσεις, Νέαρχου δε του Κρητός και Δημητρίου του υιού φιλοτιμουμένων τὸν Ευμένη σώσαι». Σε μετάφραση: «Σκεφτόμενος (ο Αντίγονος) γι' αυτόν (τον Ευμένη) πολλές ημέρες, ἄφηγε να αιωρούνται κάποιοι λόγοι και υποσχέσεις, ενώ ο Νέαρχος από την Κρήτη και ο γιος του Δημήτριος φιλοτιμήθηκαν να σώσουν τον Ευμένη. (Πλούταρχος, Βίοι παράλληλοι, Ευμένης, κεφ. 18, παράγρ. 6).

«Τοιαῦτα δε αυτού διαλεχθέντος συνθείς Αλέξανδρος τη του Μηδίου ψυχαγωγία παραγίνεται εις το συμπόσιον. ἦσαν δε οι παρόντες, Περδίκας, Φίλιππος ὁ ἰατρός, Νέαρχος Κρης. (Ιστορία Μεγ. Αλεξάνδρου, βιβλ. 3, κεφ. 31, παράγρ. 8. *Historia Alexandri Magni: Recensio SA & sive Recensio vetusta*). **Μετάφραση:** Αφού του εἶπε τέτοια λόγια, επειδή ο Αλέξανδρος αντιλήφθηκε ὅτι ο Μηδῖος θα ευχαριστηθεῖ με την εκεί παρουσία του, παρευρέθηκε στο συμπόσιο. Ἦταν δε παρόντες: ο Περδίκας,... ο Φίλιππος ο γιατρός, ο **Νέαρχος ο Κρητικός** (Ψευδοκαλλισθενής, «ιστορία Μ. Αλεξάνδρου»)

Και το ὅτι ο ναύαρχος Νέαρχος καταγόταν συγκεκριμένα από την πόλη Λατώ ἢ Ἰωνικά Λητώ της Κρήτης προκύπτει και από τα λεγόμενα του Στέφανου Βυζάντιου, ο οποίος στα «Εθνικά» αναφέρει ὅτι ο Νέαρχος, που ἦταν ο πιο διάσημος από εκείνους που στράτευσαν μαζί με το μέγα Αλέξανδρο, καλούνταν και με το ὄνομα «Λητῆταῖος» (= δωρικά Λαταῖος) = αυτός που κατάγεται από την πόλη Λατώ ἢ Ἰωνικά Λητώ. Συγκεκριμένα ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ὅτι ο Νέαρχος ἰδρυσε στη Μακεδονία ἱερὸ της θεᾶς Λητούς (= στα δωρικά Λατούς), ὅπου μετά ἰδρύθηκε πόλη που πήρε το ὄνομα Λητή, επειδή ο Νέαρχος εξιστορούνταν με το ὄνομα Ληταῖος, ἄρα δωρικά Λαταῖος = αυτός που κατάγεται από την πόλη – κράτος Λατώ ἢ Ἰωνικά Λητώ της Κρήτης, πρβ: «ΛΗΤΗ, πόλις Μακεδονίας, ἀπὸ του πλησίον ἰδρυμένου Λητούς ἱεροῦ, ὡς Θεαγένης Μακεδονικοῖς. Το εθνικὸ Ληταῖος- οὕτω γὰρ ἱστορεῖται Νέαρχος, Ληταῖος, των Αλεξάνδρω τῷ μεγάλῳ συστρατευσαμένων ο διασημότερος.» (Στέφανος Βυζάντιος, «Εθνικά ἢ Περί Πόλεων και Δήμων»). Ειδικότερα, ἀφού οι αρχαῖοι συγγραφεῖς: Αρριανός, Πλούταρχος κ.α. λένε ὅτι ο Νέαρχος ἦταν «Κρης» και ἀφού ο Στ. Βυζάντιος λέει και ὅτι ο Νέαρχος ἀφενὸς ἀποκαλούνταν «Ληταῖος» και ἀφετέρου ἰδρυσε στη Μακεδονία ἱερὸ της Λητούς, που στα δωρικά λέγεται Λατούς, ἄρα ο Νέαρχος καταγόταν σαφῶς ἀπὸ την πόλη Λατώ της Κρήτης, ὅπως λέει και η παράδοση.

ΤΟ ΕΡΓΟ, Η ΕΠΟΠΟΙΙΑ, Η ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ

Από τα λεγόμενα του Πλούταρχου, του Αρριανού κ.α. υπολογίζεται ὅτι περί το 344 π.Χ. η οικογένεια του Νέαρχου μετανάστευσε στην Αμφίπολη της Μακεδονίας και ο πατέρας του, ο Ανδροτίμος, λόγω των ικανοτήτων του βρέθηκε στην αυλή του βασιλιά Φιλίππου Β' (356-336 π.Χ.), ὅπου ο γιος του Ανδροτίμου, ο Νέαρχος, ἔγινε φίλος του Αλέξανδρου, του γιου του Φιλίππου, και μάλιστα ἀπὸ τους πλέον ἔμπιστους και ἀφοσιωμένους. Πιθανόν να ἦταν και συμμαθητὲς στη Σχολή του Αριστοτέλους. Μια φιλία που ἔμεινε ἀταλάντευτη ἕως το τέλος του μεγάλου στρατηλάτη. Μάλιστα, ὅταν ο βασιλιάς Φίλιππος Β' ἐξόρισε το γιο του Αλέξανδρο στην Ἰλλυρία, επειδή του ἐναντιώθηκε που χῶρισε τη μάνα του την Ολυμπιάδα και παντρεύτηκε μια νερά, την Κλεοπάτρα, ο Αλέξανδρος πήρε μαζί του και το Νέαρχο.

Ὅταν ο Αλέξανδρος ἀνέλαβε την ἐξουσία, μετά τη δολοφονία του πατέρα του Φιλίππου, διόρισε το Νέαρχο διοικητὴ της Λυκίας στη Μικρὰ Ἀσία. Η δολοφονία του Φιλίππου ἔγινε το 336 π.Χ. ἀπὸ δολοφόνους που ἔβαλαν οι Πέρσες, κάτι που ἦταν

και μια από τις αιτίες που εκστράτευσε ο Μ. Αλέξανδρος εναντίον τους, καθώς λέει ο ίδιος σε επιστολή του προς το βασιλιά τους Δαρείο (βλέπε Αρριανός Β 14, 4). Τα αιτία της δολοφονίας ήταν το ότι οι Πέρσες ήθελαν τη Μακεδονία, ανίσχυρη, όπως και όλες τις άλλες ελληνικές πόλεις, για να τις κηδεμονεύουν, κάτι που δεν άρεσε στο Φίλιππο και γι αυτό είχε κάνει το 348/337 π.Χ. το καλούμενο «Συνέδριο των Ελλήνων» στην Κόρινθο προκειμένου να ενωθούν και να αποκρούουν τις εισβολές των Περσών. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία που όλες οι ελληνικές πόλεις-κράτη ("πλην Λακεδαιμονίων",) κατάφεραν να ενωθούν σε μια στρατιωτική και πολιτική ενότητα. Ο Νέαρχος μετά τη νίκη του Μ. Αλέξανδρου επί του Ινδού βασιλιά Πώρου (326 π.Χ) από Τριήραρχος ορίστηκε Ναύαρχος του στόλου των Μακεδόνων. Ωστόσο πολλές φορές αναλάμβανε και ως χιλιάρχος και ως στρατηγός. Πήρε μέρος π.χ. στη μάχη της Χαιρώνειας, του Γρανικού ποταμού κ.α. Λόγω των προσόντων του ο Αλέξανδρος τον όρισε «Σατράπη της Λυδίας». Σ' αυτή τη θέση έμεινε 5 χρόνια μέχρι το 328 π.Χ. οπότε ξαναγύρισε στη μάχιμη θέση του με το βαθμό του στρατηγού όπου και πάλι αρίστευσε. Το μεγαλύτερο και σημαντικότερο κατόρθωμά του Νέαρχου ήταν η πρωτοφανής για την εποχή του ναυτική εξερευνητική αποστολή που επιτέλεσε στον Ινδικό Ωκεανό, από τον Υδάσπη ποταμό στη δυτική Ινδία έως τον Περσικό Κόλπο. Τα έτη 326-325 π.Χ. ο Νέαρχος ανέλαβε εξερευνητική αποστολή στον Ινδικό Ωκεανό, από τον Υδάσπη ποταμό στη δυτική Ινδία ως τον Περσικό Κόλπο, ακολουθώντας κατά αντίθετη διεύθυνση του ρου του Ευφράτη έως τη Βαβυλώνα. Ξεκινώντας ο Νέαρχος από τον Υδάσπη ποταμό, έπλευσε στις ακτές του Περσικού κόλπου και έφτασε στις εκβολές του Ευφράτη ποταμού στην Ινδία. Αποκομμένος ο στόλος, χωρίς τρόφιμα και χωρίς την υποστήριξη του στρατού, περνώντας από άγνωστα μέρη έφτασε και μετά από πολλές δυσκολίες κατόρθωσε να φτάσει στον Ευφράτη, χάρη της ικανότητας του Νέαρχου που με πραότητα, αποφασιστικότητα και θάρρος ξεπέρασε τα εμπόδια και τη δεισιδαιμονία των ναυτών του που διογκώθηκε λόγω του άγνωστου του επιχειρήματος. Σκοπός του ταξιδιού του ήταν να βρεθεί θαλάσσια οδός από το Δέλτα του Ινδού ως τον Περσικό Κόλπο και τις εκβολές των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη. Ο Νέαρχος στο ταξίδι του αυτό, που αποτελεί μια απ' τις μεγαλύτερες **εποποιίες του Αρχαίου Ελληνικού Ναυτικού και γενικά του Αρχαίου Ναυτικού**, το περιέγραψε σε ένα λεπτομερειακό χρονικό με τον τίτλο «Παράπλους», το οποίο ακολουθεί ο ιστορικός Αρριανός στο έργο του Περί Ινδικής (2ος π.Χ. αιώνας). Στοιχεία επίσης από το έργο αυτό έλαβε και ο Στράβων, ο γνωστός γεωγράφος της αρχαιότητας. Ο Αρριανός (Ανάβασις 7.5,6) αναφέρει ότι ο Μ. Αλέξανδρος επιβραβεύοντας τη γενναιότητα, ικανότητα και αφοσίωση του μεγάλου Κρητικού, του Ναυάρχου, Νέαρχου, που επέδειξε για τη ναυτική αποστολή στον Ινδικό, τον τίμησε με χρυσό στεφάνι, αλλά έκαμε και κάτι άλλο: Έχτισε και παραχώρησε στους βετεράνους Κρητικούς πολεμιστές ολόκληρη πόλη. Μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, στον οποίο ο Νέαρχος ήταν "παρών", οι πληροφορίες για το μεγάλο Κρητικό είναι λίγες. Κατά το Διόδωρο «το 317 π.Χ. ο Νέαρχος είχε συμμαχήσει με το σατράπη της Μεγάλης Φρυγίας, Αντίγονο. Το όνομά του αναφέρεται κατόπιν το 315 π.Χ. «οπότε επιμελήθηκε τη ναυπήγηση του ισχυρού στόλου του Αντιγόνου στη Φοινίκη...». και τον οποίο βοήθησε να στεριώσει την εξουσία του στη Μικρά Ασία. Το 312 π.Χ. βρίσκουμε το Νέαρχο σύμβουλο και κηδεμόνα του Δημήτριου του Πολιορκητή. Κατόπιν τα ίχνη του χάνονται. Το 312 π.Χ. ο Δημήτριος ηττήθηκε από τον Πτολεμαίο και εκεί πιστεύεται ότι σκοτώθηκε ο μεγάλος Κρητικός. Ο τάφος του δεν είναι γνωστός.

ΘΕΑ ΛΑΤΩ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ

Η αρχαία θεά Λητώ = δωρικά Λατώ (λατινικά Latona), σύμφωνα με το Διόδωρο (5.67), τον ύμνο του Ορφέα «στη Λητώ» κ.α., ήταν κόρη του Τιτάνα Κοίου και της Τιτανίδας Φοίβης, η οποία γέννησε από το Δία δίδυμα, τον Απόλλωνα και την Άρτεμη. Η πάντα ζηλότυπη Ήρα κράτησε στον Όλυμπο τη μαμή Ειλειθυία, για να εμποδίσει τη Λητώ να γεννήσει. Αυτή όμως κατόρθωσε να δραπετεύσει και να βρεθεί στην νήσο Ορτυγία (σημ. Δήλο) και να βοηθήσει τη Λητώ να γεννήσει. Ο ύμνος του Ορφέως για τη Λητώ αναφέρει:

<<Ορφέως ύμνος , ΛΗΤΟΥΣ (θυμίαμα, σμύρναν): ΛΗΤΩ κυανόπεπλε, θεά διδυματόκε, σεμνή, / Κοιαντίς, μεγάθυμε, πολυλλίστη βασιλεία,/ Ευτεκνον Ζηνός γονίμην ωδίνα λαχούσα, / γειναμένη Φοίβον (Απολλωνα) τε και Άρτεμιν ιοχέαιραν./ Την μεν εν Ορτυγίη τον δε κραναή ενί Δήλωι / κλύθι, θεά δέσποινα, και ίλαον ήτορ έχουσα / Βαιν’ επι πάνθειον τελετήν τέλος ηδύ φέρουσα.>>

Το «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» (10/11ος αι. μ.Χ.), σχετικά με τη θεά Λατώ ή Ιωνικά Λητώ, αναφέρει: << Λητώ» σημαίνει κατά τον Πλάτωνα «ελεήμων» και κατ’ άλλους λήθη > ληθώ από το λανθάνω, δωρικά λαθώ: «Λητώ, παρά το λήθω το λανθάνω. Ο μεν Πλάτων, φησίν ελεητώ. Ελεήμων γαρ η θεός και πραείν και πάντα ελεούσα, κατά δε τινάς, Ληθώ. Το γαρ ήμερον και παύ εκ του επιλελήσθαι των εις αυτήν πεπλημμελημενων εμφανίζεται, ο δε Αρίσταρχος, παρά το λω το θέλω, όθεν και το λη το θελειν, Δωρικώς, επειδή ο αν τις θέλη, παρ αυτής λαμβάνει>>.

Ερείπια της Λατούς

Η αρχαία πόλη Λατώ της Κρήτης πρέπει να είναι η γενέτειρα της θεάς Λατούς, αφού η πόλη αυτή φέρει το όνομά της, οι αρχαίες πινακίδες που βρέθηκαν εκεί αναγράφουν ότι εκεί λατρευόταν η θεά Λητώ και ο Διόδωρος Σικελιώτης (5, 64 - 77) αναφέρει ότι οι περισσότεροι από τους Ολύμπιους θεούς είχαν γεννηθεί στην Κρήτη. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι οι Κρήτες λένε και μάλιστα με επιχειρήματα πως οι περισσότεροι από τους θεούς, όπως ο Δίας, η Λητώ, ο Απόλλων (=

γιος του Δία και της Λητούς), η Άρτεμη (η κόρη του Δία και της Λητούς και δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα) κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά άλλα μέρη κάνοντας αγαθοεργίες μετά τη μετάσταση τους από τους ανθρώπους, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου (δηλ. ανακηρύχτηκαν μετά θάνατο θεοί, κάτι ως ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα). Έτσι από τους τόπους και τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος που πήγαιναν και για παράδειγμα ο Απόλλωνας ονομάστηκε Λύκιος, Πύθιος και η Άρτεμη Εφεσία, Περσία.... παρόλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη(βλέπε Διόδωρος 5.77,3-8), πρβ: «των γαρ θεών φασι τους πλείστους εν της Κρήτης ορμηθεντας επιέναι πολλά μέρη της οικομεμένης, ευεργετούντας Το μεν (Απόλλωνα) Δηλιον και Λυκιον και Πύθιον ονομαζεσθαι, την δ’ (Άρτεμη) Εφεσιαν και Κρησιαν, ετι δε Ταυροπόλον και Περσιαν, αμφοτέρων εν Κρήτη γεγεννημένων...» (Διόδωρος 5.77).

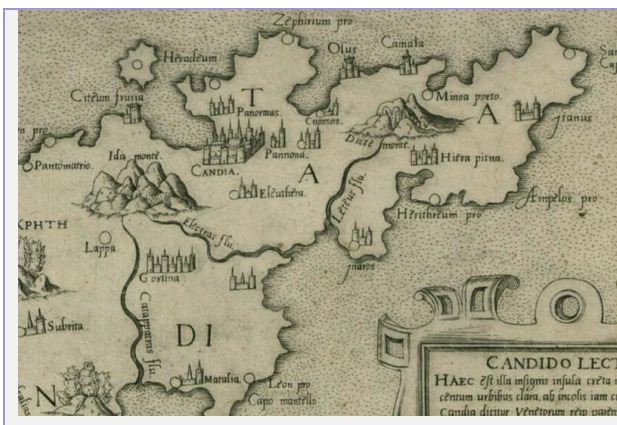
Από τις αρχαίες επιγραφές προκύπτει ότι στην αρχαία πόλη Λατώ υπήρχε και ιερό της θεάς Ειλειθυίας και προ αυτού μερικοί ισχυρίζονται ότι πολιούχος και προστάτιδα θεά της πόλης της Λατούς ήταν η Ειλειθυία, όμως αυτό είναι λάθος, γιατί: Α) Αν ίσχυε κάτι τέτοιο, η πόλη δε θα λεγόταν Λατώ αλλά Ειλειθυία. Απλά στην αρχαία πόλη Λατώ λατρεύονταν και η Ειλειθυία, επειδή ήταν βοηθός, η μαμή, της θεάς Λατούς, Β) Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει, όπως είδαμε πιο πριν, ότι ο Λήτιος Νέαρχος ίδρυσε ιερό της θεάς Λητούς στη Μακεδονία και αυτό προς χάρη της ιδιαίτερης πατρίδας του Νέαρχου και Γ) Οι τοπικές αρχαίες πινακίδες με όρκους-συνθήκες αναφέρουν ότι οι κάτοικοι τόσο της πόλης της Λατούς όσο και των γειτονικών πόλεων λάτρευαν - ορκιζόταν βασικά στη θεά Λατώ και όχι στη θεά Ειλειθυία, πρβ:

«Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ηραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθυίαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας

...". (Ορκος Λατίων – Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE CRETENSIVM TITVLIS PVLICIS QVAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAVLVS DEITERS)

« Όμνω τάν Έστιαν καί Τάνα Όράτριον και Τάνα Δικταίον και Έφραν και Αθαναίαν Όλεριαν καί Αθαναίαν Πολιάδα και Αθαναίαν Σαλμωνίαν και Απόλλωνα Πύθιον και Λατώ και Αρ[τε]μιν και Αρεα και Αφροδίταν και Κωρητας και Νυμφας και τος Κυρβάν[τας και θεός πάντας και πάσας..... (ΟΡΚΟΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ ΠΡΟΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑ – ΛΥΤΤΙΩΝ, ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ ΚΛΠ: Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Cauer by Paul Cauer, σελίδα 70)

«..... ανγράφαι δε και ταν συνθήκαν ες στάλαν λ]ιθίαν και ανθέμεν εκατέρος εν ται πόλι, οι μεν Λάτιοι εν τω ιαρώ τας Έλ[ε]υθ[υ]ίας, οι δε Όλοντίοι εν [τω]ι Ζην[ό]ς τω Ταλλαίω. θέμεν δε και άλλας στάλας, ταν μεν Κνωσοί εν τω ια[ρ]ώ τ]ω Απ[έ]λλωνος] τω Δελ[φ]ιδίω, ταν δε Λυττοί [εν τω ιαρώ τας Α-θανα[ί]ας..... Όρκος Λατίων· όμνώ τάν Ιστιά[ν και τον Ζήνα τόν Κρη-ταγενία και ταν Έφραν και τον Ζήνα τον Ταλλαίον και τον Ποσειδά[ν και ταν Αμφι-τρίταν και τον Απέλλωνα τόν Πύ]τιον και Λατών κ'άρτεμιν και Έρ[ε]α και ταν Έφρο-δίταν και ταν Έλεούθειαν και ταν Βριτό]μαρπιν και Έρμάν και Κωρήτας και Ν[ύ]μφας και τος άλλος θιός πάντας και πάσας· ή μάν έγώ τοίς Όλοντίοις έμμε[νίω εν ται φιλία και συμμαχια και ισοπολιτεία] και τοις όρκοι[ς...» (Όρκος Λατίων – Ολουντίων – Κνωσίων, Λυτίων 50-100 BC)

Map of Crete, 1562, by Marius Cartaru (Mario Cartaro) source: National Library of France
Ανατολική Κρήτη: Το βουνό Δίκτη (Dicte monte) και οι τριγύρω πόλεις της: Ηράκλειο (Candia), Πάνορμο (Pannona), Κνωσός (Cnosos), Ολούς (Ολούς), Καμάρα (Camala), Λιμάνι Μινώα (Minoa porto), Ίτανος (Itanos), Ιεράπετρα (Hierapytna), Ίνατος (inatos, Τσουτσουροσερνα (Eleutherna)

Η ΘΕΑ ΕΙΛΕΙΘΥΙΑ

Η Ειλειθυία ήταν η θεά του τοκετού, της γέννησης και του πόνου. Η Ειλειθυία δε διστάζει να απελευθερώσει τη Λητώ παρόλο που η μητέρα της η Έφρα, της το απαγόρευσε. Με τη γέννα αυτή θα γεννηθούν ο Απόλλωνας και η δίδυμη αδελφή του η Άρτεμη, καθώς και η Αλκμήνη για να γεννηθεί ο Ηρακλής. Το όνομά της προέρχεται από το ρηματικό τύπο Ελευθυία, δηλαδή η ερχόμενη και λέξη συγγενή με τη λέξη ελευθερία. «ΕΙΛΕΙΘΥΙΑ: Διά της ει διφθόγγου, και η πρώτη και η δεύτερα συλλαβή παρά γάρ το ελεύθω, το σημαίνουν το παραγίνομαι, γεγονός ελευθυία, και πλεονασμώ του ι Ελευθυία, και τροπή του υ εις ι Ειλειθυία». Η Ειλειθυία λεγόταν και: Ειληθυία, Ελεύθεια, Ελενώ, Ελευθώ. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, προέρχεται από τα αρχαία ρήματα ειλέω που σημαίνει (στενοχωρώ) και θύω που σημαίνει (τρελαίνομαι) και σύμφωνα με μια άλλη από στην κραυγή των επιτόκων που φώναζαν «ελθέ, ελθέ» με την οποία καλούσαν την θεά για βοήθεια. Τα ιερά της θεάς βρίσκονται συνήθως σε σπήλαια και η λατρεία της από την Κρήτη μεταφέρθηκε και στην υπόλοιπη Ελλάδα (Δήλο, Πάρο, Θύρα, Αμοργό, Ρόδο και Αττική).

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Η ΝΕΑ ΠΡΩΤΕΥΣΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Α. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ – ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ο Άγιος Νικόλαος Μεραμπέλλου Κρήτης, η έδρα σήμερα του Δήμου Αγίου Νικολάου, καθώς και του Νομού Λασιθίου, είναι μια πανέμορφη, μια γραφική παραλιακή πόλη, η οποία βρίσκεται στη βόρεια ακτογραμμή της Κρήτης, στη δυτική

πλευρά του κόλπου του Μεραμβέλλου και διαθέτει παρά πολύ ωραίο κλίμα, πάρα πολλά αξιοθέατα και πάρα πολλούς μύθους και θρύλους και ως εξ αυτού είναι ένας από τους πρώτους πανελληνίως, αλλά και παγκοσμίως, τουριστικούς πόλους έλξης. Επί Ενετοκρατίας (1204 – 1669), η περιοχή στην οποία βρίσκεται ο Άγιος Νικόλαος ονομάστηκε «Mirabel (λατινικά mirabellum) > Μιραμβέλ(λ)ου ή Μεραμπέλ(λ)ου (bello = καλός, ή, ό, ωραίος, α, ο, έξοχος, η, ο... mira = θέα > Καλλιθέα, Ωραιοθέα) εξ αιτίας της θαυμάσιας, υπέροχης, έξοχης, υπέροχης, εκπληκτικής, καταπληκτικής θέας που διαθέτει. Από εκεί μετά ονομάστηκε έτσι και η επαρχία και το κάστρο της (Castel Mirabel), καθώς και ο Κόλπος Μεραμπέλου.

Ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» μας πληροφορεί από τη μια ότι ο κόλπος Μεραμπέλου επί εποχής αρχαίας Ελλάδας καλούνταν «Δικταίος όρμος», επειδή αποτελεί αγκάλη του θεϊκού όρους της Δίκτης («είργε χθονί πείσματ' ανάψαι Δικταίην όρμοιο κατερχόμενους επιωγήν...», Απολλώνιος Ρόδιος «Αργοναυτικά» Δ 1638 – 1670) και από την άλλη ότι εκεί, στο όρος Δίκτη, γεννήθηκε και ανατράφηκε ο θεός Δίας, ο πατέρας των θεών και των ανθρώπων: «οι δε τέως μακάρεσσι Θεοίς Τιτήσιν άνασσον, όφρα Ζευς έτι κούρος, έτι φρεσί νήπια ειδώς, Δικταίο νάϊεσκεν υπο σπέος, οι δε μιν ούπω γηγενέες...» (Απολλώνιος, Αργοναυτικά, Α, 507 – 511). Το αυτό αναφέρει και ο Ησίοδος στη «Θεογονία» κ.α. Ο Απολλώνιος Ρόδιος μας πληροφορεί επίσης ότι οι πρώτοι θνητοί (άνθρωποι) που διάλεξαν να επισκεφτούν ως τουρίστες και με πλοίο τον πανέμορφο (Mirabel) Δικταίο όρμο ή άλλως Κόλπο Μεραμπέλου ήταν οι Αργοναύτες με το πλοίο «Αργώ», οι οποίοι, φθάνοντας εκεί, από τη μια δολοφόνησαν το γίγαντα Τάλω, αφού πρώτα τον μάγεψε η Μήδεια, για να τους αφήσει να πλησιάσουν την Κρήτη, επειδή αυτός τους είχε περάσει για εχθρούς και τους λιθοβολούσε, και από τη άλλη, για να εξευμενιστούν, έκτισαν ιερό προς χάρη της Κρητικής (Μινωίδος) Αθηνάς (βλέπε Απολλώνιος Ρόδιος «Αργοναυτικά» Δ 1638 – 1670).

Ο Δικταίος όρμος ή άλλως Κόλπος Μεραμπέλου την αρχαία εποχή ήταν ο πιο διάσημος τόπος του κόσμου, της γης, όχι μόνο γιατί βρίσκεται στις αγκάλες του θεϊκού όρους της Δίκτης, του ιερού βουνού, στο οποίο δε γεννήθηκε μόνο ο Δίας, αλλά και γιατί πολλοί άλλοι θεοί γεννήθηκαν εκεί, όπως η Λατώ εξ ου και η εκεί πόλη Λατώ, ο Απόλλωνας, ο οποίος βρήκε και δίδαξε τους ντόπιους τα έγχορδα όργανα, δηλαδή το τόξο και την κιθάρα με τη μουσική της και γι αυτό αναγορεύτηκε από τους Κρήτες θεός της Μουσικής, η Εστία, η Δήμητρα κ.α. (βλέπε Διόδωρος Σικελιώτης 5,64- 77).

Λόγω απο τη μια της ομορφιάς του τοπίου και από την άλλη της φιλοξενίας των κατοίκων η θεά Ρέα διάλεξε να έρθει εκεί, στο όρος Δίκτη, και να γεννήσει το θεό Δία και ακολούθως τον άφησε εκεί, για να τον αναθρέψουν οι Κ(ου)ρήτες. Για τον ίδιο λόγο ο Δίας μετά, όταν ανδρώθηκε, απήγε εκεί, και συνευρέθηκε μαζί της στο Δικταίο άντρο, την πριγκίπισσα της Φοινίκης Ευρώπη, καθώς μας πληροφορεί ο Λουκιανός, καρπός της αγάπης των οποίων ήσαν τρία παιδιά, ο Μίνωας, ο Ραδάμανθυς και ο Σαρπιδόνας: «επει δε επέβη τη νήσω (Κρήτη) ο μεν ταύρος ουκέτι εφαινετο, επιλαβόμενος δε της χειρός ο Ζεύς απήγε την Ευρώπην εις το Δικταίον άντρον ερυθρίωσαν και κάτω ορώσαν...», (Λουκιανός Σαμωσατέας, Ενάλιοι Διάλογοι, 15, 4). Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (βλέπε συνδυαστικά: Ηρόδοτος Α, 2 – 5, Α 57 – 58, Α, 172 – 173, Ζ 169 – 171, Δ, 45, Γ 122), την απαγωγή της Ευρώπης απο τη Φοινίκη την έκανε με πλοίο ο δωρικής καταγωγής βασιλιάς της Κνωσού Αστέριος (και δεν ήταν αυτός που υιοθέτησε τα παιδιά του Δία), η οποία ήταν και μια απο τις αιτίες που έγινε μετά ο τρωικός Πόλεμος.

Ακολούθως χιλιάδες πιστοί κατέφθαναν εδώ κάθε χρόνο με πλοία προκειμένου από εκεί να πάνε να προσκυνήσουν στο Δικταίο άντρο, αλλά και στο ιερό του Δικταίου Δία στην Πραισό. Τα ευρήματα του Ναυαγίου που ανακάλυψε η Εφορία Εναλίων Αρχαιοτήτων βορειοανατολικά του λιμένος Αγίου Νικολάου, κοντά στη νήσο Ψείρα, χρονολογούνται περί το 2.000 π.Χ., άρα είναι μινωικά και από τα αρχαιότερα ναυάγια στον κόσμο!

Τα αξιοθέατα τόσο εντός του δήμου Αγίου Νικολάου όσο και εντός του νομού Λασιθίου, όπου είναι πρωτεύουσα ο Άγιος Νικόλαος, είναι πάρα

πολλά, αναριθμητά: Οι αρχαίες – νέες πόλεις: Ιεράπυτνα > Ιεράπετρα, Ση-
τεία, Μίλατος, Πραισός κλπ, Δικταίο άντρο, Δικταίο ιερό κλπ κλπ. Σε μικρή
απόσταση στα νότια του Αγίου Νικολάου, στη θέση «Γουλάς», βρίσκονται τα
λείψανα της αρχαίας πόλης Λατώ ή Καμάρα και γι αυτό, και σωστά, ο Άγιος Νικό-
λαος θεωρείται το επίνειο, αλλά και η συνέχεια της αρχαίας πόλης αυτής. Η εν λόγω
αρχαία πόλη είναι η ιδιαίτερη πατρίδα της θεάς Λατούς ή Ιωνικά Λητούς, εξ ου και
το δεύτερο όνομα της, καθώς και του διασημότερου των εκστρατευσάντων με το Μ.
Αλέξανδρο στην Ασία και Αφρική, του ναύαρχου Νέαρχου, καθώς αναφέρει ο Στέ-
φανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» (στις πόλεις: Λητή, Καμάρα κ.α.). Ο Βυζάντιος ανα-
φέρει επίσης ότι ο Νέαρχος, προς χάρη της πόλης αυτής και της θεάς της, ίδρυσε
ιερό της Λητούς και πόλη με το όνομα Λητή στη Μακεδονία. Χαρακτηριστικό αξιο-
θέατο και γνώρισμα του «Αγίου», όπως αποκαλούν οι ντόπιοι την πόλη, είναι η γρα-
φική «λίμνη» ή άλλως **Βουλισμένη» (= βούλιαγμα γης), που σήμερα βρί-
σκεται στο κέντρο της πόλης, ενώ παλιά ήταν εκτός. Στην πραγματικότητα
είναι ένας μεγάλος λάκκος (ενετικά lago > λακίδα – λασιίδα), που φαίνεται
να δημιουργήθηκε από πτώση μετεωρίτη. Τελευταία, με τεχνητό κανάλι που
ανοίχθηκε το 1870, επικοινωνήσε με τη θάλασσα.** Οι σημερινοί μύθοι και θρύ-
λοι θέλουν τις θεές Αθηνά και Άρτεμη να λούζονται σε αυτή, όμως εγώ προσωπικά
έχω δει και θεές του βορά, φανταστικές κούκλες, να καταφτάνουν με κόπτερα και
παντός είδους μεταφορικά μέσα και να λούζονται στις εκεί φανταστικές παραλίες.
Με τη Λίμνη συνδέονται και θρύλοι, όπως ότι δεν υπάρχει πυθμένας, και ότι η Λίμνη
συνδέεται με το ηφαίστειο της Σαντορίνης κ.α..

Ένα επίσης σημαντικό αξιοθέατο του Δήμου Αγίου Νικολάου είναι η νήσος Σπι-
ναλόγκα (ενετικά spina Loga = μακρύ αγκάθι), στο οποίο υπάρχει ενετικό φρούριο
(Caste di Spina Loga), το οποίο αφενός κτίστηκε το 1579 και αφετέρου χρησιμο-
ποιήθηκε μετά την Τουρκοκρατία ως λεπροκομείο.

Σήμερα ο δήμος Αγίου Νικολάου σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας, είναι ο
δεύτερος σε πληθυσμιακό μέγεθος δήμος του νομού Λασιθίου, μετά από το δήμο
Ιεράπετρας, σύμφωνα τις απογραφές πληθυσμού ΕΣΥΕ 2001 και 2011. Αποτελείται
από πολλούς οικισμούς, ορισμένοι εκ των οποίων, όπως ο Άγιος Νικόλαος, η Ελού-
ντα κ.α., διακρίνονται από υψηλή φήμη και διεθνή αναγνώριση για τους λόγους που
προαναφέραμε.

B. ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΜΕΡΑΜΠΕΛΟ ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Οι ονομασίες Μεραμπέλ(λ)ο (Mirabel) για την επαρχία, Άγιος Νικόλαος για τον
οικισμό (Bourgo di S. Nicolo) και λιμάνι Αγίου Νικολάου (Porto S. Nicolo) είναι ενε-
τικές, όπως και τόσες άλλες των τοπωνυμίων της Κρήτης, πρβ: Σπιναλόγκα (Spina
Loga), Λασιθί (Lasciti > Lassiti > Λασιθί), Σούδα (Suda), Μονοφάτσι (Bonofacio
/Μονοφacio), Καστέλι Πεδιάδος (Castel) κ.α. Υπενθυμίζεται ότι οι Βενετοί κατείχαν
την Κρήτη από το 1204 έως το 1669, δηλαδή κάπου 465 χρόνια, οπότε εξ αυτού
πολλά κρητικά μέρη και οικισμοί έχουν ενετικές ονομασίες. Επί ενετοκρατίας αρχικά
με την ονομασία Mirabel > Μραμβέλ(λ)ου ή Μεραμπέλ(λ)ο καλούνταν η επαρχία και
από εκεί μετά ονομάστηκαν έτσι το φρούριο (Castel Mirabel) και ο κόλπος της
επαρχίας Μεραμπέλου. Ο οικισμός καλούνταν Αγίου Νικολάου (Sun Nicolo), όμως,
επειδή ήταν και οικισμός του φρουρίου καλούνταν Χωριό (Burgo) ή Καστέλι Μερα-
μπέλου («Mirabel proprio Αγίος Νικόλαος»)

Μάλιστα στους ενετικούς χάρτες ο οικισμός αυτός άλλοτε αναγράφεται S.
Nicolo και άλλοτε καστέλι Μεραμπέλου (Castel Mirabel) ή και τα δυο. Για παρά-
δειγμα ο χάρτης του Claudius Ptolemaeus («tabula neoterica Crete sive Candie
insule 1513», αναφέρει S. Nicolo. Ομοίως ο χάρτης του Johannes Schott,
Strasbourg, 1513 αναφέρει S. Nicolo, ενώ ο χάρτης του Giorgio Calapoda, Carte
Nautiche, Anno 1563, Pal. Ducale, Venezia αναφέρει «castel Mirabel». Επίσης χάρ-
της Κρήτης του Abraham Ortelius: Cyprus Insula [with] Candia, Olim
Creta, Antwerp 1581 γράφει «Sun Nicolo». Ομοίως ο χάρτης Giovanni Antonio
Magini: Candia Insula Olim Creta, Venice / 1596 γράφει «Sun Nicolo» Ο Χάρτης
Gerard Mercator: Candia cum Insulis aliquot circa Graeciam [Insets of Corfu,

Zante, Milo, Nicosia, Santorini and Scarpanto, Amsterdam / 1619 γράφει: "S. Nicolo".

Σύμφωνα με την τοπική παράδοση (αφήγηση του Μεραμπελιώτη πρόεδρου Εφετών κ. Μανώλη Σεργάκη), η επαρχία που σήμερα καλείται Μεραμβέλου ονομάστηκε έτσι από τους Ενετούς, provincia Mirabello, επειδή είναι θαυμάσια, εκπληκτική, καταπληκτική, υπέροχη κλπ από άποψης θέας και κλίματος. Μάλιστα εκτός των άλλων είναι κατάφυτη και από αμυγδαλώνες (σήμερα υπερισχύουν οι ελαιώνες), που, όταν ανθίζουν, είναι το κάτι άλλο από άποψης ομορφιάς και μυρωδιάς. Πράγματι η λέξη Mirabel είναι ιταλική, σύνθετη από τις λατινικές: *belus, a, um* = όμορφος, η, ο, ωραίος, α, ο, καλός, ή, ό και *mira* = τμήμα/σκόπευση, θέα και συνεπώς *mirabelo* > Μεραμπέλο ή Μιραμβέλο σημαίνει περιοχή, επαρχία με ωραία ή καλή θέα > Καλλιθέα, Ωραιοθέα (*mirabile*). Πρώτα ονομάστηκε έτσι, δηλαδή *mirabel* από τους Ενετούς η επαρχία (*provincial Mirabel*) και μετά από εκεί το φρούριο «Castel di Mirabel» που κτίστηκε εκεί, καθώς και ο κόλπος Μεραμπέλλου κ.α. Το αυτό έγινε και με τις άλλες περιοχές, π.χ.: *Belvedere / Bonicacio* > η επαρχία Μονοφάτσι (ωραιοπρόσωπη) και *castle Belvedere, Suda* (δίοδος) και *Castel di Suda* κ.α.

Η Ονομασία Μεραμπέλο είναι εννοιολογική μετάφραση της ελληνικής ονομασία «Κάλιστον ορον.» Ο γεωγράφος ΣΚΥΛΑΞ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ - HECATAEI MILESII FRAGMENTA. SCYLACIS CARYANDENSIS PERIPLUS (4ος αιώνας π.Χ.) αναφέρει ότι ανατολικά (ήλιον ανίσχοντα) της Κρήτης βρίσκεται το Κάλιστον όρις και οι πόλεις Ολούντα (Ελούντα), Πάνονα και Λύκτος: «...Προς Βορέαν δε άνεμον **όρος κάλλιστον**, και λιμήν εν αυτώ **Όλους και Πάν**. Εν μεσογεία δε **Λύκτος**, και διήκει αύτη αμφοτέρωθεν,...

Μερικοί λένε ότι η ονομασία του οικισμού «Άγιος Νικόλαος» στο Μεραμπέλο προήλθε από το εκκλησάκι του Αγίου Νικόλαου που βρίσκεται στη μικρή χερσόνησο Αμμούδι ή Μπουρίνι, το οποίο κτίστηκε κάπου τον 8ο αι. μ.Χ. Ωστόσο αυτό δεν είναι αληθές, γιατί αφενός δεν υπάρχει μαρτυρία που να λέει κάτι τέτοιο και αφετέρου ο εν λόγω ναός και δεν είναι πολιούχος της εν λόγω πόλης και βρίσκεται κάπου δυο χιλιόμετρα μακριά από την πόλη αυτή. Απλώς αυτό εικάζεται σήμερα λόγω του ότι πολλοί οικισμοί πήραν το όνομά τους από την εκκλησία τους, όμως αυτό θα μπορούσε να είχε συμβεί και εδώ, αν η εν λόγω εκκλησία ήταν πολιούχος ή εντός του ενετικού κάστρου ή εντός του εν λόγω ενετικού οικισμού, όμως κάτι τέτοιο δε συμβαίνει. Σημειωτέο ότι ο εν λόγω ναός είναι και σχετικά πολύ μικρός, άρα απλά είναι ένα εξωκλήσι που κι αυτό φέρει το όνομα του Αγίου Νικολάου.

Κατ' άλλους ο Άγιος Νικόλαος ονομάστηκε έτσι από το νησί Άγιος Νικόλαος που βρίσκεται πριν από το λιμάνι του και το οποίο αφενός αναφέρεται στην έκθεση του Βενετού Francesco Basilicata ("il Regno di Candia", Venis 1630 μ.Χ., Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας) και αφετέρου σήμερα μετονομάστηκε σε Άγιος Αντώνιος ή Άγιοι Πάντες από τις εκκλησίες που κτίστηκαν εκεί μετά, κάτι που επίσης είναι αυθαίρετο.

Δεδομένου ότι αφενός η λατρεία του Αγίου Νικολάου μας ήλθε από τη Ιταλία, από το Μπάρι μέσω Βενετίας (ο Άγιος Νικόλαος, όπως θα δούμε πιο κάτω, ήταν επίσκοπος στην Ιταλία και ο προστάτης Άγιος καταρχήν των αλιέων και ναυτικών της Βενετίας) και αφετέρου οι Βενετοί για λόγους σκοπιμότητας (εν ονόματι...) ονόμαζαν κάστρα και περιοχές (νομούς, επαρχίες κλπ) της Κρήτης με ενετικά ονόματα και κυρίως με αυτά των συνοικιών ή των αγίων των συνοικιών της Βενετίας, αν και τα μέρη αυτά δεν είχαν κατ' ανάγκη σχετική εκκλησία, άρα η ονομασία του Καστελιού (οικισμού, φρουρίου και εξωκλήσιου) «S. Nicolo > Άγιος Νικόλαος» («Mirabel proprio Άγιος Νικόλαος») δόθηκε από τους Ενετούς και προέρχεται από το νησί και το ναό του S. Nicolo (Αγίου Νικολάου) της συνοικίας των Νικολαϊτών αλιέων και ναυτικών της Βενετίας, οι οποίοι, όπως θα δούμε επίσης πιο κάτω, ήσαν Έλληνες. Άλλωστε και η ονομασία Mirabel είναι σύνθηες τοπωνύμιο στην Ιταλία.

Και το ότι οι Ενετοί ως κατακτητές ονόμαζαν τα κάστρα και τις περιοχές (επαρχίες και νομούς) της Κρήτης για λόγους σκοπιμότητας κυρίως με τα ονόματα των συνοικιών ή των αγίων των συνοικιών της Βενετίας, αν και αυτά δεν είχαν κατ' ανάγκη σχετική εκκλησία, πρβ π.χ. τις ονομασίες των πρώτων διοικητικών περιφερειών επί Ενετοκρατίας: *sexterium* > *Sexterio Canagerio / S. Apostolo* (περιλάμβανε

τις επαρχίες: Settia, Gerapetra, Mirabello, Lasiti), Sexterio San Marcos (περιλάμβανε τις επαρχίες Belvedere, Pediata - Pesocunava), Sexterio Santa Croce (Σταυρού, περιλάμβανε τις επαρχίες Bonifatio, Novo. Priotisa), Sexterio Castelo (περιλάμβανε τις επαρχίες Milopotamum, Arium = Άγριο, Arano fiurite = Σύβριτος ή Αμάρι), Sexterio San Polo (Αγίου Παύλου, περιλάμβανε τις επαρχίες Calamona, Cato fiuriten = κάτω Συβριτος, Psichium = Ψυχρό), Sexterio Dorsuduro (περιλάμβανε τις επαρχίες Cuffo, Cama = Κίσσαμος, Unicornu = Σέλινο).

Σημειώνεται ότι:

1) Αφού ο ναός Αγίου Νικολάου στο Αμμούδι βρίσκεται κάπου δύο χιλιόμετρα μακριά από την ενετική πόλη του Αγίου Νικολάου, αν κάτι ονομάστηκε έτσι από τον εν λόγω ιερό ναό, αυτό είναι το εκεί λιμάνι και μετά από αυτό ο οικισμός του Καστελιού Μεραμπέλλου. Ωστόσο και αυτό δεν ισχύει, γιατί,

A) Εκτός από το εξωκλήσι και το κάστρο του Αγίου Νικολάου στο Μεραμπέλο υπήρχε και νησί Αγίου Νικολάου, όπως είδαμε πιο πριν. Στην «Κρητική Χωρογραφία» Ιωάννου Εμμ Νουχακη (1903) διαβάζουμε: «Άγιος Νικόλαος και Άγιος Αντώνιος νυν Άγιοι Πάντες εισι δυο μικραί νησίδες κείμεναι κατ' έμπροσθεν του της Καμάρας όρμου, τον οποίον ασφαλίζουν εξ ανατολών. Συγκοινωνούν θαλασσίως εκ Χουμεριάκου εντός ½ ώρας δια ξηράς δ' εξ αυτού μέχρι της παραλίας».

B) Αν είχε συμβεί κάτι τέτοιο, θα έπρεπε να υπήρχε άλλο όνομα για την πόλη και άλλο για το λιμάνι, όμως κάτι τέτοιο δεν ισχύει, γιατί πάντα ο οικισμός που σήμερα λέγεται Άγιος Νικόλαος Μεραμπέλου εξ αρχής ονομαζόταν άλλοτε σκέτα S.Nicolo και άλλοτε «mirabell proprio Άγιος Νικόλαος» βλέπε συγκριτικά και π.χ. την έκθεση-απογραφή του Ενετού Pietro Castrolilaca ("Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", Venis 1583, Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας) και τους χάρτες: Claudius Ptolemaeus («tabula neoterica Crete sive Candie insule» 1513), Johannes Schott (Strasbourg, 1513), [Giovanni Francesco Camocio](#) («Candia vel Creta insula» Venice 1571), Abraham Ortelius («Cyprus insula, candia olim Creta» 1570) Frederick De Wit ("Insula Candia ejusque Fortificatio..." Amsterdam 1680) κ.α., Vincenzo Maria Coronelli («Isola, e Regno Di Candia Dunso ne Suoi Territory VENICE» 1690), Nicolo Nelli («Candia» 1573), Ciovanni ville («Isle et Royaume de Candie», paris 1665) κ.α.

2) Η αρχιτέκτονας μηχανικός της 13ης ΕΒΑ κ. Δάφνη Χρονάκη, σχετικά με τον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου στο Αμμούδι λέει τα εξής: «Ο ναός είναι πετρόκτιστος και μονόχωρος τρουλλαίος, που οικοδομήθηκε, το πιθανότερο, λίγο πριν την αραβική επικράτηση (827/28 μ.Χ.). Αυτό συμπεραίνεται λόγω του ανεικονικού διακόσμου που έχει το πρώτο, αρχαιότερο στρώμα τοιχογραφιών, το οποίο κοσμήθηκε την περίοδο της Εικονομαχίας. Επομένως ο ναός χτίστηκε πριν από την αναστήλωση των εικόνων, που έγινε το 843 μ.Χ. Επειδή όμως η Κρήτη είχε καταληφθεί από τους Άραβες το 827/828 μ.Χ., ο ναός πρέπει να είχε ήδη κατασκευαστεί και εικονογραφηθεί». Ωστόσο ο εν λόγω ναός μπορεί και να μην είναι του 8/9ου αι., γιατί :

A) Δεν υπάρχει σαφή μαρτυρία που να λέει κάτι τέτοιο, αλλά εκτίμηση, άρα μπορεί να είναι και λάθος.

B) Οι Καθολικοί (Ενετοί κ.α.) τις εκκλησίες τους τις φτιάχνουν χωρίς εικόνες οπότε το ότι η εν λόγω εκκλησία αρχικά ήταν «ανεικονική» αυτό μπορεί να σημαίνει και ότι ήταν δημιούργημα ενετικό και όχι ότι κτίστηκε επί Βυζαντινών και οι εικονομάχοι της αφαίρεσαν τις εικόνες. γ) Και οι Τούρκοι, όταν κατέλαβαν την Κρήτη, άλλες εκκλησίες τις μετέτρεψαν σε τζαμιά ή βαλανεία και άλλες τις κατέστρεψαν, καθώς αναφέρεται στην «Ιστορία Κρητικών επαναστάσεων» Κριτοβουλιδή, Ζαμπέλιου και Κονδυλάκη (1893). Μάλιστα η παράδοση λέει ότι τότε πολλές εκκλησίες είτε τις σοφαντίζονταν είτε τους αφάνιζαν τις εικόνες και τι τοιχογραφίες τους, για να μη φαίνονται ότι ήσαν εκκλησίες και που επι Κρητικής Πολιτείας ξαναέγιναν εκκλησίες,

Γ) Επί Ενετών κτίστηκε και η εκκλησία του Αγίου Νικολάου στο Οροπέδιο Λασιθίου στη θέση «Στου Μόρο», η οποία σώζεται ακόμη, καθώς και οι μεγάλες αποθήκες που υπήρχαν εκεί, όμως μη σωζόμενες σήμερα, βλέπε: Raffaele Monanni, Descrizione topografica di Candia, 1631, 22. p. 141: Lassiti campagna (il Moro).

Στις αποθήκες αυτές ο τότε Καστελάνος Μορο, εξ ου και η περιοχή εκεί σήμερα λέγεται «Στου Μόρο», συγκέντρωνε τα σιτηρά του κάμπου Λασιθίου.

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΩΝ ΜΥΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΑΣ

Ο Άγιος Νικόλαος, σύμφωνα με τις εγκυκλοπαίδειες, είναι άγιος της Ορθόδοξης, αλλά και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Έζησε τον 4ο αιώνα μ.Χ. στα Μύρα της Λυκίας, γι' αυτό και αναφέρεται και ως Νικόλαος των Μύρων ή Νικόλαος του Μπάρι στη Δύση, καθώς στο Μπάρι βρίσκονται τα οστά του. Στη Δύση η γιορτή του Αγίου Νικολάου, που λέγεται Santa Claus (σύντμηση του Santa Nicolaus), συνδέεται με τα Χριστούγεννα και με την ανταλλαγή δώρων που γίνεται τότε. Στην Ελλάδα συνδέεται με τη θάλασσα, είναι ο προστάτης των ναυτικών και των αλιέων.

Σε έγγραφο του 1908 του Αρχιμανδρίτη Αγαθάγγελου Ξηρουχάκη, εφημέριου της εν Βενετία ελληνικής εκκλησίας, το οποίο δημοσιεύεται ως πρόλογος στην έκδοση του βιβλίου «Κρητικός Πόλεμος» του Μαρίνου Τζάνε, του επικαλούμενου και Μπουνιαλή, έκδοση Τεργέστη 1908, αναφέρονται τα εξής: Με την ονομασία Άγιος Νικόλαος ονομαζόταν μια από τις τελματώδεις νησίδες που είχαν εκχερσωθεί και συνοικιστεί και αυτές μετά αποτέλεσαν τη Βενετία. Η νησίδα αυτή πήρε την ονομασία Άγιος Νικόλαος από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου που κτίστηκε εκεί προς χάρη του επισκόπου των Μύρων. Ο Άγιος αυτός ήταν πάτρωνας (προστάτης) των Ελλήνων ναυτικών και στην εν λόγω νησίδα συνοικισθέντων πρώτων αλιέων και ναυτικών. Η ανατολική προέλευση του Αγίου Νικολάου και ο κατεξοχήν ελληνικός θαλάσσιος ορισμός αποδεικνύουν περίτρανα την εξ Ελλάδος προέλευση των πρώτων οικιστών της νησίδας ταύτης, γνωστών υπό το όνομα Νικολαϊτών.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

Castel di Mirabelo του Raffaele Monanni, Descrizione topografica di Candia, 1631 μ.Χ. (Οχυρώσεις της Κρήτης Μ. Ανδριανάκης, www.archaiologia.gr)

Α) Δεν είναι αληθές ότι ο Άγιος Νικόλαος επί Τουρκοκρατίας ονομαζόταν Μανδράκι και μετά μετονομάστηκε σε Άγιος Νικόλαος, όπως λένε μερικοί, αφού αυτό δεν το συναντούμε σε κανένα χάρτη ή συγγραφέα της τότε. Απλά η ονομασία «Μανδράκι» είναι λαϊκή. Έτσι τον αποκαλούσαν παλιότερα, επειδή από τη μια υπήρχε η Νεάπολη, η οποία είχε γίνει πόλη, λόγω του ότι αυτή ήταν πρωτεύουσα, και από την άλλη στον Άγιο

Νικόλαο υπήρχαν ακόμη μάντρες, άλλες για βάρκες (το ίδιο το λιμάνι του Αγίου Νικολάου μοιάζει με μάντρα, αφού σχηματίζεται – περιστοιχίζεται με τα νησάκια Αγίου Αντωνίου και Αγίου Νικολάου ή άλλως Άγιοι Πάντες) και άλλες για κατσίκια. Μάνδρα στην κρητική διάλεκτο σημαίνει ο περιφραγμένος τόπος όπου περιορίζονται ζώα ή βάρκες, λέξη αρχαία ελληνική, αλλά και λατινική, πρβ και «Μανδράκι» = μικρό λιμάνι: Ρόδου, Νισύρου κ.α.

Β) Δεν είναι αληθές ότι ο Άγιος Νικόλαος παλιότερα, επί Τουρκοκρατίας, ονομαζόταν Βουλισμένη. Η Βουλισμένη είναι διαφορετικός οικισμός από αυτόν του Αγίου Νικολάου. Απλά επί ενετοκρατίας (1204-1669) στην έκθεση του Francesco Basilicata ("il Regno di Candia", 1630 μ.Χ.) αναφέρεται ότι επί τότε το Καστέλι Μεραμπέλου λεγόταν και με την ονομασία Βουλισμένη από τη λίμνη που υπάρχει εκεί, κάτι που ίσως τότε να ίσχυε και να λεγόταν ως δεύτερη ονομασία. Πάντως και τότε υπήρχε χωριό με την ονομασία Βουλισμένη (Vulismeni), βλέπε π.χ. "Περιγραφή Κρήτης Barozzi, έκθεση Κρήτης Castrolifalca κ.α., που ήταν διάφορος από αυτόν του Αγίου Νικολάου.

Γ) Δεν είναι αληθές ότι η λίμνη «Βουλισμένη» του Άγιου Νικόλαου σχηματίστηκε, επειδή εκεί τα πετρώματα ήσαν ασβεστολιθικά και τα έλειωσε το νερό ή η θάλασσα, κάτι όπως έγινε, λέει, και με το Οροπέδιο Λασιθίου, όπως ισχυρίζεται σε βίντεο-συνέντευξη του ένας Γεωλόγος - Καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Και δεν είναι αληθές, γιατί απλούστατα αυτό θα ίσχυε, αν εκεί δεν είχαμε κλειστή λίμνη, αλλά τρεχούμενα νερά ή κάπως μεγάλη θάλασσα, ώστε να απομακρύνουν τα ρεύματα τα ασβεστώματα, τις πέτρες, τα χώματα κλπ. Όμως εδώ δεν έχουμε κάτι τέτοιο, αλλά απλά ένα μεγάλο βούλιαγμα γης ή άλλως λάκκο (ενετικά lago), μια μεγάλη λατσίδα (= λακκίδα), που απλά γέμισε με νερά και που πρόσφατα του έγινε ένα αυλάκι ή άλλως κανάλι, ώστε να επικοινωνήσουν τα νερά της λίμνης με αυτά της θάλασσας, ώστε να ξεβρομίσουν. Κάτι τέτοιο ισχύει και στο Οροπέδιο Λασιθίου. Λάκκος ήταν και είναι και το Οροπέδιο Λασιθίου, απλά πολύ μεγάλος. Εδώ ο λάκκος δε γέμισε με νερά, βέβαια, αν έχουμε πολλές βροχές το παθαίνει, επειδή τα νερά του οδηγούνται από κανάλια (βάγγες, λίμνες = αποθετήρια αυλάκια) στον καλούμενο χώνο. Σχημάτισε επίπεδη επιφάνεια από τα χώματα που έφεραν εκεί τα ποτάμια. Κατά την τοπική παράδοση, όμως είναι και κάτι που φαίνεται και δια γυμνού οφθαλμού, η περιοχή της Δίκτης δέχθηκε στο παρελθόν γεωλογική αναταραχή και έτσι άλλα μέρη της βούλιαξαν, όπως η περιοχή στο χωριό Βουλιαγμένη στο Μεραμπέλο και άλλα ανυψώθηκαν, όπως η Δίκτη και το Οροπέδιο Καθαρού, που από τα χαμηλά και από μέρος όπου ζούσαν ιπποπόταμοι, όπως ομολογούν τα εκεί ευρήματα, βρέθηκαν στα ψηλά. Κατά τον Evans παλιά είχαν πέσει και μετεωρίτες (βαίτυλο) στην Κρήτη και ένας από αυτούς είχε πέσει στο Οροπέδιο Λασιθίου και σχημάτισε εκεί το Δικταίο άντρο, όπως μαρτυρεί, λέει, η Τράπεζα προσφορών του, η οποία είναι κατασκευασμένη από βαίτυλο (βλέπε Α. J. Evans «Mycenaean Tree and Pillar Cult and Its Mediterranean Relations»)

Γ. ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΑΠΟ ΠΟΙΟΝ ΚΤΙΣΤΗΚΕ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΜΕΡΑΜΠΕΛΟΥ ΚΑΙ Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΕΡΑΜΠΕΛΟΥ

Στην έκθεσή του ο Ενετός Pietro Castrolifaca ("Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia", 1583) αναφέρει ότι ο οικισμός στο Καστέλι Μεραμπέλου καλούνταν «Mirabel proper Άγιος Νικόλαος/S. Nicolo». Ο Ενετός Marco Boschini's στο "Il Regno tutto di Candia" (Venice 1651) αποκαλεί τον Άγιο Νικόλαο Borgo. Η λέξη Borgo ή b(o)urgo σήμαινε τότε «οχυρωμένη ομάδα κατοικιών που αποτελούν δήμο με ειδικά καθήκοντα και προνόμια», έννοια που στα κρητικά λέγεται με την κρητο-ενετική λέξη «Καστέλι». Στα ενετικά το χωριό καλούνταν casali.

Το πότε επακριβώς κτίστηκε το φρούριο (Castel) και πότε ακριβώς άρχισε να κατοικείται ο εκεί δήμος (borgo) του δεν είναι μέχρι στιγμής εξακριβωμένο. Σίγουρα πρώτα ονομάστηκε Mirabello η περιοχή, όπως θα δούμε πιο κάτω, και μετά το Καστέλι, και Καστέλι και οικισμός δημιουργήθηκαν επί Ενετών και όχι πρωύτερα (επί Ρωμαίων ή Γενουατών ή Βυζαντινών κλπ), αφού, α) Αυτό αναφέρει η παράδοση, τουλάχιστον στα μέρη τα δικά μου, β) Πιο πριν, επί Σαρακηνών και Β' Βυζαντινής περιόδου, δεν κτίζονταν παραλιακές πόλεις λόγω των πειρατών και αυτές που είχαν κτιστεί μεταφέρθηκαν πιο εσωτερικά πλην του Χάντακα, επειδή είχε μεγάλο Κάστρο, παραλιακές πόλεις έκτιζαν οι Ενετοί λόγω του ότι ήταν θαλασσινός λαός γ) Δεν έχουν ονόματα ελληνικά, αλλά ιταλικά (Mirabel, S. Nicolo), δ) οι Γενουάτες κατείχαν για πολύ λίγα χρόνια την Κρήτη, από το 1204-1211, ε) Το κάστρο εμφανίζεται αρκετά χρόνια μετά από τότε που κατέλαβαν οι Ενετοί την Κρήτη.

Παλαιότερη μαρτυρία για την ύπαρξη του φρουρίου Μεραμπέλου που έχουμε εντοπίσει μέχρι στιγμής είναι του 1341, άρα το Καστέλι Μεραμπέλου κτίστηκε κάπου μεταξύ 1210 - 1300. Αναφέρεται στο βυζαντινό έγγραφο που δημοσίευσε το 1860 ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος στα «ιστορικά Σκιαγραφήματα» και με τον τίτλο «Απόσπασμα εξ ανεκδότου συγγραφής, επιγραφομένης «Τα Πάθη της Κρήτης επί Ενετών», όπου γίνεται λόγος για παράδοση των φρουρίων Μεραμπέλου και Ιεραπέτρας στους επαναστάτες κατά την επανάσταση των Ψαρομηλιγγών, 1341-1347 μ.Χ., πρβ: «Πολιορκίας τεθείσης εις Σιτειάν, η πόλις παρεδόθη προς τούς Ψαρομηλιγγας την αυτήν δε τύχην υπέστησαν μετά παρέλευσιν μηνών τινων ή Ρεθύμνη, και τα Χανία, πλην

δου έτερων φρουριών, **του της Ιεράπετρας και του Μιραβέλλου** (ολίγον απεχόντων των ορέων του Λασσιθίου), άπερ περιήλθον το επόμενον έτος εις τας χείρας των ανταρτών. Εν συντόμω, τα πράγματα προέβησαν ούτως εκ συμφώνου και μετά τοιαύτης δραστηριότητος, ώστε εντός μιας εξαιτίας, τω 1347, παν ίχνος λατινισμού, εκκλησιαστικού τε και διοικητικού, και τιμαριωτικού, εξηλείφθη καθόλην την νήσον...».

Το ως άνω γεγονός αναφέρεται και στο τότε σχολικό βιβλίο «Γεωγραφία και Ιστορία της Κρήτης» του Ιωάννη Κονδυλάκη (έκδοση 1908) << Το 1341 νέα επανάστασις ήρχισεν υπό την αρχηγίαν του Λέοντος Καλλέργη..... Η επανάστασις εξηκολούθησεν υπό την διευθυνσιν των αδελφών Ιωάννου και Μιχαήλ Ψαρομηλίγγων, οίτινες εκυρίευσαν τα φρούρια της Σιτειάς, της Ιεραπέτρας, του Μιραβέλλου, του Ρεθύμνου και των Χανίων. Αλλά το 1347 συνεκροτήθη εις τα ανατολικά της νήσου μεγάλη μάχη, καθ' ην οι Κρήτες ενικήθησαν και εφονεύθησαν οι Ψαρομηλίγγοι.>>

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

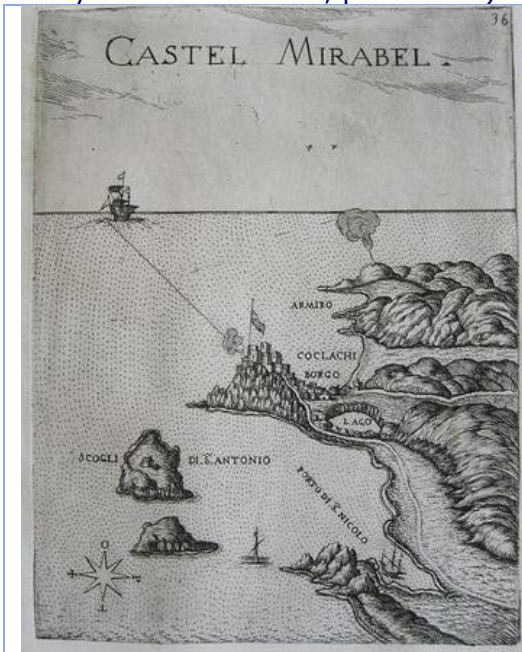
1) Στην περιγραφή του «Γύρου της Κρήτης» που έκανε που έκανε το 1415 μ.Χ., ο Cristoforo Buondelemoniti, ιερωμένος από τη Φλωρεντία, ενώ περιγράφει τη βόρεια ακτογραμμή της Κρήτης απο Χερσόνησο μέχρι την Παχιά Άμμο (βλέπε Cristoforo Buondelemoniti «ΓΥΡΟΣ ΚΡΗΤΗΣ», ΜΕΡΟΣ Β: ΒΟΡΕΙΑ ΑΚΤΗ) δεν αναφέρει καθόλου το όνομα Μεραμπέλο είτε ως όνομα οικισμού είτε ως όνομα φρουρίου κλπ, ενώ αναφέρει το Καστέλι Φουρνής, το χωριό Καρές (μετέπειτα Νεάπολη) κ.α. Αυτό ίσως να οφείλεται ότι αρχικά ως κάστρο της επαρχίας Μεραμπέλου κτίστηκε αυτό της Φουρνής και μετά και αυτό στον Άγιο Νικόλαο και απλώς του Αγίου Νικολάου λεγόταν και Μεραμπέλου, επειδή έγινε αυτό μετά και επίσημα και για μεγάλο διάστημα έδρα της επαρχίας.

2) Μερικοί ισχυρίζονται, επικαλούμενοι τον Ιταλό αρχαιολόγο G. Gerola, ότι το Καστέλι Μεραμπέλο κτίστηκε απο τους Γενουάτες το 1206-1210, όταν κατέλαβαν με αρχηγό τον Ενρίκο Πισκατόρε την Κρήτη, κάτι που δεν ευσταθεί. Για παράδειγμα ο αρχαιολόγος Στ. Ξανθουδίδης στο βιβλίο του «Επαρχίαι και πόλεις Κρήτης» 1926), σχετικά με το Καστέλι Μεραμπέλλου, αναφέρει επακριβώς τα εξής: «Σήμερον καλείται Μεραμπέλλο η επαρχία, κατά την ενετικήν όμως εποχήν Mirabellelo εκαλείτο το φρούριον Castel Mirabelle το ευρισκόμενον όπου σήμερον η πολίχνη Αγ. Νικόλαος του Μεραμπέλλου. Το φρούριο, κατά τον Ιταλό αρχαιολόγο Gerola (Dominaz, Genov. σελίς 11) έκτισαν οι Γενουίται του Πεσκατόρη (1206 – 1210) και κατά το νομισματολόγο Σβορόνο (Svoronos Nomism, σελίς 217-219) κτίστηκε στη θέση της αρχαίας πόλεως ήτις εκαλείτο Καμάρα ή Λατώ προς Καμάρα. Λείψανα του φραγκικού φρουρίου Mirabelle φαίνονται ακόμη επί του μικρού λόφου της σημερινής πόλεως (Αγ. Νικόλαος) και της παρακείμενης λίμνης, ήτις και τότε και σήμερα καλείται Βουλισμένη». Φυσικά τα ως άνω λεγόμενα από τον εξαίρετο κατά τα άλλα αρχαιολόγο Στ. Ξανθουδίδη είναι λάθος, γιατί:

Α) Ανατρέχοντας στους χάρτες και συγγραφείς της ενετοκρατίας 91204 – 1669) βλέπουμε ότι αρχικά με την ονομασία Mirabelle καλούνταν η περιοχή (Mirabella) και μετά απο εκεί ονομάστηκαν έτσι ο οικισμός («Mirabel proprio Άγιος Νικόλαος»), το φρούριο (Castel di Mirabelle) και ο κόλπος Μεραμπέλου. Βλέπουμε επίσης ότι ο οικισμός που βρισκόταν εκεί ονομαζόταν κανονικά ονομαζόταν Άγιος Νικόλαος (S. Nicolo) ή και Καστέλι Μεραμπέλλου.

Ειδικότερα το φρούριο και ο οικισμός άρα η πρωτεύουσα, που βρισκόταν επί Ενετοκρατίας εκεί όπου ακριβώς βρίσκεται σήμερα ο Άγιος Νικόλαος Μεραμπέλου, ονομαζόταν είτε μόνο με την ονομασία S. Nicolo, βλέπε π.χ. τους χάρτες: Claudius Ptolemaeus («tabula neoterica Crete sive Candie insule» 1513), Johannes Schott (Strasbourg, 1513), [Giovanni Francesco Camocio](#) («Candia vel Creta insula» Venice 1571), Abraham Ortelius («Cyprus insula, candia olim Creta» 1570) Frederick De Wit ("Insula Candia ejusque Fortificatio..." Amsterdam 1680) κ.α., είτε μόνο με την ονομασία "Mirabel proprio Άγιος Νικόλαος» (βλέπε π.χ την έκθεση Pietro Castrolifalca (" Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia" 1583) είτε μόνο με την ονομασία Castel mirabel είτε και με τις δυο ονομασίες, βλέπε π.χ. χάρτες της Κρήτης : Vincenzo Maria Coronelli («Isola, e Regno Di Candia Dunso ne

Suoi Territory VENICE» 1690), Nicolo Nelli («Candia» 1573), Giovanni ville («Isle et Royaume de Candie», paris 1665) κ.α.

"Castel Mirabel» και «Porto S. Nicolo» του Marco Boschini's "Il Regno tutto di Candia" Venice 1651. Ο Marco Boschini επισκέφτηκε και ζωγράφησε τον κόλπο Μεραμπέλου το 1645, λίγο πριν εισβάλουν οι Τούρκοι.

(περιοχή), και όχι αυτό στο φρούριο....»: («Ma gli Italiani dissero sempre Mirabello, e tal nome fu tramandato pure all' intera castellania, che gli indigeni chiamano ancora Merabelo. Il lindo e fiorente paese risorto sulle rovine del borgo veneziano non ha invece altro nome che quello di S. Nicolo: e l' estremita del promontorio, ove sono I ruderi della Rocca, si chiama Kjerakali oppure Palanga? La Fondazione del castello e probabilmente dovuta ai Genovesi. Nel 1212 ricorre già il nome di Merabello; e pur ammettendo, che gui non si voglia con esso denotar precisamente la rocca, ma bensì l' intera regione, non va dimenticato pero, che fu il castello a dar il nome al territorio, e non questo a quello....» , G. Gerola, pag. 238 Monumenti Veneti del' insula Creta).

Επομένως, αφού εδώ ο Gerola μιλά για «πιθανή θεμελίωση» του κάστρου απο τους Γενουάτες το 1212» και «πιθανόν το κάστρο να έδωσε το όνομά του στην περιοχή», άρα τα λεγόμενά του αυτά μπορεί και να μην είναι σωστά. Και δεν είναι σωστά, γιατί:

α) Η Αρχαιολογική Υπηρεσία (Έφοροι Αρχ/τητων Μιχ. Ανδριανάκης, Μαρία Βλαζάκη κ.α.), σχετικά με το θέμα αυτό αναφέρει: «Ο G. Gerola επικαλούμενος βενετούς χρονογράφους, τους οποίους όμως δεν κατονομάζει, φέρει τον Γενουάτη πειρατή να κτίζει εκ βάθρων (όχι απλά επισκευάζει), 18 οχυρά στην Κρήτη (Gerola 1905: 95) στο διάστημα πέντε ετών, δηλαδή από το 1206 μέχρι το 1211, (οπότε ηττημένος εγκαταλείπει το νησί στους Ενετούς). Η πληροφορία αυτή υπερτιμήθηκε αδικαιολόγητα και δυστυχώς αναμασιέται μέχρι σήμερα σε πλείστες όσες αναφορές που αφορούν τις οχυρώσεις. Μέσα σ'αυτά τα οχυρά περιλαμβάνονται το Τέμενος, το Μονοπάρι, τα Κύρια-κοσέλια, το Μονοφάτσι, θέσεις που δεν γίνεται κατανοητό με ποια κριτήρια περιλαμβάνονται στον κατάλογο του Πεσκατόρε. Θα ήταν πραγματικά εντυπωσιακό να εξηγήσει κανείς, πώς, μία σχετικά ολιγάνθρωπη παρουσία Γενουατών στην Κρήτη, σε διάστημα πέντε μόλις χρόνων, επέλεξε τις θέσεις, σχεδίασε, οργάνωσε και οικοδόμησε τα οχυρά αυτά..... Η γνώμη μας είναι, ότι (όπως και οι Βενετοί αργότερα), ο Γενουάτης κόμης επισκέυασε εσπευσμένα κάποια από τα ήδη

β) Ο Ιταλός αρχαιολόγος Gusepe Gerola ("I Monumenti Veneti del' insula Creta" , Βενετία 1905) πράγματι λέει ότι οι Γενουάτες έκτισαν το κάστρο Μεραμπέλου το 1206 - 1210, όμως αυτό το λέει όχι με σιγουριά, αλλά με το πιθανόν, με ερωτηματικό, ως πιθανολογικό γεγονός. Κάνοντας συλλογισμούς και επικαλούμενος κάποια σχόλια κάποιων χρονοκογράφων: Cfr. pure H. Danduli: Cronicon cit., pag. 337. L. De Monacis: cronicon cit. pag. 154 - e F. Cornelius Creta cit, vol. II pag. 241, dove già nella prima rivolta dell'isolle pare si accenni al castelo di Mirabello» καταλήγει λέγοντας ότι «οι Ιταλοί πάντα έλεγαν την περιοχή Μιραμπέλλο, ότι το όνομά αυτό δόθηκε σε όλη την Καστελλανία, ότι οι ντόπιοι εξακολουθούν να την αποκαλούν Merabelo, ότι η ακμάζουσα πόλη αυξάνεται πάνω στα ερείπια της ενετικής πόλης με το όνομα του S. Nicolo, ότι η ίδρυση, τα θεμέλια του κάστρου (Mirabello) κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στους Γενουάτες. Το 1212 ήδη χρησιμοποιείται το όνομα του Μεραμπέλλου? Μάλλον το Καστέλο θα έδωσε το όνομα του στο έδαφος

υπάρχοντα σε χρήση ή –έστω– σε αδράνεια, βυζαντινά οχυρά». (ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ Ι΄ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΡΗΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ, ΧΑΜΙΟΥΡΑΒΕΛΙΝΙΑ, 1-8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2006, Τόμος Α).

β) Δεν έδωσε το όνομά του το φρούριο (= ενετικά Castel > Κάστρο) στην περιοχή, όπως πιθανολογεί ο Ιταλός αρχαιολόγος G. Gerola και ως εξ αυτού υποθέτει ορισμένα πράγματα, αλλά η περιοχή στο Φρούριο, κάτι όπως συνέβηκε και με όλα τα άλλα Καστέλια, πρβ: Καστέλι Μεραμπέλου, Καστέλι Φουρνής, Καστέλι Ιεραπέτρας, Καστέλι Μαλεβυζίου κλπ. Πρώτα οι Ενετοί χώρισαν διοικητικά σε τμήματα (νομούς και επαρχίες) την Κρήτη δίνοντάς τους ενετικά κυρίως ονόματα και μετά έκτισαν σε κάθε ένα από αυτά ένα ή περισσότερα κάστρα, που έπαιρναν το όνομα της περιοχής. Τα ονόματα που έδωσαν οι Ενετοί στα διοικητικά τμήματα που διαίρεσαν την Κρήτη μόλις την κατέλαβαν ήταν είτε ονόματα των συνοικιών της Βενετίας, πρβ: Canagerio, San Marco, Dorsoduro, S. Nicolo κλπ είτε από την εντύπωση που τους έκανε η χρήση ή η όψη τους, πρβ, Mirabel (> Μεραμπέλο = η Ωραία/Καλλιθέα), Bellvedere / Bonifacio (> Μονοφάτσι, Καλλιθέα), Suda (= δίοδος) κλπ. Και το ότι πρώτα ονομάστηκε έτσι, δηλαδή Mirabel, η περιοχή Μεραμπέλου και μετά από εκεί το κάστρο της προκύπτει και από το ότι οι ονομασίες-χαρακτηρισμοί: Mirabel (Καλλιθέα), Μαλεβύζι (Malvesin, κακοπρόσωπον, αλλά και από το «Μαλβουαζία και Μαλβαζία, είδος αμπέλου από την πόλιν Μαλνασίαν, άλλως Ναύπλιον της Μαλβασίαν», που καλλιεργούνται στο Μαλεβυζι, Οι Darper, «περιήγησις της Κρήτης»), Τεμένους (Temenes), Πεδιάδα (Pediada), Priotissa, Nuovo, Bonifacio, Belvedere κλπ ταιριάζουν όχι στα κάστρα, αλλά στην περιοχή που ανήκουν-βρίσκονται αυτά. Αυτό προκύπτει και από το ότι λέμε Κάστρο του Μεραμπέλου (Castel di Mirabel) δηλαδή σε γενική πτώση, που σημαίνει ότι πρώτα ονομάστηκε έτσι η περιοχή και μετά το Κάστρο, γιατί, αν η περιοχή ονομάζονταν αλλιώς τότε που κτίστηκε το κάστρο, δε θα λέγαμε Κάστρο Μεραμβέλου, αλλά Κάστρο με άλλο όνομα.

3) Οι επαρχίες επί ενετοκρατίας λεγόταν Καστελανίες, επειδή σε κάθε μια από αυτές υπήρχε ή είχε κτιστεί ένα καστέλι (φρούριο), όπου έμενε ο Καστελάνος (= ο Διοικητής) με την ανάλογη φρουρά της Καστελλανίας. Η λέξη Καστέλι (ιταλικά castle) επί Ιταλών (Ρωμαίων, Γενουατών και Ενετών) σήμαινε το φρούριο (λατινικά castrum > κάστρο > Castle), όχι όμως όποιο να `ναι, αλλά το ψηλό κτίσμα με οχυρώσεις που χρησιμοποιούνταν για τη φύλαξη είτε πόλης είτε επαρχίας. όπου κατοικούσε ο Καστελάνος (= φρούραρχος, ο διοικητής) της Καστελλανίας (= επαρχίας) με τη φουρά, και ως εξ αυτού στην Κρήτη επί Ιταλών με την ονομασία Καστέλι λεγόταν ενίοτε και οι πρωτεύουσες των επαρχιών: Καστέλι Κισάμου, Καστέλι Μεραμπέλου, Καστέλι Μονοφατσίου κλπ. Ειδικά με την ονομασία Καστέλι Μεραμπέλου (Castel Mirabel), λεγόταν επί των Ενετικών χρόνων το φρούριο που είχε κτιστεί στην επαρχία Μεραμπέλου και όπου μετά αναπτύχτηκε (ή και υπήρχε ήδη) το χωριό (Burgo) με την ονομασία "Mirabel proprio Άγιος Νικόλαος". Το φρούριο Μεραμπέλου βρισκόταν επακριβώς στο ύψωμα όπου βρίσκεται σήμερα η Νομαρχία Λασιθίου.

ΜΕΡΑΜΠΕΛΛΟ-ΑΓ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (1204 – 1669)

Το φρούριο Μεραμπέλου (Castel Mirabel), σύμφωνα με τον Κώδικα 918 της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης της Βενετίας «(biblioteca di S. Marco di Venetia Ital. Cl. VIII. Arium. 918/8392 Fo 90r», Στέργ. Σπανάκης «Στατιστικές ειδήσεις περί Κρήτης περί του τέλους του 16ου αι.»), ήταν ένα από τα οκτώ καστέλια που ανήκαν στην πόλη του Ηρακλείου (Candia) και το οποίο βρισκόταν στη βορεινή παραλία 20 μίλια στα ανατολικά του. Σύμφωνα με τον ίδιο κώδικα οι Ενετοί οι Ενετοί εγκατέλειψαν το Καστέλι Μεραμβέλου το έτος 1579 και έκτισαν αυτό της Σπιναλόγκας (Spina Longa). Στην έκθεση του Φρ. Καστροφύλακα το 1583 αναφέρεται το Κάστρο Μεραμπέλο και δεν αναφέρεται της Σπιναλόγκας. Στην έκθεση «Περί Κρήτης» του Στρατηγού Μοροζίνι το 1629 (Relatione di Candia del General Moresini 1629) δεν ανα-

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

φέρεται το κάστρο Merabello, αλλά αυτό της Σπιναλόγκας, άρα το 1629 είχε εγκαταλειφτεί το κάστρο Μεραμπέλο, όμως όχι ο οικισμός του όχι, αφού αυτός αναφέρεται π.χ. στην απογραφή που διενήργησαν οι Οθωμανοί το 1671.

(Χωριά)	CASTEL MIRAMBELO (MERAMPELO)				Σύνολο
	Άνδρες για εργασία	Παιδιά	Γέροι	Γυναίκες	
1. Asimo	11	17	1	23	52
2. Grizzes Ghipriana	113	87	13	245	458
3. Grizzes Cornarata	205	159	21	327	712
4. Grizzes Christo	127	99	14	215	455
5. Cumeriaco	307	228	19	507	1061
6. Cheinurio corio	287	317	37	631	1272
7. Furni Ambramocori	129	147	17	288	581
8. Furni Castello	137	133	13	297	580
9. Limnes	229	118	12	228	587
10. Lacida	205	171	23	341	740
11. Mirabello proprio Αγ. Νικόλαος	169	179	13	392	753
12. Merminga	19	18	-	28	65
13. Milato	61	73	7	146	287
14. Platipodi	19	27	2	59	107
15. Platanea	16	22	3	36	77
16. Tapes	25	21	2	59	107
17. Vulismeni	375	219	15	189	798
18. Vrisses	68	38	6	107	209
19. Vracassi	143	91	17	227	478
20. Furni arapano	51	47	2	99	199
Άθροισμα των ψυχών των παραπάνω χωριών, της περιφέρειας του παραπάνω φρουρίου Μεραμπέλου:					
Άνδρες για εργασία από 14 ετών μέχρι 60 ετών					2596
Αρσενικά για παιδιά από 14 ετών και κάτω					2211
Γέροι					237
Γυναίκες και κορίτσια					4442
Σύνολο					9486

Απογραφή Καστελίου Μεραμπέλλου το 1583 μ.χ., όπως αναφέρεται στην έκθεση του Ενετού Pietro Castrolilaca, "Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583 (Στεργ. Σπανάκης, "Μνημεία Κρητικής Ιστορίας").

γκας, Μίλατος, Πλατυπόδι, Τάπες, Βραχάσι, Βρύσες, Βουλισμένη. Σύνολο 17>>. (Barozzi «Descrittione dell' isola di Creta», Περιγραφή Κρήτης, 1577/78», Ηράκλειο 2004, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, μετάφραση Κακλαμανάκη).

Στην έκθεση του Ενετού Pietro Castrolilaca, "Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583, Μετάφραση Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας) αναφέρεται ότι στην επαρχία Μεραμπέλλου το 1583 υπήρχαν τα εξής 21 χωριά (εδώ αναφέρεται και χωριό με το όνομα Άγιος Νικόλαος ή Mirabel επειδή έχουμε απογραφή και γράφονται και οι κάτοικοί αυτού τούτου του οικισμού του κάστρου) με πληθυσμό: Asimo 52, Grizzes Ghipriana 458, Grizzes Cornarata 712, Grizzes Christo 455, Cumeriaco 1061, **Cheinurgio corio 1272**, Furni Ambramocori 581, Furni Castello 580, Limnes 587, Lacida 740, **Mirabello proprio Αγ. Νικόλαος** 753, Merminga 65, Milato 287, Platipodi 107, Platanea 77, Tapes 107, Vulismeni 798, Vrises 209, Vracassi 478, Furni arapano 199. Άθροισμα των ψυχών των παραπάνω χωριών, της περιφέρειας του παραπάνω φρουρίου Μεραμπέλου: Άνδρες για εργασία από 14 ετών μέχρι 60 ετών 2596. Αρσενικά για παιδιά από 14 ετών και κάτω 2211, γέροι 237, Γυναίκες και κορίτσια 4442. Σύνολο 9486».

Στην έκθεση του Βενετού μηχανικού δημοσίων έργων Francesco Basilicata ("il Regno di Candia", Venis 1630 μ.Χ., Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας) αναφέρεται ότι στο «Καστέλι Μεραμπέλου» υπάρχουν τα 22 χωριά, στα οποία δεν αναφέρεται οικισμός με το όνομα Μεραμπέλο ή Άγιος Νικόλαος, επειδή υπονοείται από το ότι γίνεται λόγος για το ποια χωριά ανήκουν στο καστέλι του Μεραμπέλου. Συγκεκριμένα αναφέρονται τα εξής: «ΚΑΣΤΕΛΙ ΜΕΡΑΜΠΕΛΟΥ. Προς τ' ανατολικά απέχει λίγο από τη θάλασσα και ονομάζεται επίσης Βουλισμένη, που σημαίνει βύθισμα, από μια μικρή λίμνη που απέχει 200 βήματα περίπου. Είναι κτισμένο πάνω σε

Στην «Περιγραφή Κρήτης» που συνέταξε ο βενετο-κρητικός ευγενής και λόγιος Francesco Barozzi το 1577-1578 (Έκδοση Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης 2004) αναφέρεται τα εξής 17 «Χωριά της "Καστελανίας Μεραμπέλου" (εδώ δεν αναφέρεται οικισμός με το όνομα Άγιος Νικόλαος ή Μεραμπέλλο, γιατί υπονείται από το ότι γίνεται λόγος απλώς για τα χωριά που ανήκουν στην Καστελανία του): <<Άζυμο, **Καινούργιο χωριό**, Κριτσές, Κορναράτα, Κριτσές του Χριστού, Φουρνή, Απάνω Αμπραμοχώρι, Φουρνή Καστέλι, Φουρνή Κάτω, Αμπραμοχώρι, Χουμεριάκο, Λίμνες, Μέσα Μετόχι, Μέρμη-

ένα λόφο σε σχήμα τετράγωνο, με 4 πύργους κατά το αρχαίο σύστημα, για πυροβολικό ελαφρό. Κατοικείται από ανθρώπους που καταγίνονταν στο ψάρεμα και είναι έμπειροι περισσότερο από τους άλλους του Βασιλείου... Στο Καστέλι αυτό υπάγεται μια μικρή χερσόνησος προς το βορά, όπου υπάρχει ένα καλό λιμάνι για καΐκια και απέναντι υπάρχει **ένα νησάκι που ονομάζεται Άγιος Νικόλαος** κι έχει μάκρος 800 βήματα περίπου. Κοντά σ' αυτό, προς το Βορρά, υπάρχει ένα άλλο νησάκι. Τα νησάκια αυτά είναι κοντά στην ξηρά και σχηματίζουν σχεδόν ένα λιμάνι για 25 γαλέςες. Το Καστέλι αυτό απέχει από την πόλη του Χάντακα 50 μίλια και έχει στη δικαιοδοσία του τα παρακάτω χωριά: Άζυμο, Τσικαλαριά, Βραχάσι, Μέρμηγκας, Λατσίδα, Βουλισμένη, Μίλατος, Φουρνή Απάνω, Φουρνή Καστέλι, Φουρνή Αμπραμοχώρι, **Καινούργιο χωριό, Καρές**, Πλατανιάς, Πλατυπόδι, Τάπες, Βρύσες, Λίμνες, Ποτάμοι, Κριτσές Κιπεριανά, Κριτσές Χριστός, Κριτσές Κορναράτα, Χουμεριάκο.... Το όλο 22». (Francesco Basilicata "il Regno di Candia" , 1630 μ.Χ., Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας).

Σημειώτέο ότι αφενός με την ονομασία «Βουλισμένη» λέγεται και ένας οικισμός που υπήρχε και υπάρχει ακόμη στην περιοχή και αφετέρου σήμερα με την ονομασία «νησί Άγιος Νικόλαος» δεν υπάρχει. Προφανώς το νησί αυτό έχει μετονομαστεί, γιατί η ονομασία αυτή για νησί αναφέρεται και από άλλους συγγραφείς. Ολλανδός περιηγητής Olfert Dapper στο «Περιήγησις Κρήτης» (Olfert Dapper, 1636-1689, «Description exacte des isles de l'Archipel») αναφέρει ότι, όταν πήγε στην Κρήτη, η νήσος αυτή ήταν χωρισμένη από τους Ενετούς στις εξής 4 διοικητικές περιφέρειες (territori): La Canea, Retimo, Candia (Ηρακλείου) και Sitia και οι επαρχίες Λασιθίου και Μεραμπέλου υπαγόταν τότε στο διαμέρισμα Ηρακλείου (territorio Candia), ενώ η Σητεία με την Ιεράπετρα στο territorio Sitia, του οποίου τα συνορα ήταν ο ποταμός Μύρτος («...Η επαρχία ταύτης της πόλεως, η παρ' Ιταλοίς il territorio de Setia καλουμένη, διαχωρίζεται από την του Χάνδακος δια του ποταμού Μίρτου»). Ο ίδιος αναφέρει επίσης, σχετικά με το Καστέλι Μεραμπέλου, επακριβώς, τα εξής: «Περί του Φρουρίου Μεραμβέλου: Έξ ή επτά λεύγας από τον λιμένα του Φρουρίου της Μακρακάνθας (Σπίνας – Λόγκκας) είναι εν άλλο Φρούριον, προς το Νοτιοανατολικόν αυτού μέρος, καλούμενον Κάστρον του Μεραμβέλου σύνθετον από πολλά άλλα μικρά φρούρια τετράγωνα, και κείται εφ ενός υψηλού βράχου, σχηματίζοντος Ακρωτήριον εξέχον εις την θάλασσαν. Εις δε την υπώρειαν αυτού του βράχου άνωθεν έως κάτω είναι κτισμένα πολλά οσπήτια, σχηματίζοντα μία κωμόπολιν. Προς δε το Βορειοανατολικόν αυτού του Φρουρίου εισί δύο βράχοι εις την θάλασσαν, καλούμενοι Scogli di S. Antonio, δηλαδή βράχος του Αγίου Αντωνίου, εξ ων ο μεν πλησιέστερος εις το Φρούριον έχει εν οσπήτιον εν τω μέσω, ο δ' άλλος, ο προς το Βορειότερον, εστί ακατοίκητος. Εις την αυτήν επαρχίαν εναντίον της ακτής της νήσου Κρήτης, **ευρίσκεται εις λιμήν, καλούμενος porto S. Nicolo, ήτοι λιμήν του Αγίου Νικολάου**. Ολίγον δε περαιτέρω εις την ξηράν,

προς τη Μεσημβριάν τούτου του Φρουρίου, είναι μία λίμνη και μετά εν ή δυο μίλια Ιταλικά, προς το ανατολικόν του αυτού Φρουρίου, είναι εν ευρύχωρον πεδίον επί της ακτής, καλουμένης Κολάκοι (ίσως Κοράκοι απο το Κόρακες ή Κολάκοι από το Κόλακες) και μετ' αυτήν ευρίσκεται ο ποταμός Αλμυρός (κοινώς αρμυρός). Όλα τα του Φρουρίου και της κωμοπόλεως αυτού οσπήτια εισί κακοκτισμένα, και ολίγον ή διόλου άσκευα (χωρίς σκευήν). Τα περισσότερα δε κατοικούνται από Έλληνας, καθώς και επί των Ενετών, καταγινομένους εις την γεωργικήν ή εις την αλιευτικήν ή εις άλλην παρόμοιαν τέχνην. Εισί δε πάντα ομαλά επάνω, έχοντα την σκέπην επίπεδον, όπου οι κάτοικοι κοιμώνται την νύκτα, δια να δροσιζονται εν καιρώ των καυμάτων του καλοκαιρού...». (Olfert Dapper, 1636-1689, «Description exacte des isles de l'Archipel», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός)

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (ΕΡΗΜΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΙΣΗ)

Στην πρώτη απογραφή που έκαναν οι Τούρκοι στην Κρήτη μετά που την κατάκτησαν το 1669 ήταν το 1671, δηλαδή δυο χρόνια μετα. Στην απογραφή αυτή, η οποία έγινε με σκοπό να βάλουν κεφαλικό φόρο και την οποία μετέφρασε ο Νίκος Σταυρινίδης Νίκος Σταυρινίδης, Μεταφράσεις Τούρκικου Αρχείου Ηρακλείου, Κώδικας 4, σελίδα 273, αριθμ. μετάφρασης 699, τομ. Β'), αναφέρεται ότι πρωτεύουσα της Διοίκησης (νομού) Σητείας, στην οποία υπαγόταν τότε και η επαρχία Μεραμπέλου, είναι η Σητεία και πρωτεύουσα της επαρχίας Μεραμπέλου (Nefs Meranplo) είναι **ο Άγιος Νικόλαος, ο οποίος τότε είχε 42 άτομα** χριστιανούς κατοίκους που έπρεπε να πληρώσουν κεφαλικό φόρο (χαράτσι).

Στη συνέχεια, και κάπου από το 1715 και μεχρι το 1821, ο Άγιος Νικόλαος ερημώνεται κατόπιν εντολής των Τούρκων. Ειδικότερα ο οικισμός του Αγίου Νικολάου άρχισε να παρακμάζει ήδη από το 1579, επειδή τότε το φρούριό του εγκαταλείφτηκε από τους Ενετούς, λόγω του ότι έκτισαν άλλο στη Σπιναλόγκα, οπότε ήταν έρμαιοι στις πειρατείες, αλλά και στις εισβολές και στις λεηλασίες των Τούρκων. Ακολούθως επι Γενιτσαριάς διατάχτηκε κάποια στιγμή και η ερήμωσή του, επειδή από τη μια οι Ενετοί συνέχισαν, έως το 1715, να κατέχουν το Φρούριο της Σπιναλόγκας και απο την άλλη οι Τούρκοι δεν ήθελαν τη χρησιμοποίηση του λιμένος απο μη Ωθωμανούς για λόγους ασφαλείας τους, όπως θα δούμε πιο κάτω να αναφέρει ο υποπρόξενος της Ρωσίας προς τον πρόξενο της Ρωσίας στα Χανιά.

Τέλος, μετά από την επανάσταση του 1821, που πήραν τα επάνω τους οι Έλληνες, ο Άγιος Νικόλαος άρχισε δειλά-δειλά να κατοικείται-χρησιμοποιείται απο Κρήτες οπότε επί Αιγυπτιοκρατίας (1830-1840) υπήρχαν εκεί σπίτια, όπως θα δούμε πιο κάτω να αναφέρει ο Μ. Χουρμούζης-Βυζάντιος. Στην αρχή η κατοίκηση ήταν παράνομη και μετά από τον Οργανικό Νόμο του 1868 νόμιμα, οπότε μετά απο το 1868 και εξής ο Άγιος Νικόλαος ήταν μια πόλη «νεόδημος», όπως αναφέρεται στη «Γεωγραφία της Κρήτης υπό Εμμ Σ. Λαμπρινάκη, Ρέθυμνα 1890». Η ανοικοδόμηση έγινε και από πολλούς μετανάστες, εξόριστους επαναστάτες (από τα Σφακιά και άλλα μέρη), που οι Τούρκοι είχαν κάψει και καταστρέψει τα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Σημειώνεται ότι δεν είναι αληθές ότι «η κωμόπολη Αγίου Νικολάου κτίστηκε μετά από το 1866», όπως ισχυρίζονται μερικοί, αφού ήδη κατά την περίοδο των απελευθερωτικών αγώνων του 1821 – 1830 ήταν ένα από τα χωριά της επαρχίας Μεραμβέλου με σημαντικό λιμένα, όπως αναφέρουν ο Μ. Χουρμούζης και ο Κ. Κριτοβουλίδης. Απλά το 1866 αποφασίστηκε από την Τουρκική Κυβέρνηση αφενός να χρησιμοποιείται ο λιμένας Αγίου Νικολάου και από μη Οθωμανούς, κάτι που κανονικά δεν ήταν νόμιμο πριν, και αφετέρου στο λιμάνι του Αγίου Νικολάου να κτισθούν νέα κτίρια, για να γίνει πρωτεύουσα του νέου τότε νομού Λασιθίου, κάτι που δεν έγινε ποτέ, γιατί και δεν έγινε τότε πρωτεύουσα ο Άγιος Νικόλαος, αλλά η Νεάπολη και οι Τούρκοι διώχτηκαν το 1898.

Ο Μ. Χουρμούζης – Βυζάντιος στην καταγραφή της Κρήτης που έκανε κατά τα χρόνια της Αιγυπτιοκρατίας και συγκεκριμένα από το 1828 – 1830 αναφέρει τον Άγιο Νικόλαο ως ένα από τα 43 χωριά της επαρχίας Μεραμπέλλου (βλέπε Μ. Χουρμούζης – Βυζάντιος «Κρητικά», Αθήνα 1842)

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στην καταγραφή της Κρήτης που έκανε κατά την επανάσταση του 1821-1830 αναφέρει ομοίως ότι ο Άγιος Νικόλαος είναι ένα από τα χωριά του Μεραμπέλου, καθώς και ένας «σημαντικός λιμένας», πρβ: <<Μινώα ή Μεραμπέλον: Εκτεινομένη δε και αυτή επί της αρκτικής παραλίας συνορεύει προς δυσμάς με την Χερρόνησον, προς την μεσημβρία δε με το Λασίτιον και Ιεράπυτναν προς ανατολάς με την Σητεΐαν και προς άρκτον βρέχεται άπασα από το βόρειο Πέλαγος Εν αυτή υπάρχουν τα εξής χωρία τερπνώς τοποθετημένα οίον: Βραχάσι, Μήλατος, Σύσι, Λασιίδα, Κατσαριανός, **Καινούριον**, Βουλισμένη, Πλατυπόδι, Χουμεριάκος, Νικητιανά, Βρύσσης, Φουρνί, Λίμνες, Άνωχωριόν, Κάτωχωριόν, Δωριές, Σχοινέας, Καρύδι, Βρουχάς, Ελούντας, Κριτσά, Καλοχωριόν, Κρούστα, Πρίνα, Δράσι, Αμυγδαλιας, Σούβλος, Ανώγεια, Άγιος Αντώνιος, Αμυγδαλόλακκος, Κοχλακέας, Ξηρολίμνη, Φρατιά, **Άγιος Νικόλαος**, Παπάδος, Κουνάλι, Αγύροι, Αρχάγγελος, Αμυγδαλίδια και άλλοι μικροτεται πολλαί συνοικίαι. Η Μινώα και το Λασίτιον και ίδιον επίσκοπον με τον τίτλον «ο Πέτρας» Ενταύθα, στον Άγιο Νικόλαο, υπάρχει λιμνή τις προς ανατολικά της Κρήτης μέρη, **καλούμενος ο λιμνή του Αγίου Νικολάου, λιαν κατάλληλος προς ναυλοχίαν.....** >>. (Κ. Κριτοβουλίδης «Απομνημονεύματα για την αυτονομία», έκδοση 1859)

Ο υποπρόξενος της Ρωσίας στο Ηράκλειο Ιωάννης Μισσοτάκης στην από «εν Ηρακλείω 4 Ιουνίου 1870 (13 Ιουνίου Π.Σ. αρ. 31)» επιστολή του προς τον «Εκλαμπρότατον Λαγόβσκην, Πρόξενο της Ρωσίας εις (Χανιά) Κρήτης», αναφερόμενος στα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν την επανάσταση των Κρητών το 1866, με τις θηριωδίες των Τούρκων, μεταξύ άλλων αναφέρει ότι η τουρκική κυβέρνηση μετά την επανάσταση του 1866 αποφάσισε αφενός να απελευθερώσει τον λιμένα Αγίου Νικολάου τον οποίον είχε αποκλεισμένο σε μη τουρκικά πλοία και αφετέρου είχε την πρόθεση να χτίσει εκεί πόλη προκειμένου να την αναδείξει σε πρωτεύουσα της Διοίκησης (Νομού) Λασιθίου, γιατί προσωρινά είχαν ορίσει ως πρωτεύουσα το «Νέο χωριό» (ή άλλως Καινούργιο χωριό = η μετέπειτα Νεάπολη), πρβ: «Μεραμπέλον, η επαρχία αυτή..... έχει δυο καλούς λιμένας τον της Σπίνα-λόγγας, εις το στόμιον του οποίου κείται μικρός βράχος και ο άγιος Νικόλαος, λιμνή ευρύς και ασφαλής όπου η Κυβέρνησις προτίθεται να κτίση πόλιν πρωτεύουσαν της Διοικήσεως Λασιθίου, δια των λιμένων τούτων η επαρχία αυτή (Μεραμπέλλου) και αι πλησίον ενεργοῦσι σημαντικόν εμπόριον ελαίου, ξυλοκεράτων, αμυγδάλων, ακονίων και λοιπών. πρότερον ο λιμνή του Αγίου Νικολάου ήτο κεκλεισμένος εις τα υπο ξένην σημαία πλοία, αλλά μετά την τελευταίαν επανάστασιν αφέθη ελεύθερος. Περιέχει 43 χωρία κατοικούμενα υπό 11.500 χριστιανών και 2000 Τούρκων, έδρα προσωρινή του χριστιανού Διοικητού Κωστάκη Αδοσίδου Πασσά είναι το «Νέον Χωριόν». (Απόσπασμα της απο 3/6/1870 επιστολής του υποπρόξενου της Ρωσίας προς τον Πρόξενο της Ρωσίας στα Χανιά, Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, Εταιρεία Κρητικών ιστορικών Μελετών)

Η πρόθεση των Τούρκων να κτίσουν νέα πόλη ως πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου στον Άγιο Νικόλαο δεν υλοποιήθηκε και ο Άγιος Νικόλαος συνέχισε να είναι ένα πολύ μικρό χωριό. Στην Τουρκική απογραφή του 1881 επί Φωτιάδη Πασά (ΚΡΗΤΗ, εφημερίς της Γεν. Διοικήσεως Κρήτης, έτος Η, Εν Χανίοις τη 21 Νοεμβρίου 1881, αριθ. Φ. 617), δηλ. επί Β΄ Τουρκοκρατίας, αναφέρεται ότι ο Άγιος Νικόλαος ήταν οικισμός στο Δήμο Κρητσάς. Η Κρητσά τότε ήταν η έδρα του Δήμου με 2.071 χριστιανούς κατοίκους, ενώ το χωριό Άγιος Νικόλαος τότε είχε 87 χριστιανούς (54 άρρενες και 33 γυναίκες) συν 8 άνδρες μωαμεθανούς = 95 κάτοικοις.

Το 1894 ο Λοχαγός Νικόστρατος Θ. Καλομενόπουλος στα «Κρητικά», Αθήνα 1894, αναφέρει, σχετικά με τον Άγιο Νικόλαο, τα εξής: <<Άγιος Νικόλαος, κωμόπολις κτισθείσα μετά την επανάστασιν του 1866 παρά τον λιμένα του Αγίου Νικολάου, εξ ου έλαβε και το όνομα, και προς Β. των εκβολών του Ξεροποτάμου του Μεραμβέλου. Έχει ευρύχωρον και ασφαλή λιμένα σχηματιζόμενων εκ δύο μικρών νησιδων, νέας και ευρείας οικοδομάς, τελωνείου, Λιμεναρχείον, Ειρηνοδικείον, πολλά καταστήματα, αποθήκας κλπ. Κατοικείται δε υπό 45 Ελληνικών και 5 τουρκικών οικογενειών. Χίλιοι πεντακόσιοι Έλληνες αποβιβασθέντες εις τα αρχάς Νοέμβριου 1827 εις Άγιον Νικόλαον υπό τον Χάλιν και εξεδίωξαν τους Τούρκους της επαρχίας ταύτης οίτινες κατέφυγον υπό τον Μασλούμ Καρακάσιν εις Νεάπολιν του

Μεραμπέλου ένθα ημύνοντο. Μετά πενήμερον πολιορκίαν οι Τούρκοι παρέδωσαν τα εαυτώ όπλα (27 Νοεμβρίου 1827) και ετέθησαν προς φύλαξιν εις το Τσαμίον του χωρίου. Εκεί όμως, ένεκα απιστίας αυτών των Τούρκων, οι Έλληνες κατέκαυσαν άπαντες>>.

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΠΙ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ (1897-1913)

Ο Άγιος Νικόλαος επί Κρητικής Πολιτείας (1897 – 1913) έγινε έδρα καταρχήν του δήμου Κριτσάς, έγινε το 1900, και μετά και του νομού Λασιθίου, έγινε με νόμο του 1903.

Στην απογραφή στις 4/6/1900 της Κρητικής Πολιτείας, ο Δήμος Αγίου Νικολάου είχε τους εξής κατοίκους: Άγιος Νικόλαος 293 άνδρες (6 μωαμεθανούς) + 216 γυναίκες = 509, Κρητσά 1155 + 1200 = 2355, Καλό χωριό 279 + 300 = 579,

Κρούστα 244 + 210 = 454, Μαρδάτη 34 + 41 = 75, Μέσα Λακών ια 118 +103 = 221, Πρίνα 152 + 152 = 304, Σπίνα Λόγγα 7 (συν 130 μβαμεθανούς) + 4 (συν 131 μωαμεθανές) = 272, Τάπες 64+ 62 = 126, Μονή Θεολόγος 2. Σύνολον 2342 άνδρες (συν 136 μωαμεθανούς) + 2288 (συν 131 μωαμεθανές) γυναίκες = 4897

Στην «Κρητική Χωρογραφία» Ιωάννου Εμμ Νουχακη (Αθήνα 1903) αναφέρεται ότι το 1903 ο οικισμός Άγιος Νικόλαος αφενός είχε 501 κατοίκους και αφετέρου ότι υπαγόταν στο Δήμο Κριτσάς, ο οποίος τότε μετονομαζόταν σε Δήμος Αγίου Νικολάου («Ο Δήμος πρότερον ωνομάζετο Δήμος Κριτσάς και νυν μετονομάζεται αύθις»). Στο παράρτημα του ως άνω βιβλίου αναφέρεται και ότι στις «επενεχθείσες τροποποιήσεις υπό της Βουλής της Κρητικής Πολιτείας του 1903: «Η έδρα της Νομαρχίας Λασηθίου μετατίθεται εις Άγιον Νικόλαον ως και του Πρωτοδικείου».

Στη «Γεωγραφία της Κρήτης», Αριστείδου Κ. Κριάρη, Χανιά 1903, αναφέρονται τα εξής, σχετικά με το Δήμο Κρητσάς, που μετονομάσθηκε σε Αγίου Νικολάου: << Δήμος Κριτσάς. Ο δήμος ούτος περιλαμβάνει την νησίδα Σπιναλόγγαν και οκτώ χωρία. Έδρα του Δήμου είναι η Κρητσά, το μεγαλύτερο χωριόν της Νήσου. Εν τω δήμω τούτω εις το βάθος του κόλπου Αγίου Νικολάου κείται η κωμόπολις Άγιος Νικόλαος έχουσα λαμπρόν φυσικόν λιμένα, έδρα του Νομού Λασηθείου και του πρωτοδικείου, λίαν εμπορική, με Υποτελωνείον και Υπολιμεναρχείον. Εντός του Λιμένος Αγ. Νικολάου προσβληθείς κατά το έτος 1826 ο εκ Ψαρών πλοίαρχος Δημήτριος Κοτζιάς υπό 13 Τουρκικών πλοιαρίων εξήλθε νικητής μετά της γολέτας του κατόπιν λυσσώδους πάλης. Ετερα κώμη: Καλό Χωριό, κατ' ευφημισμόν (Ίστρνας άλλοτε) έχουσα νοσηρόν κλίμα, και όρμον επί του οποίου έκείντο αι αρχαίαι πόλεις Μινώα και Ιστρών. Ετέρα κώμη Μέσα Λακώνια παρά την οποίαν εν τη υψηλή τοποθεσία Γουλά έκείτο η παλαιά πόλις Λατώ η Ετέρα της οποίας επίνειον ήτο Λατώ η προς Καμάρα. Κρούστας μεγάλη κώμη.>>

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1913 – 2017)

Μετά την πλήρη απελευθέρωση της Κρήτης ο Άγιος Νικόλαος συνεχώς αυξάνει. Παράλληλα, λόγω αφενός της φυσικής του ομορφιάς και αφετέρου των πολλών αξιοθέατων που διαθέτει, τόσοσν ο ίδιος όσο και η περιοχή που είναι πρωτεύουσα, αναδείχθηκε σε έναν από τους πρώτους στην Ελλάδα τουριστικός προορισμός. Το 1920 είχε 1.381 κατοίκους, το 1928 είχε 1.720 μόνιμους κατοίκους και στις απογραφές: 2.481 (1940), 3.167 (1951), 3.709 (1961), 5.002 (1971), 8.130 (1981), 8.810 (1991), 10.464 (2001).

Με το Ν. 2539/4-12-97 (Σχέδιο Καποδίστριας) στο Δήμο Αγίου Νικολάου συγχωνεύθηκαν 14 δημοτικά διαμερίσματα: Αγίου Νικολάου, Ελούντας, Βρουχά, Κριτσάς, Λούμα, Σκινιών, Έξω Λακωνίων, Μέσα Λακωνίων, Ζενίων, Έξω Ποτάμων, Καλό Χωριού, Πρίνας, Κρούστα και Λιμνών.

Με το νόμο Ν. 3852/2010 (Σχέδιο Καλλικράτης) και του οποίου η ισχύ άρχιζε από 1 Ιανουαρίου 2011, στο Δήμο Αγίου Νικολάου συγχωνεύθηκε και ο Δήμος Νεάπολης (οι περιφερειακές ενότητες Νεάπολης και Βραχασίου) οπότε τώρα όλη η πρώην επαρχία Μεραμπέλου αποτελεί ένα δήμο, το δήμο Αγίου Νικολάου

Γ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ**23. Η ΡΙΘΥΜΝΙΑ > ΤΟ ΡΕΘΕΜΝΟ**

Το Ρέθεμνο από το 1999 έως το 2010, σύμφωνα με την τότε διοικητική διαίρεση της Ελλάδας, ήταν έδρα του Δήμου και του Νομού Ρεθύμνης. Η σημερινή πόλη είναι χτισμένη στην ίδια θέση με την αρχαία Ρίθυμνα ή Ρήθυμνα ή Ριθυμνία. Σήμερα είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού (περιφερειακής ενότητας) της Κρήτης και έδρα του μητροπολιτικού ομώνυμου Δήμου της περιφέρειας Κρήτης (πρόγραμμα Καλλικράτης).

Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη Ριθυμν(ι)α > Ρύθυμνα > το Ρέθεμνος αναφέρει: «Ριθυμνία, πόλις Κρήτης, το εθνικών Ρεθυμνιάτης και Ριθύμνιος». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη και το νομό Ρέθυμνου, αναφέρει: «Περί της πόλεως Ρηθύμνης. Η πόλις Ρηθύμνη ή Retimo, καθώς ονομάζεται από τους Ενετούς και τους άλλους Ιταλούς, εκκαλείτο άλλως Ρηθυμνία ή Ρηθύμνα από τους παλαιούς Έλληνας, την οποίαν ο Πτολεμαίος τάττει επί της Βορείου όχθης της νήσου. Αύτη δε κείται τεσσαράκοντα μίλια ιταλικά από την πόλιν των Χανίων, προς το Ανατολικόν και πενήτηντα τρία προς το Νοτιοδυτικόν του Χάνδακος μεταξύ του οποίου και των Χανίων κείται. Είναι δε μικροτέρα μεν των Χανίων, αλλ όχι και αδυνατωτέρα. Εν καιρώ των Ενετών ήτο και πολυανθρωποτάτη. Εχει δε λιμένα μικρόν δια μικρά μόνο πλοία επιτήδεια. Επι ενός μικρού Ακρωτηρίου, εξεχοντις εις την θαλασσαν, ως βράχου, είναι ένα φρούριον, το οποίον σκεπάζον και υπερασπίζον την πόλιν, κειμένην όπισθεων αυτού εεφ ενός υψώματος, αποκατασταίνει αυτήν οχυρωτέραν..... Επί των Ενετών εδιοικείτο, καθώς και τα Χανία. Ην δε και πόλις Επισκοπική, της οποίας ο Επίσκοπος εψηφίζετο από τον Αρχιεπίσκοπον του Χάνδακος, τον Κρήτης. Η διοίκησις ταυτης της πόλεως, η έκτασις της παρ αυτής εξηρητημένης Επαρχίας, εκκαλείτο παρα των Ενετών, καθώς και της προηγούμενης των Χανίων il Territorio de Retimo. Κείται προς το Ανατολικόν της επαρχίας των Χανίων και προς το Δυτικόν της του Χάνδακος μετά ο της Νοτίου και Βορείου ακτής της νήσου. Ήτο τότε εκεί εν φρούριον ή μικρά οχυρά πόλις, καλούμενη Μυλοπόταμου, επι της Βορείου ακτής της νήσου ήτις συνηριθμείτο με 200 μικρά χωρία εις την υποταγή της διοικήσεως της.....».

Στα αρχαία χρόνια η Ριθυμνία > το Ρέθυμνο δεν ήταν μια ιδιαίτερα σημαντική πόλη. Μαρτυρίες για την ύπαρξη της πόλης υπάρχουν από τον 5ο-4ο αι. π.Χ. και είναι κυρίως τα αργυρά και χάλκινα νομίσματα, τα οποία έφεραν στη μια όψη την κεφαλή του Απόλλωνα ή της Αθηνάς, και στην άλλη τρίαινα ή δύο δελφίνια ή αίγα. Από την κοπή των νομισμάτων αυτών φαίνεται ότι η πόλη ήταν ανεπτυγμένη με αξιόλογο εμπόριο, όχι όμως της βαθμίδος της Κνωσού, της Κυδωνίας, της Γόρτυνα κ.α. Ίσως να είχε αναπτύξει σχέσεις με τους Πτολεμαίους, οι οποίοι την είχαν μετονομάσει σε Αρσινόη.. Αξιόλογες μαρτυρίες δεν υπάρχουν μέχρι το 1204, οπότε οι Ενετοί αγόρασαν από τους Φράγκους κατακτητές του Βυζαντίου ολόκληρη την Κρήτη έναντι 10.000 αργυρών μάρκων. Τότε αρχίζει η περίοδος της Ενετοκρατίας, η οποία φτάνει μέχρι το 1669. Οι Ενετοί αρχικά εξεδίωξαν τους Γενουάτες του Ενρίκο Πεσκατόρε και εγκαταστάθηκαν στο νησί. Δεν έδωσαν εντούτοις ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη του, επειδή αυτό το έκαναν για την πόλη Candia (= ο Χάνδακας, το Ηράκλειο) και τα χανιά. La canea (Χανιά).

Το 1538 ο Χαϊρεντίν (Khair ad Din) Μπαρμπαρόσα, ναύαρχος του Οθωμανικού στόλου και κουρσάρος των ακτών της Αλγερίας (Μπαρμπαριάς), επιτέθηκε στο νησί. Οι Ενετοί αποφάσισαν να κατασκευάσουν ορισμένα οχυρωματικά έργα. Περιέβαλαν την πόλη με τείχος μήκους 1400 μ. (σήμερα ολοσχερώς κατεστραμμένο), αφήνοντας όμως την από θαλάσσης πλευρά εκτεθειμένη. Ήταν εύκολο έτσι για τον πειρατή Ολουτζ Αλή να την κατακτήσει, το 1562. Οι Ενετοί, διαπιστώνοντας το σφάλμα τους, αφού τον εξεδίωξαν, κατασκεύασαν το περίφημο κάστρο της Φορτέσας, σωζόμενο

σήμερα. Η Φορτέζα αποτελεί το έμβλημα του Ρεθύμνου. Ο 16ος αιώνας βρίσκει την πόλη σε μεγάλη πνευματική άνθηση.

	<p>Αργυρή Δραχμή Ρίθυμνας 400 π.Χ. Με τη Θεά Αθηνά</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Ρέθυμνου 300 v. Chr, με το θεα Αθηνά</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Ρέθυμνου 300 v. Chr, Με το θεά Αθηνά</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Ρέθυμνου 300 v. Chr, Με το θεά Αθηνά</p>

24. Η ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΙΝΟΣ

Στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο 380 μ. περίπου, και σε απόσταση 30 χιλ. νότια του Ρεθύμνου (ΒΔ του χωριού Πρινές της επαρχίας Μυλοποτάμου) βρίσκεται η αρχαία πόλη Ελευθέρνα. Σήμερα σώζονται ερείπια από διάφορες ιστορικές περιόδους της ζωής της. Απαντά και με τις ονομασίες Ελευθέρνα, Ελευθέρα ή Ελευθεραί, Άωρος ή (Σ)άωρος και Απολλωνία. Θεωρείται πολύ αρχαία πόλη, ετεοκρητική, αφού φέρεται να ιδρύθηκε από τον Κουρήτη Ελευθήρα. Οι Ετεοκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και

σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικουρησαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Στεφανος Βυζάντιος αναφέρει αφενός ότι η Ελεύθερνα λεγόταν πριν Σάτρα, πρβ:

Αργυρός στατήρας Ελευθέρνας, 300–280 π.Χ., με θεό Απόλλωνα να κρατά τόξο. Ο Απόλλωνας, σύμφωνα με το Διόδωρο, εφεύρε στην Κρητη τα πρώτα έγχορδα, την Κιθάρα και το τόξο και δίδαξε τους Κρήτες την τοξοβολία και την ιατρική δια μέσου της μαντικής.

«Σάτρα, πόλις Κρήτης, ή μετονομασθείσα "Ελευθέρνα, ό πολίτης Σατραίος» και αφετέρου ότι Ελεύθερνα ονομαζόταν και "Σάωρα" από τη νύμφη Σάωρα και «Ελευθεραί» από τον Κουρήτη «Ελευθήρα», πρβ: «Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, από Ελευθήρος του Απόλλωνος, έστι και Κρήτης από Ελευθήρος ενός των Κουρητών, ή τις και Σάωρος έκαλείτο από Σάωρης νύμφης, έστι και άλλη επί τώ Ίσρω ποταμώ εντώ Πόντω, διά τό φυγόντας Αιήτην τους περί Ιάσονα έχει του φόβου ελευθερωθήναι, έστι και πόλις Λυ-

κίας από τινος νύμφης, ο πολίτης Ελευθερεύς ή Ελευθεραίος, ως Ηράκλειος» (Στ. Βυζάντιος). Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης ότι η Ελευθερνα λεγόταν και Απολλωνία και ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του Λίνου («Απολλωνία, εικοστή τρίτη Κρήτης, ή πάλαι Ελευθέρνα, Λίνου πατρίς»), κάτι αποτυπώνεται στα νομίσματα της, αφού αυτά φερουν τον Απολλωνα. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ελεύθερνα, αναφέρει τα εξής: «Ελεύθερνα. Η Ελεύθερνα είχε κτισθή από ένα των Κουρητών και ωνομάζετο πρότερον Σάτρα. Ο μεν Σκύλαξ την τάπτει προς το Βορειον μέρος, ο δε Πλίνιος μεταξύ των μεμεκρυσμένων από την θάλασσαν και μεσογείων. Αμήτωρ, ή Αμέτωρ τις (ο Αθήν.), γεννηθείς εις αυτήν, εστίν ο πρώτος, όστις έπαιξεν εις την λύραν ερωτικά άσματα, προς χάριν των κατοίκων ταύτης της πόλεως. Ο Πολύβιος αναφέρει περί εγκατοίκων αυτής, και διηγείτα, ότι εκήρυξαν τον πόλεμον με τους Ροδίους, για να εκδικηθώσι τον θάνατον ενός των συμπολιτών αυτών, καλούμενου Τιμάκρου (ή Τιμάρχου), τον οποίον αυτοί είχαν φονεύσει». Ο Dapper αναφέρει επίσης: «Άωρος. Η πόλις Άωρος ωνομάσθη ούτως από την νύμφην Αώραν' αλλ' απέβαλεν έπειτα τούτο το όνομα, δια να λάβει το της Ελευθήρας, από το όνομα ενός των Κουρητών, καθώς αναφέρει ο Στεφ. Βυζάντιος».

Τον 3ο αι. π.Χ. η Ελεύθερνα πολεμούσε εναντίον των Ροδίων και των συμμάχων τους Κνωσίων. Όταν το 220 π.Χ. οι κρητικές πόλεις πολεμούσαν μεταξύ τους η Ελεύθερνα στάθηκε στο πλευρό της Κνωσού. Με πολιορκία όμως των αντιπάλων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει αυτή τη συμμαχία. Το 68 π.Χ. όταν ο Μέτελλος έκανε επίθεση στην Ελεύθερνα, η πόλη κατόρθωσε να αντισταθεί για αρκετό καιρό στην πολιορκία των Ρωμαίων λόγω του οχυρού της θέσης της αλλά τελικά κυριεύτηκε μετά από προδοσία.

Από την πόλη Ελεύθερνα κατάγονταν ο ποιητής Λίνος, ο φιλόσοφος Διογένης, ο λυρικός ποιητής Αμήτωρ, ο γλύπτης Τιμοχάρης κ.α. Ο Διογένης έζησε τον 5ο π.Χ. αιώνα και ήταν μαθητής του Αναξιμένη. Ο Αμήτωρ ήταν ο πρώτος κιθαριστής ερωτικών ωδών, του οποίου οι οπαδοί ονομάστηκαν Αμητορίδαι. Ο **Λίνος** φέρεται ως μουσικός, μυθογράφος και ιστορικός, γιος του Κρητικού Απόλλωνα, του εφευρέτη των εγχόρδων, δηλαδή του τόξου και της κιθάρα με τη μουσική της (βλέπε Διόδωρος Σικελιώτης 5, 64- 77). Ειδικότερα για το Λίνο, ο Διόδωρος αναφέρει τα εξής: «... Στους Έλληνες λέγεται ότι πρώτος ανακάλυψε τους ρυθμούς και το τραγούδι ο Λίνος και όταν ο Κάδμος έφερε από τη Φοινίκη τα λεγόμενα γράμματα, πρώτος αυτός μετέφερε στην Ελληνική γλώσσα, όρισε την ονομασία του καθενός και χάραξε το

σχήμα τους. Γενικώς όλα μαζί τα γράμματα ονομάστηκαν Φοινικικά, επειδή μεταφέρθηκαν στους Έλληνες από τους Φοίνικες, ειδικά όμως, επειδή πρώτοι οι Πελασγοί χρησιμοποίησαν τους φερόμενους χαρακτήρες προσαγορεύτηκαν Πελασγικά..... Ο Λίνος, λοιπόν, λένε πως συνέταξε με Πελασγικά γράμματα αφήγημα με τις πράξεις του πρώτου Διόνυσου και τους λοιπούς μύθους και το άφησε στα απομνημονεύματά του. Με τον ίδιο τρόπο χρησιμοποίησαν τα Πελασγικά γράμματα ο Ορφέας και ο Προναπίδης, που ήταν δάσκαλος του Ομήρου και εμπνευσμένος τραγουδοποιός. Το ίδιο και ο Θυμοίτης... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 3, 67) «Σε εκείνους που λένε πως οι Σύριοι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες και πως αυτοί οι Φοίνικες ήταν εκείνοι που έπλευσαν με τον Κάδμο στην Ευρώπη και πως γι αυτό οι Έλληνες ονομάζουν τα γράμματα Φοινικικά, οι Έλληνες απαντούν ότι οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες, αλλά οι Πελασγοί και γι αυτό αρχικά τα γράμματα ονομάζονταν Πελασγικά. Με Πελασγικά γράμματα έγραψαν ο μουσικός, μυθογράφος και ιστορικός Λίνος, ο Ορφέας και οι τραγουδοποιοί Προποντίδης, ο δάσκαλος του Ομήρου, και Θυμοίτης. Μετά έγινε κατακλυσμός στην Ελλάδα και εκτός του ότι χάθηκαν πολλοί άνθρωποι χάθηκαν και τα γραπτά μνημεία και έτσι βρήκαν την ευκαιρία οι Αιγύπτιοι και ιδιοποιήθηκαν όλα τα περί αστρονομίας και οι Φοίνικες τα γράμματα. Μετά από πολλές γενιές ήρθε στη Ελλάδα ο Κάδμος με Φοίνικες και έφερε τα Πελασγικά γράμματα με αλλαγμένο σχήμα και τα γράμματα αυτά ονομάστηκαν Φοινικικά. Ωστόσο οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες, αλλά οι Πελασγοί. Το μόνο που έκαναν οι Φοίνικες ήταν να αλλάξουν τη μορφή των γραμμάτων και, καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπων τα χρησιμοποίησε αυτό το είδος των γραμμάτων, γι αυτό τους δόθηκε η ονομασία Φοινικικά...». (Διόδωρος Σικελιώτης 5 - 57 - 75).

25. Η ΑΞΟΣ Ή ΟΑΞΟΣ, Ο ΕΤΕΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΤΟΣ

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει: «Οαξος, πόλις Κρήτης, Ελευθέρνης ου πόρρω, καθά Ξενίων από Όαξου τού Ακακάλλιδος, της θυγατρός τού Μίνω. τινές δε δια το καταγήν είναι τον τόπον και κρημνώδη υπάρχουν καλούσε γάρ τους τοιούτους τόπους άξους, καθάπερ και ημείς αγμούς, ο πολίτης Οάξιος». (μψ: Οαξός πόλη της Κρήτης, η οποία δεν απείχε πολύ από την πόλη Ελευθέρνα και την ονομασία της την πήρε από τον οικιστή της που, σύμφωνα με τον Ξενίωνα ήταν ο Οαξός, γιος της Ακακαλλίδος, θυγατέρα του Μίνωα, όμως μερικοί λένε ότι ονομάστηκε έτσι, γιατί βρισκόταν σε τόπο με απόκρημνα μέρη, και αυτό, επειδή έτσι καλούνται τα απόκρημνα μέρη αυτά ή άλλως αγμούς) . Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει επίσης: «Άξος, πόλις Κρήτης, ως Ηρόδοτος εν τεάρτη (Δ c 154), το εθνικόν Άξιος». Προ αυτού τίθεται το ερώτημα αν παλιά στην Κρήτη υπήρχαν δυο διαφορετικές πόλεις με τα ονόματα η Άξος και η Οαξός ή υπήρχε μία μόνο πόλις, η Αξός ή Όαξος, όπως υπάρχει σήμερα. Οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι έχουμε μια μόνο πόλη, η (Ο)αξός.

Η Αξός σήμερα είναι χωριό της πρώην επαρχίας Μυλοποτάμου, του νομού Ρεθύμνου, στην Κρήτη, το οποίο βρίσκεται στις βόρειες πλαγιές του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο περίπου 500 μέτρων, κτισμένο σε αμφιθεατρική θέση, με θέα προς τη

πεδιάδα ανάμεσα στο Ψηλορείτη και τα Ταλαία όρη. Απέχει 46 χιλιόμετρα από το Ρέθυμνο και 48 χιλιόμετρα από το Ηράκλειο. Στην αρχαιότητα κοντά στο σημερινό χωριό Αξό, λένε οι ερευνητές, βρισκόταν η αρχαία πόλη Άξος ή Οαξός, που ήταν μια από τις σημαντικότερες της αρχαίας Κρήτης, η οποία συνέχισε να ευημερεί κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, όταν ήταν έδρα επισκοπής.

Ο Ηρόδοτος στο Δ' βιβλίο (Δ 154) του αναφέρει αφενός ότι η πόλη λεγόταν Οαξός και όχι Άξος ή Όαξος, όπως λέει ο Στέφανος Βυζάντιος και αφετέρου ότι κάποτε βασιλιάς της Οαξού ήταν ο Ετέαρχος («...έστι της Κρήτης Οαξός πόλις, εν τη εγένετο Ετέαρχος βασιλεύς...»), ο οποίος πίστεψε στις διαβολές της δεύτερης γυναίκας του ότι η ορφανή κόρη του Φρονίμη, από το πρώτο του γάμο, ακολουθούσε "βίο έκλυτο" παρέδωσε αυτήν στον έμπορο από τη Θήρα ονόματι Θεμιστώνα με την υπόσχεση, με όρκο στους θεούς, κατά την αναχώρησή του από τη Κρήτη για τη Θήρα να τη ρίξει από το πλοίο του στη θάλασσα. Πράγματι ο Θεμιστώνας παρέλαβε τη μικρή πριγκίπισσα, αλλά κατά την επιστροφή του δεν ήθελε να την θανατώσει, αλλά ούτε και να παραβεί το θείο όρκο του. Έτσι την έδεσε με ένα σχοινί την έριξε στη θάλασσα, την οποία στη συνέχεια ανέσυρε στο πλοίο του. Όταν κατέπλευσε στη γενέτειρά του τη Θήρα, την οδήγησε στον Πολύμνηστο, ένα προεστό της Θήρας. Εκείνος θαυμάζοντας την ομορφιά της την κράτησε κοντά του και στη συνέχεια την παντρεύτηκε. Απέκτησε μαζί της το(ν) Βάττον, που όμως ο Ηρόδοτος λέει ότι αμφισβητεί ότι πήρε αυτό το όνομα, ο οποίος μετά έγινε βασιλιάς.

Ομοίως το λεξικό του Σουίδα αναφέρει ότι η εν λόγω πόλη λεγόταν Οαξός και για το θέμα του Ετέαρχου αναφέρει, επικαλούμενο τον Ηρόδοτο τα εξής: «Βάττος όνομα κύριον, ισχνόφωνος και τραυλός, πόλις ην Κρητική Οαξός, εν τη Ετέαρχος βασιλεύς, ος επί θυγατρί αμήτορι, τη ούνομα ην Φρόνιμη, παρέχουσα τε κακά και πάν επ αυτή μηχανωμένα, και τέλος μαχλοσύνην επενεγκούσα οι πείθει τον άνδρα ταύτα έχειν ούτως. Ό δε αναγνωσθείς από της γυναικός έργον ουχ όσιον εμηχανάτο επί τη θυγατρή. ην γάρ δή Θεμισών άνήρ Θηραίο έμπορος εν τη Οάξω. τούτον ο Ετέαρχος παραλαβών επί ξεινία εξορκεί ην αν οι διηκονήσειν ο τι αν δεηθείη, επι τε εξώρκωσεν, αγαγών οι παραδιδοί την εαυτω θυγατέρα, και ταυτην εκέλευε καταποντήσαι απαγάγοντα. Ο δε Θεμέσων περιημέτησεν εν των πελάγει, και αφοσιούμενος την εξόρχωσιν του Ετεάρχου, σχοινίοις αυτήν αδήσας καθήκεν εις το πέλαγος, ανασπάσας δε αφίκετο εις την Θήραν. Εντευθεν δε την Φρονίμη παραλαβών Πολύμνηστος, εών των Θηραίων άνήρ δόκιμος, επαλλακεύετο, χρόνου δε περιιώντος εξεγετο οι παις ισχνόφωνος και τραυλός, τω όνομα ετέθη βάτος. Herodot. 4, 154».

Κατά το Σκύλακα (Περίπλους 47) η «Οαξος» βρισκόταν στα βόρεια της Κρήτης, κοντά στην Κνωσό και στα νότια της είχε τη Γόρτυνα. <<Προς βορέαν Όαξος και Κνωσός, προς δε νότον Γόρτυνα, Ραύκος.>>. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Οαξός, αναφέρει: «Οαξός. Η πόλις Οαξός δεν ήτο πολλά μακράν από την Ελευθερναν. Ωνομάσθη δ' ούτως από τον Οάξον, υιόν της Ακακάλλης ή από τον Όαξην, υιός του Απόλλωνος και της Ανθηλίνης, της οποίας ήτον ο κτίτωρ ή από ένα ποταμόν ταυτης της νήσου, ονομαζόμενον ομοίως Όαξην. Ο Ηρόδοτος (Δ 154) αναφέρει περί αυτής, λέγων: «Η Οαξός είναι πόλις της Κρήτης, εις την οποίαν εβασίλευσεν ο Ετέαρχος. Άλλως δ' ονομάζεται από τον Βάρρονα πόλις της Οαξίας, από τον ποταμόν Οάξην. Ο δε Βεργίλιος ομιλεί περί του ποταμού Οάξου της Κρήτης, και τον ονομαζόμενον Οάξην».

Σημειώνεται ότι:

1) Ετυμολογικά η λέξη «Αξός = ακσός» προέρχεται από το θέμα της λέξης: η «ακίς > ακίδα = η άκ(ρ)α, ακ-μη > αγμός κλπ, άρα ο κρημνός (= ο αγμός), ομοίως και ακτίς > ακ(τα)ίς ή ακ(σ)ίνα > αξίνα κλπ. Η λέξη Άξος = ο άξιος, εκείνος που χρησιμοποιεί ωραία την αξίνα, κάτι όπως επιδέξιος.

2) Μερικοί λένε ότι ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» και το Βυζαντινό λεξικό «Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική» αναφέρουν ότι η νύμφη Αγγιάλη γέννησε τους Ιδαίους Δακτύλους στην πόλη Αξό, κάτι που είναι ψευδές, γιατί αναφέρουν ότι η Ρέα γέννησε τους Ιδαίους Δακτύλους στα Ιδαία όρη

και συγκεκριμένα σε σπήλαιο που βρισκόταν σε απόκρημνη γη (γράφει «Γαίης οιαξιλίδος» με μικρό- και όχι «στη γη της Αξού της ή Οαξίδος») του όρους της Δίκτης, που είναι ένα από τα Ιδαία όρη, πρβ:

«Ίδη, όρος εστίν υψηλόν, γίνεται από του ιδείν. Όθεν εστίν άπαντα θεωρών τα μήκοθεν. Ιδαίος: Όνομα κύριον κήρυκος, από του Ίδη γίνεται Ιδαίος' οιονεί ο ειδώς και προγιγνώσκων τα κεκριμένα. Ιδαίοι Δάκτυλοι Κρηταιέες, ους ποτε νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος αμφοτέροις δραξαμένη Γαίης οιαξιλίδος εβλάστηκεν. Εισί δε τ' αριθμόν δέκα. διο δάκτυλοι προηγορεύθησαν από των ημετέρων δακτύλων, ή επειδή εν τοις δακτυλοις ερρίφθησαν. Ιδαίοι δε, επειδή εν Ίδει όρει της Κρήτης εγενήθησαν.» (Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική, 11ος αι. μ.Χ.)

«...Οι μόνουι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληται, όσσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.... (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135), μτφ: «Κοντά στο ξόανο, (στο Δικτα Όρμο της Κρήτης οι Αργοναύτες) φτιάξανε ένα βωμό, αφού στεφανώθηκαν με φύλα της βελανιδιάς, έκαναν γιορτή για τη θυσία κι επικαλούνταν τη Μητέρα του Δινδύμου την ιερότατη, που κατοικούσε στη Φρυγία, και τον Τιτία και τον Κύλληνο, που μόνουι ανάμεσα σ' άλλους πολλούς αποκαλούνται ηγήτορες της μοίρας και της Ιδαίας Μητέρας πάρεδροι, τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, που κάποτε η νύμφη Αγχιάλη, χώνοντας τα δυο της χέρια στην οιαξιλίδα γη, τους γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης» (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135)

26. Η ΛΑΠΠΑ Ή ΛΑΜΠΗ

Η αρχαία πόλη Λάμπη ή Λάππα βρισκόταν στη βόρεια πλευρά της Κρήτης και εκεί όπου η σημερινή Αργυρούπολη Ρεθύμνης. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Λάμπη, πόλις Κρήτης, Αγαμέμνονος κτίσμα, από Λάμπου του Ταρραίου, το εθνικόν Λαμπαίος. Κλαύδιος δε Ιούλιος Λαμπέας αυτούς φησιν, έστι και δευτέρα της Ακαρνανίας, και τρίτη της Αργολίδος, ως Φίλων Ξενίων δε έν Κρητικούς διά δύο πι γράφει την πόλιν τήν Κρητικήν και διά δύο α και διά τού η». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του

«Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την κοιλάδα της Λίσας, αναφέρει τα εξής: «Λάππα. Η της Λάμπης ή Λάππας, καθώς και άλλοι, οίον ο Πτολεμαίος και Δίων ο Κάσιος, την ονομάζουσι με διπλούν π, εκτίσθη από τον Αγαμέμνονα, και ωνομάσθη ούτως από Λάμπου τον Θάρριον. Οι κάτοικοι της Λύττου ήρχοντο και κατώκου εκεί, αφ ου η πόλις των κατεδαφίσθη από τους της Κνωσσοῦ. Όταν ο Μέτελλος επολέμα την Κρήτην, εκυρίευσεν αυτήν την πόλιν δυνάμει των όπλων, την οποίαν τότε εξουσίαζεν ο Οκτάβιος και ο αυτοκράτωρ Αύγουστος έδωκε την ελευθερίαν εις τους κατοίκους αυτής τε και της Κυδωνίας, επειδή τω εβοήθησαν εναντίον του Μάρκου Αντωνίου, και ανεκαίνισεν την πόλιν των, η οποία ήτο κατηδαφισμένη. Επί της εξουσίας των Χριστιανών ήταν Ζ' Επίσκοπικός θρόνος».

Ο Κ. Κριτοβουλιδης στα «Απομνημονεύματα, του περι Αυτονομίας των Κρητων» (1859) αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830 «η πόλις Λάμπη, ήτις και Λάππα ωνομάσθη από τον Πτολεμαίον και Δίωνα τον Κάσιον ως αναφέρει ο Πολύβιος, αντέστη μεγάλως εις τον Ρωμαίον Μέτελλον, όστις και την κατηδάφισεν ολοτελώς κυριεύσας αυτήν επι τέλους δια της δυνάμεως των όπλων του. Ο δε Αυγουστος επέτρεψεν έπειτα να την ανεγείρωση, προς δε παραχώρησε και ελευθερίας τιονάς εις τους Λαμπαίους και Κυδωνιάτας δι αμοιβήν, ως διηγείται ο Δάπερ, της συνδρομής, ην παρέσχεν αυτώ ούτοι κατά του Μάρκου Αντωνίου. Δυστυχλώς όμως της πρωτης ουδέ ίχνος υπάρχει».

Κατά τον ερευνητή Αντώνιο Θ. Βασιλάκη (Οι αρχαίες πόλεις της Κρήτης): «Οι λαπαίοι την ελληνιστική εποχή (330-69 π.Χ.) έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις διαμάχες των κρητικών πόλεων και πήραν μέρος στο Κοινό των Κρηταιέων που ιδρύθηκε στα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα. Το 221-220 π.Χ., στον πόλεμο μεταξύ Κνωσοῦ και Λυττού, πήγε με την Κνωσσό, μετά όμως, μαζί με άλλες πόλεις συμμάχησε με τους Λυττίους. Η Λάππα πήρε μέρος στη συμμαχία των Κρητών με τον Ευμένη Β', βασιλιά της Περγάμου, που έγινε μετά το 170 π.Χ. Έμεινε αυτόνομη ως το 68 π.Χ. που την κατέλαβε ο Οκτάβιος και πέρασε πολλές περιπέτειες, γιατί εκεί έγινε η σύρραξη μεταξύ του Μέτελλου και των μισθοφόρων του Οκτάβιου. Η πόλη καταστράφηκε το 68 π.Χ. από τον Κόιντο Καικίλιο Μέτελλο, αλλά γρήγορα ανοικοδομήθηκε και γνώρισε νέα ακμή. Στον εμφύλιο πόλεμο των Ρωμαίων, κατά τη μάχη του Ακτίου το 31 π.Χ., οι Λαπαίοι πήγαν με το μέρος του Οκτάβιου εναντίον του Αντωνίου. Ο Οκτάβιος, ύστερα από τη νίκη του, ευνόησε τους φίλους του Λαππαίους, τους άφησε ελεύθερους και ανοικοδόμησαν την πόλη τους. Η Λάππα εξακολούθησε να υπάρχει και την Α' Βυζαντινή περίοδο, όπως δείχνουν τα ερείπια εκείνης της εποχής. Από τις αρχαιότερες επισκοπές Κρήτης είναι της Λάμπης-Λάππας, η οποία ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Απόστολο Τίτο και μνημονεύεται από το 457. Μετονομάστηκε Καλαμώνος τη Β' Βυζαντινή περίοδο. Η Λάππα ύστερα από την καταστροφή της από τους Άραβες ξεχάστηκε, κι όταν ξανασυνοικίστηκε την έλεγαν απλώς, Πόλη. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ονομαζόταν Γαϊδουρόπολη και Σαμαρόπολη. Η ονομασία Αργυρούπολη δόθηκε το 1822 από την επαναστατική επιτροπή, με σκοπό να αντικατασταθεί η κακόχη ονομασία Γαϊδουρόπολη, επειδή υπήρχε εδώ το μεταλλείο αργύρου...».

Αργυρή δραχμή Λάππας, 100-75 π.Χ. με την Εκάτη και τον Απόλλωνα

Αργυρή δραχμή Λάππας, 100-200 v. Chr.

Νόμισμα Λάππας, 200 π. Χ. ,
με Εκάτη και Απόλλωνα

27. Η ΣΥΒΡΙΤΟΣ

Η Σύβριτος ή Σίβυρτος ή Σούβριτος βρισκόταν στα νότια της Ελεύθερας και της Ρίθυμνας. Στην κεντρική οδό που ένωνε τη βόρεια ακτή με την πεδιάδα της Μεσαράς και τη νότια ακτή Αμαρίου. Έκοψε νομίσματα με τη μορφή του Ερμή και Διονύσου, που κρατά στο ένα χέρι ένα κάνθαρο και από το άλλο το θύρσο, μια ράβδο με φύλα αμπελιού, έμβλημα του Διονύσου. Αλλά είχαν το κεφάλι του Δία στεφανωμένο με δάφνη, άλλα κεφαλή αίγας και σταφύλι, άλλα τρίαινα και δελφίни, άλλα τη μορφή του Απόλλωνα κλπ. Ο Στεφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει, σχετικά με την πόλη αυτή: «Σίβυρτος, πόλις Κρήτης, το εθνικόν Σιβύρτιος, ως Πολύβιος έν τρισκαιδεκάτω».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Αξός ή Οαξός, αναφέρει: «Η Σίβυρτος ή Σύβριτος. Η Σίβυρτος, καλείται παρά του Πτολεμαίου Σίβρητα, και συναριθμείται με τα εις το ενδότερον της νήσου κειμένας πόλεις. Γίνεται ανάμνησις εις την Σύνοδον της Χαλκηδόνος περί ενός Επισκόπου ταύτης της πόλεως, καλουμένου Κυρίλλου. Έτσι δε και εις την εν Νικαία Β' Συνόδου αναφέρεται ομοίως και περί ενός άλλου από την αυτήν πόλιν, ονομαζομένου Θεοδώρου».

Αργυρός στατήρας Συβριτίων, 290 π.Χ. με το Διόνυσο με μορφή πάνθηρα να απάγει την Αριάδνη από τη Νάξο και τον Ερμή, κηδεμόνα του Διονύσου

	<p>Αργυρό δίδραχμο Συβρίτου, 330 π.Χ. με Διόνυσο και τον Ερμή</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Συβρίτου, 330 – 300 v. chr με Διόνυσο και Ερμή</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Συβρίτου, 330 v. Chr. με Διόνυσο και Ερμη</p>

28. Η ΑΡΚΑΔΙΑ ή ΑΡΚΑΔΕΣ

Ο Στεφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει πόλη με την ονομασία Αρκαδία: «Αρκάδες, πόλις Κρήτης ως Ξενίων εν Κρητικούς, οι πολίται ομοίως Αρκάδες. Δημήτριος δε ουκ Αρκάδας την πόλιν, αλλ' Αρκαδιαν φησίν, εκότας ουκ και το εθνικών ταύτης Αρκάδες, Αρκάς, Αρκάδιος» (Στέφανος Βυζάντιος)

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Αρκαδία, αναφέρει τα εξής: «Αρκαδία. Η πόλις των Αρκάδων η Αρκαδία (ίσως το νυν μοναστήριον Αρκάδι) κατηδαφίσθη και κατεσκάφη, αφ ου εκυριεύθη, πλην μετά εξ χρόνους ανωκοδομήθη πάλιν. Μερικοί Συγγραφείς θέλουσι, ότι εις αυτήν την πόλιν να εγεννήθη ο Ζευς, και όχι επι του όρους της Ίδης. Ιδού πως ομιλεί ο Καλλιμαχος εις τον πρωτον του ύμνον «ω Ζεύ! Τινές λέγουσι, ότι εγεννήθης επί του όρους της Ίδης, άλλοι εις την πόλιν της Αρκαδίας. Τίνες εισίν, ω πάτερ, οι ψευθέντες;» Αυτή η πόλις ήτον εις τον καιρόν των Χριστιανών Επισκοπή και ο γ' Επισκοπικός θρόνος. Ο Πολύβιος αναφέρει, ότι οι κάτοικοι αυτής, ομού με τους Ανατολικούς, ετραβήχθησαν με κοινήν συμφωνίαν, από την συμμαχίαν των εγκατοίκων της Κνωσσού, δια να εμβωσιν εις την των κατοίκων της Λυττούς».

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Καλλιμαχος στον Ύμνο Α' («Εις Δία») σύμφωνα και με τους υπολοιπους στίχους του ύμνου του δεν εννοεί πόλη Αρκαδία της Κρήτης, αλλά την περιοχή Αρκαδία της Πελοποννήσου, όμως θέλει να πιστευει ο μεταφραστής Μ. Βερνάδος ως κρητικός. Ειδικότερα, επειδή ο υμνογράφος Καλλιμαχος ο Κυρηναίος (310 - 240 π.Χ.) , καθώς λέει ο ίδιος στον ύμνο που «Εις Δία», έμαθε ότι οι Κρήτες λέγανε το

μύθο ότι ο Δίας πέθανε και τον θάψανε στην Κρήτη (μάλιστα ο Πορφύριος στο "Βίος Πυθαγόρου" αναφέρει ότι τον εν λόγω τάφο επισκέφτηκε και ο περίφημος Πυθαγόρας ο Σάμιος), θύμωσε, γιατί δεν του άρεσε που οι Κρήτες τον κάνανε θνητό και συνάμα νεκρό, και προ αυτού έγραψε τον ύμνο «Εις Δία», στον οποίο αποκαλεί ψεύτες τους Κρήτες και παράλληλα παραλλάσσει το μύθο του Δία μεταφέροντας τη γέννηση και ανατροφή του Δία από το όρος Δίκτη των Ιδαίων ορέων της Κρήτης στο όρος Λύκαιον της Αρκαδίας και τονίζοντας ότι ο Δίας δεν πέθανε, διότι είναι αιώνιος. Μάλιστα στην παραποίηση του μύθου που κάνει, η νήσος Κρήτη γίνεται περιοχή «Κρητέα» στην Αρκαδία, η αρχαία πόλη Λύκτος (= η πόλη στην περιοχή της οποίας βρισκόταν η Δίκτη, όπου γεννήθηκε ο Δίας, σύμφωνα με τον Ησίοδο) γίνεται το Λύκαιον όρος στην Αρκαδία, η πόλη το Πράσον ή η Πραισός (= η πόλη όπου υπήρχε το Δικταίο ιερό, σύμφωνα με το Στράβωνα) γίνεται η περιοχή «Παρράσιον» στην Αρκαδία, οι Δικταίοι Κουρήτες γίνονται Δικταίοι Μελίοι, ο ενόπλιος χορός των Κουρητών «πυρρήχη» γίνεται «πρύλις» κλπ, ώστε να βλάψει «τουριστικά» τους Κρήτες, όπως θα λέγαμε σήμερα. (Περισσότερα βλέπε στο βιβλίο «Ο ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ, ΤΟΥ Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ»)

Β) Ο Πausανίας στα «Αρκαδικά» αναφέρει και ότι οι Κύδωνες και οι Γορτυνιοί της Κρήτης κατάγονται από την Αρκαδία και Γορτυνία Πελοποννήσου, κάτι που απεικονίζεται και στα νομίσματα της Κυδωνίας: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσιώς ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθυος. ες δε αυτόν Ραδάμανθον Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθον ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις έπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθους μεν Ηφαιστου, Ἐφαιστος δε εἶη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εἰσι..» (Πausανίας Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6).

Δ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

29. Η ΚΥΔΩΝ(ΙΑ) ἢ ΑΛΛΩΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ – ΧΑΝΙΑ

Porto della Chanea.. Vincenzo Maria Coronelli, 1689 National Library of France

Η Κυδωνία είναι τα σημερινά Χανιά, τα οποία έγιναν η πρωτεύουσα της Κρήτης μετά την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους. Σήμερα πρωτεύουσα της Κρήτης είναι το Ηράκλειο, που ήταν επίγειο της Κνωσού.

Ο Στράβων αναφέρει ότι οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές πόλεις της Κρήτης είναι τρεις: η Κνωσός, η Γόρτυνα και η Κυδωνία: «Πόλεις δ' εἰσὶν εν τη Κρήτη πλείους μεν, μεγίσται δε και επιφανέσται τρεις, Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία» (ΣΤΡΑ-

ΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ I, IV, C 474-479). Ο ίδιος, σχετικά με την πόλη της Κυδωνίας, αναφέρει: «Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί πως πως η Βριτόμαρτυς, αποφευγοντας τη βία του Μίνωα, από τη Δίκτη, πιαστηκε στα δίχτυμα

των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την ειπαν Δίκταινα και το βουνό Δίκτη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά πέρατα του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος, όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίο, αλλά το Δικτύναιο. Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 80 στάδια. Από την Άπτερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της Άπτερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυννας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος». (Στράβων Ι, C 479, 13).

Ο Όμηρος αναφέρει ότι οι Κύδωνες είναι μία από τις πέντε κρητικές φυλές (Οδύσσεια 3,292 και 19,176): Ετεόκρητες, Κύδωνες, Αχαιούς, Δωριείς και Πελασγούς της Κρήτης. Δεν αναφέρει πόλη με το όνομα Κυδωνία. Απλώς στην Οδύσσεια αναφέρει ότι οι Κύδωνες κατοικούζαν στις όχθες του Ιάρδανου, στην άκρη της Γόρτυνας στη δυτική Κρήτη, πρβ:

«Εκεί, αφού χώρισαν τα πλοία, κάποια από αυτά πήγαν στην Κρήτη, όπου κατοικούσαν οι Κύδωνες στις όχθες του Ιάρδανου.

Εκεί υψώνεται στη θάλασσα ένας βράχος γλιστερός και απόκρημνος, στην άκρη της Γόρτυνας, στη μέση του σκοτεινού Πελάγους, όπου ο Νοτιάς φέρνει φουσκωμένα κύματα προς τη Φαιστό, το δυτικό ακρωτήριο, και μικρός βράχος εμποδίζει το μεγάλο κύμα» (Οδύσσεια 290 – 295)

Ο Ηρόδοτος, σχετικά με την πόλη της Κυδωνίας, αναφέρει ότι αυτή ιδρύθηκε από τους Σάμιους, μόνο που εκεί έμειναν μόνο πέντε χρόνια, γιατί μετά διώχθηκαν από τους Κρήτες : «Αυτοί δε οι Σάμιοι την Κυδωνία στην Κρήτη έκτισαν, όχι γι αυτό το σκοπό πηγαίνοντας στην Κρήτη, αλλά, διώχνοντας του Ζακυνθινούς από το νησί. Έμειναν δε εκεί και ευδαιμόνησαν επί πέντε έτη, και έφτιαξαν τα εβρισκόμενα στην Κυδωνία ιερά και το ναό της Δίκτυννας. Τον έκτο όμως χρόνο οι Αιγινήτες σε ναυμαχία τους νίκησαν μαζί με άλλους Κρήτες. (Ηροδότος, Γ, 44 και 59).

Ο Στράβων θεωρεί ότι οι Ετεόκρητες και οι Κύδωνες είναι αυτόχθονες Κρητικοί, πρβ: «Είναι εμφανές ότι Ετεόκρητες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστιαίτιδα. (Στράβων, Ι, IV 6 – 7).

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) λέει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausανίας στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρὸς Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθον Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε επι Ραδάμανθον ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθος μεν Ηφαιστου, Ἡφαιστος δε ειη Ταλω, Ταλων δε ειναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εισι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνω Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθου. Σχετικά με το Ραδάμανθου ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, αλλ' ο Ραδάμανθους εἶχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθους εἶναι γιος του Φαιστού, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά

τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Παυσανίας Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6).

Porto dela Chanea, Χανιά 1688. Dapper, Olfert "Canea" Amsterdam Wolfgangh, Waesbergen, Boom. Someren en Goethals 1688 From Olfert Dapper's" Naukeurige Beschryving der Eilanden in de Archipel der Middellantsche Zee"1688.

Ο Παυσανίας (Ηλιακά Β, 21,6) αναφέρει επίσης ότι «στην Ολυμπία υπήρχε ιερό της επωνομαζόμενης Κυδωνίας Αθηνάς» και «ο Κλύμενος, ο απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή, λένε ότι ήρθε εκεί (στην Ολυμπία) από την Κυδωνία της Κρήτης και τον ποταμό Ιάρδανο και ίδρυσε το ιερό για τη θεά». Ο ίδιος λέει (βλέπε Ηλιακά Α, 7,6 και Α 8,1) και ότι «ο Ιδαίος Ηρακλής (Ιδαίος = ο κρητικός, ένας από τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης) έχει τη δόξα, γιατί πρώτος διοργάνωσε τους αγώνες και τους ονόμασε Ολυμπία. Ο Κλύμενος γιος του Κάρδη, ήρθε από την Κρήτη πενήντα χρόνια μετά από τον κατακλυσμό που έγινε στην Ελλάδα την εποχή του Δευκαλίωνα. Καταγόταν από τον Ιδαίον Ηρακλή και καθιέρωσε τους στην Ολυμπία και ίδρυσε βωμό προς τιμήν του

προγόνου του Ηρακλή και όλων των Κουρητών, δίνοντας στον Ηρακλή, την επωνυμία Παραστάτης». Ομοίως ο Πλάτων λέει ότι οι Γορτυνιοί Κρήτης κατάγονταν από τους Γορτύνιους της Πελοποννήσου, πρβ: «Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού είναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708)

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει και αυτός ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, όμως γι αυτόν ήταν γιος του Απόλλωνα και της Ακακαλίδος της θυγατέρας του Μίνωα: «Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ή πρότερον Απολλωνία, από Κύδωνος του Απόλλωνος και Ακακάλλιδος της Μίνωος θυγατρός, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ο πολίτης Κυδωνιάτης και Κύδων και Κυδώνιος και Κυδωναίος και Κυδωνίς θηλυκώς και Κυδωνικός ανήρ». Ο Στεφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης: «Ακύτος, νήσος περί Κυδωνίαν της Κρήτης, ο νησιώτης Ακύτιος». Ο Ξενίων αναφέρει και αυτός ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, μόνο που αυτός θεωρεί ότι ο Κύδων ήταν γιος τους Ερμή και ο Νάξος ήταν γιος του Απόλλωνα και της Ακκακαλίδας: <<Τη Ακακαλλίδι συνελθειν φησί τον Ερμήν και τον Απόλλωνα. Και εκ μεν Απόλλωνος γενέσθαι Νάξον, εκ δε Ερμού Κύδωνα, αφ' ου η πόλις Κυδωνία καλείται>>

Φυσικά η ονομασία Χανιά δεν έχει σχέση με την αραβική λέξη «al Hanim = πανδοχείο, το χάνι» ούτε και με την αρχαία ελληνική λέξη «Αλχάνια», όπως λένε μερικοί, αφού δε λέμε «τα Χάνια», αλλά «τα Χανιά» και η ονομασία Χανιά συναντιέται επί εποχής Ενετών και εξής και συγκεκριμένα με τη γραφή «La Canea». Στα νομίσματα της Κυδωνίας ο Κύδωνας φέρεται να θηλάζει λύκαινα ή κύαινα, επειδή φέρεται ως γιος του Τεγεάτη του γιου του Λυκάονα, και η ονομασία Κύδων σημαίνει αυτός που τον βύζαινε «κύων» > κύ(δ)ων ή άλλως κύ(ν)ας. Μάλιστα, επειδή στα ιταλικά ο κύων, κύ(νας) > Κύδων λέγεται cane (πληθ. Canea), οι Ενετοί έλεγαν την Κυδωνία «la Canea» απ' όπου μετά προήλθε στα ελληνικά η ονομασία «τα Χανιά».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη και το νομό Χανίων, αναφέρει τα εξής: «Απολλωνία. Δυο πόλεις είχαν το αυτό όνομα, εξ ων η μία, κείται πλησίον της πόλεως της Κνωσσού, εκλειτο πρότερον Κυδωνία, κατά τον Στέφανον γίνεται δ' ανάμνησις εις την Δ' Σύνοδον της Χαλκηδόνας περί του Ευσεβίου επισκόπου της Απολλωνίας». Ο ίδιος αναφέρει: «Περί της πόλεως των Χανίων. Από το Ακρωτήριο Μελέκα εν μίλιον Γερμανικόν, από την Ρήθυμνην δέκα και εικοσιδύο ή κατ' άλλους μόνο δεκαπέντε από τον Χάνδακα (το πρωτον ορθόν) προς το Δυτικόν, επί των Βορείων παραθαλασσιών της νήσου κείται η πόλις των Χανίων, Ιταλικά Canea και Γαλ. Canee, ήτις νομίζεται να είναι η το πάλαι Κύδων ή Κυδωνία, παρά των παλαιών Ελλήνων τε και Λατίνων, κληθείσα ούτως από του Κυδόνος, υιού του Απόλλωνος..... Η διοίκησις της πόλεως παρά των Ιταλών καλουμένων il Territori de Canea (η Επαρχία των Χανίων) είναι από τας μεγαλητέρας της νήσου..... Είναι δε πόλις επισκοπική, εξηρημένη από τον Αρχιεπίσκοπον του Χάνδακος (τον Κρήτης). Έχει δε και πέντε μικράς οχυράς πόλεις υπο την διοίκησιν της, την Απρικόρνου (τον Αποκόρωνα), την Κύσαμον, το Σέλινον, τον Αγιον Νικήταν και τα Σφακία, και 244 χωρία, περιεχόμενα εις την επαρχίαν της».

Κατρέα της Κρήτης.

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Αργυρό τετράδραχμο Κυδωνίας με την τη Βριτόμαρτη - Δίκτυννα.

Τετράδραχμο Κυδωνίας, 200 π.Χ.

Νόμισμα Κυδωνίας: 4ος αι. π.Χ. με τον Κύδωνα και τη κύνα-λύκαινα τροφό του.

Νόμισμα Κυδωνίας, 4ος αι. π.Χ. Με Κύδωνα νέο και τη λύκαινα τροφό του.

Νόμισμα Κυδωνίας, 320 - 270 π.Χ.,

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

	<p>Νόμισμα Κυδωνίας, 320 - 270 π.Χ.,</p>
	<p>Νόμισμα Κυδωνίας, 320 - 270 π.Χ.,</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Κυδωνίας, 3ος αι. π.Χ., με Κύδωνα και τη λύκαινα, την τροφό του.</p>
	<p>Τριόβολο Κυδωνίας, 4/3ος αι. π.Χ.</p>
	<p>Κυδωνία, 2ος αι.π.Χ., δίοβολο</p>

30. Η ΑΠΤΕΡΑ

Η Άπτερα ή Άπταρα ήταν μία από τις σημαντικότερες πόλεις στη βόρεια ακτή της Δυτικής Κρήτης, Παλαιόκαστρο Αποκορώνου, με επινηίο την Κίσαμο. Σύμφωνα με το Στέφανο Βυζάντιο η Άπτερα είναι πόλη της Κρήτης, η οποία πήρε το όνομα της μετά τη νίκη των μουσών επί των Σειρήνων σε μουσικό αγώνα ο οποίος έγινε μεταξύ της πόλης και της θάλασσας, τον οποίο κέρδισαν οι Μούσες. Οι Σειρήνες απέβαλαν τα πτερά τους και έγιναν λευκές. Έτσι η πόλη πείρε το όνομα Απτερα και τα πλησίον νησάκια το όνομα Λευκές. Ο πολίτης ονομαζόταν Απτεραίος, πρβ: "Απτερα, πόλις Κρήτης, από της των Μουσών και Σειρήνων έριδος, της εν τώ μουσειο πλησίον της πόλεως και της θαλάττης τόπω τοιώσδε καλουμένω γενομένης, ενώ μετά την εν μουσική νίκη των Μουσών αι Σειρήνες δυσφορούσαι τα πτερά των ώμων απέβαλον και λευκαί γενόμεναι εις την θάλασσαν έnéβαλον έαυτάς, όθεν ή πόλις "Απτερα, αι δε πλησίον νήσοι Λευκαί. οι δε από Γλαύκου τού Κυρηναίου, ο πολίτης Απτεραίος, έστι και Λυκίας πόλις, ουδετέρως και αύτη και το εθνικόν Απτερεύς». (Στ. Βυζάντιος). Με την ονομασία Απτερος παραδίδεται και επώνυμος ήρωας της πόλης.

Ο Πausanίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο 5.10) αναφέρει ότι η πόλη της Κρήτης «Απτερευού», σύμφωνα με μια άλλη παράδοση, έχει σχέση με αυτόν που έκτισε το ναό στους Δελφούς ονόματι «Πτεράν», πρβ: «λέγεται δε και έτερος λόγος, ως τον ναόν κατεσκεύασατο ανήρ Δελφός, όνομα δε αυτώ Πτεράν είναι: κατά τούτο ουν γενέσθαι και τω ναώ τούνομα από του οικοδομήσαντος: από τούτου δε του Πτερά

και πόλιν Κρητικήν προσθήκη γράμματος Απτερευός φασιν ονομάζεσθαι. τον γάρ δη λόγον τον έχοντα ες την εν τοις όρεσιν αυξομένην πτέριν, ως εκ της πόας ταύτης χλωράς έτι διεπλέξαντο ναόν, ουδέ αρχήν προσίεμαι τον λόγον τούτον» (Υπάρχει και άλλη παράδοση (για τη κίση του Ναού του Απόλλωνα στους Δελφούς), ότι τον ναό τον κατασκεύασε κάποιος κάτοικος των Δελφών που λεγόταν Πτεράς· το όνομα λοιπόν αυτό δόθηκε στον ναό απ' αυτόν που τον κατασκεύασε. Από τον Πτερά αυτόν λένε πως ονομάστηκε και η Κρητική πόλη Απτερευοί, με την προσθήκη ενός γράμματος. Όσα λένε σχετικά με τη φτέρη που φυτρώνει στα βουνά, ότι δηλαδή από το φυτό αυτό, όταν ήταν ακόμη χλωρό, έπλεξαν ναό, δεν τα δέχομαι καθόλου» (Παυσανίας Φωκικά Χ 5.10).

**Ημίδραχμο 'Απτερας 330 – 270 π.Χ., με θεά Άρ-
τεμη/ Βριτομαρτη και πολεμιστή**

Ο Στράβων, σχετικά με την Άπτερα και τις γειτονικές της πόλεις, αναφέρει: «Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την Άπτερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της Απτερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτηννας. Απέχουν κάπου 30

στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος <<Κωμηδόν διώκουν πρότερον. Είπ' Αχαιοί και Λάκωνες συνώκησαν τειχίσαντες ερυμνόν χωρίον βλέπον προς μεσημβρίαν>>. (Στράβων Ι, C 479, 13).

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την Άπτερα, αναφέρει τα εξής: « Η πόλις Άπτερα, η ούτω καλουμένη παρά τω Στράβωνος και Στεφάνου , Άπτερον δε παρά του Πλινίου, εκλήθη ούτως εξ αιτία της μεταξύ των Μουσών και των Σειρώνων μάχης ήτις συνέβη πλησίον της πόλεων ταύτης, ου μακράν της θαλάσσης, εις ένα τόπον καλούμενον Μουσειόν. Επειδή λέγουσι ότι αι Σειρήνες, θελουσαι να συνερισθώσι μετά των Μουσών περί της μουσικής, αφού ενικήθησαν συνέλαβαν τόσον πείσμα, οργήν και λύπην, ώστε εκτέλασαι (μαδούσαι) όλα τα πτερά από τας πτέρυγας των, ερρίφθησαν εις την θάλασσαν. Εκ τούτων η πλησιόχωρος πόλις ωνομάστη Απτέρα, ήτοι χωρίς πτερά. Ο ποιητής Αύσων αναφέρει περί ταύτης της έρσιδος των Μουσών και των Σειρήνων . Ως τόσον ο Ευσέβιος και ο Ιερώνυμος αναφέρουσιν, ότι ήτο το πάλαι κάποιος Απτέρας, όστις εβασίλευσε εις την νήσον της Κρήτης, και έκτισεν εκεί πόλιν. Φαίνεται λοιπόν, ότι αύτη εστί, περί ης ομιλήσαμεν, την οποίαν ωνόμασιν από το Απτέρας όνομα αυτού. Ο δε Παυσανίας καλεί τούτον τον βασιλέα Πτέρα, προσθείς, ότι από αυτόν ωνομάσθη και η πόλις, προσθέσει ενός στοιχείου προ της πρώτης συλλαβής».

Αργυρός στατήρας
Άπτερας, 330 - 300
π.Χ.,

Αργυρός στατήρας Ά-
πτερας, 4ος αι. π.Χ.,

Νόμισμα Άπτερας,
250 - 67 π.Χ.,

Νόμισμα Άπτερας,
250 - 67 μ.Χ.,

Αργυρός στατήρας
Άπτερας, 250 - 67
π.Χ.,

31. Η ΕΛΥΡΟΣ

Η Έλυρος (Σκύλαξ 47) ήταν κτισμένη στο λόφο "Κεφάλα", 500 μ. νοτιοδυτικά του χωριού Ροδοβάνι της επαρχίας Σελίνου. Η Έλυρος είχε για επίνειά της τη Συία (τώρα Σούγια) και τη Λισσό, στο σημερινό κόλπο του Αγίου Κύρκου. Φαίρεται ως ιδιαίτερη πατρίδα του Θάλητα, που ήταν ο πρώτος περίφημος αρχαίος μελωπιός και ένας από αυτούς που μετέφερε το μινωικό πολιτισμό στη Σπάρτη. Εκεί τιμούσαν ιδιαίτερα τον Απόλλωνα και τους ήρωες Φυλακίδη και Φίλανδρο, γιο του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο Πausanias στα Φωκικά αναφέρει ότι ο Απόλλων (ύστερα από το φόνο του Πύθωνος) κατέφυγε στην Τάρρα όπου γίνονταν τελετές καθαρτήριες στον ιερέα Καρμάνορα για εξιλασμό. Εκεί ο Απόλλωνας με τη Ακακαλλίδα γέννησε δίδυμα, το Φυλακίδη και το Φίλανδρο, που τους θήλασε μια αίγα και για αυτό οι Ελύριοι αφιέρωσαν στους Δελφούς μια χαλκή αίγα που θήλαζε δύο νήπια, πρβ: «ἔστι δε εν τοις Κρητικοῖς ὄρεσι και κατ' ἐμὲ ἐτι Έλυρος πόλις: οὔτοι ουν αίγα χαλκήν απέστειλαν ες Δελφοῦς, δίδωσι δε νηπίοις ἢ αίξ Φυλακίδη και Φιλάνδρω γάλα: παιδας δε αυτοῦς οι Ελύριοί φασιν Απόλλωνός τε εἶναι και Ακακαλλίδος νύμφης, συγγενέσθαι δε τη Ακακαλλίδι Απόλλωνα εν πόλει Τάρρα και οίκω Καρμάνορος» («Στα βουνά της Κρήτης υπάρχει και στην εποχή μου μια πόλη Έλυρος. Στους Δελφούς οι κάτοικοί της έστειλαν χάλκινη κατσίκα που παριστάνεται να τρέφει με το γάλα της τον Φυλακίδη και τον Φίλανδρο. Οι Ελύριοι λένε ότι αυτά τα παιδιά ήταν

γιοι του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο θεός ενώθηκε μαζί της στο σπίτι του Καρμάνορα, στην πόλη Τάρρα), (Παυσανία, Φωκικά Χ,16,5)

Η Έλυρος κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους, όπως προκύπτει από αρχαίες επιγραφές, υπήρξε μέλος της "Ομοσπονδίας των Ορειών", μαζί με τις πόλεις Υρτακίνα, Λισό, Ποικιλασσό και Τάρρα. Αναφέρεται και μεταξύ των Κρητικών πόλεων που υπέγραψαν τη συμμαχία με τον Ευμένη Β' της Περγάμου το 183 π.Χ.

Ο Στεφανος Βυζάντιος στα Εθνικά, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Έλυρος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν Κρήτη, ο πολίτης Ελύριος». Και επίσης: «Συία, πόλις μικρά Κρήτης, επίνειον ούσα της Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς». (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικά). Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Έλυρος, αναφέρει τα εξής, αντλώντας πληροφορίες από τον Παυσανία, τον Αθήναιο και το Στ. Βυζάντιο: «Έλυρος. Η πόλις Έλυρος έκειτο, κατά τον Παυσανίαν, επί των ορέων της Κρήτης. Διηγούται, ότι οι κάτοικοι αυτής έστειλαν εις το μαντείο του Απόλλωνος εις τους Δελφούς μίαν αίγα χαλκίνην, ήτις είχε γαλακτοτροφήσει τον Φυλακίδην και τον Φίλανδρον, τους τιμώμενους από τους κατοίκους της Ελύρου δια τέκνα του Απόλλωνος και της νύμφης Ακακάλλης. Ο Σουίδας λέγει, ότι Θαλήτας, ο πρώτος Λυρικός ποιητής, όστις έζη πριν του Ομήρου, ήτον εις των κατοίκων ταύτης της πόλεως». «Συία. Η Συία ήτο μία μικρά πόλις και ο ναυσταθμος των πλοίων της πόλεως Ελύρας». «Εστι δε και εν τοις Κρητικοίς όρεσι και κατ' εμέ Έλυρος πόλις' ούτοι ουν αίγα χαλκήν απέστειλαν εις Δελφούς' δίδωσι δε νηπίοις η αίξ Φυλακίδι και Φίλανδρω γάλα, παίδα δε αυτούς οι Ελύριοι φασίν Απόλλωνος τε είναι και Ακακαλλίδος Νύμφης» (Παυσανίας). «Θαλήτας Κρης Ελύριος λυρικός γεγονόςως προ Ομήρου {Αθήν.}>>>».

32. Η ΠΟΛΙΧΝΑ Ή ΠΟΛΙΧΝΗ

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Πολίχνα, πόλις τῆς Τρωάδος, οἱ πολῖται Πολίχναῖοι, ἔστι καὶ Κρήτης Πολίχνη πόλις, ἧς ὁ πολῖτης Πολιχνίτης». Η Πολίχνα ή Πολίχνη ήταν πόλη γειτονική της Κυδωνίας, όπως φαίνεται από το εξής χωρίο του Θουκυδίδη <<Πολυχνίταις χαριζόμενος ομόροις Κυδωνιατῶν>>. Ο Ηρόδοτος αναφέρει (βιβλ.7,170) ότι ὅλοι οἱ Κρητικοὶ πήραν μέρος στην εκστρατεία κατά της Σικελίας, για να εκδικηθούν το θάνατο του Μίνωα πλην Πολιχνιτῶν καὶ Πρασίων. Ο Θουκυδίδης (βιβλ.2,85) αναφέρει ότι οἱ Ἀθηναῖοι προσπάθησαν να καταλάβουν την Κυδωνία το 429 π.Χ. στέλνοντας 20 πλοία στους Πολιχνίτες, που βρισκόταν σε πόλεμο με τους Κυδωνιάτες, αλλά δεν το κατόρθωσαν.

33. Η ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΚΙΣΑΜΟΥ

Η Πολυρρηνία βρισκόταν στη θέση του σημερινού χωριού Πολυρρήνια Κισάμου, 6 χιλ. νοτίως από το Καστέλι Κισάμου. Ο Στράβων, σχετικά με την Πολυρρήνια και τις γειτονικές της πόλεις, αναφέρει: «Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την Άπερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίγειο της Απερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυνας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες. Τείχισαν ἓνα οχυρὸ μέρος <<Κωμηδὸν διώκουν πρότερον. Εἴτ' Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες συνώκησαν τειχίσαντες ερυμνὸν χωρίον βλέπον προς μεσημβρίαν>>. (Στράβων I, C 479, 13). Ο Στέφανος Βυζάντιος για την Πολυρρήνεια αναφέρει τα εξής: «Πολύρρην, πόλις Κρήτης, ἀπὸ τοῦ πολλά βήνεα, τουτέστι πρόβατα ἔχειν. ὁ πολῖτης Πολυρρήνιος (Ἡ Πολυρρηνία είναι πόλη της Κρήτης και λέγεται έτσι επειδή ἔχει πολλά ρήνεα, δηλαδή πρόβατα)». Στο βενετσιάνικο κάστρο της Κισάμου, οφείλεται η σημερινή ονομασία της πόλης Καστέλι Κισάμου.

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

	<p>Αργυρός στατήρας Πολυρηνίας Κρήτης με τον Ποσειδώνα και ταύρο Κρήτης (Δώρο Ποσειδώνα στο Μίνωα). Ο ταύρος αυτός ήταν πατέρας του Μινώ-ταυρου.</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Πολυρηνίων 330 π.Χ.</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Πολυρηνίων , 300 – 270 π.Χ.</p>
	
	<p>Νόμισμα Πολυρηνίου, 330-280 π.Χ.</p>

Διόβολο Πολυρήνιων με Δικτυνα και Απόλλωνα

34. Η ΥΡΤΑΚΙΝΑ ή ΥΡΤΑΚΟΣ

Η Υρτακίνα ήταν κτισμένη σε ένα δυσπρόσιτο ύψωμα (το σήμερα ονομαζόμενο "Καστρί") κοντά στο χωριό Τεμένια Σελίνου. Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη αυτή τα εξής: «Υρτακός (Πτολεμαίος ΙΙΙ, 17, 10) ή και Υρτακίνος, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Υρτακίνος. Πολύβιος δε το θηλυκόν Υρτακίνη από του Υρτακίνος εθνικού, από Υρτάκου δε Υρτάκιος». Σύμφωνα με τις φιλολογικές πηγές και κυρίως τις επιγραφικές μαρτυρίες και τη μελέτη της νομισματικής, μέσα από την Ομοσπονδία των Ορειών, η Έλυρος, η Υρτακίνα, η Λισός, η Ποικιλασσός και η Τάρρα αντιμετώπισαν από κοινού την εσωτερική και εξωτερική πολιτική του νησιού για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, διατηρώντας συγχρόνως και την αυτονομία τους. Μαζί με τη Λισό, η Υρτακίνα βάζει στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. τις βάσεις για τη σύσταση της Ομοσπονδίας των Ορειών, δημιουργώντας τον πρώτο κοινό μεταξύ τους νομισματικό τύπο.

Αργυρή δραχμή Υρτακινίων, 3ος αι.

Αργυρή δραχμή Υρτακινίων, 3ος αι.

35. ΤΟ ΑΜΦΙΜΑΛΛΙΟΝ ή ΑΜΦΙΜΑΛΛΑ – ΣΟΥΔΑ

Το Αμφιμάλιον ή Αμφίμαλα, το οποίο βρισκόταν στη **Γεωργιούπολη Αποκρώνου**, ήταν **Επίνειο της Λάππας (Στράβων 10,475)** Ήταν πάνω στο γήλοφο

που λέγεται σήμερα του Βένου ή Κεφάλα, 1200μ. Δυτικά της Γεωργιούπολης. Ο Μαρκιανός· Μενίππος· Σταδισμός (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum), σχετικά με το Αμφιμαλλον, αναφέρει: «Το δε ένθεν ισθμός έστιν ως εκατόν σταδίων, έχων κατοικίαν προς με τη βορείω θαλλάττη Αμφιμαλλον' προς δε τη νοτιώ, Φοίνικα των Λαππέων. Mensural recta est». **Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει:** «Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης, από Αμφιμάλλου, ο πολίτης Αμφιμαλλιεύς ή Αμφιμάλλιος, λέγεται και Αμφίμαλλα και το έθνκόν Αμφιμαλλαίος». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την οπόλι Αμφιμάλλιον ή Αμφίμακλλα, αναφέρει: «Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης από Αμφιμάλλου' λέγεται και Αμφίμαλλα (Στέφανος Βυζάντιος)». Ο ίδιος αναφέρει επίσης: «Αμφίμαλλα. Η πόλις Αμφίμαλλα ή Αμφιμάλλιον ωνομάσθη ούτως υπό Αμφιμάλλου τινός, κατοίκου της νήσου, εξ ου και ο κόλπος του Αμφιμάλλου (ο ήδη γνωστός εις τους Ιταλούς υπο το όνομα Κόλφος της Σούδας, από το φρούριον του αυτού ονόματος κτισμένου επι μιας αποτόμου πέτρας, εγγιζούσης αυτό) έλαβεν ίδιον όνομα». Σημειωτέον ότι η ιταλική λέξη «σούδα» (suda) σημαίνει στενή δίοδος.

36. Η ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ

Η αρχαία πόλη Φαλάσαρνα, που σήμερα είναι γνωστή και για την ωραία παραλία της, βρισκόταν στο δυτικότερο άκρο της Κρήτης (σήμερα ακρωτήρι Κούτρι Κισάμου), σύμφωνα με το Στράβωνα (Γεωγραφικά 10): «Τωνδὲ άκρων (Κρήτης) το μεν εσπεριόν έτσι το περί Φαλάσαρνα...». Ο Στράβων, σχετικά με τις γειτονικές της πόλεις, αναφέρει: «Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την Άπτερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της Απτερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυνας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος που βλέπει προς το νότο» (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 474-479, 134). Ομοίως ο Σκύλακας στον «Περίπλους», σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει ότι η Φαλάσαρνα είναι η πρώτη πόλη της Κρήτης από δυτικά και λιμάνι κλειστό: «Πόλεις πολλαί εν Κρήτη. Κρήτης θέσις ως ακρωτηρίων. Έστι πρώτη πόλις προς ήλιον δυόμενον η προειρημένη Φαλάσαρνα και λιμήν κλειστός» («Περιπλους» Σκυλακα - Scylaxis Cazyandensis «Periploys»). .Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Φαλάσαρνα, πόλις Κρήτης, από Φαλασάρνης, ο πολίτης Φαλασάρνιος, ως Ξενίων φησί». Ο Μαρκιανός· Μενίππος· Σταδισμός. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum, σχετικά με τη Φαλασσαρνα αναφέρει: «Η πόλη «Φαλάνσαρνα» = η Φαλασσαρνα («Scylax haec dicit: Ο διάπλους δε από Λακεδαίμονος, έως επι το ακρωτήριον της Κρήτης, εφ ου εστί πόλις Φαλασσαρνα, ημέρας δρομός».

Στατήρας Φαλάσαρνας, 330 – 270 .π.Χ., με κεφαλή Δίκτυνας και τρίαινα

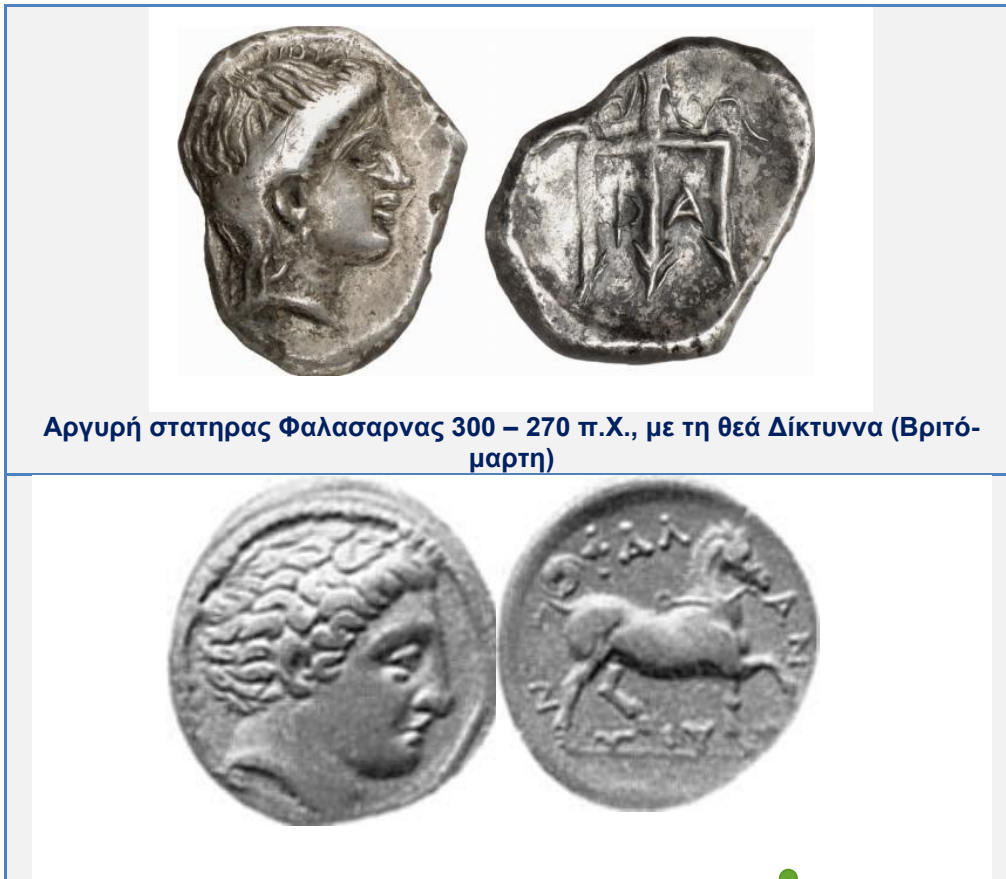
Η Βριτόμαρτη εν ζωή ήταν μια κρητικά κοπέλα, η οποία εκεί που έπαιζε έπεσε από απροσεξία στη θάλασσα και την έσωσαν με τα δίκτυα τους οι ψαράδες. Αυτή από ευγνωμοσύνη έγινε στο εξής φίλη τους και τους βοηθούσε . Ο λόγος που μετά το θάνατο και τη μετάστασή της στους ουρανούς ανακηρύχθηκε θεά προστάτιδα των Ψαράδων, κάτι ως έγινε και με τον Αγ. Νικόλαο. Σύμφωνα με τον Καλλίμαχο, η Βριτόμαρτης έπεσε από το βουνό Δίκτη στα δίκτυα των Ψαράδων, γιατί την κυνηγούσε ο Μίνωας να τη βιάσει, κάτι για το οποίο ο Στράβωνας απεκάλεσε τον Καλλίμαχο υβριστή ..

Στατήρας Φαλάσαρνας, 350 – 300 .π.Χ., με κεφαλή Δίκτυνας και τρίαινα

Αργυρή δραχμή Φαλασαρνας 300 – 270 π.Χ., με τη θεά Δίκτυννα (Βριτόμαρτη)

Αργυρή στατηρας Φαλασαρνας 300 – 270 π.Χ., με τη θεά Δίκτυννα (Βριτόμαρτη)

37. Η ΑΡΑΔΗΝ Ή ΗΡΑΔΗΝ ΚΑΙ Η ΑΝΩΠΟΛΗ ΣΦΑΚΙΩΝ

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» του αναφέρει: «Αραδὴν, πόλις Κρήτης, ἢ και Ἀνώπολις λέγεται διὰ τὸ ἄνω εἶναι, ὁ πολίτης ἀπὸ τῆς γενικῆς Αραδῆνιος, ὡς Αραφῆνος Αραφῆνιος». Επομένως κατὰ τὸ Στ. Βυζάντιο ἡ Ἀνώπολις και ἡ Αραδὴν ἦταν μια και ἡ αὐτὴ πόλις. Ὡστόσο ἀπὸ τῆς ἀρχαίης ἐπιγραφῆς προκύπτει ὅτι εἶχαμε δυο γειτονικῆς πόλεις στα Λευκὰ ὄρη τῆς Κρήτης, που ἀρχικὰ ἡ Ἀνώπολις ἦταν οἰκισμὸς τῆς Αραδῆν και μετὰ και οἱ δυο αὐτόνομες. Ἡ Ἀνώπολις μαζί με τὴν Ἀράδενα και τὴν Ποικιλασσό, συγκαταλέγονται στις πόλεις που υπέγραψαν συνθήκη με τὸν Εὐμένη Β' τῆς Περγάμου τὸ 183 π.Χ., ἀρα τότε και οἱ τρεῖς αὐτῆς πόλεις ἦταν αὐτόνομες, πρβ: «ἀγαθὴ τύχη. ἐπι τοῖσδε συνέθεντο τὴν φιλίαν και συμμαχίαν εαυτοῖς τε και ἐγγόνιοις εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον νας. βασιλεὺς Εὐμένης και Κρηταιέων νας. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ἰεραπύτνιοι, Ἐλευθερναῖοι, Ἀπταραῖοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Ἄξιοι, Πριανσιέες, Ἀλλαριώται, Ἀρ[κ]άδες, Κεραῖται, Πραῖσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαῖοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Ἀπολλωνιάται, Ἐλύριοι, Ὑρτακῖνιοι, Ἐλυνναίεις, Ἀνω[πο]λίται, Ἡραδῆννιοι, Ἰστρώνιοι, Ταρραῖοι, [...].ιοι, ὡς μεν [βα]σιλεὺς Εὐμένης ἀγει, ἔτους νας. τετάρτου και δεκάτου, μηνὸς [Π]ανῆμου, ὡς δε Κρηταεῖς κοσμοῦν...». Τα ερεῖπια τῆς Ἀρχαίης Αραδῆν ἢ Ἡραδῆν σώζονται στη θέση Πασσόπετρα, κοντὰ στο σημερινὸ χωριὸ Ἀράδενα, που διασώζει τὸ ὄνομα. Εἰδικότερα ἡ Ἀράδενα βρίσκεται στη δυτικὴ πλευρὰ του ὁμώνυμου φαραγγιοῦ, στην ἐπαρχία Σφακίων, πού χωρίζει τὸ ὄροπέδιο τῆς Ἀράδενας ἀπὸ τὸ ὄροπέδιο τῆς Ἀνώπολης, ἀνατολικά τῆς Ἁγίας Ρούμελης και κοντὰ στον Ἅγιο Ἰωάννη. Ἐπίγειο τῆς Ἀράδαινας ἦταν ὁ Φοῖνιξ. Ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἀνώπολης ἦταν χτισμένη κοντὰ στο σημερινὸ χωριὸ Ἀνώπολης Σφακίων. Τα ερεῖπια τῆς ἀρχαίης Ἀνωπόλεως ἐντοπίζονται ἐπάνω στο λόφο τῆς Ἀγ. Αικατερίνης, στα δυτικά και νοτιοδυτικά του σημερινοῦ ὁμώνυμου χωριοῦ. Εἶχε ἐπίγειο και αὐτὴ τὴ Φοινικοῦσα, στη θέση του

σημερινού χωριού, Λουτρό Σφακίων. Την εποχή εκείνη υπήρχαν δύο πόλεις. Η Ανώπολη και η Κάτωπολη, που ήταν γνωστή με το όνομα Φοίνικας, όπως αναφέρεται και στις Πράξεις των Αποστόλων (27, 10). Κατά την ενετική και την τουρκική περίοδο, το οροπέδιο της Ανώπολης, όπως επίσης και άλλα οροπέδια της Κρήτης, όπως στο Λασιθί στη Δίκτη, στο Ασκύφου και στον Καλλικράτη ήταν ορμητήριο και καταφύγιο επαναστατών. Καταστράφηκε από τους ενετούς το 1365 μετά την καταστολή της επανάστασης των Καλλεργών, ξανακατοικήθηκε επί Τουρκοκρατίας και ξανακαταστράφηκε – ολοσχερώς – κατά την επανάσταση του Δασκαλογιάννη το 1770. Ο Δασκαλογιάννης (Ιωάννης Βλάχος) καταγόταν άλλωστε από εδώ, από την παλιά ναυτική οικογένεια των Βλάχων. Η επανάσταση απέτυχε, αφού δεν ήρθε βοήθεια από τη Ρωσία, και η Ανώπολη καταστράφηκε, ενώ ο ίδιος γδάρθηκε ζωντανός στο Ηράκλειο από τους Τούρκους στις 17 Ιουνίου 1771.

38. Η ΤΑΡΡΑ

Η αρχαία πόλη Τάρρας βρισκόταν στη θέση του σημερινού οικισμού **Αγίας Ρουμέλης** στην ανατολική όχθη του χειμάρρου που διασχίζει το **φαράγγι της Σαμαριάς** και για την οποία ο **Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι πόλη με το όνομα Τάρρα υπάρχει και στη Λυδία και στον Καύκασο και αυτή στον Καύκασον είναι αποικία αυτής της Κρήτης, καθώς και ότι** από την Κρητική Τάρρα κατάγεται ο συγγραφέας Λούκιος ή Λούκιλλος (βλέπε τα αμέσως κάτω), ο οποίος έγραψε τρία άριστα βιβλία περί παροιμιών, καθώς και ένα βιβλίο για την ιστορία και την ονομασία της Θεσσαλονίκης που παραθέτει απόσπασμα, α ο Στ. Βυζάντιος, πρβ: **«Τάρρα, πόλις Λυδίας, αφ' ης Λεύκιος ο γραμματικός, ετέρα Κρήτης, εν η Ταρραίος Απόλλων τιμάται, έστι και άλλη πόλις Τάρρα παρά τον Καύκασον, Κρητών αποικος, Λούκιος δ' ήν από Τάρρης της Κρητικής πόλεως' φέρεται δε τούτου τα περί παροιμιών τρία βιβλία άριστα και περιγραμμάτων και τεχνικά γλαφυρότατα, το θηλυκόν και επι της χώρας Ταρραία».....** «*Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ήτις άρα εκαλείτο Αλία, Κασσάνδρου κτίσμα*” ή ότι Φίλιππος τού Αμύντου εκεί Θεπταλούς νικήσας ούτως εκάλεσε. Λούκιλλος δε ό Ταρραίος περί Θεσσαλονίκης βιβλίον έγραψεν, ος φησιν, ότι Φίλιππος θεασάμενος κόρην ευπρεπή και ευγενή, Ιάσονος γαρ ην αδελφιδή, έγημε, και τεκούσα τη εικοστή ημέρα τής λοχείας τέθνηκεν' αναλάβων ούν ο Φίλιππος το παιδίον έδωκε Νίκη τρέφειν και εκάλεσε Θεσσαλονίκην' ή γαρ μήτηρ του παιδίου Νικασίπολις εκέκλητο, Στράβων VIII. Ρ. 323, δε Θεσσαλονίκηαν αυτήν φησε το εθνικόν Θεσσαλονικεύς».

Ο Λούκιος ή Λούκιλλος έγραψε και σχόλια στο τέταρτο βιβλίο του Απολλώνιου Ρόδιου «Αργοναυτικά». (sch. A.R. subser. 329,8-9 Wendel): «πράκεται τα σχόλια εκ των Λουκίλλου Ταρραίου και Σοφοκλείου και Θέωνος». Η κρητική πόλη Τάρρα αναφέρεται μεταξύ των πόλεων που υπόγραψαν τη συνθήκη το 170 π.Χ. με τον Ευμενή Β' της Περγάμου. Η Τάρρα αναφέρεται επίσης από τον Πτολεμαίο (Γεωγραφική Υφήγησις III, 15, 3). <<Νότιας πλευράς περιγραφή. Λίσσος...Τάρρο...Ποικιλασσός>>, καθώς και στους *Σταδισμούς της Μεγάλης Θαλάσσης* του Μαρκιανού: «Από Φοίνικος εις Τάρρον στάδιοι ξ' (60) πόλις μικρά έστιν έχει όρμον...: από Τάρρον εις Ποικιλάσιον στάδιο...».

Ο Θεόφραστος στο «Περί Φυτών Ιστορίαι» (II, 2,2) αναφέρει: «Κυπάριππος δε παρά μεν τοις άλλοις από σπέρματος, εν Κρήτη δε και από του στελέχους, οίον επί της ορείας εν Τάρρα. Παρά τούτοις γαρ έστιν η κουριζομένη κυπάριππος. Αυτή δε από της τομής βλαστάνει πάντα τρόπον τεμνομένη και από γης και από του μέσου και από του ανωτέρω. Βλαστάνει δε ενιαχού και από των ριζών, σπανίως δε.». Ο Παισανίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο Χ 7.2) αναφέρει ότι από την πόλη Τάρρα της Κρήτης καταγόταν ο περίφημος ποιητής και μελωδός Χρυσόθεμις, που ήταν ο πρώτος νικητής στους αγώνες των Δελφών (στα Πύθια) και αυτό αφού πιο κάτω, στο κεφάλαιο Χ 16.5, λέει ότι ο πατέρας του Χρυσόθεμη, ο Καρμάνωρ, κατάγονταν από την πόλη Τάρρα της Κρήτης και εκεί αυτός έκανε καθαρμό στον Απόλλωνα, πρβ: «αρχαιότατον δε αγώνισμα γενέσθαι μνημονεύουσι και εφ' ω πρώτον άθλα έθεσαν, άσαι ύμνον ες τον θεόν: και ήσε και ενίκησεν άδων Χρυσόθεμις εκ Κρήτης, ου δη ο

πατήρ λέγεται Καρμάνωρ καθήραι Απόλλωνα. Χρυσοθέμιδος δε ύστερον Φιλάμμωνά τε ωδή μνημονεύουσι νικήσαι και επ' εκείνω Θάμυριν τον Φιλάμμωνος.» (Το πιο αρχαίο αγώνισμα για το οποίο πρώτα θέσπισαν βραβείο αναφέρουν ότι ήταν το να ψάλλουν ύμνο για τον θεό· έψαλε και νίκησε ο Χρυσόθεμις από την Κρήτη, του οποίου ο πατέρας, ο Καρμάνωρας, λένε ότι έκανε τον καθαρμό του Απόλλωνα. Μετά τον Χρυσόθεμη αναφέρουν ότι νίκησε στο άσμα ο Φιλάμμωνας και έπειτα ο Θάμυρις, γιος του Φιλάμμωνα). Πausανίας, Φωκικά (Κεφάλαιο Χ 7.2). Ο Πausανίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο Χ 16) αναφέρει ότι ● Απόλλων (ύστερα από το φόνο του Πύθωνος) κατέφυγε στην Τάρρα όπου γίνονταν τελετές καθαρτήριες στον ιερέα Καρμάνωρα για εξιλασμό. Εκεί ο Απόλλωνας με τη Ακακαλλίδα γέννησε δίδυμα, το Φυλακίδη και το Φίλανδρο, που τους θήλασε μια αίγα και για αυτό οι Ελύριοι αφιέρωσαν στους Δελφούς μια χαλκή αίγα που θήλαζε δύο νήπια, πρβ: «έστι δε εν τοις Κρητικοίς όρεσι και κατ' εμέ έτι Έλυρος πόλις: ούτοι ουν αίγα χαλκήν απέστειλαν ες Δελφούς, δίδωσι δε νηπίοις ή αιξ Φυλακίδη και Φιλάνδρω γάλα: παιδας δε αυτούς οι Ελύριοί φασιν Απόλλωνός τε είναι και Ακακαλλίδος νύμφης, συγγενέσθαι δε τη Ακακαλλίδι Απόλλωνα εν πόλει Τάρρα και οίκω Καρμάνωρος» («Στα βουνά της Κρήτης υπάρχει και στην εποχή μου μια πόλη Έλυρος. Στους Δελφούς οι κάτοικοί της έστειλαν χάλκινη κασίκα που παριστάνεται να τρέφει με το γάλα της τον Φυλακίδη και τον Φίλανδρο. Οι Ελύριοι λένε ότι αυτά τα παιδιά ήταν γιοι του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο θεός ενώθηκε μαζί της στο σπίτι του Καρμάνωρα, στην πόλη Τάρρα), (Πausανία, Φωκικά Χ,16,5)

Ε. ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΚΡΗΤΗΣ

Κρητικές πόλεις εκτός της νήσου της Κρήτης υπήρχαν πάρα πολλές, αναρίθμητες όπως στις Κυκλάδες, στη Μ. Ασία, Σικελία, Ν. Ιταλία, Αφρική κ.α. Υπήρχαν και κάποιες που είχαν δημιουργηθεί κοινά με άλλες Ελληνικές πόλεις. Στη Μεγάλη Ελλάδα Κρητικές πόλεις ήσαν οι Θούριοι, ο Γέλας, το Σέλινο, η Απολλωνία, ο Ακράγας κ.α. και στη Μ. Ασία: η Μίλητος, οι Ερυθρεές κ.α. Σύμφωνα με το Πάριο Χρονικό ο ίδιος ο Μίνωας αποίκησε την Απολλωνία το 1472 π.Χ. Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 4, 79) αναφέρει ότι οι πρώτες Ελληνικές πόλεις που δημιουργήθηκαν στη Νότιο Ιταλία (Magna Graecia) ήταν η Μινώα (Ακράγαντας) και η Έγγυος, που κτίστηκαν από τους ναύτες του Μίνωα. Ο Μίνωας, λέει, όταν έμαθε, ότι ο Δαίδαλος κατάφυγε στη Σικελία πήγε εκεί, για να τον βρει, όμως ο βασιλιάς Κώκαλος τον δολοφόνησε. Στη συνέχεια, οι Κρήτες ναύτες που τον συνόδευαν έθαψαν εκεί το πτώμα του και στη συνέχεια έκτισαν τις ως άνω πόλεις, απόγονοι των οποίων ήταν πολλοί Έλληνες της Ν. Ιταλίας. Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει επίσης: «Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ...» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει πολλές αποικίες των Κρητών, όπως τη Γάζα: Γάζα, πόλις Φοινίκης, νυν δε Παλαιστίνης προς της Αιγύπτου, εκλήθη και Αζα και μέχρι νυν Σύροι Αζαν αυτήν καλούσιν, από Αζονος τού παιδός Ηρακλέους, μυθολογούσι δε τινες από Διός κτισθήναι και εν αυτή απολιπείν την ιδίαν γάζαν, ούτω των Περσών τα χρήματα καλούντων, εκλήθη δε και Ιώνη, από της Ιούς προσπλευσάσης και μεινάσης αυτής εκεί. εκλήθη δε και Μινώα, ότι Μίνως συν τοις αδελφοίς Αιακώ και Ραδαμάνθει ιών εξ αυτού ταύτην εκάλεσεν, ένθεν και το του Κρηταίου Διός παρ' αυτοίς είναι, ο και καθ' ημάς εκάλουν Μαρνάν, ερμηνευόμενου Κρηταγενής, τας παρθένους γαρ ούτω Κρήτες προσαγορεύουσι, Μαρνάν, ο πολίτης Γαζαίος, λέγονται και Γαζηνοί παραλόγως, ως Πausανίας, λέγονται και Γαζίται παρά τους εγχωρίους και οι κέραμοι λέγονται Γαζίται. και έστιν όμοιον τω Αιγινήται και Αιγινάιοι κατά την διαφοράν, εναντίον δε το των τύπων' οι μεν γαρ πολίται Αιγινήται και Γαζαίοι, οι δε κέραμοι Γαζίται και Αιγινάιοι εισί και διά του η έθνος Γαλατών των χρυσοφορούν ως

Ευφορίων, λέγονται και δια του α Γαζάται, ως Πολυίστωρ. έστι και Γάζα τείχισμα Θράκης».

**Ο ΜΙΝΩΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ
= ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΥ**

Ο Διόδωρος (βιβλος 4, 77), σχετικά με τον ταύρο Κρήτης, τον πατέρα του Μινώταυρου, λέει τα εξής: «Σύμφωνα με το μύθο που μας παραδόθηκε, ο Μίνωας,

σύμφωνα με τη συνήθεια, αφιέρωνε τον ωραιότερο ταύρο που γεννιόνταν στον Ποσειδώνα και τον θυσίαζε στο θεό. Καθώς ο ταύρος που γεννήθηκε τότε ήταν σπάνιας ομορφιάς, ο Μίνωας θυσίασε άλλον μικρότερης αξίας. Ο Ποσειδώνας θύμωσε με τον Μίνωα κι έκανε τη γυναίκα του την Πασιφάη να ερωτευθεί τον ταύρο. Με τη ευρηματικότητα του Δαίδαλου, η Πασιφάη έσμιξε με τον ταύρο και γέννησε το Μινώταυρο της μυθολογίας. Αυτός είχε διπλή φύση, το πάνω μέρος του σώματός του μέχρι τους ώμους ήταν ταύρος, ενώ το υπόλοιπο άνθρωπος. Λέγεται, λοιπόν, πως, για να μένει το τέρας, ο Δαίδαλος έφτιαξε τον Λαβύρινθο, του οποίου οι δίοδοι ήταν ελικοειδείς και δεν μπορούσαν να βρουν την άκρη τους όσοι δεν τις ήξεραν και εκεί ζούσε ο Μινώταυρος που έτρωγε τους επτά νέους και επτά νέες που έστελναν οι Αθηναίοι».

Σύμφωνα με άλλη παραλλαγή του μύθου: Ο Δαίδαλος έφτιαξε μια ωραία χάλκινη ή ξύλινη αγελάδα που την έντυσε με προβιές αγελάδων που έγδαρε και μέσα της κλείστηκε η Πασιφάη. Και ήταν τόσο θαυμάσιο το κατασκεύασμα που ο ταύρος το νόμισε για ζωντανό και έτσι έγινε η τερατώδης ερωτική ένωση, η κτηνοβατική ερωτοτροπία, καρπός της οποίας ήταν ο ταυρόμορφος Αστέριος ή Μινώταυρος. (Ο μύθος αυτός είχε και διδακτική – επιμορφωτική αξία. Ήθελε την εποχή εκείνη να καταδείξει τι αποτελέσματα επιφέρουν οι κτηνοβασίες, οι αθετήσεις προς τα θεία κ.τ.λ.)

ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
(Από το βιβλίο: ΟΙ 147 ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΟΥ Α. Θ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ)

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

Άγνεϊόν (Αγ. Σώστης Κισάμου)	Μινώα (Μαράθι Κυδωνίας)
Άκυτος (Θοδωρού)	Μυκήναι (δυτικά των Χανίων)
Αμφιμάλιον (Αμφίμαλα Αποκορώνου)	Μωδαίοι (μεταξύ Κισάμου και Κυδωνίας)
Ανώπολις (Ανώπολη Σφακίων)	Όριον (περιοχή Σελίνου)
Άπτερα (Παλαιόκαστρο Αποκορώνου)	Πελκίν (Πελεκάνες Σελίνου)
Αραδήν (Αράδαινα Σφακίων)	Πέργαμος (Κολυμπάρι Κισάμου)
Βιέννος (μεταξύ Φαλάσαρνας και Κριού μετώπου)	Ποικιλασός (Βουκιλάσι Σφακίων)
Δουλόπολις (κοντά στη Σκλαβοπούλα Σελίνου)	Πολίχνα (κοντά στην Κυδωνία)
Έλυρος (Ροδοβάνι Σελίνου)	Πολυρρηγία (Πολυρρηγία Κισάμου)
Ιναχώριο (κοντά στο Άνω Σφηνάρι Κισάμου)	Ραμνούς (Στόμιον Κισάμου)
Καινώ (Κάινα Αποκορώνου)	Συΐα (Σούγια Σελίνου)
Καλαμύδη (Παλαιόχωρα Σελίνου)	Τάνος (κοντά στην Κυδωνία, στον Αποκόρωνα)
Κάντανος (Κάντανος Σελίνου)	Τάρρα (Αγ. Ρούμελη Σφακίων)
Κάτρη (Λεκανοπέδιο Κράπης)	Τεγέα (κοντά στην Πολυρρηγία)
Κεραία (Ρόκκα Κισάμου)	Υδραμία (Δράμια Αποκορώνου)
Κίσαμος (Καστέλι Κισάμου)	Ύρτακος (Τεμένια Σελίνου)
Κίσαμος ² (Καλάμι Αποκορώνου)	Φαλάσαρνα (Ακρ. Κούτρι Κισάμου)
Κόριον (Λίμνη Κουρνά)	Φελαία (Ακρ. Τράχηλος Κισάμου)
Κυδωνία (Χανιά)	Φοινικούς (Λουτρό Σφακίων)
Λισός (Αϊ Κυρκός Σελίνου)	Χερσόνησος (Ακρ. Σφηνάρι Κισάμου)

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Αλλαρία (Σταυρωμένος Μυλοποτάμου}	Όριον (Βυζαντινή πόλη, στη Βίραν επισκοπή Ρεθύμνης)
Αξός (Αξός Μυλοποτάμου)	

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

<p>Απολλωνία (Ελεύθερνα) Αστάλη (Μπαλί Μυλοποτάμου) Άωρος (Ελεύθερνα) Βιώννος (Κεραμέ Αγ. Βασιλείου) Ελευθεραί (Ελεύθερνα) Ελεύθερνα (Ελεύθερνα Μυλοποτάμου) Θέραναι (μεταξύ Ελεύθερνας και Κυδωνίας) Ιλλατία (μεταξύ Αλλαρίας και Συβρίτου) Λάμπη (Λάππα) Λάμων (Πλακιάς Αγ. Βασιλείου) Λάππα (Αργυρούπολη Ρεθυμνης) Μαραθούσα (Λάππα;) Μύρινα (Σύβριτος) Όαξος (Αξός Μυλοποτάμου) Ολόπυξος (κοντά στον Πατσό Αμαρίου)</p>	<p>Οσμίδα (Ονιθέ, κοινότητας Όρους Ρεθύμνου) Ρίθυμνα (Ριθυμνία) Ριθυμνία (Ρέθυμνο) Σάτρα (Ελεύθερνα) Σάωρος (Ελεύθερνα) Σιπιλήν (μεταξύ Ελεύθερνας - Κυδωνίας) Σισαία (Σίσιες Μυλοποτάμου) Σουλία(Αγ.Γαλήνη, Αγ.Βασιλείου) Σουλίνα (Σουλία) Σύβριτα (Σύβριτος) Σύβριτος (Θρόνος Αμαρίου) Τρίποδος (Τριπόδω Μυλοποτάμου) Φάλαννα (Γένη Αμαρίου) Φαλανναία (Φάλαννα) Φοίνιξ Λαμπαίων (Πλακιάς Αγ.Βασιλείου) Ψυχίον(Ακρ.Μέλισσα Αγ.Βασιλείου)</p>
---	---

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

<p>Αγία Τριάδα (Δυτικά Φαιστού) Άινα (Καστέλι Καινούργιου) Άλας (Λασαία) Άλασσα (Λασαία) Άλβα (Άρβη) Άλβη (Άρβη) Αμνισός (Καρτερός Πεδιάδος) Αμύκλαιον(Κόκκινος Πύργος, Πυργιωτίσας) Απολλωνία (Αγ. Πελαγία Μαλεβυζίου) Άρβις (Άρβη, Αμιρά βιάννου) Αρκάδες (Αφρατί Πεδιάδος) Αρσινόη (Λιμάνι της Λύκτου) Άσος (κοντά στο Βουρβουλίτη Καινούργιου) Αστερουσία (Αστερούσια) Αυλών (Αυλή Πεδιάδος) Αχάρνα (Αρχάνες Τεμένους) Βήνη (περιοχή Γόρτυνας) Βιάννος (Άνω βιάννος) Βοίβη (Πόμπια Καινούργιου) Γληνός (Μεσαρά) Γόρτυν και Γορτύνη (κοντά στο χωριό Άγιοι Δέκα) Διατόνιον (Αϊτάνια Πεδιάδος ή μέρος της Λυκάστου) Δίον (Μεσαρά ή Φόδελε) Είνατος(ΤσούτσουροςΜονοφατσίου) Ελαία (Ελιά Πεδιάδος ή Γραμπούσα Κισάμου) Ελλωτίς (Γόρτυνα) Ελτυνία(Κουνάβοι Πεδιάδας)</p>	<p>πιθανότερη θέση το ανάκτορο του Γαλατά Πεδιάδος) Θήβη (Σίβα Πυργιωτίσας) Ιεράπολις (Λεβήνα ή Μάλια) Καίρατος (Κνωσός) Καρνησσόπολις (Λύττος) Κνωσός (5 χιλ. από Ηράκλειο) Κρημνία (Γόρτυνα) Κύταιον (Παλαιόκαστρο Ρογδιάς Μαλεβυζίου) Λασαία (Ανατολικά από τους Καλούς Λιμένες) Λεβήν (Λέντας) Λύκαστος (Βιτσιλιά Τεμένους) Λύκτος (Μεταξύ Ξιδά - Κασταμονίτσας και Ασκών Πεδιάδας) Μάλια; (Μάλια Πεδιάδος) Μάταλλον (Μάταλλα Πυργιώτισσας) Παννόνα (Αγ. Θωμάς Μονοφατσίου) Παντομάτριον (Φόδελε Μαλεβυζίου) Πριανσός(ΚαστελιανάΜονοφατσίου) Πύλωρος (Απεσωκάρη-Πλώρα Καινούργιου) Πύρανθος (Πυράθι Μονοφατσίου) Πριαισός (Πριανσός) Ραύκος (Αγ. Μύρων Μαλεβυζίου) Ριζηνία (Πρινιάς Μαλεβυζίου) Ρύτιον(Ροτάσι Μονοφατσίου) Στάλαι (Στήλαι) Στήλαι (κοντά στα Καστελιανά Μονοφατσίου) Τρίτα (Κνωσός) Τύλισ(σ)ος(Τύλισος Μαλεβυζίου) Υρσώ,εθνικό Υρταίοι (Μεσαρά)</p>
---	--

Ερταία (Όνομα πόλης ή θυλ. Εθνικού, σε επιγραφή της Κνωσού) Ηράκλεια (Ηράκλειο) Ηράκλειον (το Ηράκλειο) Θεναί (επαρχία Πεδιάδας, από Σαμπά μέχρι Αμνισό με	Φαιστός (Φαιστός Καινούργιου) Φαραί (Λιγόρτυνος) Χερρόνησος (Χερσόνησος Πεδιάδος)
---	---

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Άμπελος (Ξερόκαμπος Σητείας) Άηρος; (ίσως Ζήρος) Γουρνιά (19 χιλ. Αγ.Νικολάου - Σητείας) Γράμμιον (Ερημούπολη Σητείας) Δραγμός (Παλαίκαстро Σητείας) Δρήρος (ύψωμα Αγ.Αντώνιος Νεάπολης Μεραμβέλου) Έρωνος (Παπούρα Λασιθίου) Ζάκρος (Κάτω Ζάκρος) Ήτις (Σητεία) Ιεράπυτνα (Ιεράπετρα Λασιθίου) Ιστρών (Καλό χωριό Ιεραπέτρας) Ίτανος (νότια Ερημούπολης Σητείας) Καμάρα (Αγ.Νικόλαος Μεραμβέλου) Λάρισα (Καλαμαύκα Ιεραπέτρας) Λατώ Ετέρα (3 χιλ. Β. της Κριτσάς Μεραμβέλου)	Λατώ προς Καμάραν (Αγ. Νικόλαος Μεραμβέλου) Μάλλα (Μάλλες Ιεραπέτρας) Μαρώνεια (πιθανόν Μαρωνιά Σητείας) Μίλητος (Μίλατος Μεραμβέλου) Μινώα (Παχειά Άμμος Ιεραπέτρας) Ναξία (κοντά στον Πλακιά Ελούντας) Ολούς (Ελούντα Λασιθίου) Παραισός (Πραισός) Πέτρα (περιοχή Ιεράπετρας) Πραισός (Νέα Πραισός Σητείας) Πρεψίδαι (μεταξύ Δρήρου και Μιλάτου) Πρώνος (Έρωνος, Παπούρα Λασιθίου) Στρήνος (Ιστρών) Σύρινθος (Μακρύς Γιαλός Σητείας) Ώλερος (Μεσελέροι Ιεραπέτρας)
---	--

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Α. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ (5^{ος} αι. μ.Χ.)

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά», σχετικά με τη νήσο Κρήτη, αναφέρει τα εξής: «Κρήτη, ή μεγίστη νήσος, ην Κρητήν έφη Αρχίλοχος κατά πλεονασμόν, οι μεν φασιν από τού κόρης κορήτην και Κρήτην κατά συγκοπήν, οι δε από Κρητός τού Διός και Ιδαίας νύμφης παιδός, οι δ' από Κρήτης μιας των Εσπερίδων, οι δε από τινος γηγενούς Κρητός. άμεινον δε παρά το κρής κρητός Κρήτη, ως Θράκη και Χιτώνη και ευφρόνη, λέγεται και ποιητικώς Κρήται, λέγεται και Κρης Κρητός και Κρήση και Κρηταίος και θηλυκώς και ουδετέρως και Κρητεύς και Κρητής και Κρητήϊος κτητικόν" και θηλυκόν Κρητηνάς και Κρηταιεύς και Κρήσιος από τού Κρής, και Κρησιάς θηλυκών και Κρησία και Κρήσιον και από της Κρητός γενικής Κρήτης, και τροπή τού τι εις σ Κρήσις και τό κτητικόν Κρητικός, καλείται δε ή νήσος και Αερία και Χθονία και Ιδαία».

ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ:

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά», σχετικά με τις πόλεις της Κρήτης, αναφέρει τα εξής, που σημειωτέο σ' αυτά δεν κάνει ξεχωρη μνεία της Κνωσού, αλλά απλώς την αναφέρει, για να προσδιορίσει τη θέση που βρίσκονταν κάποιες άλλες:

Αίπεια, πόλις Λακωνικής, ως Ζέλεια, καλήν τ' Αίπειαν και Πήδασον (Iliad. IX. 152). ούτω και η Κύπρου, τρίτη Κρήτης, ως Ελλάνικος, το εθνικόν Αιπεάτης, ως Κορσεάτης, Υδρεάτης επί δε τών τοιούτων ενίοτε μένοντος τού ι αφαιρείται το α, ως Δικαιαρχείτης, Σαμαρείτης, Ζελείτης, έσθ' ότε μένοντος τού ε, υφαιρουμένου του ι, το α εις ω αμείβεται, ως Ηρακλειώτης, Μαρεώτης.

Άλβα, πόλις Ιταλίας, ην έκτισαν οι από του Λαβινίου Λατίνου, Τρώες όντες, έστι δ' η Άλβα καθ' Ελλάδα λευκή κλίνεται δε Άλβας, ως Χάραξ έστί και Άλβη πόλις Κρήτης, το εθνικόν Αλβαίος, ως Θηβαίος,

Αλλάρια, πόλις τής Κρήτης, Πολύβιος τρισκαιδεκάτη, τό εθνικόν Αλλαριάτης, ως αυτός φησιν

Αμνισός, πόλις Κρήτης, αι (από) τούτου νύμφαι Αμνισιάδες και Αμνησιδες, Αμύκλα, πόλις Λακωνική των εκατόν πόλεων, ήν Αμύκλας ο Λακεδαιμόνος υιός έκτισε..... έστι και πόλις Αμύκλαιον εν Κρήτη και όρμος.

Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης, από Αμφιμάλλου, ο πολίτης Αμφιμαλλιεύς ή Αμφιμάλλιος, λέγεται και Αμφίμαλλα και το έθνκόν Αμφιμαλλαίος,

Άξος, πόλις Κρήτης, ως Ηρόδοτος εν τετάρτη (c 154) το εθνικόν Άξιος.

Απολλωνία, πρώτη πόλις Ιλλυρίας, ήν ώκουν Ιλλυριοί κατ' Επίδαμνον ύστερον διακοσίωv Κορινθίων αποικία εις αυτήν εστάλη, ής ηγείτο Γύλαξ, ος Γυλακίαν ωνόμασε τό εθνικόν Απολλωνιάτης και θηλυκόν Απολλωνιάτης..... ζ' εν Κρήτη προς τή Κνωσσώ..... εικοστή τρίτη Κρήτης, ή πάλαι Ελευθέρνα, Λίνου πατρίς, εκ ταύτης ο φυσικός Διογένης εικοστή τετάρτη εν Αιγύπτω.....

Άπτερα, πόλις Κρήτης, από τής τών Μουσών και Σειρήνων έριδος, της εν τω μουσειό πλησίον της πόλεως και της θαλάττης τόπω τοιώσδε καλουμένω γενομένης, ενώ μετά την εν μουσική νίκηv των Μουσών αι Σειρήνες δυσφορούσα τα πτερά των ώμων απέβαλον και λευκαί γενόμεναι εις την θάλασσαν ένέβαλον έαυτάς όθεν ή πόλις Άπτερα, αι δε πλησίον νήσοι Λευκαί. οι δε από Γλαύκου τού Κυρηναίου, ο πολίτης Απτεραίος, έστι και Λυκίας πόλις, ουδετέρως και αύτη και το εθνικόν Απτερεύς.

Αραδήν, πόλις Κρήτης, ή και Ανώπολις λέγεται διά το άνω είναι, ο πολίτης από τής γενικής Αραδήνιος, ως Αραφήνος Αραφήνιος

Αραδος, νήσος Φοινίκης, έστι και ετέρα της ερυθράς θαλάσσης, το εθνικόν Αράδιος, τρίτη Κρήτης, το εθνικόν Αράδιος Αραδία

Αρβις, ποταμός της Ινδικής έθνος Αρβες ή Αρβίται, έστι και εν Κρήτη Άρβιος όρος, ένθα τιμάται Άρβιος Ζεύς, Αρβιος ουν και ο κατοίκων, το όρος

Αρκάδες, πόλις Κρήτης ως Ξενίων εν Κρητικούς, οι πολίται ομοίως Αρκάδες. Δημήτριος δε ουκ Αρκάδας την πόλιν, αλλ' Αρκαδίαν φησίν, εκότας ουκ και το εθνικόν ταύτης Αρκάδες.

Άσος, πολίχνιον Κρήτης, ο πολίτης Ασιος, ούτω έκει τιμάται. και Ασίου Διός ιερόν αρχαιότατον. .

Αστερουσία, όρος Κρήτης προς το νότιο μέρος, αποβλέπον εις θάλασσαν, αφού και πόλις επί τον Καύκασον. Ινδική Αστερουσία κέκλητα, Κρητών αποικίας εκεισε σταλείσης, οι οικήτορες Αστερουσιανοί και Αστερουσίες και Αστερούσιοι,

Άωρος, πόλις Κρήτης, από Αώρας νύμφης μετονομάσθη δ Ελευθήρα από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ο πολίτης Αωρος ή Αωρίτης, ως Αλωρίτης

Βήνη, πόλις Κρήτης υπό Γορτύνην τεταγμένη, τό εθνικόν Βηναίος, Ριανός γαρ ο ποιητής Βηναίος ήν ή Κερεάτης ή Κρής,

Βοίβη, έστι και εν Κρήτη Βοίβη της Γορτυνίδος και εν Μακεδονία λίμνη.

Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μεν από Βιέννου τού τών Κουρήτων ενός, οι δε από τής περι τον Αρη γενομένης βίας, ον ενταύθα (δεδέσθαι) φασίν από Ώτου και Εφιάλτου των παιδων Ποσειδώνος, και μέχρι και νύν τά καλούμενα εκατομφόνια θύεται τώ "Αρει ο πολίτης Βιέννιος, οι δε τιμάς αποέμπεν τω Τεμελίω Διί και Βιεννιο, έστι και ετέρα πόλις εν Γαλλία, αυχμού γάρ ποτε την σύμπασαν Κρήτην κατασχόντος εις έτερους τόπους απωκίζοντο, οικήσαι δέ τινας Υδρούντα τής Ιταλίας ούπω πεπολισμένον χρησμού δ' αυτούς δοθέντος, όπου έλωδέστατον τόπον θεάσονται, κατοικήσαι, ελθόντες ουν επί τον Ρόδανον ποταμών της Γαλλίας ελώδη όντα οικήσα, και την πόλιν ούτως ονομάσαι, επειδή μία τών συν αυτούς παρθένων, Βιαννα, καλούμένη, χορεύουσα υπό τινος χάσματος ελήφθη ής μνημονεύει πόλεως Ευσεβίος εν

τή, εκκλησιαστική ιστορία (V 1) τὸ εθνικὸν ὁμοίως Βιέννιος, εἰ μὴ κατὰ τον ἐγχώριον τύπον Βιεννήσιος, ὡς Λουγδουνήσιος, τῆς δὲ Βιέννης Βιενναίος,

Βοῖον, ἣν Ὅμηρος ἐρίκε Βοίβην λέγειν, ἐστὶ δὲ Δωρικὴ πόλις ουδετέρως λεγομένη καὶ θηλυκῶς, ἐστὶ Βοιαί καὶ Κρήτης πόλης, ὁ πολίτης Βοιάτης, ὡς Κάρυα Καρυάτης

Γόρτυν, πόλις Κρήτης οὕτω δὲ δια τοῦ ν, ἀπὸ ἥρωες Γόρτυος ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Λάρισσα. πρότερον γὰρ ἐκαλεῖτο Ἑλλωτις οὕτω-γὰρ παρὰ Κρησὶν ἡ Εὐρώπη, εἴτα Λάρισσα, εἴτα Κρημνία καὶ ὕστερον Γόρτυς, οἱ δὲ τὴν αἰτιατικὴν οἱ μὲν δισουλλάβως Γόρτυν, οἱ δὲ τρισουλλάβως Γόρτυνά τε τεχόεσσαν (Iiad. II. 646"), οἱ δὲ Γόρτυναν, ὡς ἄμυναν.

Γράμμιον, πόλις ἐν Κρήτῃ, οἱ πολῖται Γραμμάται καὶ Γραμμῆσιοι εἰσὶ δὲ Γραμμίται πρὸς τὴ Κελτικὴ ἔθνος

Δαίδαλα, πόλις ἢ χωρίον Στράβων ἰδ καὶ ὄρος τῆς Λυκίας τα Δαίδαλα, ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἢ ἐν Λυκία, διὰ τινος γὰρ ἔλους ἐπορεύετο διὰ τοῦ Νίνου ποταμοῦ, καὶ ὑπὸ χερσῦδρου δηχθέντα τελευτήσαι καὶ ἐκεῖ ταφήνα καὶ κτισθῆναι πόλιν φησὶν Ἀλέξανδρος ἐν Λυκιακοῦς, ἐστὶ καὶ Ἰνδικῆς

καὶ Κρήτης ἄλλης, ὁ πολίτης Δαιδαλεύς, ὡς Σαμόσσατα Σαμοσατεύς, καὶ Δαιδαλὶς τὸ θηλυκόν

Δίκτη, ὄρος Κρήτης, Καλλίμαχος Ἐκάλη, τὸ εθνικὸν Δικταῖος καὶ Δικταία.

Δούλων πόλης, πόλις Λιβύης. Ἐκαταῖος ἐν ἐστὶ, φασὶ καὶ κατὰ Κρήτην Δουλόπολιν εἶναι χιλιανδρου, σημειωτέον δ' ὅτι Κρατίνος ἐν Σέριφères πόλιν δούλων φησὶν Ἀπολλωνίου φήσαντος μὴδὲν ταύτας τὶς παραθέσεις ἐναλλάσσειν δίχα ποιητικῆς ἀνάγκης, ὡς φησὶ Κρατίνος.

Δραγμός, πόλις Κρήτης, ὡς Ξενίων ἐν τοὺς Κρητικούς, τὸ εθνικὸν Ἀράγγμιος ἢ Δραγμίτης, ὅπερ ἄμενον

Εἰνάτος, πόλις Κρήτης, ὡς Ξενίων φησὶ. τὸ εθνικὸν Εἰνάτιος. τινὲς δὲ ὄρος καὶ ποταμῶν, ἐνῶ τιμάσθαι τὴν Εἰλείθυιαν Εἰνατίνην

Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, ἀπὸ Ελευθήρος τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐστὶ καὶ Κρήτης ἀπὸ Ελευθήρος ἐνός των Κουρήτων, ἥτις καὶ Σάωρος ἐκαλεῖτο ἀπὸ Σάωρης νύμφης, ἐστὶ καὶ ἄλλη ἐπὶ τῷ Ἰστρῷ ποταμῷ ἐν τῷ Πόντῳ, διὰ τὸ φυγόντας Αἰήτην τοὺς περὶ Ἰάσονα ἔχει τοῦ φόβου ἐλευθερωθῆναι, ἐστὶ καὶ πόλις Λυκίας ἀπὸ τινος νύμφης, ὁ πολίτης Ελευθερεύς ἢ Ελευθεραῖος, ὡς Ἡράκλειος.

Ελευθέρνα, πόλις Κρήτης, ἀφ' ἐνός των Κουρήτων, οἱ πολῖται Ελευθερναῖοι καὶ Ελευθερνεύς.

Ἐλυρος, πόλις Κρήτης, ὡς Ξενίων ἐν Κρήτῃ, ὁ πολίτης Ελύριος,

Ἡράκλεια, πόλις Θράκης ἐν τῷ Πόντῳ διάσημος, β' Σικελίας..... ἰζ' Κρήτης..... τὸ εθνικὸν Ἡρακλεῦς καὶ Ἡρακλειώτης καὶ Ἡρακλεώτης καὶ Ἡράκλειον καὶ Ἡρακλεωτικόν,

Ἡτεία, δῆμος Λακωνικῆς, καὶ τῆς Κρήτης πόλις, ὅθεν ἦν Μύσων εἰς των ἐπτά σοφῶν χρηματίζων Ἡτεῖος, οὐ μέμνητα Πλάτων ἐν τῷ Πρωταγόρας, Χηνέα τούτον εἰπὼν, Δίδυμος δὲ συμποσιακῶν δεκάτῳ Ἡτιον αὐτὸν καλεῖ,

Θέναι, πόλις Κρήτης, τινὲς δὲ Ἀρκαδίας, οἱ δὲ ὄρος, τὸ ἔθνικόν Θεναῖος καὶ Θεναία καὶ Θενεῖς.

Ἱεράπολις, μεταξὺ Φρυγίας καὶ Λυδίας πόλις, θερμῶν υδάτων πολλῶν πλῆθους, ἀπὸ τοῦ ἱερά πολλά ἔχειν. β' Κρήτης, γ' Συρίας, ἢ καὶ Ἱερόπολις διὰ τοῦ ο. τετάρτη Καρίας, τὰ εθνικά Ἱεροπολίται, ἀφού Νικάνωρ ὁ νέος Ὅμηρος καὶ Πόπλιος καὶ Σαραπίων στωικοὶ καὶ ἄλλοι πλείστοι Ἱεροπολίται.

Ἱεράπυτνα, πόλις Κρήτης, ἢ πρότερον Κύρβα, εἴτα Πύτνα, εἴτα Κάμιρος, εἰθ' οὕτως Ἱεράπυτνα, τὸ εθνικὸν Ἱεραπύτνιος,

Ἰλαττία, πόλις Κρήτης, Πολύβιος τρισκαίδεκάτῳ, τὸ εθνικὸν Ἰλάτπος,

Ἰστρος, πόλις Κρήτης, ἦν Ἀρτεμίδωρος Ἰστρώνά φησὶ. δευτέρα πόλις ἐν τῷ Πόντῳ, τὸ εθνικὸν Ἰστριος καὶ Ἰστριεύς

Ἰτανός, πόλις ἐν Κρήτῃ, ἀπὸ Ἰτανοῦ Φοίνικος, ἢ των Κουρήτων ἐνός μιγάδος, οἱ πολῖται Ἰτάνιοι, ἐστὶ καὶ ἄκρα.

Καμάρα, πόλις Κρήτης, καὶ ὁ πολίτης Καμαραῖος, Ξενίων ἐν Κρητικοῖς φησιν, ἥτις Λατῶ ἐλέγετο

Κάντανος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν περιορίου Κρητικού τόπο, τὸ εθνικὸν Καντάνιος,

Κάτρη, πόλις Κρήτης, τον Ἰωνικὸν ἔχουσα τρόπον, ως Ἡρωδιανὸς περὶ τῆς Ολύκρης γράφων, τὸ εθνικὸν Κατραϊός, ως Ασκραίος.

Καύνος, πόλις Καρίας, ἀπὸ Καύνου, ου ἡ Βιβλὶς ἀδελφὴ ερασθεΐσα φεύγοντος ἐκείνου ἀπήγατο, ὅθεν ἡ παροιμία ὁ Καύνιος ἔρωσ, ἔστι δε νοσῶδης, ὅθεν και Στρατόνικος ο κιθαριστὴς ἰδῶν ἐπιμελῶς χλωρούς τους Καυνίους ἔφη" οἴηπερ φύλλων γενεή, τοίη δε και ἀνδρῶν, ἔστι και ἄλλη πόλις εν Κρήτη, το εθνικὸν Καύνιος και Καυνία και Καυναίος

Κόριον, τόπος ὄν Κρήτη ἀπὸ κόρης τινός, ο πολίτης Κορήσιος και λίμνη Κορησία και Αθηνάς ἱερὸν Κορησίας, ταῦτα δε ἀπὸ τοῦ κόρη γέγονεν, ἀπὸ δε τοῦ Κόριον το ἀνάλογον Κοριεύς,

Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ἡ πρότερον Απολλωνία, ἀπὸ Κύδωνος τοῦ Απολλωνος και Ακακάλλιδος τῆς Μίνωος θυγατρὸς, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ο πολίτης Κυδωνιάτης και Κύδων και Κυδώνιος και Κυδωναίος και Κυδωνίς θηλυκῶς και Κυδωνικός ἀνήρ.

Κύτα, πόλις Κολχική, πατρίς Μηδείας, ἔστι και ἄλλη Σκυθίας, ο πολίτης Κυταίος, ἐξ οὐ και Κυταιεύς" πύργους εἰσόψεσθε Κυταιέος Αἰήταο....., ἔστι και Κύταιον πόλις Κρήτης

Λάμπη, πόλις Κρήτης, Ἀγαμέμνονος κτίσμα, ἀπὸ Λάμπου του Ταρραίου, το εθνικὸν Λαμπαίος. Κλαύδιος δε Ἰούλιος Λαμπέας αὐτοῦς φησιν, ἔστι και δευτέρα τῆς Ακαρνανίας, και τρίτη τῆς Αργολίδος, ως Φίλων Ξενίων δε εν Κρητικοίς διὰ δύο πι γράφει την πόλιν τὴν Κρητικὴν και διὰ δύο α και διὰ τοῦ η.

Λάρισσα, πόλις, πρώτη Θεσσαλίας, ἡ πρὸς τὸ Πηνειό, ἦν Ἀκρίσιος ἐκτίσσε, δευτέρα η Κρεμαστή, ὑπὸ τινῶν δε Πελασγία..... ἐννάτη Κρήτης, δεκάτη Ἀττικῆς ἔστι Λάρισσα

Λύκαστος, πόλις Κρήτης. "Ὀμηρος", Λύκτον Μίλητόν τε και ἀργινόμεντα Λύκαστον, ἀπὸ Λυκάστου αὐτόχθονος, ο πολίτης Λυκάστιος» « Λύκαστος δε ἀπὸ Λυκάστου, φασίν, αὐτόχθονος ἡ παιδὸς τοῦ Μίνωος, ἔστι δε και Ποντική Λύκαστος κατὰ τον γραφέα των εθνικῶν, ος λέγει και ὅτι την Κρητικὴν Λύκαστον ὀξύνουσιν οἱ ἐγχώριοι, οὐκ ἐπικρατεῖ δε, φησίν, ἡ εθνικὴ παράδοσις, τουτέστι παρά τοῖς ἄλλοις οὐκ ὀξύνεται.

Λύκτος, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Λύκτου τοῦ Λυκάονος, ἐνιοι Λύττον φασιν αὐτὴν διὰ τὸ κείσθαι ἐν μετεώρῳ τόπῳ τὸ γὰρ ἄνω και ὑψηλὸν λύττον φασί, τὸ εθνικὸν Λύκτιος, και θηλυκὸν Λυκτηίς

Μινῶα, πόλις εν Ἀμοργῷ τη νήσῳ, μία των Κυκλάδων, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη εν Σίφνῳ, μία των Κυκλάδων, ἔχει δε Μινῶαν καλουμένην κρήνην, ἔκαλειτο και ἡ Γάζα Μινῶα' ἔστι και Αραβίας, ἡς οἱ πολῖται Μινῶίται, ἀπὸ Μίνωος, ἔστι και Κρήτης, ἔστι και ἄλλη νήσος ου πόρρω Μεγάρων, και η Πάρος Μινῶα, οἱ πολῖται Μινῶαι

Νάξος, νήσος των Κυκλάδων, ἡ διάσημος, ἀπὸ τοῦ Νάξου Καρῶν ἡγεμόνος, ἄλλοι δε ἀπὸ Νάξου τοῦ Ενδυμίωνος. Ευφορίων δε παρά το νάξα, ὁ φασιθῦσαιτίνες, Ασκληπιάδης ιστορεῖ τας Ναξίας γυναίκας μόνας οκτάμηνα τίκτειν, ἡ διὰ τὸ την Ἡραν φίλην γενομένην τῷ Διονύσῳ ταις Ναξίας τοῦτο δῶρον παρασχεῖν, ἡ ὅτι και αὐτὸς ὁ Διόνυσος οὕτως ἐτέχθη και ὅτι ἔστιν ἐκεῖ κρήνη, ἐξῆς οἶνος βεῖμάλα ἡδύς, εἰσε και πόλις Σικελίας και ἄλλοι τόποι Νάξου, τα εθνικὰ Νάξιοι, ἀφού και Ναξία λίθος ἡ Κρητικὴ ἀκόνη, λέγεται και θηλυκῶν Ναξιάς ἀπὸ τοῦ Νάξος, το δε Κρητικὴ ἀκόνη ἐάν διὰ τοῦ ι γράφεται, ἡ διακρίνουσα και φανερούσα σημαίνει.

Ὁάξος, πόλις Κρήτης, Ἐλευθέρνης ου πόρρω, καθὰ Ξενίων ἀπὸ Οάξου τοῦ Ακακάλλιδος, τῆς θυγατρὸς τοῦ Μίνω. τινές δε δια το κατὰ γην εἶναι τον τόπον και κρημνώδη ὑπάρχειν καλοῦσε γὰρ τους τοιοῦτους τόπους ἄξους, καθάπερ και ἡμεῖς ἄγμούς, ο πολίτης Οάξιος

Ὀλούς, πόλις Κρήτης, Ξενίων εν τους Κρητικοίς, ὁ πολίτης Ὀλούντιος, ως Σελινούντιος

Ομφάλιον, τόπος Κρήτης πλησίον Θενῶν και Κνωσσού, ἔστι και Θεπταλίας, το εθνικὸν Ομφαλίτης,

Παντομάτριον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Παντομάτριος, ως Βυζάντιος, ή Παντοματρεύς, ως Βουπράσιον Βουπρασιεύς και Δουλίχιον Δουλιχιεύς.

Πάραισος, περί ης Ηρωδιανός εν ογδόο, το μεν τοι Πάραισος οξύνεται. ἐγένετο δε ὁ Πάραισος Μίνω συγγενής, ἀφ' οὗ ἡ πόλις ἡ Πάραισος ὁμοτόνως τῷ οικιστῇ (βλέπε και πόλη «Στήλαι»).

Πολίχνα, πόλις τῆς Τρωάδος, οἱ πολῖται Πολιχναῖοι, ἐστὶ και Κρήτης Πολίχνη πόλις, ἢς ὁ πολίτης Πολιχνίτης.

Πολύρρην, πόλις Κρήτης, ἀπὸ τοῦ πολλὰ βήνεα, τουτέστι πρόβατα ἔχειν. ὁ πολίτης Πολυρρήνιος,

Πραῖσος, πόλις Κρήτης, θηλυκῶς, το ἐθνικὸν Πραῖσιος και Πραῖσος.

Πρίασιος, πόλις Κρήτης, οἱ πολῖται Πριαῖσιοι και Πριασιεύς,

Πύθιον, το πάλαι μεσαίτατον τῆς ἐν Κρήτῃ Γόρτυνος, οἱ κατοικοῦντες Πυθιεῖς και οἱ τὸ Πύθιονοικοῦντες, ἐνῶ Απόλλωνος ἱερὸν ἐστὶ και Μακεδονίας Πύθιον, ἐνῶ και τα Πύθια ἐπιτελεῖται. Πύθιος οὖν το ἐθνικὸν, ἐστὶ και Πύθιον πλησίον τοῦ Αστακηνοῦ κόλπου, οἱ κατοικοῦντες Πυθιανοὶ καλοῦνται και Πυθιανὰ ποτήρια.

Πύρανθος, πόλις μικρὰ ἢ κώμη Κρήτης περί Γόρτυνα, οἱ κατοικοῦντες Πυράνθιοι.

Ραύκος, πόλις ἐν μεσογειῷ τῆς Κρήτης, το ἐθνικὸν Ραύκιος και Ραυκία.

Ριζηνία, πόλις Κρήτης, ὁ πολίτης Ριζηνιάτης.

Ριθυμνία πόλις Κρήτης, το ἐθνικὸν Ρεθυμνιάτης και Ριθύμνιος.

Ρύτιον, πόλις Κρήτης, ὁ πολίτης Ριτιεύς τοῦ δε Ρυτίασσοσ "Ρυτιασσεύς, ὡς Ἀλικαρνασσεύς.

Σάτρα, πόλις Κρήτης, ἡ μετονομασθεῖσα "Ἐλευθέρνα, ὁ πολίτης Σατραῖος.

Σίβυρτος, πόλις Κρήτης, το ἐθνικὸν Σιβύρτιος, ὡς Πολύβιος ἐν τρισκαιδεκάτω.

Σκύλλιον, ὄρος Κρήτης, οἱ παροικοῦντες Σκύλλιοι Σκύλλιος γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτοῦ τιμάται, ἐνθα φασίναποθέσθαι τοὺς Κουρήτας μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν τὸν Δία.

Στήλαι, πόλις Κρήτης πλησίον Παιραισοῦ και Ρεθύμνης, το ἐθνικὸν Στηλαῖος, ὡς Λάμψη Λαμπαῖος, ἀλλὰ και Στηλίτης, ὡς παρὰ το ἀγαλμαῖς τον λίθον, ἀφοῦ και στηλιτεύω".

Στρήνος, Ηρωδιανός ἐβδόμη, πόλις Κρητικῆ, το ἐθνικὸν Στρήνιος, ὡς Φαιστος Φαῖστιος.

Στυράκιον, ὄρος Κρήτης, οἱ ἐνοικοῦντες Στυρακίται" Στυρακίτης γὰρ Απόλλων.

Συία, πόλις μικρὰ Κρήτης, ἐπίνειον οὔσα τῆς Ελύρου, ὁ πολίτης Συιάτης και Συιεύς.

Σύρινθος, πόλις Κρήτης, το ἐθνικὸν Συρίνθιος, ὡς Ολύνθιος, το θηλυκὸν Συρινθία.

Σωσάνδρα, νῆσος περί Κρήτην, ἐκλήθη δε ἐπειδήποτε τῶν Λυκτίων νύκτωρ ἐπελθόντων τῇ πόλει διασῶσαι λέγεται τοὺς εἰς ἑαυτὴν, ὁ νησιώτης Σωσάνδριος.

Τάνος, πόλις Κρήτης, ὡς Ἀρτεμίδωρος ἐν τετάρτῳ γεωγραφουμένων, το ἐθνικὸν Τάνιος.

Τάρρα, πόλις Λυδίας, ἀφ' ἧς Λεύκιος ὁ γραμματικὸς, ἐτέρα Κρήτης, ἐν ἡ Ταρραῖος Απόλλων τιμάται, ἐστὶ και ἄλλη πόλις Τάρρα παρὰ τον Καύκασον, Κρητῶν ἀποικος, Λούκιος δ' ἦν ἀπὸ Τάρρης τῆς Κρητικῆς πόλεως" φέρεται δε τοῦτου τα περί παροιμιῶν τρία βιβλία ἀριστα και περιγραμμάτων και τεχνικὰ γλαφυρότατα, το θηλυκὸν και ἐπὶ τῆς χώρας Ταρραῖα,

Τέγεια, πόλις Ἀρκαδίας ἐστὶ και Τεγέα ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Ταλθύβιου κτισθεῖσα. ὁ πολίτης Τεγεάτης, ὡς Ελεάτης, και θηλυκὸν Τεγεάτις, ἦν δε και μελοποιὸς Ἀνύτη Τεγεάτις, λέγεται και Τεγεάς, ὡς Ἰλιάς. οξύνεται, ὡς Σοφοκλῆς.

Υδραμία, πόλις Κρήτης, ὡς Ξενίων ὁ τα Κρητικὰ γράψας οἱ πολῖται "Υδραμειῖς, ὡς Μεγαρεῖς.

Υρτακός ἢ και Υρτακίνος, πόλις Κρήτης, ὁ πολίτης Υρτακίνος. Πολύβιος δε το θηλυκὸν Υρτακίνη ἀπὸ τοῦ Υρτακίνος ἐθνικοῦ, ἀπὸ Υρτάκου δε Υρτάκιος,

Φαιστός, πόλις Κρήτης, οξυτόνως, το γὰρ βαρύτονον κύριον, ἐκτίσθη ὑπὸ Φαιστου τοῦ "Ροπαλοῦ, Ηρακλέους παιδός, ὁ πολίτης Φαῖστιος και Φαιστία και Φαῖστιον και Φαιστιάς, ἐστὶ τῆς Φαιστιάδος και ὁ καλούμενος Λισσής. "Ὀμηρος" (odys III.

293), έστι δέ τις Λισσής αιπεία τε εις άλα πέτρη. έστι και Αχαΐας, ως Ριανός εν Αχαϊκών τρίτω. το εθνικόν ομοίως Φαίστιος, έστι και από του Φαιστίνος Φαιστίνιος, έστι και άλλη Φαίστος Πελοποννήσου ή πρότερον Φρίξα καλουμένη.

Φάλαννα, πόλις Περραιβίας, από Φαλάννης της Τύρου θυγατρός, Λυκόφρων - Γόνον, Φαλάνναν ήδ' Όλοσσόνων γύας. Εκαταίος ιστοριών α' Ιππιαν αυτήν καλεί. και Έφορος Φάλαννον αυτήν καλεί έν τώ θ'. έστι και ετέρα Κρήτης, αφ' ης ην Φανιάδης ο περιπατητικός, ο πολίτης Φαλανναίος και Φαλανναία το θηλυκόν

Φαλανναία, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Φαλανναιεύς, ως του Ηραία Ηραιεύς.

Φαλάσαρνα, πόλις Κρήτης, από Φαλασάρνης, ο πολίτης Φαλασάρνιος, ως Ξενίων φησί.

Φοινικούς, πόλις Κρήτης, έστι και νήσος προς τη Λυκία, έστι και Φοινικούς λιμήν Θουκυδίδης όγδόη (c 34) το εθνικόν Φοινικούντιος και Φοινικούσιος, ως Σελινούντος και Σελινούσιος,

Χαλκητόριον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Χαλκητορεύς, Απολλόδωρος τετάρτω χρονικών μεθ' ου Χαρίδημος ήν φυγάς Χαλκητορεύς. Κρατερός δ' εν τω περί ψηφισμάτων Χαλκήτορας αγτούς φησί.

Χερρόνησος, πόλις εν τη κατά Κνίδον χερρονήσω και Τρίπολις, ο πολίτης Χερρονήσιος, τετάρτη Χερρόνησος κατά Κρήτην νήσος, έχουσα πολισμάτιον ομώνυμον Ξενίων εν τω περί αυτής, μετά την Κρήτην, κατά δε την αυτήν πλευράν και Χερρόνησος κείται προς τή θαλάσση μεταξύ της τε Κνωσού και της Ο(άξου), οι πολίται ομοίως Χερρονησίται και Χερρονήσιοι, ως αυτός φησιν.....

Ψύχιον, τόπος Κρήτης, ενώ πόλις ήν ομώνυμος. το έθνικόν Ψυχιεύς, ως του Νότιον Νοτιεύς, Δουλίχιεύς,

Όλερος, Κρητική πόλις, περί ης Ξενίων εν Κρητικοίς φησί πορρωτέρω δε της Ιεραπύτνης "Όλερος ήν πόλις, εφ' υψηλού μεν ώκισμένη τόπου, ο πολίτης Ωλέριος και Ωλερία Αθηνά το ουδέτερον Ωλέριον, φησί γαρ ούτω τή δε θεώ ταύτη εορτήν άγουσιν Ιεραπύτνιοι, την δ' εορτήν Ωλέρια προσαγορεύουσιν.

B. «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ» ΣΚΥΛΑΚΑ - SCYLACIS CAZRYANDENSIS «PERIPLOYS»

«ΚΡΗΤΗ. Κατά Λακεδαίμονα νήσος κείται Κρήτη, εγγυτάτω γάρ Λακεδαίμων κείται της Ευρώπης. Διάπλους δε από Λακεδαίμονος έως επί το ακρωτήριο της Κρήτης, εφ' ω εστί πόλις Φαλάσαρνα, ημέρας δρόμος. Από δε Φαλασάρνων Κριού μέτωπον έστιν ακρωτήριο προς Νότον δε άνεμον πλους εις Λιβύην. επί Χερρονήσου δε τας Αλιάδας των Κυρηναίων, πλους ημέρας και νυκτός. Έστι δε ή Κρήτη μακρά στάδια ,βφ' στενή δε, και τέταται από ήλιου δυσμών προς ήλιον ανατολάς. Οικούσι δε εν Κρήτη Έλληνες, οι μεν άποικοι Λακεδαιμονίων , οι δε Άργείων , οι δε Αθηναίων, οι δε από της Ελλάδος της άλλης οπόθεν έτυχεν. Είσι δέ τίνες αυτών και αυτόχθονες. Πόλεις πολλαί εν Κρήτη. Κρήτης θέσις ως ακρωτηρίων. Έστι πρώτη πόλις προς ήλιον δυόμενον η προειρημένη **Φαλάσαρνα** και λιμήν κλειστός. **Ποληρρήνα**, και διήκει.... από Βορέου προς Νότον. Διχτυνναΐον Αρτέμιδος ιερόν προς Βορέαν άνεμόν της χώρας Περγαμίας. Προς Νότον δε **Υρσακίνα. Κυδωνία**, και λιμήν κλειστός, προς Βορέαν. Εν μεσογεία δε **Έλυρος** πόλις. Προς Νότον μεν **Λίσσα** πόλις και λιμήν παρά Κριού μέτωπον. Προς Βορέαν δε άνεμον ή **Απτεραία** χώρα. Είτα η **Λαμπαία** , και διήκει αύτη άμφοτέρωθεν, και ποταμός Μεσάπος εν αυτή εστί. Μετά δε Όσμίδαν **Έλευθέρναι** προς Βορέαν. Προς Νότον δε **Συβρίτα** και λιμήν. προς Νότον **Φαιστός**, προς Βορέαν **Οαξός** , και **Κνώσσος**. προς δε Νότον **Γορτύνα, Ραύχος**. Προς Βορέαν δε άνεμον ορός Κάλλιστον , και λιμήν εν αυτώ. **Όλους** και **Πάν**. Έν μεσογεία δε **Λύκτος**, και διήκει αύτη άμφοτέρωθεν. **Πράσος** διηκει άμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριο Κρήτης προς ήλιον ανίσχοντα. Είσι δε και άλλα πόλεις εν Κρήτη. Λέγεται δε είναι εκατόμπολις».

Σημείωση:

1) Ο Περίπλους του Σκύλακα είναι μια σύντομη κατά τόπο και νησί περιγραφή ενός αρχαίου ελληνικού περίπλου που τοποθετείται στο 330 π.Χ.,

2) Η πόλη Ραύχος = η Ραύκος, η πόλη Λίσσα = η Λισσίν ή Λισσός, η πόλη Λαμπαία λέγεται και Λάππα, το ακρωτήριο Γρανός = το Σα(λ)μωνια ή κάθο Σίδερο όπου η πόλη Ίτανος, η πόλη Παν είναι άγνωστη, θυμίζει το Πανορμο.

Γ. «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΚΡΗΤΗΣ» ΤΟΥ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ

Ο Γεωγράφος Μαρκιανός Μενίππος ο Ηρακλειώτης (γεννήθηκε στην Ηράκλεια του Πόντου, 378-431 μ.Χ.. και τα βιβλία του τα έγραφε συνάμα και στα αρχαία ελληνικά και στα λατινικά), σχετικά με τον περίπλου και τις πόλεις της Κρήτης επι εποχής του, στο έργο του «Σταδιασμός» αναφέρει σε αρχαία ελληνικά τα έξης:

<<Κρήτης Περίπλους: Από του **Κασίου** επί το **Σαμώνιον** της Κρήτης σταδ. φ'. ακρωτήριο ενστι της Κρήτης ανέχον προς βοράν επιπολύ' ενστι δε ιερόν Αθηνάς' έχει ύφορμον και ύδωρ' τα δε 'άλλα ηφανισμένα. Από Σαμωνίου εις **Ιεράν Πυδναν** σταδ. π'. πόλις ενστι' έχει όρμον. Έχει δε και νήσον καλείται **Χρυσέα** έχει λιμένα και ύδωρ. Από της Ιεράς Πύδνης εις **Βιένου** σταδ. ο'. πολιδριόν ενστι ανέχον της Θαλάσσης. Από Βιένου εις **Λέβηναν** σταδ. ο'. εκεί παράκειτα νησίον Οξεία' ύδωρ έχει. Από Λεβήνας εις **Αλάς** σταδ. κ'. Από Αλών εις **Μάταλαν** σταδ. τ'. Πόλις ενστι και λιμένα έχει. Από Ματάλης εις **Σουλιās** σταδ. ξέ. Ακρωτήριο ενστι ανέχον προς Μεσημβριάν' λιμήν ενστι' καλόν ύδωρ έχει. Από Σουλήνας εις **Ψυχέαν** σταδ. ιβ'. Από Ψυχέας επι τον **Λάμωνα** σταδ. ρν'. λιμήν ενστι' πόλιν έχει δε ύδωρ. Από δε Πύδνης επί τον Ψυχέα σταδ. τν. λιμήν θερινός και ύδωρ έχει. Από Ψυχέων επί **Απολλωνιάδα** σταδ. λ'. Από Απολλωνίας (leg. Απολλωνιάδος) εις **Φοίνικα** σταδ. λ'. πόλις ενστι' έχει λιμένα και νήσον. Από **Κλαυδίας** εις **Φοίνικα** σταδ. τ'. έχει πόλιν και λιμένα. Από Φοινίκης εις **Τάρρου** σταδ. ξ'. πόλις μικρά ενστι' έχει όρμον. Από Τάρρου εις **Ποικιλασσόν** σταδ. ξ'. πόλις ενστι και όρμον έχει και ύδωρ. Από Ποικιλασσού εις **Σύβαν** σταδ. ν. πόλις ενστι και λιμένα καλόν έχει. Από **Λισσού** εις **Καλαμύδην** σταδ. σν'. Από Καλαμύδης εις **Κριού Μέτωπον** σταδ. λ'. ακρωτήριο ενστι υψηλόν' έχει ύδωρ και ύφορμον. Από Κριού Μέτωπον περίπλους εις **Βιενον** σταδ. ιβ. Λιμένα έχει και ύδωρ. Από Βιένου εις **Φαλάνσαραν** (sic) σταδ. σξ'. Όρμος ενστι εμπόριον πόλις παλαιά νήσος δε από σταδ. ξ'. **Ιουσαγόουρα** βλέπουσα προς ανατολάς έχει λιμένα' έχει δε ιερόν Απολλωνος εν τω λιμένι' ενστι δε και άλλη νήσος από σταδίων γ'. καλείται Μέση και όρμον έχει' η δε τρίτη καλείτη **Μύλη'** ο δε πλους βαθύς αγωράων έχει. Από Μύλης επι **Τρητόν** σταδ. ν'. ακρωτήριο ενστι τετρημενον κατά Κρημνόν της Κρήτης. Από του Τρητού εις **Αγνείον** σταδ. ν'. λιμήν ενστι Κρήτης. Από του Τρητού εις Αγνείον σταδ. ν'. λιμήν ενστι έχων ιερόν Απολλωνος' ενστι δε εσώτερος κόλπος και καλείται Μαρτίλος και ύδωρ έχει. Από Αγνείου εις **Κισάμον** σταδ. π'. πόλις ενστι εν κόλπω κειμένη' ενστι δε λιμήν' έχει και ύδωρ. Από Κισάμου επι την **Τύρον** σταδ. κε'. ακρωτήριο ενστι υψηλόν κατάδενδρον' βλέπει προς άρκτον. Από την Τυρον επι το **Δίκτυνον** σταδ. π. όρμος ενστι αιγιαλός. Από του Δικτυνίου επι την Κοίτην σταδ. ρο'. νήσος ενστι έχει όρμον και ύδωρ' βλέπει προς την Κρήτην προς άρκτον. Από του **Ακοιτίου** εις **Κοιλωνίαν** σταδ. ζ. πόλις ενστι' έχει λιμένα και εις την εισοδον βράχη έχει. Από Κοιλωνίας εις **Ασπέραν** περιπλέεται σταδ. ρν'. Πεζή δε μίλια ρκ'. Ο τόπος. Μίνω καλείται εις ον κείνται νήσοι τρεις αι καλούνται Λευκαί. Από της Μινώος **Αμφιμάτριον** σταδ. ρν'. ποταμός ενστι και λιμήν περι' αυτού παραχειμαστικός και πύργον έχει. Από Αμφιματρίου εις **Υδραμον** σταδ. ρ'. πόλις ενστι. Έχει αιγιαλόν καλείται δε η πόλις **Ελευθέρα'** πεζή δε αναβήναι από του Αμφιματρίου μίλια ν'. Από Αμφιματρίου εις **Αστάλην** σταδ. λ'. λιμήν ενστι' ευωνύμως έχει ύδωρ' εντεύθεν Ελευθέρα από σταδίων ν'. Από Αστάλης εις **Ηράκλειον** σταδ. ρ'. πόλις ενστι' έχει λιμένα και ύδωρ' από σταδίων κ'. πόλις κείται **Μονησόσ'** απόκειται δε και νήσος από σταδίων μ' προς δύσιν' καλείται **Διος**. Από του Ηρακλείου εις **Χερρόνησον** πόλιν σταδ. λ'. ύδωρ έχει και νήσον έχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρονήσου εις **Σολούντος** σταδ. ξ'. άκρα ενστι, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από Σολούντος εις **Καμάραν** σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις **Ετέραν** σταδ, κε. Από της Ετέρας επι την **Κητίαν** άκραν σταδ. ιε. ύφορμος ενστι, άνυδρος δε. Από τις Κητίας εις **Διονυσάδα** σταδ. τ'. νήσοι ενστι δυο έχουσα λιμένα και ύδωρ. Από Διονυσιάδος εις το **Αμμώνιο** όθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'.>>. (Μαρκιανος·

Μενίππος· Σταδιασμος. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Periplus qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum).

Από τα λατινικά κείμενα και τα σχόλια του Μαρκιανού στα λατινικά προκύπτει ότι: «Από του Κασίου επί το Σαμώνιο» = η νήσος Κάσος (insula Casus) και το ακρωτήριο Σαλμώνιον, που λέγεται στα λατινικά Salmone: «Σαλμώνη ή Σαλμωνίδα άκρην» κατά τον Απολλώνιο Ρόδιο IV, 1694. Η πόλη Ιερά Πυδνα = Hierapytnam/Girapetra (= η Ιεράπυτνα ή Ιεράπετρα). Χρύσεια = η νήσος Gaidouronisi (τώρα Χρυσή). Η πόλη Βιένος = λατινικά Biennon, η Βιέννα (τώρα η Βιάννος). Η πόλη Λασαία βρίσκεται κοντά στους καλούς λιμένες: «Υπεπλεύσαμε την Κρήτην κατά Σαλμώνην' μόλις δε παραλεγόμενοι αυτήν ήλθομεν εις τόπον τινά καλούμενον τους καλούς λιμένας' ως εγγύς ην πόλις Λάσαια (Πραξεις Αποστόλων, actis apostolorum cap XXVII. Το ακρωτήριο Τύρος = Τίτυρος. Η πόλη «Φαλάνσαρνα» = η Φαλασσαρνα («Scylax haec dicit: Ο διάπλους δε από Λακεδαιμόνος, έως επι το ακρωτήριον της Κρήτης, εφ ου εστί πόλις Φαλασσαρνα, ημέρας δρομός). Η νήσος «Δίος» = η νήσος Dia (Δία ή Ντία). Η πόλη «Σολούντας» = (Σ)ολούντας = Ολούς > Ελούντα και Oluntem («Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur»). Η πόλη Καμάρα = η Λατώ ('Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advero isti peninsulae.'). Η πόλη ΕΤΕΡΑ λεγεται και ΕΤΕΙΑ = ΕΤΕΑΜ (βλέπε «αρχαία πόλη Λατώ»). Η Κλαυδία (νήσος) = η νήσος Γαύδος ('Haec insula a Ptolemaeo dicitur Κλαύδος, a Plinio IV, 12, Gaudos'). Η πόλη Σύβα = η Σύϊα (τώρα Σούγια) = επίνειο της Ελήρου ('Scribendum est Συϊαν, Cf. Stephanus, Συϊα, πόλις μικρά Κρήτης, επίνειον ούσα της Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς'). Η Κητία άκρα = το ακρωτήριο Σίδερο. Η Μονησός = η Αμνισός, Ιουσαγόρα ή Μουσαγόρα = το Ελαφονήσι κλπ. Η ονομασία Κοιλωνία είναι παραπροφορά της Κυδωνίας: «Από του Ακοιτίου εις Κοιλωνία σταδ. ζ. πόλις εστίν' έχει λιμένα και εις την εισοδον βράχη έχει. Από Κοιλωνίας εις Ασπέραν περιπλέεται σταδ, ρν'. πεζή δε μίλια ρκ'. Ο τόπος» A Coete ad Cydonian stadia 60. Urbs est. Habet portum in ejusque intoitu brevia. A Cydonia ad Aptera circum navigator stadiis 150..... Mira commutatio nominum. Ita supra videbamus Καλχηδόνα dici pro Καρχηδόνα. Scribendum est autem Κυδωνία. Hanc autem urbem in eo positam loco fuisse, ubi nunc est Kanea, a Pashleio eo libro....

Δ. Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΒΩΝΑ

Ο Στράβωνας, σχετικά με την πολιτεία των Κρητών αναφέρει (σε νέα Ελληνική από τις εκδόσεις «Κάκτος») τα εξής:

<< 6. Η γλώσσα τους (των Κρητών) είναι ανακατεμένη και κατά τον ποιητή (Όμηρο): «εν δ' Ετεοκρήτες μεγαλήτορες, εν δ' Κύδωνες, Δωριέες τε τριχαϊκες διοι τε Πελασγοί». Κατά το Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστaiώτιδα. Από την ίδια περιοχή, λέει, ξεκίνησαν οι Δωριείς του Παρνασσού και έχτισαν τις πόλεις Ερινεό, Βοίο και Κυτίνο και γι αυτό λέγονται, κατά την εκτίμηση του Άνδρων, από τον Όμηρο «τριμερείς». Δεν δέχονται, βέβαια, την άποψη του Άνδρων, που νομίζει πως η τετράπολη της Δωρίδας είναι τρίπολη, ενώ η μητρόπολη των Δωριέων είναι αποικία Θεσσαλών. Τη λέξη του Ομήρου δέχονται ότι προέρχεται από την τριλοφία του κράνους ή από το γεγονός ότι οι κορυφές τους ήταν από τρίχα.

7. Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: **Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία**. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και **Λύκτο**. Αργότερα ξαναπήρε το

αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάντα σταδία, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδία από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. **Επίνειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο.**

8. Ο Μίνως λέγεται είχε επίνειό του τον **Αμνισό**, όπου και ο ναός της Ειλειθυίας. Παλιά έλεγαν την Κνωσό Καίρατο, ομώνυμ η με τον παραρρέοντα ποταμό. Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλιό, το Ραδάμανθο, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του. Αυτόν μιμήθηκε ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασιλεύει ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια.

Ο Έφορος αυτά. Οι αρχαίοι συγγραφείς τα λένε αλλιώς, δηλαδή ότι ήταν τυραννικός, βίαιος, φορομπήχτης. Στις τραγωδίες παρουσιάζουν τις ιστορίες του Μινώταυρου. Του λαβύρινθου, τα κατορθώματα του Θησέα και του Δαίδαλου.

9. Δύσκολο να αποφασίσεις τι από τα δυο είναι αληθινό. Υπάρχει και η άλλη αιτία διάστασης. Άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου. Ο ποιητής (Όμηρος) μάλλον τον θεωρεί επιχώριο, όταν λέει: «πρώτα γέννησε το Μίνωα, παντεπόπη στην Κρήτη» («Πρώτον Μίνωα τέκε Κρήτη επίουρον»).

Για την Κρήτη λέγεται ότι στα αρχαία χρόνια είχε καλή διακυβέρνηση και οι καλύτεροι από τους Έλληνες τη θαύμαζαν. Ανάμεσά στους πρώτους ήταν οι Λακεδαιμόνιοι, όπως ομολογούν ο Πλάτωνας στους Νόμους και ο Έφορος που περιέγραψε το πολίτευμά τους στο έργο Ευρώπη. Αργότερα τα πράγματα άλλαξαν προς το χειρότερο. Μετά από τους Τυρρηνοίς, που πρώτοι αυτοί ρήμαξαν τη θάλασσά μας, οι Κρήτες είναι οι διάδοχοί τους στη πειρατεία. Αυτούς τους ρήμαξαν οι Κίλικες. Όλους τους ρήμαζαν οι Ρωμαίοι, που νίκησαν τους Κρήτες σε πόλεμο.....

11. Αλλά αρκετά για την Κνωσό. Μετά την Κνωσό, δεύτερη σε δύναμη φαίνεται να ήταν η πόλη των **Γορτυνίων**. Όσο είχαν μεταξύ τους συμμαχία κρατούσαν υποτελείς τις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ήρθαν όμως σε διάσταση και μοιράστηκε το νησί στα δυο. **Η Κυδωνία** αποτελούσε τη μεγαλύτερη προσθήκη πηγαίνοντας με το μέρος της μια από τις δυο πόλεις. Η πόλη των **Γορτυνίων** βρίσκεται σε πεδιάδα. Στα αρχαία χρόνια ήταν ίσως τειχισμένη και γι αυτό ο Όμηρος μιλά για «Γόρτυνα με τα τείχη της» (Γόρτυνα τε τειχήεσαν). Αργότερα έχασε το τείχος εκ θεμελίων και όλο το διάστημα παρέμεινε ατείχιστη. Ο Πτολεμαίος Φιλοπάτωρ, που άρχισε να την τειχίζει, έφτασε το έργο μόνο στα 80 στάδια. Η πόλη είχε αξιόλογη περίμετρο, κάπου 50 στάδια. Απέχει από τη Λιβυκή θάλασσα, **στον Λεβήνα**, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, **το Μάταλο**, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος.

12. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία»..... Οι **Πράσιοι** είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180. Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ίδαιον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκτη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «Ίδαιον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πρασος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα σταδία. Την κατέστρεψαν οι ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκτη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυνα και το βουνό Δίκτη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού

βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο.

13. Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την **Άπερα** απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της **Άπερος είναι η Κίσαμος**. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι **Πολυρρήνιοι**. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυννας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη **Φαλάσαρνα** 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος που βλέπει προς το νότο.

14. «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, **τη Φαιστό**, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέχει από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, **στο Ρυτιο** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και ο **Λισσίν**. Μνημονεύσα προηγουμένως τη **Λύπτο**. Επίνειο της είναι η λεγόμενη **Χερρόνησος**. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις **Μίλητος και Λύκαστος**, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύπτου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πολη».

(ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 479)

ΑΓΕΛΕΣ – ΣΥΣΣΙΤΙΑ ή ΑΝΔΡΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΧΟΡΟΙ, ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ

16. Αυτή ήταν η (γεωγραφική) περιγραφή της χώρας των Κρητών. Αξίζει να μιλήσω για τα πιο σημαντικά κεφάλαια της Πολιτείας τους, όπως διέσωσε ο Έφορος. Φαίνεται, λέει, πως ο νομοθέτης θεώρησε ως μεγαλύτερο αγαθό για τις πόλεις την ελευθερία. Βλέπετε, μόνο η ελευθερία κάνει τα αγαθά να ανήκουν σε όποιον τα έχει. Όταν υπάρχει σκλαβιά, τα αγαθά ανήκουν στους άρχοντες κι όχι στους υπηκόους. Όσοι έχουν ελευθερία πρέπει να τη φυλάγουν. Η ομόνοια φεύγει, όταν σηκώνεται αναταραχή, προΐόν πλεονεξίας και πολυτέλειας. Όταν ζουν με σοφία και λιτότητα, δεν υπάρχει εναντίον των ομοίων μήτε φθόνος μήτε επιθετικότητα μήτε μίσος. Με αυτό ο νομοθέτης επιτάσσει οι νέοι να διαβιώνουν μέσα στις λεγόμενες αγέλες και τους ανήλικους βάζει να τρώνε από κοινού στα λεγόμενα ανδρεία. Και να τρώνε έτσι ώστε φτωχοί και πλούσιοι να μην έχουν διαφορά, αφού σιτίζονται δημοσία δαπάνη. Για να είναι ανδρείοι και όχι δειλοί, προστάζει να κρατάνε όπλα από παιδιά και να ασκούνται στις ταιλαιωρίες, ώστε να περιφρονούν τον καύσωνα, την παγωνιά, τους κακούς δρόμους, τους γκρεμούς, τις πληγές στις ασκήσεις και στις τακτικές μάχες. Να ασκούν επίσης την τοξοβολία και τον ένοπλο χορό, που βρήκαν πρώτοι και έδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος έπειτα ονομάστηκε πυρρίχη από το όνομα αυτού που τον οργάνωσε. Έτσι το παιγνίδι δεν ήταν άσχετο με πράξη χρήσιμη στον πόλεμο. Επίσης στα τραγούδια τους χρησιμοποιούν Κρητικούς ρυθμούς που είναι πολύ γρήγοροι και τους βρήκε ο Θάλης. Ορίστηκε επίσης να φοράνε στρατιωτικά ρούχα και υποδήματα. Τα όπλα εξάλλου θεωρούνται τα καλύτερα δώρα.

(ΣΤΡΑΒΩΝΑ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 480, 16 μετφ «Κάκτος»)

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΚΡΗΤΩΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ

17. Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Ίχνη παλιών τους νόμων απέμειναν στους Λυττίους, στους Γορτυνίους και σε μερικά χωριά, όχι στους άλλους. Τα απομεινάρια των νόμων στους Λυττίους χρησιμοποιούνται ως απόδειξη ότι προέρχονται από τα Λακωνικά που είναι παλιότερα. Λένε πως ήταν άποικοι ότι διατήρησαν τα ήθη της μητρόπολης, αφού είναι αδιανόητο να εκπροσωπείς καλύτερα οργανωμένη κοινωνία και να μιμείσαι τους ανώτερους γείτονες. Αυτά δεν είναι σωστά (κατά τον

Έφορο). Από τη σημερινή κατάσταση δεν γίνεται να βγαίνουν συμπεράσματα για το παρελθόν, αφού αυτοί γνώρισαν τέτοια αντιστροφή της τύχης.

Οι Κρήτες ήταν κάποτε θαλασσοκράτορες. Βγήκε και η παροιμία: «Ο Κρητικός δεν ξέρει από θάλασσα», που λέγεται για όσους προσποιούνται πως αγνοούν κάτι που ξέρουν πολύ καλά. Σήμερα δεν διαθέτουν ναυτικό. Κι ούτε βέβαια είναι πιθανόν ότι κάποιοι άποικοι από τη Σπάρτη στις πόλεις της Κρήτης έφεραν τους νόμους τους. Εδώ ένα σωρό αποικίες και δεν κρατούνε τα πατρογονικά. Εξάλλου πολλές περιοχές στην Κρήτη έχουν τα ίδια έθιμα με αυτές.

18. Ο Σπαρτιάτης νομοθέτης Λυκούργος ήταν πέντε γενιές νεότερος από τον Αλθαιμένη, που δημιούργησε την πρώτη αποικία στην Κρήτη. Τον θεωρούν παιδί του Κίσου που ίδρυσε το Αργος τον ίδιο καιρό που ο Πρόκλης συνοίκιζε τη Σπάρτη. Όλοι πάντως συμφωνούν ότι ο Λυκούργος ανήκει στην έκτη γενιά από τον Πρόκλη. Οι απομιμήσεις δεν είναι παλιότερες από τα πρότυπά τους μήτε τα νεότερα των παλαιότερων. Το χορό που συνηθίζουν στη Λακεδαίμονα, τους ρυθμούς, τους παιάνες που τραγουδάνε, σύμφωνα με τους κανονισμούς τους, καθώς και πολλά ακόμη έθιμά τους τα λένε οι ίδιοι Κρητικά, ωσάν να προέρχονται από εκεί. Μερικά δημόσια αξιώματα δεν ασκούνται απλώς με τον ίδιο τρόπο, αλλά έχουν ίδια την προσηγορία τους, καθώς Γέροντες και ιππείς (εκτός από το γεγονός ότι στην Κρήτη οι ιππείς διαθέτουν και άλογα). Οι έφοροι της Σπάρτης παρόλο που έχουν τα ίδια καθήκοντα με τους Κρητικούς κόσμους, δεν έχουν εν τούτοις το ίδιο όνομα. Τα συσσίτια ακόμα και σήμερα λέγονται ανδρεία, ενώ στη Σπάρτη από πολλά χρόνια έπαψαν να λέγονται με το πρωτο τους όνομα. Στον Αλκμάνα πάντως σώζεται «φοιναις δε και θιασοισιν ανδρείων παρά δαιτυμονεσσι πρέπει παιάνα καταρχήν».

19. Οι Κρήτες λένε ότι ο Λυκούργος τους επισκέφτηκε για τον εξής λόγο. Είχε ένα μεγαλύτερο αδελφό, τον Πολυδέκτη. Πέθανε όμως αυτός κι άφησε τη γυναίκα του έγκυο. Ο Λυκούργος βασίλευσε στη θέση του αδελφού του και όταν το παιδί γεννήθηκε έγινε επίτροπός του, αφού η βασιλεία ανήκε στο παιδί. Κάποιος κατηγορώντας το Λυκούργο, είπε πως είναι σίγουρο ότι ο Λυκούργος θα βασιλεύσει. Τότε εκείνος υποψιάστηκε ότι από τέτοια κουβέντα μπορεί να μπορούσε να βγει το συμπέρασμα ότι αυτός θα θεωρούνταν υπεύθυνος συνωμοσίας εναντίον του παιδιού και σκέφτηκε πως, αν το παιδί πέθαινε από άλλη αιτία οι εχθροί του θα θεωρούσαν τον ίδιο υπαίτιο. Έφυγε τότε για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφεραν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους. Κατέβηκε μετά στην Αίγυπτο και έμαθε τη νομοθεσία τους.....

(Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483, 17 - 20)

ΘΕΣΜΟΙ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΝΕΩΝ - ΓΑΜΟΣ

20. Οι κυριότεροι Κρητικοί θεσμοί είναι οι παρακάτω, όπως τους μνημονεύει ο Έφορος. Όσοι βγαίνουν την ίδια περίοδο από την αγέλη τους αναγκάζονται να παντρευτούν την ίδια στιγμή. Δεν παίρνουν τις νύφες αμέσως στα σπιτία τους, αλλά όταν αυτές αποδειχτεί ότι τα καταφέρνουν με τη διαχείριση του σπιτιού. Η προίκα τους, αν υπάρχουν αδέρφια, είναι μισή περιουσία του αδελφού. Τα παιδιά μαθαίνουν όχι μόνο γράμματα, αλλά και τραγούδια με τους νόμους και μερικά είδη μουσικής. Οι νεότεροι σιτίζονται στα λεγόμενα ανδρεία. Κάθονται να φάνε κατάχαμα όλοι μαζί, φορούνε πρόχειρα ρούχα, τα ίδια χειμώνα - καλοκαίρι, και υπηρετούν τους μεγαλύτερους, καθώς και τους εαυτούς των. Αυτοί που τρώνε κάνουν πολέμους με τις άλλες παρέες ή και μέσα στην ίδια παρέα. Μεταξύ τους. Σε κάθε ανδρείο υπάρχει παιδονόμος. Οι μεγαλύτερες ηλικίες έρχονται σε αγέλες. Αρχηγοί στις αγέλες είναι τα σημαντικά παιδιά, τα πιο δυνατά. Καθένας από αυτούς συγκεντρώνει γύρω του όσα περισσότερα παιδιά μπορεί. Σε κάθε αγέλη αρχηγός είναι συνήθως ο πατέρας του παιδιού που μαζεύει τα άλλα, υπεύθυνος στο να βγάζει τα παιδιά στο κυνήγι και να τιμωρεί τους απειθαρχούς. Τρέφονται με δημόσια δαπάνη. Σε συγκεκριμένες μέρες, η μια αγέλη κάνει πόλεμο με την άλλη, με τους ήχους αυλού και λύρας, κι έρχονται στα χέρια με ρυθμό, καθώς εξάλλου συνηθίζουν και στις κανονικές μάχες. Τα χτυπήματα δίνονται με το χέρι είτε με σιδερένια όπλα.....

22. Εκλέγουν δέκα άρχοντες. Για τα πολύ μεγάλα προβλήματα συμβουλευό-
νται τους Γέροντες. Δικαίωμα στο θεσμό έχουν οι επιτυχημένοι στο αξίωμα του κό-
σμου και άνθρωποι αναγνωρισμένης αξίας. Θεώρησα την καταγραφή της Πολιτείας
των Κρητών άξια λόγου, επειδή έχει ιδιαίτερο χαρακτήρα και είναι διάσημη>>
(Στράβωνας, Γεωγραφικά 10, C 481 - 483, IV 17 - 20)

Επομένως και σύμφωνα με το Στράβωνα:

1) Στην Κρήτη αρχικά υπήρχαν διάφορα φύλα, όπως λέει και ο Όμηρος: Οι
αυτόχθονες Ετεοκρήτες και Κύδωνες και οι επήλυδες (μετανάστες) Κρήτες (= οι
Αχαιοί, οι Πελασγοί και οι Δωριείς της Κρήτης).

2) Οι Δωριείς δεν κατείχαν όλη την Κρήτη, αλλά συγκεκριμένα μέρη. Ανατο-
λικά της Κρήτης ζούσαν οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεο-
κρήτες, Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (Πολιτεία 2) , Διόδωρος κ.α. οι Δωριείς Λάκω-
νες είχαν αποικία μόνο τη πόλη Λύκτο, απ' όπου πήραν και τους Κρητικούς νόμους.

3) Ο Μίνωας, σύμφωνα λέει με την ιστορία και τον Έφορο, ήταν έξοχος νομο-
θέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες, όμως υπάρχουν και αρχαίοι συγγρα-
φείς που λένε ότι ο Μίνωας ήταν τυραννικός, βίαιος, φορομπήχτης.

Σημειώνεται ότι ο Πλάτωνας (Μίνως), ο Πλούταρχος (Θησεύς) κ.α. λένε ότι ο
Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηναίων και κατόπιν τους επέβαλε φόρο αίμα-
τος, επειδή ο βασιλιάς των Αθηνών Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω
στα Παναθήναια. Ο Αιγέας δολοφόνησε λέει τον Ανδρόγεω και μετά είπε ότι το έκα-
ναν οι πολιτικοί του αντίπαλοι, οι Παλαντίδες, μήπως και παραπλανηθεί ο Μίνωας
και στραφεί εναντίον τους.

Και επειδή ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηνών, λένε τώρα ο Στρά-
βωνας, ο Πλάτωνας κ.α., οι Αθηναίοι συγγραφείς δε συμπαθούσαν το Μίνωα ή για
το λόγο αυτό περιγράφουν το Μίνωα ως φορομπήχτη, άγριο κ.τ.λ., ή γι αυτό και
του έπλασαν το μύθο του Μινώταουρου.

4) Ο Στράβωνας λέει από τη μια: «άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι
ξένος της νήσου» και από την άλλη: << Ο ποιητής (Όμηρος) μάλλον τον θεωρεί
επιχώριο, όταν λέει: «πρώτα γέννησε το Μίνωα, παντεπόπη στην Κρήτη>> («Πρώ-
τον Μίνωα τέκε Κρήτη επίουρον»). Επομένως ο Στράβωνας στην ουσία διαψεύδει
όσους λένε ότι ο Μίνωας δεν είναι ντόπιος Κρητικός και δε λέει ότι ο Μίνωας ήταν
μη (σημιτικής καταγωγής), όπως τον ερμηνεύουν κάποιοι ανθέλληνες.

Σημειώνεται επίσης ότι ο Στράβωνας λέγοντας «... άλλοι θεωρούν το Μίνωα
επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου», με τη λέξη «ξένος» δεν εννοεί «μη Έλληνα»
(ή σημιτικής καταγωγής, κ.α.), όπως ερμηνεύουν κάποιοι, αλλά Έλληνα, «επήλυδα
Κρήτα», αφού, αν εννοούσε παντελώς ξένο, μη Έλληνα, τότε: α) Θα τον ονόμαζε
βάρβαρο (ή με το όνομα της χώρας του π.χ. Κάρα, Φοίνικα κ.τ.λ.), β) Δε θα επεξη-
γούσε αμέσως μετά για τους Επήλυδες Κρήτες και τους Ετεοκρήτες.

E. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Ο Αριστοτέλης, σχετικά με το Μίνωα, τους αρχαίους Κρήτες και την Κρητική
πολιτεία, λέει τα εξής:

«Παραεμφερές είναι και το Κρητικό πολίτευμα, σε ορισμένα σημεία του δεν
είναι χειρότερο, στα περισσότερα όμως είναι λιγότερο κομψό. Και φαίνεται και λέ-
γεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το Κρητικό πολίτευμα στα περισσότερα σημεία. Τα
περισσότερα από τα παλιότερα πολιτεύματα είχαν χειρότερη διάρθρωση από τα νε-
ότερα. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του
βασιλιά Χαρίλλου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της
μεταξύ τους συλλογικότητας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι, κι όταν πήγαν
στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πό-
λης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε
τη νομοθεσία ο Μίνωας. Φαίνεται ότι η Κρήτη ήταν προορισμένη να κυριαρχήσει στους
Έλληνες χάρη στην ευνοϊκή της θέση, γιατί βρίσκεται σε θάλασσα που στα παράλια
της έχουν εγκατασταθεί σχεδόν όλοι Έλληνες. Η απόσταση από την Πελοπόννησο

είναι μικρή, όπως και από την Ασιατική παραλία γύρω από το Τριόπιο και τη Ρόδο. Έτσι ο Μίνωας έγινε θαλασσοκράτορας' άλλα νησιά τα κατάκτησε και σε άλλα εγκατέστησε αποίκους από την Κρήτη, τέλος εκστρατεύοντας στην Σικελία πέθανε εκεί κοντά στην Καμικο. (Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10)

Η Κρητική νομοθεσία έχει πολλές ομοιότητες με τη Σπαρτιατική. Στη Σπάρτη τη γη καλλιεργούν είλωτες, στην Κρήτη οι περίοικοι, και στις δυο χώρες όμως εφαρμόζονται τα συσσίτια, και παλιά οι Λάκωνες τα αποκαλούσαν όχι «φιδίτια», αλλά «ανδρεία», όπως οι Κρήτες. Από τούτο συμπεραίνουμε ότι από εκεί προέρχεται το σύστημα. Οι έφοροι έχουν την ίδια εξουσία με αυτούς που στην Κρήτη ονομάζονται κόσμοι, με τη διαφορά ότι οι έφοροι είναι πέντε, ενώ οι κόσμοι δέκα. Τα μέλη της σπαρτιατικής γερουσίας είναι όσα και της Κρητικής, στην Κρήτη όμως η γερουσία λέγεται βουλή. Στην Κρήτη παλιότερα ίσχυε η βασιλεία, ύστερα όμως καταργήθηκε και την αρχηγία των πολέμων ασκούν οι κόσμοι. Στην εκκλησία του δήμου συμμετέχουν όλοι οι πολίτες, μοναδική όμως αρμοδιότητα έχουν μόνο την έγκριση των αποφάσεων της γερουσίας και των κόσμων. Τα συσσίτια είναι καλύτερα στην Κρήτη παρά στη Σπάρτη. Στη δεύτερη καθένας συνεισφέρει ένα καθορισμένο ποσό, κατά κεφαλήν, κι αν δεν το συνεισφέρει ο νόμος τον εμποδίζει να ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα όπως έχει ήδη ειπωθεί, στην Κρήτη όμως το σύστημα έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα. Από τους καρπούς της γης και τα κρατικά κοπάδια κι από τους φόρους των περιόικων ένα μέρος έχει καθοριστεί για τη λατρεία των θεών και τις δημόσιες ανάγκες, ενώ το άλλο πάει στα συσσίτια, έτσι ώστε όλοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, να συντηρούνται από το δημόσιο. Πολύ φιλοσοφημένες είναι οι διατάξεις σχετικά με την ωφέλεια της ολιγοφαγίας και με τον αποχωρισμό των αντρών από τις γυναίκες για την αποφυγή της πολυτεχνίας, για χάρη της οποίας μάλιστα θεσμοθετεί τη συνουσία με τους άντρες. Θα εξετάσουμε σε άλλο σημείο αν η ρύθμιση αυτή είναι καλή ή κακή. Είναι φανερό ότι οι ρυθμίσεις για τα συσσίτια είναι καλύτερες στην Κρήτη απ' ότι στη Σπάρτη, οι διατάξεις όμως για τους κόσμους είναι ακόμη χειρότερες από τις διατάξεις για τους εφόρους. Γιατί τα μειονεκτήματα των εφόρων υπάρχουν και στους κόσμους (εκλέγεται όποιος τύχει) ό,τι όμως συμφέρει την πολιτεία εκεί, δεν υπάρχει εδώ. Γιατί εκεί (στη Σπάρτη), επειδή εκλέγονται όλοι οι πολίτες, συμμετέχοντας ο λαός στο ανώτατο αξίωμα θέλει διατηρηθεί το πολίτευμα. Εδώ όμως στην Κρήτη τους κόσμους εκλέγουν μερικές οικογένειες και όχι όλοι οι πολίτες, και τα μέλη της γερουσίας εκλέγονται απ' όσους θήτευσαν ως κόσμοι. Για τα μέλη της γερουσίας μπορούμε να πούμε τα ίδια όπως και για τους Λακεδαιμόνιους (αφού και η ανευθυνότητα και η ισοβιότητα είναι επιβράβευση μεγαλύτερη από την αξία τους, όπως και το ότι ασκούν την εξουσία όχι με βάση γραπτή νομοθεσία, αλλά αυτόβουλα, κάτι επικίνδυνο). Και δεν αποδεικνύεται ότι καλώς έχει ο θεσμός, επειδή ο λαός τον ανέχεται, κι ας τον αποκλείει από την εκλογή. Γιατί οι κόσμοι δεν αμείβονται, όπως οι έφοροι, και κατοικούν σ' ένα νησί, μακριά από όσους θέλουν να τους δωροδοκήσουν. Οι Κρήτες επινόησαν ένα τρόπο αντιμετώπισης αυτού του μειονεκτήματος, είναι όμως άτοπος, καθόλου δημοκρατικός και τυραννικός. Πολύ συχνά οι κόσμοι καθαιρούνται με συνωμοσίες ή των συναδέλφων τους ή ιδιωτών. Οι κόσμοι έχουν όμως και δικαίωμα να παραιτηθούν πριν λήξει η θητεία τους. Θα ήταν όμως πιο σωστό όλα τούτα να γίνονται με βάση το νόμο και όχι με τη βούληση των ανθρώπων διότι αυτή δεν είναι ασφαλές κριτήριο. Και χειρότερο απ' όλα είναι η καθάρση των κόσμων, που πολλές φορές γίνεται απ' όσους ισχυρούς θέλουν να αποφύγουν να λογοδοτήσουν για τις παρανομίες τους. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι ισχύει ένα είδος πολιτειακής τάξης, δεν πρόκειται όμως για γνήσια πολιτεία, αλλά για δυναστική εξουσία μάλλον. Οι ισχυροί συνηθίζουν να παίρνουν με το μέρος τους το λαό και τους φίλους τους, να στασιάζουν και να πολεμούν μεταξύ τους. Τι διαφορά έχει το σύστημα τούτο από την προσωρινή κατάλυση της πόλης και της πολιτικής κοινωνίας; Όταν η πόλη βρεθεί σε τέτοια κατάσταση, κινδυνεύει απ' όσους θέλουν και μπορούν να της επιτεθούν. Όπως όμως ειπώθηκε ήδη, ο τόπος σώζεται χάρη στη θέση του. Η ξενηλασία των Λακεδαιμονίων ισοδυναμεί εδώ με την απόσταση. Έτσι οι περίοικοι υπομένουν, ενώ οι είλωτες συχνά εξεγείρονται. Οι Κρήτες δεν έχουν εξουσία στο εξωτερικό, ενώ ξενική εισβολή μόνο πρόσφατα συνέβη

στο νησί, αποκαλύπτοντας την αδυναμία των νόμων. (Αριστοτέλους Πολιτικά Β 1271 - 1272 a - b 10)

.....
Οι Κρήτες επέτρεψαν ελεύθερα στους δούλους τα πάντα, εκτός από δυο πράγματα, την εκγύμναση και την κατοχή όπλων. Αν λοιπόν εκείνοι οι υποστηρικτές της πολιτείας του Σωκράτη θεσπίσουν ό,τι ισχύει και στις υπόλοιπες πόλεις, τότε πώς θα ισχύει κοινοκτημοσύνη?(Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1264α,15)

Για παράδειγμα στη Θεσσαλία, πολλές φορές οι πενήστες επαναστάτησαν κατά των Θεσσαλών, όπως κατά των Σπαρτιατών οι ειλώτες (που караδοκούν την ευκαιρία να γίνει κάποιο ατύχημα στην πόλη). Στους Κρητικούς δεν συνέβη ακόμη κάτι παρόμοιο. Ίσως το φαινόμενο να οφείλεται στο ότι από τις γειτονικές πόλεις, αν και πολεμούν μεταξύ τους, καμία δεν συμμαχεί με τους επαναστάτες, αφού δεν τις συμφέρει, μια κι εκείνες έχουν υπόδουλους τους περιοίκους. Αντίθετα οι γείτονες των Σπαρτιατών είχαν εχθρικές διαθέσεις απέναντί τους, όπως οι Αργείοι, οι Μεσήνιοι και οι Αρκάδες. Οι Θεσσαλοί από την αρχή αντιμετώπιζαν επαναστάσεις, επειδή πολεμούσαν λαούς που έμεναν κοντά στα σύνορά τους, όπως τους Αχαιοούς, τους Περραιβούς και τους Μάγνητες. (Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1269 β,10)

Και ο πρώτος που εισήγαγε τα συσσίτια, τα αποκαλούμενα φιδίτια, δεν τα κανόνισε σωστά, γιατί η δαπάνη θα έπρεπε να βαρύνει το δημόσιο, όπως γίνεται την Κρήτη. Στους Λάκωνες όμως, καθένας υποχρεώνεται να συνεισφέρει τα δικά του, οπότε μερικοί δεν μπορούν να πληρώνουν εξ αιτίας της μεγάλης φτώχειας τους, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται η θέληση του νομοθέτη. Ο νόμος θέλει το σύστημα των συσσιτίων δημοκρατικό, όπως όμως εφαρμόζεται κάθε άλλο παρά δημοκρατικό είναι. (Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1270 β,25)

Επομένως και σύμφωνα με τον Αριστοτέλη:

1) Οι Αρχαίοι Κρήτες ήταν Έλληνες, αφού ο Αριστοτέλης λέει ότι η Κρήτη επί Μίνωα ήταν επόμενο, προορισμένο να κυριαρχήσει, αφού βρίσκεται σε ευνοϊκή θέση, σε μια θάλασσα που στις τριγύρω παραλίες της έχουν εγκατασταθεί όλοι οι Έλληνες και επομένως, θέλει να πει ο Αριστοτέλης, οι άλλοι Έλληνες προστάτευαν - βοηθούσαν το Μίνωα και τους Κρήτες στην ανάπτυξη τους επειδή τους θεωρούσαν Έλληνες.

2) Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το Κρητικό πολίτευμα. Οι Σπαρτιάτες πήραν τους Κρητικούς νόμους, τους οποίους πρώτος χάραξε ο Μίνωας, μέσω της Κρητικής πόλης Λύκτου, την οποία οι Σπαρτιάτες έκαναν κάποια στιγμή αποικία. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλ(α)ου πήγε στην πόλη Λύκτο ή Λύπτο της Κρήτης απ' όπου έφερε μετά στη Σπάρτη τη νομοθεσία των Κρητών.

4) Το Κρητικό πολιτικό σύστημα έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα από τα άλλα και είναι επίσης πιο δίκαιο ως προς τους περιοίκους ή Λακωνικά ειλώτες.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Στην Κρήτη αρχικά ίσχυε η βασιλεία, ύστερα όμως καταργήθηκε (αυτό πρέπει να έγινε λίγο μετά τα τρωικά) και την αρχηγία των πολέμων ασκούσαν οι κόσμοι. Η βασιλεία στην Κρήτη, όπως και στις άλλες Ελληνικές πόλεις, είχε κληρονομικό χαρακτήρα, σε αντίθεση προς τη γερουσία, η οποία αναδεικνυόταν από το λαό. Οι βασιλιάδες της Κρήτης μέχρι να καταργηθούν ήταν αφενός οι αρχιερείς (του Δία) και αφετέρου οι αρχηγοί της πολιτείας και με τα εξής καθήκοντα: τελούσαν τις θυσίες, εκδίκαζαν τις οικογενειακού δικαίου δίκες, ηγούντο τού στρατού και τους στόλου στις εκστρατείες και στους πολέμους, προέδρευαν της Γερουσίας με δικαίωμα ψήφου, προέδρευαν των μεγάλων αγώνων κ.α.

2) Η βουλή στη Σπάρτη λέγονταν γερουσία. Η Κρητική βουλή αποτελούνταν από 28 μέλη, όσα και της Σπαρτιατικής, συν ο βασιλιάς 29. Στην παλιά αριστοκρατική βουλή μέλη ήταν οι αντιπρόσωποι μεγάλων οίκων. Αντίθετα τα μέλη της Κρητικής Γερουσίας ήταν πολίτες άνω των 60 ετών, των οποίων η εκλογή στο ισόβιο αυτό αξίωμα αποτελούσε είδος επιβράβευσης για το σύνολο του έργου τους και της

προσφοράς τους. Δηλαδή τα μέλη της Γερουσίας επιλέγονταν με γνώμονα την ηθική τους αρετή και την προσφορά. Οι γερουσιαστές συνεδρίαζαν στο καλούμενο Βουλευτήριο. Η αρμοδιότητά τους συνίστατο στην επιλογή των θεμάτων εκείνων, τα οποία θα συζητούσε η εκκλησία του δήμου.

3) Οι 10 κόσμοι στη Σπάρτη λέγονταν έφοροι και εκεί ήσαν 5 . Οι κόσμοι ή κοσμήτορες ήσαν απλοί πολίτες που εκλέγονταν στο αξίωμα αυτό για ένα χρόνο. Δική τους αρμοδιότητα ήταν η εποπτεία για την τήρηση των νόμων, την ομαλή λειτουργία της διοίκησης, την αγωγή των νέων, τη συμπεριφορά των πολιτών και αρχόντων, τη διαχείριση του δημόσιου χρήματος. Πιο απλά, οι κόσμοι ήσαν άρχοντες ετήσιοι οι οποίοι εκλέγονταν από το σύνολο των πολιτών. Είχαν νομοθετικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, που με την πάροδο των ετών ενισχύθηκαν, ώστε έκαναν έλεγχο ακόμη και στους βασιλείς. Οι κόσμοι συγκαλούσαν και διοικούσαν την Εκκλησία του Δήμου και τη Γερουσία και παράλληλα δίκαιαν με τη Γερουσία τις φονικές δίκες. Είχαν δικαιώματα, μέχρι θανάτου ακόμη και επί των βασιλέων.

4) Η εκκλησία ήταν κάτι ως οι λαϊκές συνελεύσεις σήμερα. Αποτελούνταν απ' όλους τους πολίτες άνω των 30 ετών και συνεδρίαζε όποτε έκριναν αρχικά οι βασιλιάδες και μετά οι κόσμοι. Απεφάσιζε περί πολέμου και ειρήνης, περί εξωτερικής πολιτικής, όριζε τον αρχηγό κάθε στρατιάς, εξέλεγε τούς γέροντες, κόσμους και παιδονόμους και εφήφιζε τούς νόμους.

ΣΤ. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΔΩΡΟ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗ

Ο ιστοριογράφος Διόδωρος Σικελιώτης σχετικά με το Μίνωα και τους κατοίκους της αρχαίας Κρήτης, λέει τα εξής:

<<Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστειλε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγινα πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά».

...Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς (σημ. = οι Θεσσαλοί) και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απέκτησε τον Αστέριο. Όταν λοιπόν ήταν αυτός βασιλιάς στην Κρήτη, ο Δίας, όπως λένε, άρπαξε την Ευρώπη από τη Φοινίκη, την έφερε στην Κρήτη, πάνω στη ράχη ενός ταύρου και σμίγοντας μαζί της απέκτησε τρεις γιους, το Μίνωα, το Ροδάμανθου και το Σαρπηδόνα. Μετά από αυτό, παντρεύτηκε την Ευρώπη ο Αστέριος, ο βασιλιάς της Κρήτης' καθώς αυτός δεν είχε παιδιά, υιοθέτησε τους γιους του Δία και τους έκανε διάδοχους της βασιλείας του. Από αυτούς ο Ροδάμανθους έδωσε στους Κρήτες νόμους, ο Μίνωας διαδέχτηκε στο θρόνο τον Αστέριο, παντρεύτηκε την Ιτώνη, την κόρη του Λυκτία και γέννησε το Λύκαστο, ο οποίος τον διαδέχτηκε στο Θρόνο. Ο Λύκαστος παντρεύτηκε την Ίδη, την κόρη του Κορυβάντα και γέννησε το Μίνωα το δεύτερο, τον οποίο μερικοί αναφέρουν ως γιο του Δία. Αυτός, πρώτος από τους Έλληνες, συνέστησε αξιόλογη ναυτική δύναμη και έγινε θαλασσοκράτορας. («Ούτος (ο Μίνωας) πρώτος των Ελλήνων ναυτικήν δύναμιν αξιόλογον συστησάμενος εθαλασσοκράτησε») Παντρεύτηκε την Πασιφάη, την κόρη του Ήλιου, και γέννησε το Δευκαλίωνα, τον Κατρέα, τον Ανδρόγεω και την Αριάδνη, αλλά απέκτησε και πολλά νόθα παιδιά.

Από τα παιδιά του Μίνωα, ο Ανδρόγεωσ πήγε στην Αθήνα την εποχή των Παναθηναίων, ενώ βασιλιάς ήταν ο Αιγέας, εκεί νίκησε στους αγώνες όλους τους αθλητές κι έγινε φίλος με τους γιους του Πάλλαντα. Ο Αιγέας είδε με καχυποψία τη

φιλία του Ανδρόγεω, φοβούμενος μήπως βοηθήσει ο Μίνωας τους γιους του Πάλαντα να του πάρουν την εξουσία, και κατέστρωσε σχέδιο κατά της ζωής του Ανδρόγεω. Καθώς πήγαινε στις Θήβες με τα πόδια για να παρακολουθήσει μια γιορτή, έβαλε να τον δολοφονήσουν κάποιοι στα περίχωρα της Οινόης στην Αττική. Μαθαίνοντας ο Μίνωας τη συμφορά που τον βρήκε έφτασε στην Αθήνα απαιτώντας ικανοποίηση για το φόνο του Ανδρόγεω... (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 4, 60 - 61)

....Δεδομένου ότι συμβαίνει οι πράξεις των Ροδίων να συνδέονται με μερικά απ' όσα έγιναν στην αντίπερα Χερσόνησο, δεν θεωρώ άσχετο να μιλήσω και γι αυτά..... Όχι πολύ αργότερα από την εποχή της διακυβέρνησής του, λέγεται πως πέντε Κουρήτες πέρασαν σ' αυτήν από την Κρήτη. Ετούτοι ήσαν απόγονοι εκείνων στους οποίους ανέθεσε το Δία η μητέρα του Ρέα να τον αναθρέψουν στα Ιδαία όρη της Κρήτης: (Τούτους δ' απογόνους γεγονέναι των υποδεξαμένων Δία παρά της μητρός Ρέας και θρεψάντων εν τοις κατά Κρήτην Ιδαίοις όρεσι.» (Διόδωρος, Ιστορική βιβλιοθήκη 5, 60)

«Μετά τη γέννηση των θεών, πολλές γενιές αργότερα, γενήθηκαν, λένε, στην Κρήτη και ουκ ολίγοι ήρωες, μεταξύ των οποίων οι επιφανεότεροι είναι ο Μίνωας, ο Ραδάμανθυς και ο Σαρπηδόνας. Γι αυτούς λέει ο μύθος τους πως γεννηθήκαν από τον Δία και την Ευρώπη, την κόρη του Αγήνορα, η οποία, λένε, μεταφέρθηκε πάνω σ' ένα ταύρο στην Κρήτη, σύμφωνα με το θέλημα του θεού.

Ο Μίνωας, λοιπόν, που ήταν ο μεγαλύτερος των αδελφών, έγινε βασιλιάς του νησιού και ίδρυσε σ' αυτό αρκετές πόλεις, με γνωστότερες την Κνωσό, Φαιστό και Κυδωνία. Ο ίδιος θέσπισε και αρκετούς νόμους για τους Κρήτες, προσποιούμενος ότι τους έλαβε από τον πατέρα του το Δία με τον οποίο συνομιλούσε μέσα σε κάποια σπηλιά. Απέκτησε, επίσης, μεγάλη ναυτική δύναμη, κυρίευσε τα περισσότερα νησιά κι έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας... («Κτήσασθαι δε (Μίνωα) και δύναμιν ναυτικήν μεγάλην και των νήσων τας πλείστας καταστρέψασθαι και πρώτον των Ελλήνων θαλαττοκρατήσαι»,... (Διόδωρος Σικελιώτης Βίβλος 5, 78 και 79)

Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες των οποίων ο βασιλιάς, Κρής το όνομά του, ανακάλυψε πολλά και σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων... Οι περισσότεροι επίσης από τους θεούς, σύμφωνα με τους μύθους, έγιναν στο νησί τους, θεοί που για τις ευεργεσίες που πρόσφεραν σ' όλη την ανθρωπότηταδέχτηκαν τιμές αθάνατες, σχετικά μ' αυτές τις παραδώσεις θα μιλήσουμε παρακάτω..... Πρώτοι, λοιπόν, απ' όσους μνημονεύονται από την παράδοση, κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, όπως ονομάστηκαν («πρώτον ώκησαν της Κρήτης περί την Ίδην οι προσαγορευθέντες Ιδαίοι Δάκτυλοι»),. Ετούτοι, σύμφωνα με μια παράδοση ήταν εκατό στον αριθμό, ενώ άλλοι λένε πως ήταν μόνο δέκα, που έλαβαν αυτή την ονομασία, ισάριθμοι με τα δάκτυλα των χειρών. Μερικοί όμως, μεταξύ αυτών και ο Έφορος, ιστορούν πως οι Ιδαίοι Δάκτυλοι γενήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με το Μύγδονα, καθώς ήταν γητευτές, επιδιδόταν στα ξόρκια, τις τελετές, τις τελετές και τα μυστήρια και ζώντας ένα διάστημα στη ΣαμοθράκηΓια τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απεραιών στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας, οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης (= Ο Ηρακλής γιος του Δία και της Θηβαίας Αλκμήνης) εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Αποδειξει όλων αυτών παραμένουν, λένε (οι Κρήτες), στο γεγονός ότι ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες παίρνουν ξόρκια από αυτό το θεό και φτιάχνουν φυλακτά από το γεγονός ότι ήταν γητευτής και αποδιδόταν στις τελετές, πράγματα που απείχαν πολύ από τις συνήθειες του Ηρακλή που γέννησε η Αλκμήνη. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,64)

Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους έγιναν οι Κουρήτες, εννέα στον αριθμό. Γι αυτούς άλλοι λένε πως ήταν γηγενείς και άλλοι πως ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων. Ετούτοι κατοικούσαν στα δασωμένα δάση και τα φαράγγια των βουνών και γενικά στους τόπους που τους παρείχαν φυσική στέγη και προστασία, επειδή δεν

είχε ακόμη ανακαλυφθεί το χτίσιμο των σπιτιών. Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγιού, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε τον Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,65)

... Οι Κρήτες, λοιπόν, διηγούνται το μύθο πως τον καιρό που οι Κουρήτες ήταν νέοι υπήρχαν οι λεγόμενοι Τιτάνες. Αυτοί κατοικούσαν στην περιοχή της Κνωσού, εκεί όπου και τώρα δείχνουν θεμέλια του οίκου της Ρέας και άσος κυπαρισσιών αφιερωμένο στη θεά από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι Τιτάνες ήταν έξι άντρες και πέντε γυναίκες τον αριθμό, για τους οποίους άλλοι μυθολογούν ότι ήταν παιδιά του Ουρανού και της Γης και άλλοι λένε πως πατέρας τους ήταν ένας Κουρήτης και η μητέρα τους η Τιταία από την οποία και πήραν το όνομά τους. Αγόρια ήταν ο Κρόνος, ο Υπερίωνας και ο Κρίος, στη συνέχεια ο Ιαπετός και ο Κριός και τελευταίος ο Ωκεανός, ενώ αδελφές τους ήταν η Ρέα, η Θέμις και η Μνημοσύνη, καθώς και η Φοίβη και η Τηθύς. Όλοι τους έγιναν εφευρέτες κάποιων αγαθών για την ανθρωπότητα και λόγω της ευεργεσίας τους δέχτηκαν τιμές και έμεινε η μνήμη τους αιώνια. Ο Κρόνος που ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία έγινε βασιλιάς και τους ανθρώπους που είχε υπό υπηκόους τους έβγαλε από την αγριότητα και τους έκανε να ζουν πολιτισμένα, γι αυτό και η αποδοχή που έτυχε από τους ανθρώπους ήταν μεγάλη, καθώς επισκέφτηκε πολλά μέρη της οικουμένης. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,66)

Ο Μίνωας απέκτησε, λένε δυο γιους, το Δευκαλίωνα και το Μόλο, στη συνέχεια από το Δευκαλίωνα έγινε ο Ιδομενέας και από το Μόλο ο Μηριόνης. Ετούτοι με ενενήντα καράβια εκστράτευσαν με τον Αγαμέμνονα στο Ίλιο και, αφού επέστρεψαν σώοι στην πατρίδα τους και πέθαναν....» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 79)

Αφού διευκρινίσαμε όλα τα αυτά, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμίσχια με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. Το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθους και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο. Τέλος, μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών, Αργείοι και Λακεδαιμόνιοι στέλνοντας αποίκους, ίδρυσαν αποικίες σε κάποια άλλα νησιά και, αφού κατέκτησαν και τούτο το νησί οίκησαν πόλεις σ' αυτά. Επειδή, όμως, οι περισσότεροι που έχουν γράψει για την Κρήτη διαφωνούν μεταξύ τους, δεν πρέπει να απορούμε αν αυτά που λέμε δε συμφωνούν με όλους..... >> (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 80)

Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγιναν πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων και να εκδιωχθούν οι βάρβαροι...>> (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

Επομένως και σύμφωνα με το Διόδωρο:

1) Ο Μίνωας και οι αρχαίοι κάτοικοι της Κρήτης ήταν Έλληνες, αφού λέει «καθάπερ πάρ Έλλησι ποιήσαι φασίν εν μεν τη Κρήτη Μίνωα...”.

2) Στην Κρήτη πριν από το Μίνωα υπήρχαν από τη μια τα έθνη των Ετεοκρητών, που ήταν αυτόχθονες, των Πελασγών, που ήρθαν μετά, των Δωριέων και Αχαιών, που ήρθαν μετά από τους Πελασγούς, και από την άλλη ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκε στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Επομένως ο Διόδωρος θεωρεί τους Ετεοκρήτες Έλληνες, ίδιο έθνος με τους Αχαιούς και Δωριείς. Αν δεν ήταν έτσι, θα ονόμαζε τους Πελασγούς και τους Ετεοκρήτες βάρβαρους ή δε θα έκανε νύξη χωριστά για τους βάρβαρους.

3) Ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης κ.τ.λ., όμως με το όνομα Μίνωας υπήρχαν δυο πρόσωπα, κάτι ως λέει και το Πάριο χρονικό, ο Πλούταρχος κ.α. και ο Μίνωας β ήταν εκείνος που έκανε πρώτος από τους Έλληνες πολεμικό ναυτικό και θαλασσοκράτησε.

4) Βασιλιάς των Ετεοκρητών ήταν ο Κρής και όχι ο Μίνωας., όπως λέγεται από μερικού σήμερα κακώς. Ο Μίνωας ήταν βασιλιάς όλως των Κρητών.

5) Ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθη έζησαν μετά που ήρθαν στην Κρήτη οι καλούμενοι από το Στράβωνα Επήλυδες Κρήτες (= οι Δωριείς, οι Αχαιοί και οι Πελασγοί της Κρήτης) και πριν από την κάθοδο των Δωριέων με τους Ηρακλειδείς (δηλαδή πριν έρθουν οι Λάκωνες και κάνουν αποικία τους τη Λύκτο, ως λέει ο Αριστοτέλης κ.α.) , αφού από τη μια εκείνος που υιοθέτησε το Δία ήταν ο Τέκταμος, γιος του Δώρου, εγγονός του Έλληνα και από την άλλη ο Μίνωας με το Ραδάμανθη συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο.

6) Ο Μίνωας εκστράτευσε κατά των Αθηναίων, επειδή ο βασιλιάς τους ο Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω, επειδή είδε με καχυποψία τη φιλία του με τους γιους του πολιτικού του αντιπάλου. Δηλαδή ο Αιγέας ήθελε να ρίξει τη δολοφονία στον πολιτικό του αντίπαλό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

(67 π.Χ. - 330 μ.Χ.)

Μια από τις τελευταίες ελληνικές περιοχές που κατέλαβαν οι Ρωμαίοι ήταν η Κρήτη, το 67 π.Χ. Άμεση συνέπεια της κατάκτησης ήταν να αλλάξουν τα νομισματικά πράγματα της Κρήτης. Πρώτα περιορίστηκαν κατά πολύ οι εξαρτημένες πια πόλεις, στις οποίες δόθηκε το προνόμιο της κοπής νομισμάτων, που είναι τώρα πια συχνότερα χάλκινα και προσαρμοσμένα στο σύστημα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Μεγάλο μέρος της παραγωγής νομισμάτων "υπογράφεται" από το λεγόμενο "Κοινό των Κρητών". Σταμάτησε όμως κάθε κοπή νομισμάτων από τους Κρήτες από τα μέσα του 2ου αι. και στην Κρήτη πλέον τα νομίσματα της Ρώμης μονοπωλούν. Οι παραστάσεις των κρητορωμαϊκών εκδόσεων έχουν σε μεγάλο βαθμό χάσει τον τοπικό χαρακτήρα τους. Το πιο ακραίο παράδειγμα στην πρώτη περίοδο (67-27 π.Χ.) είναι το αργυρό τετράδραχμο της Γόρτυνας με το κεφάλι της θεάς Ρώμης στην κύρια όψη. Στη δεύτερη περίοδο, το κεφάλι του εκάστοτε αυτοκράτορα ή ενός μέλους της οικογενείας του κυριαρχεί σταθερά στη μια τουλάχιστον πλευρά του νομίσματος, ενώ και άλλα τυπικά ρωμαϊκά θέματα αποδίδονται στην πίσω όψη. Θεότητες του ελληνικού παρελθόντος και τοπικοί μύθοι εμφανίζονται βέβαια, αλλά αποτελούν όλο και περισσότερο πια τη μειονότητα.

Νόμισμα Ρωμαίων ήταν το ασημένιο δηνάριο, που ισοδυναμούσε με 4 scrupuli = 5,55 gramm. Δηνάριο λέγεται και η 4η κλίμακα στη βυζαντινή μουσική

	<p>Αργυρό Δηνάριο, 55 π.Χ., Cn. Plancius, με κεφαλή Diana Placidiana και Κρητική αίγαγρο. Ένδειξη της κατάκτησης της Κρήτης Ο Cn. Plancius υπηρέτησε αρχικά στην Αφρική υπό τον Α. Τορκατius και μετά ήρθε στην Κρήτη, το 68 π.Χ., υπό τον Q. Metellus και την κατέλαβαν.</p>
<p>Το 62 π.Χ. βοήθησε τον C. Antonius στη Μακεδονία και το 56 π.Χ. κατέλαβε τη Μακεδονία</p>	
	<p>Κνωσός. Αργυρό τετράδραχμο, 67 π.Χ. με κεφαλή της θεάς Ρώμης (προσωποποίηση της Ρώμης)</p>
	<p>Κνωσός, Nero και Octavia, Bronze 55/60</p>
	<p>Κνωσός, Claudius & Messalina, 41-54</p>
	<p>Κνωσός, με Αδριανό, 117-138 μ.Χ.</p>

Κνωσός. Gaius Caligula and Germanicus. 37-41 π.Χ..

Νόμισμα Κνωσού, Crassus, 37-30 π.Χ., με κροκόδειλο και πλώρα πλοίου.

Γόρτυνα. Αργυρό τετράδραχμο, 1ος αι. μ.Χ.

Γόρτυνα. Αργυρό τετράδραχμο, 67 π.Χ.

Γόρτυνα, τρίδραχμο με αυτοκράτορα Καλιγούλα και Αύγουστου, 34 π.Χ. – 71 μ.Χ.

Κυδωνία, Κεφαλή Αύγουστοι, 27 - 14 μ.Χ., Bronze

Ιεράπυτνα. Αργυρό τετράδραχμο, επί Τιβερίου (14-37 μ.Χ.) , με κεφαλή του αποθεωμένου Αυγούστου και κεφαλή του Δία.

Αξός. Αργυρό τρίδραχμο, επί Τιβερίου (14-37 μ.Χ.) με κεφαλή του αυτοκράτορα και κεφαλή της προσωποποίησης της Συγκλήτου.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΟΙΝΟΥ ΚΡΗΤΩΝ (ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ)

Το κοινό των Κρητών («Κοινόν Κρηταιέων») ξεκίνησε ως θεσμός κατά τον 4/3ο αι. π.Χ. προκειμένου να αντιμετωπίζει θέματα συνοριακών διαφορών (κάτι ως οι αμφικτιονίες), αλλά και συμμαχικών υποθέσεων, όπως δείχνει μια σωζόμενη επιγραφή συνθήκης του 3 αι. π.Χ. Στην επιγραφή αυτή, που κατ' άλλους είναι του 183 π.Χ., αναφέρονται οι πόλεις: Γόρτυς, Κνωσός, Φαιστός, Λύττος, Ραύκος, Ιεράπυτνα, Ελεύθερνα, Άπτερα, Πολυρρηνία, Σύβριτα, Λάππα, Αξός, Πριανσός, Αλλαρία, Αρκάδες, Κεραία, Πραισός, Λατώ, Βιάννος, Μάλλα, Ερώνος, Χερσόνησος, Απολλωνία, Έλυρος, Υρτακίνα, Ελτυνία, Ανώπολις, Αραδήν, Ιστρών και Τάρρα.

Ο αρχηγός του Κοινού των Κρητών λεγόταν Κρητάρχης (ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ) και οι αρμοδιότητες του ήταν η χάραξη της κοινής εξωτερικής πολιτικής και η εμπέδωση της ειρήνης μεταξύ των πόλεων που συμμετείχαν. Για την πραγματοποίηση των σκοπών του το Κοινό διέθετε ειδικό νόμισμα, ειδικό δικαστήριο, το "ΚΟΙΝΟΔΙΚΙΟΝ" και ειδική νομοθεσία το "Διάγραμμα" των Κρητών. Το Κοινοδικίον ήταν ένας πρωτότυπος θεσμός, κάτι ως σήμερα με το Διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Ήταν ένα ποινικό και διαιτητικό δικαστήριο που είχε αρμοδιότητες σχετικές και προς τα κράτη και προς τους ιδιώτες και εκδίκασε με βάση γραπτή ποινική νομοθεσία, η οποία αναφέρεται και σε αδικήματα μεταξύ κρατών και σε αδικήματα ιδιωτών σε βάρος υπηκόων ξένου κράτους. Ο θεσμός του Κοινού των Κρητών διατηρήθηκε και κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, αλλά και την εποχή της Ρωμαιοκρατίας. Μάλιστα το κοινό των Κρητών ανασυστάθηκε επί Ρωμαιοκρατίας κόβοντας τότε για πρώτη φορά νόμισμα.

Για το πνεύμα του Κοινού των Κρητών και του συγκρητισμού μας μιλάει ο Πλούταρχος: «Οι (Κρήτες) πολλάκις στασιάζοντες αλλήλοις και πολεμούντες έξωθεν επιόντων πολεμίων διελύοντο και συνίσταντο και τουτ' ην ο καλούμενος υπ' αυτών συγκρητισμός". (= Οι οποίοι Κρήτες, αν και πολλές φορές διχονοούσαν και φιλονικούσαν μεταξύ τους, όταν τους επιτίθεντο εξωτερικοί εχθροί συμφιλώνονταν και συμπαρατάσσονταν. Και αυτός ήταν ο ονομαζόμενος από τους ίδιους συγκρητισμός)».

Ο πρόδρομος της Γαλλικής Επανάστασης Μοντεσκιέ κρίνοντας το Κρητικό πολίτευμα, όπως το διέσωσε ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" του, υποστηρίζει ότι έγινε ονομαστό, γιατί τους Κρήτες διέκρινε ηθικότητα και φιλοπατρία. "Η δύναμη της ηθικής αρχής παρασύρει το παν...".

Κατά το τέλος των Ελληνιστικών χρόνων με την παρακμή των ελληνικών πολεων – κρατων παρακμάζει και το Κοινό των Κρητών. Προ αυτού η πόλη Γόρτυνα της Κρήτης συμμαχεί με τη Ρώμη, τη νέα ανερχόμενη δύναμη, με αποτέλεσμα αφενός οι Ρωμαίοι να καταστρέψουν την Κνωσό και τις άλλες Κρητικές πόλεις που τους αντιστέκονταν με το πρόσχημα ότι έκαναν πειρατείες και αφετέρου η Γόρτυνα να ακμάσει και να γίνει η πόλη της Κρήτης που ηγεμόνευε τις άλλες Κρητικές.

Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασσάρια), επί Τραϊανού (98-117μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και την απαγωγή της Ευρώπης από τον ταύρο-Δία.

Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασσάρια), επί Τραϊανού (98-117 μ.Χ.), ένθρονο Δία.

Σημειώνεται ότι ο Θουκυδίδης (Α 2 – 9) αναφέρει ότι πριν από τα Τρωϊκά δεν υπήρχαν μόνιμες πόλεις, σύνορα και Κράτη ούτε και εθνικά ονόματα κρατών, επειδή οι άνθρωποι ζούσαν μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής μια και δεν υπήρχε γεωργία. Ο Ηρόδοτος (Α 65), ο Πλάτωνας (Νόμοι, Μίνως), ο Πλούταρχος (Σόλων, Λυκούργος), ο Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης), ο Διονύσιο Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α. αναφέρουν ότι τρεις γενιές πριν από τα Τρωϊκά ο Μίνωας ένωσε όλες τις πόλεις και όλες τις φυλές που υπήρχαν στην Κρήτη σε ενιαίο σύνολο και δημιούργησε την περίφημη Κρητική Πολιτεία και Θαλασσοκρατία με έδρα την Κνωσό. Μάλιστα τους θεσμούς της Κρητικής Πολιτεία αντέγραψαν πρώττοι οι

Σπαρτιάτες με το Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν, Ωστόσο μετά τα περσικά η Κρήτη διασπάστηκε και αυτή σε πόλεις – κράτη κατά τα πρότυπα της υπόλοιπης Ελλάδος, λόγω του ότι οι μητροπολιτικές πόλεις και κυρίως η Σπάρτη και η Αθήνα αφενός έριζαν μεταξύ τους για το ποια θα ηγεμονεύει των άλλων και αφετέρου επέμβαιναν και επι των κρητικών πόλεων. (Περισσότερα βλέπε «Μίνωας και Μινωϊκός Πολιτισμός» στο βιβλίο «Κρητική Ιστορία» Α. Γ. Κρασανάκη)

Κοινό Κρητών. Αργυρή δραχμή, επί Τραϊανού (98-117 μ.Χ.) με κεφαλή του αυτοκράτορα της Δίκτυνας με το Δία ως βρέφος, ανάμεσα στους Κουρήτες.

Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασ-
σάρια), επί Βεσπασιανού (69-79 μ.Χ.) Με
κεφαλή του αυτοκράτορα και ένθρονος Δίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ & ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ

Α' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΚΡΗΤΗΣ):	330 μ.Χ.	-	824 μ.Χ.
ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ – ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ:	830 μ.Χ.	-	961 μ.Χ.
Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΚΡΗΤΗΣ):	961 μ.Χ.	-	1204μ.Χ.

Η νομισματική μονάδα των Βυζαντινών ήταν το Σολδίο (Solidus). Από το Μ. Κωνσταντίνο καθιερώνεται ως νόμισμα της αυτοκρατορίας ο χρυσός σόλιδος (σολ-
δίο), που κυριάρχησε στις οικονομικές συναλλαγές περίπου για επτά αιώνες. Παρά-
λληλα κόβονταν και άλλα νομίσματα χρυσά, αργυρά, χάλκινα που όλα έφεραν παρα-
στάσεις του Χριστού, της Θεοτόκου, κάποιου αγίου, αυτοκρατόρων, ενδεικτικές της
ιδέας ότι το νόμισμα ήταν υπό την προστασία του Θεού και του αυτοκράτορα.

Το χρυσό νόμισμα του Βυζαντίου, το υπέρπυρο, πέρασε στη δύση και ονομά-
στηκε «βυζάντιον» (besant) και έγινε το πρότυπο του Βενετικού χρυσού δουκάτου
και έμμεσα των κυριοτέρων Ευρωπαϊκών χρυσών νομισμάτων. Το Βυζάντιο χρησι-
μοποιείτο κυρίως από τους Φράγκους δυνάστες, ιδίως της Ρόδου και της Κύπρου.
Αποτελεί απομίμηση του υπέρπυρου με πολύ χαμηλή όμως περιεκτικότητα σε χρυσό
και για αυτό το λόγο ονομάζετε και «βυζάντιον λευκόν». Το νόμισμα αυτό υποδιαι-
ρείτε σε 24 κεράτια κατά μίμηση των Βυζαντινών υποδιαιρέσεων. Το αργυρό νόμι-
σμα της τελευταίας περιόδου της Βυζαντινής αυτοκρατορίας ήταν το άσπρο. Τα ά-
σπρα των Ιπποτών της Ρόδου, Κύπρου και Χίου καθώς και τα Τούρκικα ήταν απομί-
μηση αυτών. Η τιμή τους συγκριτικά ήταν περίπου η ίδια. Μετά τη διάλυση της Βυ-
ζαντινής αυτοκρατορίας το Βυζαντινό άσπρο σταμάτησε να κυκλοφορεί, ενώ τα ά-
σπρα των Φράγκικων κρατιδίων της ανατολής συνέχισαν να κόβονται μέχρι τις αρ-
χές του 16ου αιώνα οπότε αντικαταστάθηκαν από τα Τούρκικα. Ένα άσπρο ισοδυ-
ναμούσε με οχτώ κεράτια.

	<p>Αναμνηστικό μπρούτζινο νόμισμα της πόλης του Βυζαντίου ή στο εξής Κωνσταντινούπολη, 330 – 346 π.Χ., ως έδρα του Ρωμαϊκού Κράτους. Φέρει την επιγραφή Κωνσταντινούπολη, το Μ. Κωνσταντίνο νέο (από το όνομά του οποίου το Βυζάντιο μετονομάστηκε σε Κωνσταντινούπολη) και τη θεά Νίκη πάνω σε</p>
<p>πλοίο.</p>	
	<p>Νόμισμα με το Μ. Κωνσταντίνος (273 – 337 μ.Χ.) και τη θεά νίκη να στεφανώνει τα βυζαντινά καράβια</p>
	<p>Χρυσό νόμισμα (Σολδίο) με το Μ. Θεοδόσιο, 425-429 μ.Χ. και άγγελο που κρατά το σταυρό, σύμβολο της Χριστιανικής πίστης Ο Μ. Θεοδόσιος έκανε επίσημη Θρησκεία του Κράτους τη Χριστιανική και έτσι στο εξής « επίσημοι» προστάτες του ελληνικού ναυτικού και γενικά των Ελλήνων ήταν πλέον ο Χριστός αντί του Δία, Ποσειδώνα, Θεά Νίκης κ.τ.λ. που υπήρχε πριν.</p>
<p>σειδώνα, Θεά Νίκης κ.τ.λ. που υπήρχε πριν.</p>	
	<p>Χρυσό νόμισμα (Σολδίο) Κωνσταντίνου VII Πορφυρογέννητου, 913 – 959 μ.Χ., με τον Ιησού Χριστό, τον προστάτη των Ελλήνων και όλων των Χριστιανών αντί του Δία, Ποσειδώνα κ.τ.λ. που υπήρχε πριν.</p>
	<p>Χρυσό νόμισμα (Σολδίο) Νικηφόρου Φωκά 963 – 969 μ.Χ., με τον Ιησού Χριστό. Τελευταίους μεγάλους στόλους που συγκροτήθηκαν στη Βυζαντινή αυτοκρατορία ήταν επί Λέοντος του Α', 1.113 σκάφη και επί αυτοκράτορα Κώνστα Β', συγκεντρώθηκε στόλος από 700 πολεμικά σκάφη κατά των Αράβων. Περισσότερο εντυπωσιακή ήταν</p>
<p>η επιχείρηση κατά της Κρήτης το 961 μ.Χ. Το σύνολο των πλοίων που συγκέντρωσε</p>	

ο αυτοκράτορας Νικηφόρος ο Φωκάς ανερχόταν στα 3.300 και από αυτά τα 2.000 ήσαν Δρόμωνες και Χελάνδια.

Βυζάντιο. Χάλκινος φύλλισ Ιουστινιανού Α΄ (527-565 μ.Χ.). Με μετωπική προτομή του αυτοκράτορα με κράνος και το γράμμα Μ ως σύμβολο της υποδιαίρεσης. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).

Βυζάντιο. Χάλκινο 20νούμιο Ιουστίνου Β΄ (565-578 μ.Χ.). Με ένθρονο το αυτοκρατορικό ζευγάρι Ιουστίνου και Σοφίας και το γράμμα ο Κ ως σύμβολο της υποδιαίρεσης. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης)

Βυζάντιο. Χρυσό σιμίσιον Φωκά (602-610 μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και σταυρό. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).

Βυζάντιο. Χρυσό τριμίσηο Αναστάσιου Α΄ (491-518 μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και τη θεά Νίκη να κρατά στεφάνι και σταυροφόρο σφαίρα. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).

Βυζάντιο. Χρυσό ιστάμενο Ρωμανού Γ΄ (1028-1034). Με ένθρονο Χριστό και τη Θεοτόκο να στέφει τον αυτοκράτορα. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτη).

Βυζάντιο. Χρυσός σόλιδος Κωνσταντίου Β΄ (642-668 μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και σταυρό σε βαθμιδωτή βάση. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ

Νόμισμα των Αράβων-Σαρακηνών ήταν το δηνάριο. Τα περισσότερα νομίσματα των Αράβων δε φέρουν παραστάσεις, επειδή η θρησκεία τους, ο μουσουλμανισμός, απαγορεύει τις εικόνες, αλλά μόνο επιγραφές (ονόματα Εμίρηδων, ρητά από το Κοράνι κ.ά.

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Χάλκινο fals των εμίρηδων Shu'ayb bin abi-Hafs 'Umar και 'Umar (865-895 μ.Χ.). Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Χάλκινο fals του εμίρη Muhammad bin Shu'ayb (γύρω στα 900 μ.Χ.). Γράφει: Μωάμεθ, ο απεσταλμένος του Αλάχ Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Χρυσό dinar εμίρη Shu'ayb bin abi-Hafs 'Umar (865-895 μ.Χ.) Ashmolean Museum (Αγγλία).

Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Αργυρό dirhem εμίρη Abd al-Aziz bin Shu'ayb (954-961 μ.Χ.) Royal Coin Cabinet (Σουηδία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τα νομίσματα που κυκλοφορούσαν στην Κρήτη σ' όλη την περίοδο της Ενετοκρατίας (CANDIA, 1210 μ.Χ. - 1669 μ.Χ.) ήταν το Βυζαντινό υπέρπυρο και τα βενετσιάνικης προέλευσης **δουκάτα, τσεκίνια και λίρες**. Τα τελευταία φέρουν παραστάσεις και σύμβολα της Βενετίας (Ενετία = Βενετία) και κυρίως το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου. Τα μητροπολιτικά είναι από ασήμι και χρυσό και τα αποικιακά χάλκινα. Το 1202 ο δόγης της Βενετίας Enrico Dandolo έκοψε αργυρό νόμισμα ίσο με 26 riscolli ή denari και το ονόμασε αρχικά **ducato d' argento** και έπειτα **grosso**, του οποίου απομιμήσεις και παραποιήσεις έγιναν μετά από τους Φράγκους ηγεμόνες της Ανατολής και κυρίως από τους Γενουάτες της Μυτιλήνης και της Χίου. Το τελευταίο ονομάζετε και δουκάτο Χίου. Χρυσό δουκάτο, με το όνομα **τσεκίνι**, είναι το δουκάτο των ιπποτών της Ρόδου που κόπηκε κατά μίμηση του Βενετικού και κυκλοφόρησε τον 15ο και 16ο αιώνα. Το χρυσό δουκάτο υπήρξε και το πρωτότυπο του Τούρκικου χρυσού altun. Το 1578 η Βενετία έκοψε και κυκλοφόρησε ασημένιο νόμισμα των **40 σολδίων (giustina)**, για τον εορτασμό για τη νίκη της στη ναυμαχία της Ναυπάκτου

Ρούπι λεγόταν το τέταρτο των αργυρών νομισμάτων. Στην Ανατολή από τον 16ο αιώνα ήταν γνωστά και τα διάφορα **σκούδα**, που επειδή έφεραν το σημείο του σταυρού σαν παράσταση, ονομάζονταν και σταυράτα. Τα σκούδα είχαν βάρος 31,829 gr. και υψηλή περιεκτικότητα σε άργυρο.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Αργυρός μοτσενίγος δόγη Andr. Gritti (1523-1538). Αγ. Μάρκος παραδίδει λάβαρο στον Δόγη. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

Αργυρός μαρτσέλος δόγη Giou. Mocenigo (1478-1485), ένθρονος Χριστός. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

Αργυρό σολδίνι δόγη Γιον. Gradonigo (1355-1356)
Γονατιστός ο δόγης κρατά λάβαρο και το λιοντάρι
του Αγ. Μάρκου. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

Αργυρό γκρόσο δόγη Γιον. Soranzo (1312-1328).
Ο Αγ.Μάρκος παραδίδει λάβαρο στον Δόγη και έν-
θρονος Χριστός. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

Αργυρό σκούδο δόγη M.Ant. Memmo (1612-1615). Με
σταυρό και βενετικό θυρεό (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

Χάλκινα 2,5 σολδί-
νια για την Κρήτη,
χωρίς όνομα δόγη
(1610-1618) Με το
λιοντάρι του Αγ.
Μάρκου και επι-
γραφή με την αξία
του νομίσματος. (Ιστορικό Μουσείο
Κρήτης)

Χρυσό τσεκίνι δόγη M. Steno (1400-1413). Ο Αγ. Μάρκος παραδίδει λάβαρο στον
Δόγη - ο Χριστός σε δόξα. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

Κοπές για την Κρήτη, επί δόγη Ιω. Κορνήλιου (G. Corner, 1625-1629), Χάλκινα 60, 30 και 15 τορνέσια. Φέρουν το λιοντάρι του Αγ. Μάρκου και ελ-

ληνική επιγραφή με την αξία του νομίσματος. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)

"Ενετικός Θησαυρός" Χάνδακα (Ηράκλειο) αποτελούμενος από 46 χρυσά τσεκίνια 14-15ου αι. (Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου)

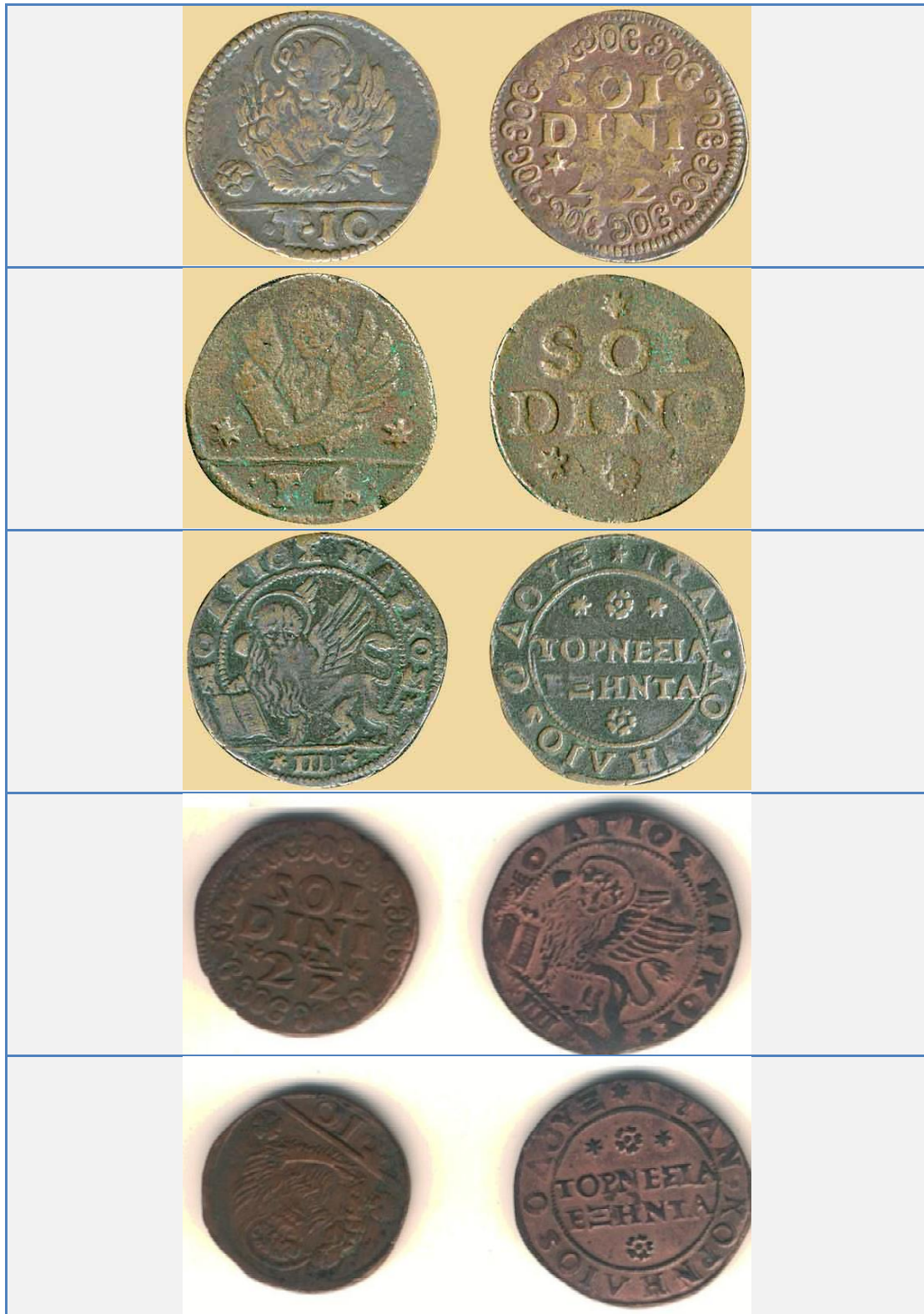

Αργυρό δουκάτο λεγόμενο "γιουστίνια" δόγη Fr. Erizzo (1631-1646). Ο δόγης κρατώντας λάβαρο γονατίζει μπροστά στο λιοντάρι του Αγ. Μάρκου και όρθια η Αγ. Ιουστίνια.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΑ (Regno di Candia)

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6° ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ), 1669 μ.Χ. - 1830 μ.Χ.
ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ), 1830 μ.Χ. - 1840 μ.Χ.
Β' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΡΗΤΗΣ, 1840 μ.Χ. - 1898 μ.Χ.

Τα τουρκικά νομίσματα είναι ανεικονικά, δηλαδή δεν φέρουν εικόνες προσώπων κλπ, επειδή το κοράνι απαγορεύει την απεικόνιση παραστάσεων ζώων ή ανθρώπων. Φέρουν απλώς ρητά από το κοράνι καθώς και το όνομα του σουλτάνου και τη χρονολογία κοπής του νομίσματος. Τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του Οθωμανικού κράτους το νόμισμα που κυκλοφόρησε ήταν το **άσπρο (akce)**. Ήταν απομίμηση του βυζαντινού άσπρου. Το έκοψε πρώτος ο Ορχάν α' το 1328, ήταν ασημένιο με βάρος 1,2 γρ. περίπου και είχε τίτλο 900/1000 αργύρου. Το πρώτο χρυσό τουρκικό νόμισμα ήταν το **altyn (φλουρί)**. Κόπηκε από το Μωάμεθ β' τον πορθητή το 1478, το βρίσκουμε σε διάφορους τύπους και κόβετε σε διάφορα νομισματοκοπεία. Ανάλογα με τα παραπάνω παίρνει και διάφορα ονόματα. Έτσι έχουμε, **μισιριώτικο, το σταμπόλι ή πολιτικό, το τουνεζιδικό, το μπαρμπαρέσικο, το τουραλί, το φλωρί ζέρι, το τζιτζιρί, το ζαρμακούπι, το φουντουκλί**, κ.α. Ζύγιζε περίπου 3,42 γρ. και είχε τιμή 900/1000 κατά τον 15ο αιώνα. Είχε πολλές διακυμάνσεις στο βάρος του ανάλογα την εποχή και κατάληξε στις αρχές του 18ου αιώνα να ζυγίζει 2,4 γραμμάρια. Επίσης έχουμε διάφορα χρυσά πολλαπλάσια και υποπολλαπλάσια, όπως το μισό **altun** ονομαζόμενο **nisfiye (νισφιές)** και το ¼ το λεγόμενο **rub (ρουπιές)**. Το altun ισοδυναμούσε επί Μωάμεθ Β' με 40 άσπρα. Επί Βαγιαζίτ Β' στα τέλη του 15ου και στις αρχές του 16ου αιώνα ισοδυναμούσε με 54 άσπρα. Στο τέλος του αιώνα ισοδυναμούσε με 130 έως 160 άσπρα και στις αρχές του 17ου αιώνα 200 άσπρα. Στο τέλος κατάντησε και αυτό απλό λογιστικό νόμισμα και αντικαταστάθηκε από τον αργυρό παρά. Ασημένιο νόμισμα ήταν επίσης και το **gurus (γρόσι)**, το οποίο κόπηκε επί Σουλεϊμάν β' (1687-1691), μεταξύ γροσιού και παρά υπάρχουν ενδιάμεσα αργυρά νομίσματα που είναι υποδιαιρέσεις του γροσιού ή πολλαπλάσια του παρά. Αυτά είναι το **beslik (μπεσλικί ή πεντάρι)** ίσο με 5 παράδες, **το onluk** (ρούπι ή δεκάρι) ίσο με 10 παράδες, **το onbeslik** ίσο με 15 παράδες και το **yirmilik (γυρμλικί)** ίσο με 20 παράδες. Ακόμη κόπηκε και το **zolta (ζολότα)** των 30 παράδων. Κατά το τρίτο τέταρτο του 17ου αιώνα άρχισε να εκτυπώνεται το **τούρκικο γρόσι (πιάστρο)** κατά μίμηση του Ολλανδικού τάλιρου. Στο νομισματικό αυτό σύστημα που διατηρήθηκε έως τη μεταρρύθμιση του Abdoul Medjit, οι αναλογίες είναι: 1 γρόσι = 40 παράδες = 120 άσπρα. Νομίσματα πολλαπλάσια του γροσιού είναι το **altmislik (εξηντάρι)** των 60 παράδων, **το ikilik (κιλικί)** των 80 παράδων και το **ukluk (κατοστάρι)** των 100 παράδων. **Ο παράς** αποτέλεσε τη βάση του νέου νομισματικού συστήματος της Τουρκίας. Η χρονολογία και ο τόπος κοπής του δε μας είναι γνωστά. 1 ασημένιο γρόσι = 40 παράδες και 1 τούρκικη λίρα = 100 γρόσια

Οθωμανική αυτοκρατορία. Χρυσό altun sultanī (=φλουρί) σουλτάνου Αχμέτ Γ' (1703-1730). Με επιγραφές στην παλαιοτουρκική γραφή. N. Pere, Osmanlilar da Madeni Paral

Οθωμανική αυτοκρατορία. Χρυσός cedit mahmudiye (=εικοσάρι) σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. σ

Οθωμανική αυτοκρατορία. Αργυρή διπλή zolota (=1,5 γρόσι) σουλτάνου Αμντούλ Χαμήτ Α' (1774-1789) και επιγραφές στην παλαιοτουρκική γραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

Οθωμανική αυτοκρατορία. Αργυρό 1/2 γρόσι σουλτάνου Μαχμούτ Α' (1730-1754) Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης

Οθωμανική αυτοκρατορία. Χάλκινοι 40 παράδες (=1 γρόσι) σουλτάνου Αμντούλ Μετζήτ (1839-1861). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης

Οθωμανική αυτοκρατορία. Αργυρό γρόσι σουλτάνου Αμντούλ Χαμήτ Β' (1876-1909). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

Οθωμανική αυτοκρατορία. Χρυσός μαχμουτιές σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839) Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφές. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

Οθωμανική αυτοκρατορία. Χρυσό 1/4 zeri mahbub (=ρούπι) σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 1898 - 1906
ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1912 μ.Χ. - ΕΠΙΣΗΜΑ 30 ΜΑΙΟΥ 1913

Ύστερα από μεγάλους αγώνες των Κρητών έναντι στους κατακτητές Τούρκους, η Κρήτη γίνεται αυτόνομη πολιτεία. Με διάταγμα του ύπατου αρμοστή Κρήτης (Πρίγκιπα Γεώργιο) της 17/4/1900 που καταχωρήθηκε στην εφημερίδα της κυβέρνησης της Κρητικής πολιτείας σαν νόμος υπ' αριθμ. 157β του 1900 ορίζετε αποκλειστικό προνόμιο της πολιτείας το δικαίωμα κοπής νομισμάτων. . ο διάταγμα ορίζει σαν νομισματική μονάδα τη δραχμή που την υποδιαιρεί σε 100 λεπτά. Τα νομίσματα της Κρητικής Πολιτείας τυπώθηκαν στο Παρισινό Νομισματοκοπείο με βάση το Νόμο 157 του 1900 και κυκλοφόρησαν στις 9 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου. Κόπηκαν νομίσματα των 1, 2, 5, 10, 20 λεπτών το 1900 και νομίσματα των 1, 2, 50 λεπτών και 1, 2, 5 δρχ. το 1901. Τα νομίσματα των 50 λεπτών και οι δραχμές είναι αργυρά, τα νομίσματα των 1,2 λεπτών χάλκινα και τα νομίσματα των 5, 10, 2 και 1 είναι από ασήμι. Ο ως άνω Νόμος προέβλεπε και την κοπή χρυσών νομισμάτων των 10 και 20 Δραχμών, που όμως δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Χαράκτης των νομισμάτων της Κρητικής Πολιτείας ήταν ο Alfred Borrel, που είχε χαράξει και τα Ελληνικά των 5, 10 και 20 Λεπτών των ετών 1893-1895. Τα νομίσματα της Κρητικής Πολιτείας έχουν τα ίδια μέταλλα, βάρη, μεγέθη και εμφάνιση με τα αντίστοιχα τους Ελληνικά της ίδιας εποχής. Και επειδή οι προδιαγραφές των νομισμάτων αυτών είναι πανομοιότυπες με αυτές των Ελληνικών, επιτρέπεται η παράλληλη κυκλοφορία τους και στην Ελλάδα. Το 1912 η Κρήτη ενώνεται με την Ελλάδα αλλά τα νομίσματα εξακολουθούν να κυκλοφορούν. Το Μάρτη του 1923 αποσύρονται τα χάλκινα και χαλκονικέλινα και τον Ιούλιο του 1929 αποσύρονται της κυκλοφορίας και τα υπόλοιπα

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το παρόν βιβλίο είναι μια πρότυπη εργασία, που στηρίζεται σε αυθεντικές και μόνο πηγές, σε αρχαίους συγγραφείς, καθώς και σε αναγνωρισμένους σύγχρονους ειδικούς, Έλληνες και ξένους, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται εκεί που αναφέρονται και τα λεγόμενά τους εντός του βιβλίου.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ](#)
2. [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ \(ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΡΑΦΗΣ\)](#)
3. [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ](#)
4. [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ](#)
5. [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ \(Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙ 12 ΘΕΟΙ, ΟΙ 12 ΩΡΕΣ, ΟΙ 12 ΜΗΝΕΣ ΚΛΠ\)](#)
6. [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ \(ΙΣΤΟΡΙΑ, ΕΙΔΗ ΠΟΤΩΝ: ΤΣΙΚΟΥΔΙΑ, ΚΡΑΣΙ, ΡΕΤΣΙΝΑ ΚΛΠ](#)
7. [ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ](#)
8. [ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ](#)
9. [Η ΑΘΗΝΑ \(ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ\)](#)
10. [Η ΓΡΑΦΗ \(ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΡΑΦΗΣ , ΕΙΔΗ ΚΛΠ\)](#)
11. [Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ \(ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ\)](#)
12. [Η ΘΗΒΑ \(ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΛΠ\)](#)
13. [Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ \(ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ \)](#)
14. [Η ΣΠΑΡΤΗ \(ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ\)](#)
15. [Ο ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ](#)
16. [ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ](#)
17. [ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ \(ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ\)](#)
18. [ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ – Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ](#)
19. [ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: \(ΔΥΣΛΕΞΙΑ, ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ κ.α\).](#)
20. [ΜΙΝΩΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ](#)
21. [ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ \(ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ, ΕΙΔΗ ΚΛΠ\).](#)
22. [ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ](#)
23. [ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ \(ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ\) ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ](#)
24. [ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ](#)
25. [ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΚΡΕΑΤΟΦΑΓΙΑΣ](#)
26. [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑ \(ΖΩΔΙΑ\), ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΝΤΕΙΑ](#)
27. [Η ΚΙΘΑΡΑ ΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ, Η ΛΥΡΑ ΚΑΙ Ο ΑΥΛΟΣ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΚΡΗΤΕΣ](#)
28. [Η ΜΑΝΤΙΝΑΔΑ, Η ΚΑΝΤΑΔΑ, Η ΡΙΜΑ, ΤΟ ΡΙΖΙΤΙΚΟ, Ο ΑΜΑΝΕΣ ΚΛΠ](#)
29. [ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ](#)
30. [ΨΕΥΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ](#)